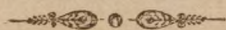

913

Η ΑΝΑΤΟΛΗ
Η
ΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ
ΤΗΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΥΠΟ
Ι. Γ. ΠΙΤΖΙΠΙΟΥ-ΒΕΗ.

Μεταφρασθεῖσαι ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ

ΥΠΟ
Ε. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ.

Φοιτητοῦ τῆς Νομικῆς Σχολῆς.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΤΥΠΟΙΣ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

ΟΔΟΣ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΑΡΙΘ 188.

1860.

Η ΑΝΑΤΟΛΗ

Η

Η ΑΝΑΤΟΛΗ

Η

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Η

Α. Τ. ΜΙΧΗΛΙΔΗΣ

Α. Τ. ΜΙΧΗΛΙΔΗΣ

Η

Ε. ΜΑΝΙΩΤΟΥ

Ε. ΜΑΝΙΩΤΟΥ

Ε. ΜΑΝΙΩΤΟΥ

Ε. ΜΑΝΙΩΤΟΥ

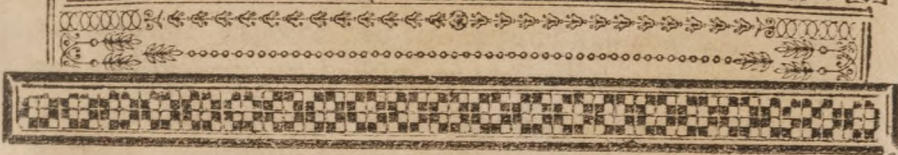
Ε. ΜΑΝΙΩΤΟΥ

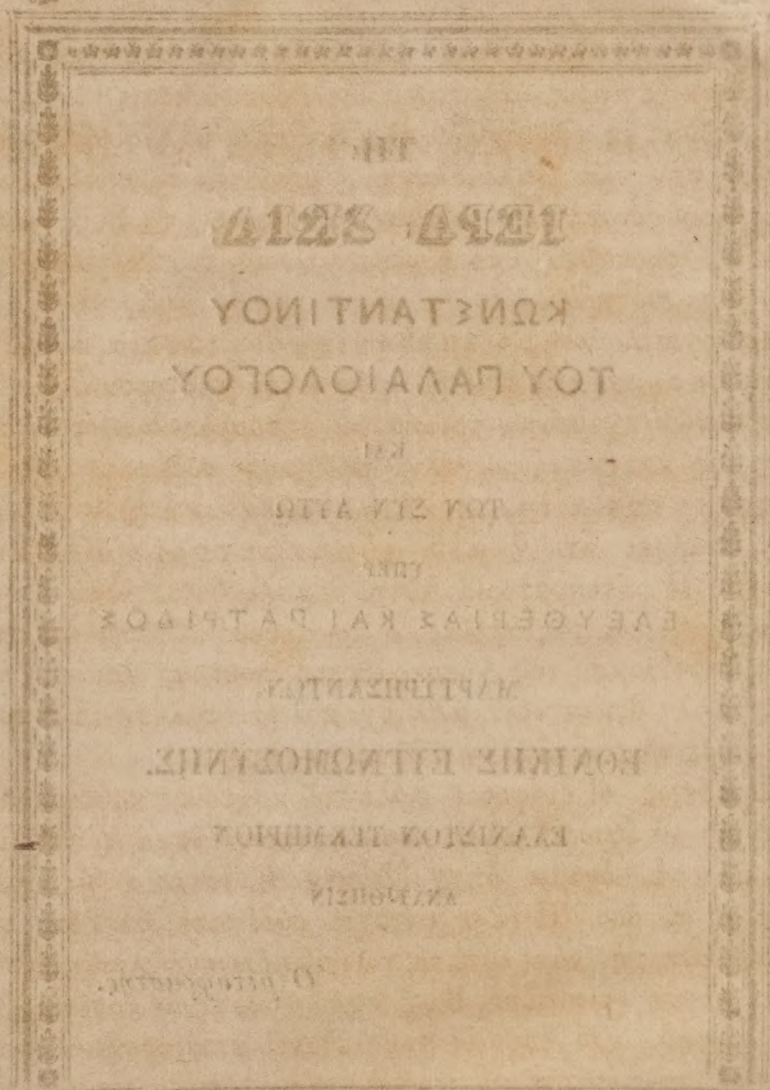
Ε. ΜΑΝΙΩΤΟΥ

ΤΗ
ΙΕΡΑ ΣΚΙΑ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

ΚΑΙ
ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ
ΥΠΕΡ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ
ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΝΤΩΝ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ.
ΕΛΑΧΙΣΤΟΝ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ
ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

Ὁ μεταφραστής.

THE

1894-1895

KNIGHTS

OF THE

OF

THE

THE

OF THE

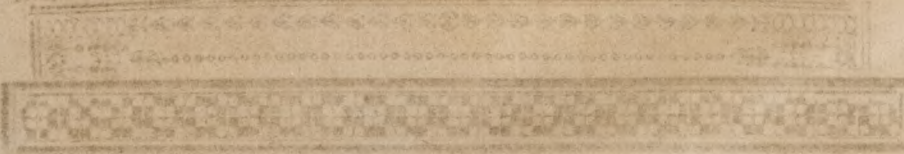
OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

ΤΟ 1453 ἡ δυναστεία τοῦ Ὀσμάνου, ἀρχηγοῦ τῶν Τούρκων (στίφους ἀνεστίων ἐξεληθόντων κατὰ τὸν ἑννατον αἰῶνα ἐκ τῶν ὀχθῶν τῆς Κασπίας θαλάσσης), διεδέχθη τὴν τῶν Παλαιολόγων, μίαν ἐκ τῶν τριάκοντα τεσσάρων δυναστειῶν αἵτινες κατέσχον τὸ Βυζαντινὸν κράτος, συστηθὲν ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου τῷ 330 ἔτει σωτηρίῳ.

Ὑπάρχει λοιπὸν μωαμεθανικὴ δυναστεία, ὁθωμανικὴ ἢ τουρκικὴ, ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ πρότερον ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων τριάκοντα τεσσάρων διαφόρων δυναστειῶν κατεχομένου, πλὴν πράγματι οὐδέποτε ὑπῆρξε αὐτοκρατορία τουρκικὴ ἢ ὁθωμανικὴ. Δὲν ὑπῆρξε οὐδὲ ὑπάρχει ἔτι ἡ μία αὐτοκρατορία Βυζαντινὴ. Ἡ αὐτοκρατορία αὕτη, θεμελιωθεῖσα ὑπὸ Κωνσταντίνου, καὶ τῆς ὁποίας ἡ πρωτεύουσα φέρει ἔτι σήμερον τὸ ὄνομα τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου, ἠδύνατο νὰ μεταβάλλῃ δυναστείαν, ἀλλ' ὅχι καὶ νὰ ἀπολέσῃ τὸ ὄνομά της οὐδὲ νὰ μεταβάλλῃ τὴν φύσιν της.

Ὡσαύτως οἱ διάφοροι λαοὶ τοῦ κράτους τούτου δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν ἄλλο περιληπτικὸν ὄνομα ἢ τὸ Βυζαντινοί, ὄνομα ὅπερ ἔδωκεν ἡ Ἱστορία εἰς τοὺς πατέρας αὐτῶν. Ἡ ξένη κατοχὴ οὐδέποτε δύναται νὰ παραγράψῃ τὴν νομιμότητα τῶν ἐθνικῶν τῶν λαῶν.

Ἡ προσηγορία αὕτη, Βυζαντινοί, εἶναι τόσῳ μᾶλλον λογικὴ, καθ' ὅσον οἱ μωαμεθανοὶ ἀπηγόρευσαν πάντοτε εἰς τοὺς ἐντοπίους χριστιανούς, οἵτινες εἰσιν ὅμως τὰ τέσσαρα πέμπτα τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ κράτους τούτου τοῦ ἐν Εὐρώπῃ, νὰ λάβωσι τὴν τῶν Τούρκων ἢ ὁθωμανῶν, ἧτις ἄλλως τε δὲν ἀρμόζει ἢ εἰς τοὺς φέροντας αὐτήν.

(γ) Προηγεῖται τοῦ προλόγου ἐπιστολὴ τις τοῦ συγγραφέως πρὸς τὸν Σουλτάνον, ἣν παραλείπομεν χάριν συντομίας.

Ἰδοὺ διατὶ ἡμεῖς παρεδέχθημεν τὴν χαρακτηριστικὴν προσηγορίαν Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ἣν προτείνομεν τοῖς πᾶσιν ὡς τὴν μόνην ἀληθῆ καὶ τὴν μόνην κατάλληλον, ἀντὶ τῆς προσηγορίας τουρκικὴ αὐτοκρατορία ἢ ὀθωμανικὴ, ἣτις ἀντιστοιχεῖ μὲ οὐδέν.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον προὔτιμήσαμεν τὸ ὄνομα μωαμεθανοὶ ἀντὶ τοῦ μουσουλμάνοι, ἵνα δηλώσωμεν τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ ἰσλάμ· διότι ἡ λέξις μουσουλμάνος, ὄνομα τὸ ὁποῖον λαμβάνουσιν οἱ μωαμεθανοὶ, καὶ ὅπερ κατὰ γράμμα σημαίνει ὑποτεταγμένος τῷ Θεῷ, ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ πιστοὶ, καθολικοὶ ἢ ὀρθόδοξοι, ὅπερ δίδομεν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς.

Μέχρι τῆς ἡμέρας ταύτης τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἐστὲν ὑπὸ τὴν καταδυναστείαν τοῦ ἀρχαίου τουρκικοῦ συστήματος· ἀλλὰ, τὸ σύστημα τοῦτο, καίτοι κακόν, αὐθαίρετον, βάρβαρον, ὁμοιάζε τοῦλάχιστον μὲ κυβέρνησιν.

Ἡ προκήρυξις ριζικῆς μεταρρυθμίσεως καταργήσασα αὐτὸ, ἔργῳ καὶ δικαίῳ, χωρὶς νὰ δυνηθῇ ν' ἀντικαταστήσῃ τοῦτο διὰ τῆς ἐφαρμογῆς νέου διοργανισμοῦ, ἔκαμε νὰ ἐκλείψῃ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Κράτους πᾶσα σκιὰ κυβερνήσεως καὶ διαχειρίσεως. Διὸ, ὁ δύστηνος τόπος μας ἔπεσεν εἰς τὴν σύγχυσιν, τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν ἀναρχίαν, ἅτινα κατὰσπαράττουσιν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Τοιαύτη κατάστασις πραγμάτων δὲν δύναται νὰ διαρκέσῃ· τὸ συμφέρον τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας ἀπαιτεῖ ἵνα τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἀνακτήσῃ τὸν ἀρχαῖον αὐτοῦ πολιτισμὸν, διοργανισθῇ πάλιν ἐπὶ στερρῶν βάσεων, καταστῇ ἱκανὸν νὰ ἀποκρούτῃ ἀφ' ἑαυτοῦ πᾶσαν προσβολὴν εἰς τὸ μέλλον, καὶ εἰσελθῇ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν πεπολιτισμένων δυνάμεων, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων καὶ τῆς ὀριστικῆς συστάσεως τῆς θρησκευτικῆς, ἀστυκῆς καὶ πολιτικῆς ἰσότητος, μεταξὺ ὅλων τῶν κατοίκων τῆς χώρας ταύτης. Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου, ὅστις εἶναι αὐτὸς ὁ τῆς συνόδου τῶν Παρισίων, τὸ κηρύττομεν παρῶν, οὐδὲν ἄλλο μέσον ὑπάρχει παρ' ἐκεῖνο ὅπερ προτείνομεν σήμερον.

Σκοπὸς λοιπὸν τοῦ βιβλίου μας εἶναι, νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς ἰδέας τοῦ δημοσίου, ἀποπλανηθείσας ὑπὸ πλήθους ψευδῶν ἐκθέσεων, καὶ νὰ δείξῃ τὸ Βυζαντινὸν κράτος ὁποῖον κατέστησαν αὐτὸ ἡ ἀμάθεια, ἡ ἀρπαγὴ, ἡ ἐθελοκακία ἐκείνων οἵτινες δὲν ζητοῦσι παρὰ τὰ ἰδιά των συμφέροντα, καὶ ὁποῖον τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν περιστάσεων ἀναγκάζουσι νὰ γείνη.

Τοῦ βιβλίου μας ἴσως θέλει εἶσθαι προσέτι ἀποτέλεσμα νὰ φωτίσῃ τὸν Ἀπτοῦλ-Μετζίτ περὶ τῆς ὑπερβολῆς καὶ τοῦ πλήθους τῶν ἀθλιότητων ὅλων αὐτοῦ τῶν λαῶν, χριστιανῶν τε καὶ μωχμεθανῶν, καὶ περὶ τῶν αἰτιῶν αἵτινες παραλύουσι πάντοτε τὰς προσπάθειάς αὐτοῦ, ὅπως ὑπερνικήσῃ αὐτάς.

Ἡ Εὐρώπη ἴσταται εἰς ὄχι καλὴν ἀποφιν ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων τῆς Ἀνατολῆς. Αἱ παρὰ τῶν Τούρκων κατεχόμεναι χῶραι, μ' ὅλην τὴν γειτνίασιν αὐτῶν καὶ τὰς μετ' αὐτῶν ἀρχαίας σχέσεις πολλῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν, δὲν εἶναι εἰσέτι γνωσταί. Ἐκλαμβάνουσιν αἰετοτε ὡς μέγα Κράτος τὸ σαθρὸν αὐτὸ σῶμα, ὅπερ προβάλλει σκιὰν θανατηφόρον ἐπὶ τῆς κοιτίδος τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Κρίσις τρομερὰ καὶ ἀφευκτος προσεγγίζει· πάντα τὰ ἐν τῇ Ἀνατολῇ συμβαίνοντα εἶναι ἀπόδειξις τούτου· καὶ ὅμως, ἄνδρες πολιτικοί, ἢ τοιοῦτοι δῆθεν λεγόμενοι, πεποιθασιν εἰσέτι περὶ τῆς ὑπάρξεως συντηρητοῦ τινος τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Εὐρωπαϊκῶν συμφερόντων. Δὲν βλέπουσιν ὅτι τὸ πᾶν θνήσκει παρὰ τοῖς μωαμεθανοῖς, καὶ ζωὴ δὲν ὑπάρχει εἰμὴ παρὰ τοῖς χριστιανοῖς. Τὰ πνεύματα, ἀφηρησμένα εἰσέτι ὑπὸ τῶν πομπωδῶν ἐκθέσεων, τῶν ὑποτιθεμένων μεταρρύθμίσεων, τῶν ὑπὸ τοῦ νῦν Σουλτάνου παραδεχθεισῶν, πλανῶνται ἀναλογιζόμενα ὅτι αὗται θέλουσιν ἐπιφέρει ἀναμφιβόλως, εἰς δεδομένον τινὰ χρόνον, τὴν ἀναγέννησιν τῆς μωαμεθανικῆς δυναστείας, ἐνῶ αὗται οὐδὲν ἄλλο ἀποτέλεσμα δύνανται νὰ ἔχωσιν ἢ νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν ἀποσύνθεσιν αὐτῆς. Αἱ λυπηραὶ αὗται ἀλήθειαι, ἀποδειχθεῖσαι ἤδη ὑφ' ὅλων τῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους γεγονότων, ὡς καὶ εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις τῶν μεγάλων

λων χριστιανικῶν δυνάμεων μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἀπὸ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης, θέλουν καταστῆ σημαντικῶς ἐναργεῖς διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος βιβλίου.

Ἡ ἐξουσία τοῦ ἰσλαμισμοῦ ἐπὶ τῶν μερῶν ἐνθα οἱ Τούρκοι εἰσὶν εἰσέτι ἐγκαταστημένοι, εἶναι βλασφημία κατὰ τῶν προόδων τοῦ αἰῶνος. Τεθειμένοι μεταξὺ τῶν τριῶν μεγάλων διαιρέσεων τοῦ ἀρχαίου ἡμισφαιρίου, κατέχοντες χώρας πλουσίας ἐκ τῶν ὁποίων ἡ χριστιανωσύνη ζητεῖ μέρος τῶν ἀναγκαιούτων αὐτῇ προϊόντων, καὶ παρεμποδίζοντες τὴν κυκλοφορίαν τῶν ὅσα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαχθῶσι παρὰ διερχόμενός τις διὰ τῆς ἐπικρατείας των, γίνονται πρόσκομμα εἰς τὰς προόδους τῶν λαῶν. Ἐφθασεν ἡ στιγμή τοῦ ν' ἀποδοθῶσι τῷ πολιτισμῷ αἱ γῶραι τὰς ὁποίας κατέχουσι. Τὸ γενικὸν συμφέρον λοιπὸν ἀπαιτεῖ κατεπειγόντως τὴν κατάργησιν τῆς πολιτικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἰσλαμισμοῦ, διατηρουμένης τῆς δυναστείας τοῦ Ἀπτούλ-Μετζίτ.

Εἶναι ἀληθές ὅτι τὴν κατεπείγουσαν ταύτην ἀπαίτησιν γνωρίζουν σήμερον πληρέστατα ὅλοι αἱ δυνάμεις, καὶ αὐτὸς ὁ Σουλτάνος, καὶ τὴν ὁμολογοῦν παρρησία ἅπαντες ὅτι δι' αὐτὸν τοῦτον τὸν λόγον ἠναγκάσθη ἡ σύνοδος τῶν Παρισίων νὰ θεσπίσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων εἰς τὴν τῆς Βυζαντινῆς αυτοκρατορίας, καὶ τὴν παρὰ τοῦ Κράτους αὐτοῦ εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴν σύμπνοιαν. Ἀλλὰ, τὰ δύο ταῦτα μεγάλᾳ ἔργᾳ δύνανται νὰ πραγματοποιηθῶσιν ἐνόσω ὁ κυριάρχης τοῦ τόπου τούτου πρεσβεύει τὸν ἰσλαμισμόν, θρησκείαν ἀδιάσπαστον τῆς πολιτικῆς πάσης μωαμεθανικῆς κυβερνήσεως; μὴ ἀπονέμοντα ἀστυκὰ καὶ πολιτικὰ δικαιώματα ἢ ἀποκλειστικῶς εἰς μόνους τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ; Ἴδου ὅλον τὸ ζήτημα!

Δίδοντες εἰς οἷς τὰς περὶ τούτου ἰδέας μας, προσδοκῶμεν ἀντιπληθείας εἰς ἓν μέρος τοῦ δυτικοῦ τύπου. Εἶναι πολὺ λυπηρὸν νὰ ὁμολογήσῃ τις ὅτι ἡ πατρίθῃ καὶ ἐπίστευτε πολὺ ἐλαφρῶς εἰς τὰς διηγήσεις ἀνθρώπων ἔχόντων τοὺς λόγους των ἵνα παραμορφώσωσι τὴν ἀλήθειαν.

Καὶ ὁμῶς, εἰ μὲν τὰ γεγονότα ἄτινα ἐκθέτομεν γνω-
ρισθῶσιν ἀκριβῆ τε καὶ εἰλικρινῇ, ἀνάγκη πᾶσα τὰ ὄργανα
τοῦ δημοσίου νὰ ἐξαγάγῃσιν ἐξ αὐτῶν τὴν ἀπόφασιν. Εἰ
δὲ ἡ λύσις ἦν ὑποδεικνύομεν ἦναι ἡ μόνη εὐκατόρθωτος,
ἀνάγκη πᾶσα ὡσαύτως καὶ ἡ διπλωματεία νὰ προσηλωθῇ
εἰς αὐτήν.

Ζητοῦμεν μόνον τὴν ἀμεροληψίαν διὰ τὰς εὐσυνειδή-
τους ἀποκαλύψεις ἃς παραδίδομεν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ
κοινοῦ, καὶ ὑπενθυμίζομεν τοῖς διπλωμάταις ὅτι ὁ συν-
δυασμὸς ὁ ἀπαιτούμενος ὑπὸ τῆς ἰσχύος
τῶν περιστάσεων καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος
τοῦ αἰῶνος κατίσχυεν ἀείποτε ὁλῶν
τῶν ἄλλων, καὶ ἤθελεν εἶσθαι ἡ μεγίστη
πολιτικὴ ἀφροσύνη τὸ παλαίειν κατ' αὐτοῦ.

Τοιοῦτος μὲν ὁ πρόλογος τοῦ συγγραφέως.

Ἡμεῖς δέ, ἐν εἵδει ἐπιλόγου, ἀποτεινόμενοι πρὸς τὰς
μεγάλας χριστιανικὰς τῆς Εὐρώπης δυνάμεις, ἐπισυνάπτο-
μεν: Ἐπειδὴ ἀδύνατος, πάντῃ ἀδύνατος (ὡς ἀλλαχοῦ (α)
ἄλλοτε ἀπεδείχμεν, καὶ νῦν ἐνταῦθα διὰ βραχέων θέλομεν
ἐκθέσει), κτέστη ἡ τῆς Τουρκίας ἀνχμόρφωσις καὶ ἀνάρ-
ρωσις, ἐπειδὴ ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ δικαιοσύνη ἀναμένουσι
ταχεῖαν τῶν ἀδικουμένων ἱκανοποίησιν, ἐπειδὴ ὁ χρι-
στιανισμὸς, καὶ ἰδίως οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς, πρὸς
ὑμᾶς θαρράλέως ἐνατενίζουσιν, μὴ βραδύνητε νὰ ἐπιφέρητε
τὸ τέρμα τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων θυσιῶν καὶ ἀγῶ-
νων σας, μὴ βραδύνητε νὰ ἐπισφραγίσσητε τοῦτο ὑπὲρ τοῦ
χριστιανισμοῦ καὶ τῆς δεινῶς πανταχόθεν καταπιεζομέ-
νης ὑπὸ τῆς ἀπανθρωπίας τῶν βαρβάρων κατακτητῶν
ἀνθρωπότητος. Πεισθεῖσαι ἤδη περὶ τῆς ἀδυνατοῦ τῶν
Τούρκων ἀναπλάσεως καὶ διαμορφώσεως, πεισθεῖσαι
πληρέστατα περὶ τῆς ἀνιάτου νόσου ὑφ' ἧς διηνεκῶς κα-
τατῆκεται ἡ γηραιὰ αὕτη τῶν Ὁσμανλίδων αὐτοκρατο-
ρία, πεισθεῖσαι τέλος ὅτι τὰ παρ' ὑμῶν χορηγηθέντα αὐτῇ
φάρμακα, οὐ μόνον εἰς ἀνάρρωσιν αὐτῆς κατ' οὐδὲν συνε-
τέλεσαν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν θάνατον αὐτῆς ἐπετάχυναν,
σπεύσατε νὰ ἐνταφιάσσητε τὴν πολιτικῶς ταύτην νεκράν

(α) Ὁρ. ἀριθ. Αἰῶνος 1731, τ. ὁ ἔτους 1839.

εἰς τὰ ἔγκατα τῆς ἐξ ἧς ὠρμήθη Ἀσίας. Σπεύσατε, διότι ἡ θανατηφόρος αὐτῆς ἀποφορὰ μολύνει τὴν χριστιανικὴν ἀτμοσφαῖραν, μολύνει τὴν Εὐρώπην αὐτήν, τὸν πολιτισμὸν, τὸν κόσμον ὁλόκληρον.

Δὲν ἐξετάζομεν ἐνταῦθα ἂν ἐν γνώσει τῆς ἀδυνατοῦ μεταρρυθμίσεις ἢ ἐν ἀγνοίᾳ, ἂν καλῇ τῇ πίστει ἢ κακῇ, ἐπελήφθης, ὧ φίλη Εὐρώπη, τῆς προστασίας τῶν Τούρκων, οὐδὲ ἐπιδαρύνομεν τὴν συνείδησιν ἡμῶν, καίτοι δυνάμενοι ὥς ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἀποφανθῶμεν ἀξιωματικῶς, τὰ πράγματα καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτὴν ὁδηγὸν ἔχοντες· ἀρκούμεθα μόνον νὰ εἴπωμεν ὅτι, τῆς ἀπάτης νῦν ἐξεληθούσα, ὀφείλεις νὰ κινηθῇς ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ὀφείλεις ν' ἀποδώσης τοῖς νομίμοις κληρονόμοις τὸν τοσοῦτους αἰῶνας ὑπὸ τῆς βαρβαρότητος καταπατούμενον χριστιανικὸν ὀρθόδοξον θρόνον τοῦ Κωνσταντίνου, ἂν θέλῃς ν' ἀναχαιτίσῃς τὴν ὁρμὴν τοῦ Ῥωσσικοῦ χειμάρρου τοῦ καιροφυλακτοῦντος ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ κατακλύσῃ τὴν Ἀνατολὴν ἅπασαν καὶ τὸν Βόσπορον. Ὀφείλεις νὰ ἀπαλλάξῃς ὅσον ἔνεστι τάχιον τοὺς κεκρατημένους αὐτοῦ ὁμοεθνεῖς τῆς κατ' ἐπὶ τὴν δουλείας, ἢ νὰ βελτιώσῃς, ἢ ἐπὶ πολιτισμῷ καὶ ἐλευθερίᾳ ἐναρμονομένη τὴν τύχην των. Ὀφείλεις, καὶ λέγομεν ὀφείλεις, διότι καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν ἄλλοτε ὑπὲρ τῆς Εὐρώπης ἀπάσης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Μαραθῶνι καὶ Σαλαμῖνι προεκινδύνευσαν, διασώσαντες αὐτὸν κινδυνεύοντα.

ὦ Εὐρώπη! πρὸ πολλοῦ ἤδη πρὸς Ἀνατολὰς τὸ βλέμμα ἐστραμμένον ἔχεις, καὶ βλέπεις ἀναντιρρήτως τὰς ἀνομίας καὶ τὰ κακουργήματα τῶν Ἀγαρηνῶν· τί διαλογίζεσε; τί ἀναχαιτίζει τοὺς στοχασμούς σου καὶ ἀναστελλεῖς τὴν ἐνέργειάν σου; Κατάφερον, κατάφερον τὸν τυραννοκτόνον πέλεκυν τοῦ πολιτισμοῦ, ἐπὶ τοῦ σεσαθρωμένου αὐτοῦ καὶ πανταχόθεν καταρρέοντος Τουρκικοῦ κράτους. Κατάφερον αὐτὸν ὅσον ἔνεστι τάχιον, ἢ ἄλλως, ἔασον τοὺς δικαιοῦχους καὶ ἀναπεταννύεται πάραυτα ἡ νικηφόρος τοῦ Σταυροῦ σημαία, ὁ ἀστὴρ τῆς ἀπολυτρώσεως. Εἰσάκουσον τοὺς στεναγμούς καὶ ὤκτειρον τὰ παθήματα τῶν ἀνχαιοπαθούντων καὶ δεινοπαθούντων αὐτῶν

χριστιανικῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ στεναγμοὶ αὐτῶν πρέπει νὰ συγκινήσωσι τὴν καρδίαν σου, διότι εἶναι στεναγμοὶ ὁμοιότητων, ὁμοδιαίτων, χριστιανῶν· πρέπει νὰ φέρωσι τῶν δεινῶν τῶν τὴν ἔξοδον, διότι τὸ ἀπαιτεῖ ἡ δικαιοσύνη. Ἐκκάλυψον ἤδη τὸν ὁμιχλώδη τοῦ κακῶς ἐννοουμένου συμφέροντος πέπλον, τὸν καλύπτοντα τὰ σαπρὰ καὶ μεμολυσμένα μέλη τοῦ Τουρκικοῦ πτώματος, καὶ ρίψον ἐπ' αὐτοῦ τέλος τὸ νεκρικὸν σάβανον. Ρίψον αὐτὸ, διότι ἡ Τουρκία δὲν εἶναι τὸ παλίμψηστον ἐκεῖνο τοῦ Νειβούρου χειρόγραφον, ἵνα διὰ χημικῶν ἐνεργειῶν καὶ συνθέσεων, ἀποσβέσασα τὰ ἀνεξίτηλα καὶ ἀδιάσπαστα ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς, αἰμοδόρα καὶ φανατισμοῦ πλήρη φρονήματα, ἐγχαράξῃς αὐτῇ τὴν ἰσονομίαν, τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὸν πολιτισμόν. Ἀπ' ἐναντίας, ὅσον ἐζήτησας καὶ ὁσημέραι ζητεῖς νὰ ἐγκεντρίσῃς αὐτῇ τὸν ὑμέτερον, ἐπὶ τοσοῦτον αὕτη ἀνθίσταται, ὥς ἐκ τῆς ἀνεπιδέκτου φύσεως αὐτῆς· λέγομεν δὲ ἀνεπιδέκτου, διότι ὁ μωαμεθανισμὸς γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς τὸ πρῶτον εἰς ἀνῆροτον γῆν, εἰς γῆν ἔνθα βασιλεύουσι κληματολογικαὶ περιστάσεις ἄλλοιαι, ἐπικρατοῦσιν ἡθῆ καὶ ἔξεις διάφοραι, πρεσβεύεται δὲ θρησκεία ὅλως τοῦ πολιτισμοῦ ἐναντία, δυσχερὴς, δυσχερεστάτη καὶ ὅλως ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ τοιαύτη ἐγκέντρισις.

Ὁ μωαμεθανὸς ἐμδιδῶσας ἐν τῷ Κορανίῳ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοσοῦτους αἰῶνας ἤδη ποδηγετούμενος, δυσκόλως συναινεῖ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς αἰμοδοφεῖς ἀρχὰς αὐτοῦ καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἵματοσταγὲς ὄπλον τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ παντοδυναμίας. Γινώσκει δὲ κάλλιστα ἀφ' ἐτέρου, ὅτι διὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἰσονομίας, διὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος, διὰ τῆς κοινωνικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως, θέλουσι σφαγιασθεῖ οἱ παράνομοι τοῦ Μωάμεθ νόμοι, τὸ Κοράνιον αὐτὸ, αὐτὴ αὐτοῦ ἡ θρησκεία. Ἰδοὺ ὁ φοβερὸς σκόπελος ἐφ' οὗ κατὰ πρῶτον συντρίβεται πᾶσα ἀπόπειρα πολιτισμοῦ καὶ μεταρρυθμίσεων. Ἰδοὺ τὸ βάρυθρον ἐν ᾧ καταπίπτουσιν ἅπασαι αἱ περὶ ἐκπολιτίσεως τῆς Τουρκίας τῶν τουρκοφρόνων ἐλπίδες.

Ἰδοὺ τέλος, ὅτι εἰς πᾶν βῆμα πρὸς τὸν πολιτισμὸν, ἀπντᾶ τις πρόσκομμα αὐτὸν τὸν θεμελιώδη, θρησκευτικόν τε καὶ πολιτικὸν νόμον τῶν Τούρκων, αὐτὸ τὸ Κοράνιον. Τὸ Κοράνιον, ὅπερ φιλότουρκοι τινὲς δὲν ἡσχύνθησαν ἀποκαλέσαντες προοδευτικώτατον! (α)

Ἀλλὰ, ποῦ ἡ δημιουργικὴ τῆς Τουρκίας δύναμις, ὡς Εὐρώπη, τῆς Τουρκίας, ἥς τὴν ἀνάρρῳσιν καὶ βιωσιμότητα οὐ παύουσι διαθρηλλοῦντες φιλότουρκοι τινὲς καὶ μίσθαρνοι παῖδες σου; Ποῦ τὰ τῆς συγκοινωνίας μέσα; Ποῦ ἡ τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου καὶ τῶν ὑπηκόων ἀσφάλεια, καὶ ἡ διὰ νόμων σοφῶν καὶ δικαίων προστασία τοῦ ἐμπορίου; Ποῦ ἡ δημοσία πίστις; Ποῦ ὁ πρὸς τὴν ἱεράν ιδιοκτησίαν ἀπαραίτητος σεβασμός; Ποῦ ἡ διοικητικὴ καὶ δικαστικὴ ἀστυνομία, ἡ προλαμβάνουσα τὰ καθ' ἑκάστην ἐν ἡμέρᾳ μέση τὰς ἀγυῖας τῆς αἵματοφύρτου Κωνσταντινουπόλεως πλημμυροῦντα φρικώδη ἐγκλήματα, ἡ τιμωροῦσα ταῦτα, καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς, τιμῆς καὶ ιδιοκτησίας τοῦ πολίτου καὶ τῶν ὑπηκόων ὑπισχνουμένη; Ποῦ τὰ σχολεῖα; Ποῦ τὰ ἐκπαιδευτήρια; Ποῦ δικαιοσύνη; Ποῦ δικαστήρια; Ποῦ τέχναι, ποῦ βιομηχανία, ποῦ ἐπιστήμη; Ὡ αἰσχος καὶ τρίς αἰσχος, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος!!! Πανταχοῦ τὰ παχυλώτατα σκότῃ τῆς ἀμαθείας καὶ κακοηθείας ἐπιπολάζουσι, πανταχοῦ τὰ ζοφερώτατα νέφη τῆς ἀναρχίας καὶ παραλυσίας ἐπιβρίθουσι. Ποῦ λοιπὸν ἐναθρυνόμενοι οἱ φιλότουρκοι χρησιμολογοῦσιν ὡς ἀπὸ τρίποδος τὴν δύναμιν τῆς Τουρκίας ἐκπολίτισιν; Ποῦ στηριζόμενοι οὗτοι τοιαῦτα φοιβάζουσιν; Εἰς τὸν νόμον τοῦ ἀπολυτισμοῦ καὶ τοῦ αὐθαιρέτου, ὅστις συνεταυτίσθη μετὰ τῆς φύσεως αὐτῆς τοῦ μωχμεθανικοῦ λαοῦ καὶ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως; Ἀλλὰ τότε, ποῦ μένουσιν αἱ πομπώδεις ἐκεῖναι τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ διατάξεις; Ποῦ

(α) Τοῖς ἐσχυρίζομένοις ὅτι ἐνυπάρχουσι τῷ Κοράνῳ στοιχεῖα πολιτισμοῦ, ἀνθ' ἡμῶν ἀπντᾶ ὁ ἀείμνηστος Σατωβριανὸς λέγων: il n'y a dans le livre de Mahomet ni principe de civilisation, ni precepte qui puisse élever le caractère: ce livre ne prêche ni la haine de la tyrannie, ni l'amour de la liberté.»

αὶ τοῦ χάτι-χουμαχιοῦν, τοῦ Συνταγματικοῦ τούτου χάρ-
του, (καθὰ λέγουσιν οὗτοι) διακηρύξεις ; Ποῦ ἐπερείδον-
ται ; Εἰς τὴν πρόοδον τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ;
Ἀλλὰ, τοιαύτη ὡς προελέχθη, οὔτε ὑπῆρξε, οὔτε δύνα-
ται νὰ ὑπάρξῃ ποτὲ τῇ Τουρκίᾳ.

Μὴ ἀποτώμεθα λοιπὸν, διότι κατὰ τὴν ὥραίαν ἔκφρα-
σιν τοῦ K. Bonald, « les Turcs sont campés en Europe, »
ἀδύνατον ἐστὶ νὰ πολιτισθῶσι, ἀδύνατον νὰ ἀναρμορφω-
θῶσι καὶ ἀναζήσωσι. Τὸ εἶπον οἱ Γिरαρδῖνοι, τὸ ἐπανε-
λαβὼν οἱ Βιλλεμαῖν, τὸ ἐκήρυξαν οἱ Λενορμὰν καὶ το-
σοῦτοι ἄλλοι. Ἄλλως τε, πῶς δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶ-
μεν πολιτικὴν μονιμότητα καὶ διαρκῇ ἐθνικὴν ὑπαρξιν,
ἐκεῖ ἔνθα δὲν ὑπάρχει οἰκογένεια, ἐκεῖ ἔνθα στερούμεθα
συνδέσμου κοινωνικοῦ ; Πῶς δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν πο-
λιτείαν, ἔνθα ἐκλείπει ἡ βᾶσις αὐτῆς, ἡ οἰκογένεια ;
Παρά τοῖς ὀθωμανοῖς, ἡ γυνὴ θεωρεῖται, οὐχὶ ὡς μέλος
οὐσιῶδες τῆς κοινωνίας, ὡς συστατικὸν αὐτῆς ἀπαραί-
τητον, ἀλλ' ὡς ἀντικείμενον πολυτελείας, ὡς ὄργανον
ἐφημέρου ὑλικῆς ἀπολαύσεως. Ἐρωτῶμεν νῦν, δύναται νὰ
διατηρηθῇ κοινωνία, ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει οἰκογένεια ;
Οὐδαμοῦ οὐδέποτε, τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ στερεῖται τῆς συ-
νεκτικῆς ταύτης δυνάμεως. Ἐκ τούτου βλέπομεν, καθ' ἐ-
κάστην τὸν πληθυσμὸν αὐτῶν ἐπαισθητῶς ἐλαττούμενον
κώμας διχγραφομένας συνεχῶς ἐκ τοῦ χάρτου, καὶ πό-
λεις πολυανθρώπους, καταστάσας καὶ ὁσημέραι καθιστα-
μένας πολίχνια.

Οἱ Τούρκοι λοιπὸν, ἐστρατοπεδευμένοι ὄντες καθ' ἅπα-
σαν τὴν Ἀνατολήν, καὶ οὐδὲν σημεῖον διαρκὲς καὶ μόνι-
μον ἔχοντες, ἀναντιρρήτως θέλουσι παρέλθει, ὡς ἡ θα-
νατηφόρος ἐκείνη πνοὴ τοῦ Λιβὸς ἥτις πνέουσα ἐπὶ τινὰ
χρόνον, ἐκλείπει τέλος καὶ ἀφανίζεται. Τὸ τουρκικὸν κρά-
τος νοσοῦν νόσον φθοροποιὰν καὶ ἀνίατον, ἀναγκαιῶς
ὀφείλει νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸν φυσικὸν καὶ καθολικὸν ἐκεί-
νον τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς νόμον. Μάτην ὦ Εὐρώπῃ
γαλθανίζεις αὐτὸ, μάτην ζητεῖς διὰ τοῦ γαλθανισμοῦ νὰ
τὸ ἀναστήσῃς. Ἐθνη κοσμοκράτορα, ἔθνη πρὸ αἰώνων
ἀκμάζοντα καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τὸ σκῆπτρον δεκάδας ἐνι-

αὐτῶν οὐκ ὀλίγας κατέχοντα, ἔθνη κολοσσαῖα καὶ ὑπερήφανα, κατεστράφησαν ἄρδην, ὑποκύψαντα εἰς τὸν γενικὸν καὶ ἀμετάτρεπτον αὐτὸν νόμον, πόσω μᾶλλον τὸ φθισήνορον αὐτὸ πτώμα τῆς Ἄγαρ τὸ πνέον τὰ λοιπῶν;

Τὸ κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἀποφράδος ἐκείνης ἡμέρας τῆς ἀλώσεως ἐπὶ στήλης ἐγγαρχθέν:

« venit suma dies et ineluctabile tempus, »

ἐπαληθεύσει νῦν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς Τούρκους αὐτοὺς· ἐπαληθεύσει, διότι ἡ αἷμα καὶ φόνον ἀποστάζουσα σπάθη τοῦ Μωάμεθ, συνετρίβη ἤδη ὑπὸ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Οἱ ἔστρατοπεδευμένοι οὗτοι εἰς τὴν πολυστένακτον πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου ὀθωμανοὶ, καταπιέζοντες σκληρῶς πρὸ τοσούτων αἰῶνων, τοσούτους χριστιανικοὺς λαοὺς, ἐπιβαρύνοντες τὸν τράχηλον αὐτῶν διὰ τῶν ἀφορήτων τῆς ἀπηνόου τυραννίας ἀλύσεων, τοσοῦτον χριστιανικὸν αἷμα χύσαντες καὶ τοιοῦτους φόνους ἐν Ἀνατολῇ, καὶ πανταχοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς τελέσαντες, ἀδύνατον ἐστὶ, μυριάκις ἀδύνατον, νὰ μὴ λάβωσι τὴν ἀναμένουσαν αὐτοὺς ἀνταπόδοσιν. Ἔσεται ἡμᾶρ, ὅτε ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ αὐτοῦ ὁ Ὑψίστος, μεταποιήσῃ τὰς ἀλύτεις αὐτῶν εἰς τεθηγμένα καὶ κοπτερώτατα ξίφη συρίζοντα ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν τυράννων των· ἔσεται ἡμᾶρ ὅτε τῆς σάλπιγγος τοῦ πολέμου ἠχούσης, ἀποτίσῃ τὸ σκυθρωπὸν καὶ τερατῶδες αὐτὸ μορμολύκειον, τὸ σύνολον τῶν διαπραχθέντων κακουργημάτων του· ἔσεται ἡμᾶρ ἐπαναλαμβάνομεν, διότι πρὸ πολλοῦ φωνὴ ἐν Ἀνατολῇ ἠκούσθη, θρῆνος καὶ κλαυθμὸς καὶ ὄδυρμος πολὺς, Ἐλευθερία θρηνοῦσα τὰ τέκνα αὐτῆς! . . . Φωνὴ ἀναξιοπαθούτων καὶ δεινοπαθούτων λαῶν ἠγέρθη ἀπὸ τῶν παράλιων τῆς Ἀφρικῆς μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς πολυπαθοῦς Ἰωνίας, ἀντηχήσασα καθ' ἅπασαν τὴν ἐσπερίαν Εὐρώπην. Φωνὴ συγκινητικὴ, ὀφείλουσα νὰ ἐξεγείρῃ τοῦ ληθαργικοῦ καὶ τῆς ἀναλγησίας τὴν πατρίδα τοῦ Βασιγκτῶνος καὶ Βύρωνος, τὴν πατρίδα τοῦ Λαφαγέτ καὶ Σατωβριάνδου.

Πολλὰ ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας ὑπέστης, πολυπαθεστάτη Πατρίς! Ἀγενεῖς καὶ ἐητεθλημένοι Σουλτάνοι, ἐπὶ τε-

τραχόσια ὅλα ἔτη δὲν ἐκορέσθησαν καταπατοῦντες τὰ ἀπαράγραπτα δίκαιά σου. Τυραννίσκοι ἀπηνεῖς δὲν ἔπαυσαν κατασφάζοντες καὶ καταδυναστεύοντες τοὺς υἱούς σου, τὰς θυγατέρας σου. Χεῖρες παλαμναῖαι δὲν ἤρχθησαν διηνεκῶς δημεύουσαι καὶ βεβηλοῦσαι, τοὺς ναούς σου, τὰ ἱερά σου, τὸν τάφον αὐτὸν τοῦ Σωτῆρος σου. Καὶ νῦν. . . . Πατρίς, φιλτάτη Πατρίς! Ἔως πότε οἱ βάρβαροι τῆς Ἀγαρ υἱοὶ θέλουσι σὲ κολαφίζει; μέχρι τίνος τῆς ἀνομίας τὰ τέχνα θέλουσι καταπιέζει τὸν ἀλαβάστρινον τράχηλόν σου καὶ θηλάζει τὸ αἷμα καὶ τοὺς ἰδρώτας τῶν πολυπαθῶν τέκνων σου; ὦ μεγαλοῦπολις τοῦ Κωνσταντίνου! ὁ Θεὸς κελεύει, ἀνάστηθι. Ἀνάστηθι νέα Σιών, διότι ἐπληρώθησαν ἤδη οἱ χρόνοι, καὶ τῶν χρόνων πληρωθέντων, περαιοῦται ὅσον οὐπὼ ἢ πρὸ τετρακοσίων περίπου ἐτῶν διακοπεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας ἡμῶν Σοφίας θεία μυσταγωγία, τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν τοῦτο δράμα τῆς παλιγγενεσίας μας. Ἐγέρθητι, καὶ εἰς τὸ πρῶτον σου βῆμα, εἰς τὴν πρώτην τῆς ἐλευθερίας φωνήν σου, παρασταθήσονται αὐθορμήτως αἱ λοιπαὶ δοῦλαι καὶ ἀδελφαὶ τῆς βαρυστεναζούσης Ἀνατολῆς ἐθνικότητες, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αἰσθήματος ἐμπνεόμεναι, ὑπὸ τῶν αὐτῶν τῆς λαοσσόου ἐλευθερίας ἀρχῶν κατεχόμεναι. Ὁ μυριοπόθητος χρόνος ἐπέστη, ἡ ἐλευθερία ἤδη πρὸ πολλοῦ τὰς πύλας τῆς βαρυστεναζούσης Ἀνατολῆς ἔκρουσε, καὶ ἡ φωτοδόλος αὐτῆς λαμπάς, τὴν ζοφεράν καὶ πολυδάκρυτον τῆς αἰμοχαροῦς τυραννίας νύκτα διασκεδάσασα, ἐξελεύσεται νικηφόρος, στολὴν τηλαυγῇ βασιλίδος ἡμφιεσμένη, καὶ τὴν Εὐρώπην αὐτὴν ἀρρωγὸν καὶ προστάτιν ἔχουσα.

Μὴ ἀπελπίζεσθε λοιπὸν ὦ φίλοι ὁμογενεῖς, ὦ βαρυθυμοῦντες δοῦλοι Ἕλληνες, διότι τὸ ἔθνος ἡμῶν δὲν ἀπέθανεν, οὔτε ἀποθνήσκει. Σύρων ἀδόξως ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας τὰς βαρείας τοῦ τυράννου ἀλύσεις, ἠγέρθη μίαν δεδοξασμένην αὐγὴν, ἀνεπέτασε τοῦ νικηφόρου Σταυροῦ τὴν σημαίαν, κατεσύντριψε τὰς ἀλύσεις καὶ ἀνήγειρε τὸν σταθμὸν αὐτοῦ, τὴν ἀφετηρίαν αὐτὴν, ἣν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἐκάλεσεν. Δὲν βλέπητε τὴν ὁμοιοπαθῇ Ἰταλίαν

ἥτις μέχρι τῆς χθὲς γῆ νεκρῶν ἐνομίζετο; Δεσπῶτις καὶ αὕτη, ἡ γέρθη, κατέθραυσε τὸν ἐπονείδιστον ζυγὸν τῶν τυράννων τῆς, καὶ ἤδη ἀπολαύει τὰ καλὰ τῆς ἐλευθερίας. Δείξωμεν ἀδελφοὶ καὶ ἡμεῖς ὅτι ζῶμεν, ὅτι κινούμεθα. Δὲν εἶναι δίκαιον τὸ πῦρ τῶν ἔθνοτήτων τὸ πρὸ μικροῦ καταφλέξαι τὴν Ἰταλίαν, δὲν εἶναι δίκαιον οὐδὲ συμφέρον νὰ ὀπισθοπορίσῃ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν χειραφέτησιν τῆς στεναζούσης Ἀνατολῆς. Τὸ ἔθνος τὸ ἅγιον, τὸ ποδηγετήσαν τοὺς λαοὺς καὶ τὰ ἔθνη εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀλήθειαν, τὸ προωρισμένον ἄνωθεν νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἀποκρύφους βουλὰς τῆς θείας Προνοίας, τὸ ἔθνος τοῦτο, λέγομεν, δὲν εἶναι δίκαιον οὐδὲ συμφέρον νὰ στεναζῇ ὑπὸ τὸν ἐπάρατον ζυγὸν ἀπηνόους καὶ βαρβάρου δυνάστου. Ἐσήμανεν ἤδη ἡ ὥρα τῆς ἐκλείψεως τῆς φυλῆς τοῦ Ὀσμάνου, δάκτυλος θεῖος καὶ ἀφανὴς αὐτὴν ὑπηγόρευσε. . . ὁ Τουρκικὸς ὀρίζων αὐθις ἤρξατο νὰ θολοῦται, ὁ ἀῆρ ὄξει πυρίτιδος, αἱ λόγχοι στίλβουσιν ἤδη, καὶ ἡ κλαγγὴ τῶν χριστιανικῶν ὄπλων ἀντηχεῖ ὅσον οὐπώ. Μὴ ραθυμεῖτε λοιπὸν ὦ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ γρηγορεῖτε. Γρηγορεῖτε, καὶ ὅταν βαρύνῃ τὸ ἀρτίφιλον ἄσμα, ὁ ἐμβατήριος ἐκεῖνος παῖς, τότε ἐγερθῆτε ἅπαντες, ἀπαξάπαντες, ὡς εἰς ἐξ ἐνός, ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ, ἐλευθερίαν ἢ θάνατον ἀπὸ στόματος πυροβόλων τοῖς κεχαυνωμένοις τυράννοις ἡμῶν ἀπαγγέλλοντες. Γρηγορεῖτε λοιπὸν ἀδελφοί, διότι τὸν Γόρδειον αὐτὸν δεσμόν τοῦ πολυπλόκου τούτου ζητήματος Ἑλληνικὴ χεὶρ νὰ λύσῃ προῶρισται.

ΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ
ΤΗΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ.

Ανατολικὸν ζήτημα ὠνομάσθη τὸ τρομερὸν τοῦτο πρόβλημα, ὅπερ κατέστη διὰ τὸν κόσμον ἀντικείμενον μόνιμον ἀγωνίας, καὶ τὸ ὁποῖον μόνον τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ δύναται νὰ λύσῃ.

Τὸ μέγα τοῦτο ζήτημα δὲν χρονολογεῖται μόνον ἐκ τῆς βασιλείας τοῦ Μεγάλου Πέτρου, ὡς διῃσχυρίσθησαν περὶ τούτου διπλωμάται τινὲς καὶ συγγραφεῖς, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ὀφείλει εἰς τὰς γεννηθείσας ὑπὸ τῶν πολιτικῶν συμφερόντων τῆς Ῥωσίας περιπλοκάς. Αὐτὸ ἀνεφύη μὲν ἀπὸ τῶν πρώτων κατακτήσεων τοῦ μωαμεθανισμοῦ ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις χώραις τοῦ ἀρχαίου ἡμισφαιρίου, εἰσῆλθε δὲ εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν ἀμετατρέπτως ἠκολούθησεν ἐπὶ ὀκτὼ αἰῶνας περίπου, ὅποτε οἱ κυριάρχαι καὶ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἐπεχείρησαν τὴν πρώτην σταυροφορίαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν χριστιανικῶν τόπων τῆς Ἀνατολῆς ἐκ τοῦ Μωαμεθανικοῦ ζυγοῦ.

Ἐν τούτοις, ἡ ἀνάπτυξις τῆς δυνάμεως τῶν Τούρκων κατέπληξε τοὺς χριστιανοὺς μονάρχας. Τὰ στίφη αὐτῶν τῶν βαρβάρων εἶχον διοργανισθῇ ὡς μόνιμος στρατὸς, τὸν ὁποῖον αὐτὰ καὶ οἱ διάφοροι λαοὶ οἱ μετ' αὐτῶν καθ' ἐκάστην ἐγούμενοι, ἐθεώρουν ὡς τὸ κέντρον

τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς ἐνώσεως τῶν ἀληθῶς πιστῶν. Ὁ ἀναρίθμητος οὗτος στρατὸς καλῶς ἐφωδιασμένος καὶ θαυμαστὴν ἔχων πειθαρχίαν ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴν, ἦτο διαρκῶς εἰς ἐκστρατείαν, ἔχων ἀρχηγοὺς μαχητὰς ἀνυψωθέντας εἰς τὴν ἀρχηγίαν ὑπὸ μόνῃς τῆς ἀξίας των. Ἐξημμένος ὑπὸ τοῦ φανατισμοῦ, ἐνθαρρυνόμενος ὑπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ ἐπιτυχιῶν καὶ πετῶν ἀπὸ νίκης εἰς νίκην, ὁ στρατὸς οὗτος κατέστη ἀκαταμάχητος.

Οἱ χριστιανοὶ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς διηρημένοι εἰς μικρὰ κράτη κατασπαραττόμενα πρὸς ἄλληλα, ἐξησθενημένοι καὶ πτωχοὶ ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν διχονοιῶν, κυλιόμενοι εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ καταδυναστευόμενοι ὑπὸ ἀνάνδρων καὶ διεφθαρμένων ἡγεμόνων, δὲν ἠδύναντο ν' ἀντιτάξωσι κατὰ τῶν ὀθωμανῶν οὐδεμίαν σπουδαίαν ἀντίστασιν.

Πρὸ πάντων ἦτον ἀδύνατον εἰς τοὺς λαοὺς τούτους ν' ἀντιπαρταχθῶσι κατ' ἰδίαν κατ' ἐχθροῦ τοσοῦτον φοβεροῦ. Οἱ χριστιανοὶ ἡγεμόνες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μ' ὅλας τὰς διαιρέσεις καὶ τὰς ἀδιακόπους ζηλοτυπίας αὐτῶν, ἠναγκάζοντο λοιπὸν νὰ καταφεύγωσιν ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν εἰς ὁμοσπονδίας καὶ συνδέσεις ἵνα ἀντιτάξωσι κατὰ τῶν Τούρκων στράτευμα ἐκ χωρικῶν, ὀλίγων συνειθισμένων εἰς τὰ γυμνάσια καὶ τὰς στερήσεις τοῦ πολέμου, καὶ μὴ δυνάμενων νὰ μείνωσιν εἰς τὴν πεδιάδα παρὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας μῆνας. Διὸ, οἱ χριστιανικοὶ οὗτοι στρατοὶ, μόλις συνενοόμενοι διὰ μεγάλων δαπανῶν, διελύοντο μετὰ τὴν πρώτην μάχην εἴτε ἡττημένοι εἴτε νικηταί, καὶ οἱ διάφοροι ἡγεμόνες, οἱ διοικοῦντες αὐτοὺς, ἔχαμμον ἀμέσως ἄλλα σχέδια καὶ νέας συμμαχίας. Αἱ διαφωνίαι αὗται τῶν χριστιανῶν μοναρχῶν ὑπῆρξαν αἰείποτε ἡ κυριώτερα αἰτία ὅλων τῶν συμφορῶν αὐτῶν, καὶ νεώτερός τις συγγραφεὺς, ὁ στρατηγὸς Ἀλῆξ, εἶπε δικαίως, ὅτι: Τὰ συμφέροντα τῶν μοναρχῶν τῆς Εὐρώπης ὑπῆρξαν πάντοτε τόσον ἀντίθετα, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν γνώμην των, ὥστε, μὴ ὅλον τὸν ζῆλον τῆς θρησκείας, ὅστις ἔπρεπε νὰ συνενώρῃ τοὺς χριστιανοὺς κατὰ τῶν Τούρκων, οὐδέποτε οὗτοι ἐστερηθήσαν συμμάχων οὐδ' ἐπικουρικῶν, οἵτινες τοὺς ἐβοήθησαν ἵνα ἀντισταθμίσωσι καὶ μάλιστα κατατρο-

πώσωσι τὰς δυνάμεις τῶν χριστιανικῶν Κρατῶν, μεθ' ὧν εὐρίσχορτο εἰς πόλεμον. Ἰδοὺ τὶ συνετέλεσε νὰ περιέλθωσιν εἰς χεῖρας αὐτῶν τοσαῦται ἐπαρχίαι, καὶ τὶ παρέσχεον αὐτοῖς τὸ μέσον ἵνα εἰσχωρήσωσι μέχρι τῆς Βιέννης αὐτῆς, ἡ ὁποία δις διέφυγεν αὐτοὺς ὡς ἐκ θαύματος.

Ἡ μόνη χριστιανικὴ δύναμις ἥτις, διὰ τῆς ἡθικῆς ἰσχύος αὐτῆς, ἐδύνατο εἰσέτι νὰ ἐξασκήσῃ ἐπιρροήν τινα ἐπὶ τῶν μοναρχῶν τῆς Εὐρώπης ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἦτον ἡ Παπικὴ. Διὸ εἰς τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα, ὁπότεν οἱ Τούρκοι ἐγκαταστάντες ἤδη ἐν Εὐρώπῃ ἠπεύλουν νὰ καταστρέψωσιν ὁλόκληρον τὸν χριστιανισμόν, ὁ Πάππας Εὐγένειος ὁ Δ'. ἠθέλησε νὰ μεταχειρισθῇ πάντα τὰ μέσα τὰ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἵνα πραγματοποιήσῃ τὸν μέγαν σκοπὸν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ὁ ἐνδοξος οὗτος ποντίφηξ ἐνόησε καλῶς ὅτι ἡ διατήρησις τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐξουσίας, καὶ ἡ ὑπαρξίς αὐτῇ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐξήρτηντο ὅλως διόλου ἀπὸ τὴν ἀρμοδίαν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, οὗ τὰς δύο ἀχωρίστους βάσεις ἀπετέλουν ἡτὲ θρησκεία καὶ ἡ πολιτικὴ. Διὰ τῶν ἐπανειλημμένων νουθεσιῶν αὐτοῦ, ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ τὸ 1437, ἀπῆλθον εἰς Ἰταλίαν μετὰ τῶν πρωτίστων ὑποκειμένων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς αὐλῆς τῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἡ Σύνοδος ἡ ἐν Φλωρεντία συγκαλεῖται ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ. Προτροπῇ τοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διευθυνομένη πρὸς τοὺς Πατέρας τῆς Συνόδου, τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς, προσεκάλεσε, κατὰ διαταγὴν τοῦ πάππα, τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς Συνόδου, τοὺς μεγάλους ἡγεμόνας, βασιλεῖς, δούκας καὶ λοιποὺς μεριστάνας τῆς χριστιανοσύνης, ἵνα παρευρεθῶσιν εἰς αὐτὴν αὐτοπροσώπως ἢ δι' ἀντιπροσώπων, ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ διὰ τοὺς μὴ ὑπακούοντάς (α). Μόνον ὁ μέγας δούξ τῆς Μόσχας καὶ ὁ δούξ τῆς Βουργονδίας ἔπεμψαν τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν. Οἱ λοιποὶ χριστιανοὶ ἡγεμόνες δὲν ἠθέλησαν νὰ συμμεθέξωσι ποσῶς, οἱ μὲν φοβοῦ-

(α) Ὑρ. Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, ὑπὸ τοῦ συγγράφου, τῆς παρουσίας βίβλου, μέρος Β'. σελ. 8.

μενοι τοὺς Τούρκους, οἱ δὲ διότι συνωμότουν κατὰ τῆς ἐνώσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε ἡ διαίρεσις αὐτῆς νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ οἰκειοποιηθῶσι τὰ κτήματα τοῦ κλήρου. Ἐνεκα τούτου ὁ σκοπὸς τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου δὲν ἐπραγματοποιήθη εἰμὴ μόνον κατὰ τὸ θρησκευτικὸν αὐτοῦ μέρος, ὅπερ μάλιστα μὴ ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ μέρους τοῦ ζητήματος, ἐματαιώθη ὁμοίως μετ' οὐ πολὺ.

Ἄλλ' ὅμως οἱ Πάππαι ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἦσαν τόσον πεπεισμένοι ὅτι τὸ πολιτικὸν μέρος τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος ἦτον ἀδιάσπαστον τοῦ θρησκευτικοῦ αὐτοῦ μέρους, καὶ ὅτι τοῦτο δὲν ἐδύνατο νὰ κάμῃ βῆμα ἄνευ τοῦ ἐτέρου, ὥστε ἔστρεψαν ἅπασαν αὐτῶν τὴν προσοχὴν πρὸς τὸ πολιτικὸν μέρος τοῦ ζητήματος, ἀμέσως μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Συνόδου. Ὁ αὐτὸς Πάππας Εὐγένειος ὁ Δ΄. κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ἀπὸ τοῦ 1440 ἔτους, ἵνα πείσῃ Φριδερίκον τὸν Γ'. αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, νὰ παύσῃ τὰς διενέξεις του μετὰ τῶν Οὐγγρων, νὰ ἐνωθῇ μετ' αὐτῶν καὶ νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς γενικῆς σταυροφορίας διὰ νὰ ἐκδιώξῃ παντάπασι τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Εὐρώπης. Ἀλλὰ μὴ κατορθώσας νὰ συγκινήσῃ τὴν καρδίαν τοῦ Φριδερίκου, ἐμίσθωσε τὸ αὐτὸ ἔτος δι' ἰδίῳν του ἐξόδων, στρατὸν ἐξ εἰκοσιπέντε χιλιάδων ἀνδρῶν, ὅστις, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Οὐγγρου Ἰωάννου Οὐνιάδου καὶ τοῦ καρδινάλιου Ἰουλιανοῦ, ἐνίκησαν κατὰ τῶν Τούρκων ἐνδόξους νίκας.

Ὁ Πάππας Νικόλαος ὁ Ε' ἠκολούθησε τὸ σῦντημα τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ προκατόχου, πέμψας πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, κατὰ τὸ 1448, τὸν καρδινάλιον Φραγκίσκον μετὰ στόλου ἐξ ἐβδομήκοντα κατέργων, ἵνα κόψῃ τὴν ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην διάβασιν τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων. Τὸ δὲ μέγιστον, ἐδημοσίευσε μετὰ δύο ἔτη τὸ περίφημον διάταγμα τῆς 23 Αὐγούστου 1450, δι' οὗ ἀφώριζε πάντας τοὺς προμηθεύοντας εἰς τοὺς Τούρκους ὅπλα, ξυλειαρ, ἵππους, πολεμοφόδια, ἢ παρέχοντας βοήθειαν αὐτοῖς κατὰ τῶν χριστιανῶν, οἰοδήποτε τρόπον (α).

(α) ὅρ. Συλλογὴν Ῥωμικῶν διαταγμάτων.

Ὁ Πάππας Πῖος ὁ Β'. ἐζήτησε καὶ αὐτὸς νὰ ὀπλίσῃ τὴν Εὐρώπῃν κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ καταπείσῃ τὴν Γαλλίαν, καὶ τοῦτο ἐματαιώσε τοὺς σκοποὺς του. Ἐγραφε τότε Μωάμεθ τῷ Β'. προτρέπων αὐτὸν νὰ γίνῃ χριστιανός. « Ἐὰν θέλῃς, ἔλεγεν αὐτῷ, νὰ ἐκτείνῃς τὴν ἐξουσίαν σου ἐπὶ τῶν χριστιανῶν, ἔχεις χρείαν ἑνὸς μόνου πράγματος, ὅπερ εὐκόλως εὐρίσκεται, δηλ. ὀλίγον ὕδωρ διὰ νὰ βαπτισθῇς. Τότε θέλομεν σὲ ὀνομάσει αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς, καὶ θέλομεν ἐξαιτεῖσθαι τὴν συνδρομὴν σου κατὰ τῶν σφετεριζόντων τὰ τῆς Ἐκκλησίας νόμια· ἡμεῖς μὲν δὲν θέλομεν εἶσθαι ποσῶς ἀγνώμονες, σὺ δὲ θέλεις ὠφελῆθαι τὰ μέγιστα πράττων οὕτω. »

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας αὐτῶν ὁ Πάππας Πῖος ὁ Ζ'. προσεπάθησεν ὡσαύτως, δι' ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων, νὰ ἐπιταχύνη τὴν λύσιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, ὅπερ ἐπανάφερεν ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ ὀρίζοντος ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1821. Μετεχειρίσθη, μ' ὅλην τὴν δυσχέριαν τῶν περιστάσεων, πᾶσαν τὴν ἡθικὴν αὐτοῦ ἰσχὺν παρὰ ταῖς δυτικαῖς δυνάμεις ἵνα πείσῃ αὐτὰς νὰ συνδράμωσι τοὺς χριστιανούς, ἔπεμψε φορτία ζωοτροφῶν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ διένειμε βοηθείας εἰς τροφὰς πρὸς ὅλους τοὺς ἐν τῷ Κράτει αὐτοῦ καταφυγόντας χριστιανούς.

Ἡ Ῥώμη τόσον κατενόησε τὴν ἀρχαίαν καὶ ἀναμφισβήτητον ταύτην ἀλήθειαν, ὅτι τὸ θρησκευτικὸν μέρος τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος ἐξαρτᾶται ὅλως ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ μέρους, ὥστε ἐσχάτως ἔτι προεκήρυξεν ὅτι: ὁ χωρισμὸς τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ταῦτισθεὶς μετὰ τῶν κοινωνικῶν συμφερόντων τῶν εἰς τὰς χώρας ταύτας χριστιανῶν, κατέστη παρ' αὐτοῖς ζήτημα μᾶλλον πολιτικὸν ἢ θρησκευτικόν· ὅτι ἐπομένως αἱ δυνάμεις τῆς Ἐκκλησίας μόνῃς δὲν ἠθέλον ἐξαρκέσει πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐνώσεως, ἀνευ τῆς πολιτικῆς συνδρομῆς, τῆς ἀρχικῆς αἰτίας τοῦ χωρισμοῦ (α).

Τὸ ἀδιαίρετον τῶν δύο τούτων μερῶν τοῦ ζητήματος ὑπῆρξε

(α) Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, μέρος Δ'. σελ. 22.

πάντοτε τόσον καταφανές, ὥστε οὐδ' αὐτοὺς τοὺς ὀθωμανοὺς ἐδυνήθη νὰ διαφύγῃ. Διὸ εἶδομεν αὐτοὺς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος νὰ ἐκμεταλλεύωσι τὰς ἐρίδας τοῦ κλήρου τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ὡς μέσον ἰσχυρότερον ἵνα ἐπιφέρωσι τὴν τελευταίαν πληγὴν κατὰ τῆς χριστιανικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου, στεροῦντες αὐτὸ διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ χωρισμοῦ, τῆς μόνης βοηθείας ἣν ἡδύνατο ἔτι νὰ ἐλπίζῃ. Ἰδοὺ διατὶ οἱ Τοῦρκοι ἐβίαζον τοὺς ἐπισκόπους τῶν ὑπ' αὐτῶν κατακεκτημένων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολῆς, νὰ βοῶσι κατὰ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν· διατὶ διετήρουν μυστικούς πράκτορας ἐν Κωνσταντινουπόλει· διατὶ ὑπερασπίζοντο τὴν πολιτικὴν μερίδα, ἥτις ἦτον ἐπὶ κεφαλῇ τῶν ἀντιπολιτευομένων τῇ ἐνώσει· διατὶ τέλος ὁ μωαμεθανὸς Ἀμουράτης συνέγραψε πραγματείαν περὶ τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου, δι' ἧς προϋτίθετο ν' ἀποδείξῃ ὅτι οἱ Λατῖνοι ἠπάτησαν πάντοτε τοὺς Ἕλληνας, ἔστειλε δὲ τὸ σῆγμα εἰς τὸν ἡγεμόνα Δημήτριον, τὸν κυριάρχην Ναυπλίου καὶ ἀδελφὸν τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Παλαιολόγου, μὲ ἐπιστολὴν δι' ἧς ἐπροσπάθει νὰ πείσῃ αὐτὸν ὅτι ἦτον ἴδιον αὐτοῦ συμφέρον νὰ δόσῃ εἰς τὸν Σουλτάνον τὸ κράτος ὅπερ ἐκυβέρνα καὶ νὰ κηρυχθῇ ὑποτελής αὐτοῦ μᾶλλον ἢ νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων τῆς Δύσεως, οἵτινες πάντοτε ἐξηπάτησαν τοὺς Ἀνατολίκοις (α).

Ἐπὶ ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Μωάμεθ ὁ Β'. τὴν αὐτὴν πολιτικὴν ἠκολούθησε. Οἰκαιοποιήθη τὰ θρησκευτικὰ προνόμια τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἠθέλησε νὰ διατηρηθῇ, κατὰ τὴν ἀναγόμευσιν Γενναδίου τοῦ πατριάρχου, ἡ ἐν ὁμαίᾳ περιστάσει συνήθης τελετὴ ἐν καιρῷ τῶν

(α) Ἡ πραγματεία αὕτη εἶναι Ἑλληνιστὶ καὶ φέρει τὸν ἐξῆς τίτλον: Ἀμουρίτη τοῦ φιλοσόφου πρὸς τὸν ἡγεμόνα Ναυπλίας Δημήτριον περὶ τῶν ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδῳ συμβεβηκότων. «*Traité d'Amurat le philosophe à Dé nétrius, prince de Nauplie, de ce qui s'est passé dans le Concile de Florence.*» Ἡ πραγματεία αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν σύνοδον τῆς ἱστορίας τοῦ Σουλτάν Μαχμούτ τοῦ Β'. γεγραμμένη ὑπὸ Δωροθέου, Ἐπισκόπου Μοθώνης ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Σύνοψις τῆς τοῦ Σουλτάν Μαχμούτ ἱστορίας, ὑπὸ Δωροθέου Ἐπισκόπου Μοθώνης.*»

χριστιανῶν αὐτοκρατόρων. Ἐνεδύθη τὰ αὐτοκρατορικὰ αὐτοῦ ἐνδύματα, ἐκάθισεν ἐπὶ θρόνου μέγαλοπρεπῶς κεκοσμημένου ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ παλατίου, διέταξε καὶ ἔφεραν ἐνώπιον αὐτοῦ οἱ ἐκλογεῖς τὸν νέον Πατριάρχην, καὶ ἔθεσεν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον προφέρων μεγαλοφώνως εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν τοὺς λόγους τούτους : « *Ἡ Παραγία Τριάς, ἥτις μοι ἔδωκε τὴν αὐτοκρατορίαν, σὲ καθιστᾷ δι' ἐμοῦ ἀρχιεπίσκοπον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμεικὸν Πατριάρχην.* » Ὁ πανοῦργος Μωάμεθ, παίζων ταύτην τὴν κωμωδίαν, ἤθελε διὰ τῶν λόγων τούτων νὰ κάμῃ νὰ ἐννοήσῃ ὁ Πατριάρχης Γεννάδιος ὅτι τοῦ λοιποῦ ὤφειλε νὰ διαρρήξῃ πᾶσαν σχέσιν πρὸς τοὺς πάππας, οἵτινες ἠκολούθουν πολεμοῦντες αὐτὸν καὶ προσπαθοῦντες ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας, νὰ διεγείρῃσι κατὰ τοῦ ἰσλαμισμοῦ τοὺς χριστιανούς ἡγεμόνας.

Τὸ ἀνυπέροβλητον αὐτὸ τεῖχος ὅπερ ἀνύψωσαν οἱ Τούρκοι κατὰ πάσης συνδιαλλαγῆς μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, κατέπνιξε πᾶσαν χριστιανικὴν ἀγάπην καὶ κατέστησεν ἀτελεσφορήτους τὰς προσπαθείας τῶν παπῶν τὰς ὑπὲρ τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ὁ μὲν κλῆρος τῆς Δύσεως δὲν ἐνησχολεῖτο πλέον ἢ εἰς λογομαχίας θρησκευτικάς· ἡ δὲ Ἀνατολὴ ἅπασα ἐστέναζεν ὑπὸ ζυγὸν στυγερώτατον, καὶ οἱ χριστιανοὶ ἡγεμόνες, ἀσθενεῖς, διηρημένοι καὶ καταπεπληγμένοι ὑπὸ τῶν κατακτήσεων τῶν Τούρκων, περιωρίσθησαν νὰ ὑπεραπτίσῃσι βῆμα πρὸς βῆμα, καὶ ἕκαστος ἰδιαιτέρως, τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὑπαρξίν. Τοιοῦτοτρόπως δὲ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα ἐγκαταλείφθη ἐξ ἀνάγκης τελευτῶντος τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἡ Δύσις καὶ ἡ Ῥωσία.

Ἡ ἑλεεινὴ κατάστασις εἰς ἣν περιῆλθε τὸ σπουδαιότατον ζήτημα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντι-

νουπόλεως, εφαινετο ὅτι ἔμελλε νὰ παραταθῇ ἐπ' ἄπειρον. Ἀλλ' ὅταν οἱ Τοῦρκοι, παρεκκλίναντες τῶν ἀρχῶν τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑπάρξεως καὶ κατὰ συνέπειαν ὑποστάντες συμφορὰς, ἠναγκάσθησαν νὰ παύσωσι τὰς κατακτήσεις αὐτῶν, ὅταν ἤρχισε νὰ φαίνεται ἡ πτώσις των, τὸ μέγα Ἀνατολικὸν ζήτημα ἀνεφάνη ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ ὀρίζοντος.

Λουδοβίκος ὁ ΙΔ'. νομίζων ὅτι ἡδύνατο νὰ γείνη προσεχῶς διανομὴ τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν χωρῶν, ἀνεζωπύρησε πρῶτος ἐν τῇ Δύσει τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα, κηρυττόμενος κατὰ τὸ 1685 προστάτης ὅλων τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν Πέτρος ὁ Μέγας εἶδεν ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο ἦτο τὸ ὠραιότατον τρόπαιον τῆς ἐνδόξου θέσεως ἣν ἡτοιμάζετο νὰ καθέξῃ ἡ Ῥωσσία μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν.

Ἐκ τῶν δύο τούτων διαφόρων πρωτοβουλιῶν, ἃς ἔλαβον συγχρόνως ἡτε Γαλλία καὶ ἡ Ῥωσσία τελευτῶντος τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, ἐξῆλθον τὰ δύο διάφορα συστήματα τὰ δόσαντα εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο τὰς δύο φάσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν μεγάλων χριστιανικῶν δυνάμεων, μέχρι τῆς τελευταίας συνθήκης.

Ἐπειδὴ οἱ ἄλλοι τόποι τῆς Δύσεως εὐρίσκονται ἀπέναντι τῶν Ὀθωμανῶν εἰς τὴν αὐτὴν σχεδὸν θέσιν καὶ εἰς τὰς αὐτὰς σχέσεις ὥς ἡ Γαλλία, ἐθεώρησαν ἐπίσης κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα ὥς Λουδοβίκος ὁ ΙΔ'. καὶ ἐνήργησαν ὅλοι ἐπὶ τῇ πεποιθήσει διανομῆς τῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων τούτων κατεχομένων χωρῶν, διανομῆς, τὴν ὁποίαν ἡ ἰσχὺς τῶν περιστάσεων ἔμελλε νὰ προκαλέσῃ εἰς ἀπομεμακρυσμένον μέλλον· διότι αἱ δυτικαὶ δυνάμεις, πρὸ μικροῦ ἔτι, διατελοῦσαι ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ τρόμου τὴν ὁποίαν ἐνέπνευσαν αὐτοῖς οἱ Τοῦρκοι καὶ ἠπατημένοι ὑπὸ τῆς ἀρχαίας δυνάμεως τοῦ ἰσλαμισμού, οὐδεμίαν γνῶσιν εἶχον τῶν Χριστιανικῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Οἱ Ῥῶσοι ἀπ' ἐναντίας εὐρίσκοντο εἰς συνεχεῖς σχέσεις μετὰ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἐσπούδασαν αὐτοὺς ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ τοὺς ἐγνώρισαν ἀκριβῶς. Διὸ, ὄντες

σύμφωνοι μὲ τοὺς Δυτικοὺς περὶ τῆς παρακμῆς τῶν Τούρκων καὶ τῆς ἀναποφύκτου αὐτῶν πτώσεως, ἦσαν γνώμης διαφόρου περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν ἀπεράντων χωρῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Ἐν τούτοις, οἷτε Δυτικοὶ καὶ οἱ Ῥῶσοι ἐσκέφθησαν ἕκτοτε νὰ μεταχειρισθῶσιν ἀπέναντι αὐτοῦ τοῦ Κράτους τὸ μέσον τὸ ἀναπόφευκτον εἰς πᾶσαν δύναμιν θέλουσαν νὰ προετοιμάσῃ τὴν κυριότητα αὐτῆς ἐπὶ χώρας ξένης. Προσεπάθησαν νὰ ἐνεργήσωσιν ἐπὶ τοῦ νοημονεστέρου καὶ πλέον δυσηρεστημένου μέρους τῶν κατοικίων τῆς χώρας ταύτης.

Τὸ μέρος τοῦτο συνίσταται ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὡς πάντες γινώσκουσιν, ἐκ τῶν χριστιανικῶν λαῶν, καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐκ μεγάλου μέρους ἐκείνων οἵτινες πρεσβεύουσι τὸ ἐλληνικὸν δόγμα, καὶ διὰ τοῦτο φέρουν ὡς χαρακτηριστικὸν τὸ ὄνομα *Ἑλληνας*.

Ἐπέπρωτο λοιπὸν εἰς τὰ λείψανα τῶν δυστυχῶν τούτων χριστιανῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀφοῦ ἀπηνῶς κατεσυντρίβησαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὑπὸ τῶν καταδυναστῶν αὐτῶν, νὰ χρησιμεύωσι πάλιν ὡς ὄργανα εἰς τὰ ὕλικά συμφέροντα καὶ εἰς τὴν φιλοδοξίαν τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, τῶν ἄλλων χριστιανικῶν λαῶν! . . .

Ἐν τούτοις περιστάσεις διάφοραι ἔκαμον νὰ τροποποιηθῶσι παρὰ τε τοῖς Δυτικοῖς καὶ τοῖς Ῥώσοις τὰ μέσα δι' ὧν ἐκάστη τῶν δύο τούτων μερίδων ἐνόμιζεν ὅτι ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ ὥστε νὰ κυριεύσῃ τὰς συμπαθείας τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ παρακινήσῃ τοὺς δυστυχεῖς αὐτοὺς λαοὺς νὰ ὑπηρετήσωσιν αὐτήν.

Οἱ Δυτικοὶ, κατὰ συνέπειαν τῆς μακρᾶς αὐτῶν ἀποστάσεως ἐκ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ χωρισμοῦ τῶν δύο Ἑκκλησιῶν, τῶν πικρῶν ἐρίδων τοῦ κλήρου ἀμφοτέρων καὶ τῶν ἀρχαίων πολιτικῶν ἀντιπαθειῶν μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων, οἱ Δυτικοὶ, λέγομεν, οὐδεμίαν εἶχον σχεδὸν ἰδέαν περὶ τοῦ χαρακτῆρος, τῶν πολιτικῶν τάσεων καὶ τῆς ἀληθοῦς κοινωνικῆς καταστάσεως τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς χώρας ταύτης. Οἱ Ῥῶσοι ἀπ' ἐναντίας, ἕνεκα τῶν ἀρχαίων καὶ στενῶν αὐτῶν σχέσεων μετὰ τῶν λαῶν τούτων, καὶ τῆς ταυτότητος τοῦ δόγματος, ἐγνώριζον

αὐτοὺς ἀκριβῶς καθ' ὅλας τὰς σχέσεις. Διὸ οἱ Δυτικοὶ ἠπατήθησαν ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μέτρων τὰ ὁποῖα ἐνόμισαν ὅτι πρέπει νὰ μεταχειρισθῶσι πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ των καὶ ἀπέτυχον ἐντελῶς, ἐνῷ οἱ Ῥῶσοι, ἀκολουθήσαντες τὴν φυσικωτέραν ὁδὸν, ἐπέτυχον πληρέστατα.

Ἐπὶ τέλους, διὰ νὰ ὀρίσωμεν ἐν βραχυλογίᾳ τὸ εἶδος τῆς πολιτικῆς ὑφ' ἧς ἐνεπνέετο ἕκαστον αὐτῶν τῶν δύο μερῶν, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι οἱ Δυτικοὶ, ἀναχωροῦντες ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς διανομῆς τῶν κρατῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἐζήτουν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς θιασώτας ἀφωσιωμένους ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Δύσεως. Οἱ Ῥῶσοι ἐκ τοῦ ἐναντίου, προβλέποντες τὴν, ἐν περιπτώσει διαμελισμοῦ, γεννητομένην μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων διαφωνίαν καὶ τὰς ἀπείρους δυσκολίας ἃς ἔμελλε ν' ἀπαντήσῃ τοιοῦτον σχέδιον κατὰ τὴν στιγμήν τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ, ἐσχημάτισαν ἐν πάντῃ διάφορον. Προσεπάθησαν ἐπομένως νὰ κερδίτῳσι τὰς συμπαθείας τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς πείθοντες αὐτοὺς ὅτι εἰργάζοντο μόνον δι' αὐτούς· ὅτι ἐπολέμουν τοὺς Τούρκους μόνον ἵνα ἀναγκάσωσιν αὐτοὺς νὰ βελτιώσωσι τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν αὐτῶν τῶν χριστιανῶν τέλος, ὅτι ἐνησχολοῦντο μόνον νὰ βοηθῶσι τοὺς ὁμοθρήσκους αὐτῶν ἵνα πραγματοποιήσωσι τὸ αἰώνιον ὄνειρόν αὐτῶν, ἐλευθεροῦντες αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἀπεχθοῦς ζυγοῦ τῶν μωαμεθανῶν.

Διὰ τοῦ συστήματος τούτου, ψευδοὺς ἢ εἰλικρινοὺς, οἱ Ῥῶσοι ἔμελλον φυσικῶς νὰ ἐλκύσωσι τὰς συμπαθείας λαοῦ στενάζοντος ὑπὸ σκληροτάτῃ δουλείᾳ καὶ ἐξαιτουῦντος βοήθειαν.

Αἱ ἄλλαι χριστιανικαὶ δυνάμεις περιεφρόνουν ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ ἀπέκρουον τὸν λαὸν τοῦτον, δεικνύουσαι οὕτως ὅτι ἐγκρίνουσι καὶ θεωροῦσιν ὡς νόμιμον τὴν διαγωγὴν τῶν τυράννων του. Ἡ το λοιπὸν ἀναμφισβήτητον ὅτι αἱ εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἀποκτηθεῖσαι συμπάθειαι, ἔμελλον πάντοτε νὰ ὠφελήσωσιν ἰδίως τὴν Ῥωσίαν, ἐν περιπτώσει διαμελισμοῦ, μεταβολῆς δυναστείας, ἢ παντὸς ἄλλου οἰουδῆποτε τυχαίου συμβάματος, ἐκτραγησμένου ἐν τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

*Οἱ Λατῖνοι ἱεραπόστολοι καὶ οἱ πολιτικοὶ πράκτορες
τῆς Δύσεως.*

Ἐὰν πρὸ ἐνὸς αἰῶνος ἡ θέσις τῶν Δυτικῶν ὡς πρὸς τοὺς χριστιανούς τῆς Ἀνατολῆς περιεπλέχθη ἔτι πλειότερον, καὶ ἔὰν ἀπέτυχον αἱ προσπάθειαι αὐτῶν ὅπως ἐλκύσωσι τῶν χριστιανῶν αὐτῶν τὰς συμπαθείας· ἔὰν αἱ παλαιαὶ ἔχθραι αἱ ὑπάρξασαι μὲν ποτε μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων, πρὸ πολλοῦ δὲ φαινόμεναι ὅτι ἐσθῆσθησαν, ἀνεζωπυρήθησαν ζωηρότεραι εἰπέρ ποτε καὶ διήγειραν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς νέας καὶ βαθείας ἀντιπαθείας κατὰ τῶν Δυτικῶν, ἀποδοτέον τοῦτο, μόνον εἰς τὴν ἀλλόκοτον χρῆσιν τοῦ τελευταίου μέσου τὸ ὁποῖον οὗτοι μετεχειρίσθησαν ἵνα κερδίσωσι τὰς συμπαθείας τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ μέσον τοῦτο, ὅπερ οἱ Δυτικοὶ ἔκρινον μὲν ἀναμφιβόλως ἐξαίρετον, ἔμελλε δὲ νὰ φέρῃ τὰ ἀποτελέσματα ἅτινα παρήγαγε, συνίστατο εἰς τὸ νὰ μεταχειρίζωνται τὴν θρησκείαν ὡς πολιτικὸν μέσον ἵνα κατορθώσωσι τὴν ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἐλκύοντες τοὺς Ἀνατολικοὺς εἰς τὸ Λατινικὸν δόγμα. Θέλομεν ἰδεῖ εὐθύς ὅτι εἰς τὴν πλάνην ταύτην τῶν Δυτικῶν ὀφείλει κυρίως ἡ Ῥωσία τὴν ἐπιτυχίαν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ἄς ἐμμείνωμεν μικρὸν ἐπὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἀντικειμένου.

Ἡ τῶν Τούρκων προφανὴς παρακμὴ, καὶ αἱ παντὸς εἵδους περὶ φρονήσεις τὰς ὁποίας ἐπέβαλλον αὐτοῖς καθ' ἑκάστην αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις, κατέστησαν αὐτοὺς χειροθηστέρους μὲν πρὸς αὐτὰς, ὀλιγώτερον δὲ θηριώδεις καὶ αὐθάδεις πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους περιοδευτάς. Ἄμα ἐπέισθησαν πανταχοῦ περὶ τῆς νέας ταύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων, ἡ Ῥώμη ἔστειλεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ πλῆθος ἱεραποστόλων, ὧν ἡ ἐντολὴ ἦτο νὰ κηρύττωσι καὶ νὰ ζητῶσι ν' ἀποκαταστήσωσι τὴν ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, σεβόμενοι τὰς τελετὰς, τὴν πειθαρχίαν καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Ἀνατολικῆς

Ἐκκλησίας, αὐθεντικῶς ἐγκριθέντα καὶ ἐπικυρωθέντα ἐν παντὶ καιρῷ ὑπὸ πασῶν τῶν Συνόδων, καὶ αὐτῆς τῆς ἐν Φλωρεντίας. Οἱ ἱεραπόστολοι ὅμως οὗτοι ἤρχοντο ἐν τῷ μέσῳ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς μὴ ἔχοντες τὴν ἐλαχίστην ἰδέαν τῆς θέσεως εἰς ἣν εὐρίσκοντο οἱ λαοὶ οὗτοι. Οὔτε τὴν γλῶσσαν ἐγνώριζον, οὔτε τὰ προλαβόντα συμβεβηκότα, οὔτε τὰς παραδόσεις, οὔτε τὰ ἥθη, οὔτε τὸν φυσικὸν χαρακτῆρα, οὔτε τὰς πολιτικὰς τάσεις αὐτῶν τούτων τῶν λαῶν, οὓς ἐπεφορτίστησαν ἵνα φωτίσωσι καὶ συνδέσωσιν εἰς ἀλήθειαν πρὸ πολλοῦ ἀποσκοτισθεῖσαν ὑπὸ τῶν ραδιουργιῶν καὶ τῶν ἀτομικῶν παθῶν. Οἱ πλεῖστοι δὲ οὐδεμίαν ἰδέαν εἶχον περὶ τῶν ἀληθῶν αἰτίων τῶν προκαλεσάντων τὸν χωρισμὸν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, οὔτε τῶν περιστάσεων αἰτινὲς ἐπαγίωσαν αὐτὸν, οὐδὲ ἤξευρον ἐπίσης ἂν ἀληθῶς ἔργειαν μεταβολαὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον θρησκευμα καὶ τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς τοῦ λαοῦ. Ἡγνόουν προσέτι πῶς οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς συγκατετέθησαν εἰς τὸν ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας χωρισμὸν, καὶ ἂν ἐθεώρουν τὴν ἐξακολούθησιν αὐτοῦ ὡς ἀνάγκην θρησκευτικὴν, ἢ ἐνόμιζον αὐτὸν ὡς μέτρον πολιτικὸν ἀπαραίτητον πρὸς διατήρησιν τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν.

Οἱ ἱεραπόστολοι οὗτοι, ἐστερημένοι ὅλων τῶν ἀπαραιτήτων γνώσεων πρὸς εὐνόωσιν τῆς ἐπιχειρήσεώς των, ὥφειλον ἀναντιρρόητως νὰ ἐνασχοληθῶσι πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν τόπων αὐτῶν διὰ βαθείας καὶ ἀμερολήπτου σπουδῆς. Τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι τὸ μόνον μέσον τῆς λύσεως τοῦ σοβαροῦ τούτου ζητήματος διὰ τρόπου ἀποτελεσματικοῦ, εὐκατορθώτου καὶ συμφώνου ἐνταυτῷ μὲ τὰ συμφέροντα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰς ῥητὰς διατάξεις ἃς ἡ Ῥώμη ἔδωκεν αὐτοῖς. Ἀλλ' οἱ ἱεραπόστολοι οὗτοι πάντῃ ἀντίθετον ὁδὸν ἐβάδισαν! Ἐνόμισαν ὅτι ἤθελεν εἶσθαι εὐκολώτερον εἰς αὐτοὺς νὰ ἀποφασίσωσιν αὐθαιρέτως περὶ τοῦ δυσχεροῦς τούτου ζητήματος, διδάσκοντες εἰς τοὺς λαοὺς τούτους τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν κατὰ τὸ λατινικὸν δόγμα, ὅπως διόλου κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καθ' ὃν ἤθελον ἐκπληρώσει τὴν εὐσεβεῖα ταύτην ἀποστολὴν εἰς εἰδωλολάτρας ἢ μωαμεθανικοὺς λαοὺς! . . . Ἐνόμισαν καλῇ τῇ πίστει ὅτι τὸ κάλλιστον μέσον πρὸς κητόρωσιν

μὲν τῆς ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἦτον ἡ ἐκ τῆς διοικητικῆς δικαιοδοσίας τῆς Ῥώμης ἐξάρτησις παντὸς τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος, πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τούτου ἔπρεπε ἵνα ἀσπασθῇ ὁλος ὁ κόσμος τὸ Λατινικὸν δόγμα. Ἀλλὰ τὸ λυπηρότατον ἐν τῇ διαγωγῇ ταύτῃ τῶν Δυτικῶν ἱεραποστόλων, εἶναι ὅτι δὲν ἐφρόντισαν νὰ γνωρίσωσι ἐὰν τοῦτο ἦτον ὁ σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἀποστολὴ ἣν ἀνέθεσεν αὐτοῖς ἡ Ῥώμη, καὶ ἂν τὸ μέσον τοῦτο ἦτον εὐκατόρθωτον, καὶ ἂν ἡ Ῥώμη τὸ ἐπεθύμει (α)! . . .

Οἱ Πάππαι, εἰς τὰ διατάγματα καὶ εἰς τὰ δημόσια ἐντάλματα αὐτῶν, ἀπεδοκίμασαν ἀείποτε τὴν διαγωγὴν ταύτην τῶν Λατίνων ἱεραποστόλων. Ἀλλ' οἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ πράκτορες τῶν δυτικῶν δυνάμεων, τόσον ἀμαθεῖς ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο ὅσον καὶ οἱ Λατίνοι ἱεραπόστολοι, ἐνόμισαν ὅτι εὔρον εἰς τὰς προσπάθειάς τῶν καλογήρων τούτων ἵνα ἐκλατινίσωσι τοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς, ἐξαίρετον μέσον διὰ νὰ συνεργήσωσιν εἰς τὰ πολιτικὰ συμφέροντα τῶν κυριάρχων αὐτῶν, ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ὑπεστήριξαν ἐπομένως τὸ σφαλερὸν σύστημα τῶν ἱεραποστόλων τῆς Ῥώμης δι' ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων. Ἀπένειμον πρὸ πάντων τὴν πολιτικὴν προστασίαν εἰς πάντας τοὺς ἀποτασσομένους τὸ ἴδιον δόγμα, καὶ προσεπάθησαν νὰ πείσωσι τὰς ἰδίας αὐτῶν κυβερνήσεις ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου τοῦ ἐνεργεῖν ἐκέρδιζον ἔτι μᾶλλον τὴν ἀφοσίωσιν τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' οὗτοι ἀπ' ἐναντίας, εἰθισμένοι ἀπὸ τῆς ὑποδουλώσεώς των νὰ θεωρῶσι τὸ ἴδιον αὐτῶν δόγμα ὡς τὸ μόνον χαρακτηριστικὸν τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν υπάρξεως, δικαίως ἠγανάκτουν ἐναντίον τοιοῦτου συστήματος.

Οὕτως οἱ ἱεραπόστολοι τῆς Ῥώμης καὶ οἱ πολιτικοὶ πράκτορες τῆς Δύσεως ἔπεισαν ἐπὶ τέλους τοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς ὅτι αἱ Δυτικαὶ δυνάμεις, προσπαθοῦσαι νὰ φέρωσιν αὐτοὺς εἰς τὰ

(α) Ὁρ. τὴν λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τῆς κυριωτέρας ταύτης αἰτίας τοῦ ἐμποδίου τῆς ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ συγγράμματι ὑφ' ἐπιγραφομένῳ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, τυπωθέντι ἐν τῇ ἐν Ῥώμῃ Προκαγάνδῃ, τῇ διαταγῇ τοῦ Πάππα Πίου Θ', κατὰ τὸ 1855.

δόγμα τῶν Λατίνων, ἀπέβλεπον μόνον νὰ ἀφαιρέσωσιν ἐξ αὐτῶν τὸ μόνον εἰσέτι μένον σημεῖον τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν, τὸν μόνον δεσμὸν τὸν συνδέοντα αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους, τὴν μόνην ἐλπίδα τέλους τῆς πολιτικῆς αὐτῶν παλιγγενεσίας. Ἐκτοτε οἱ χριστιανοὶ οὗτοι, θεωροῦντες τὰς κυβερνήσεις τῆς Δύσεως ὡς πρωταιτίους ἢ συναιτίους τῆς ἀλλοκότητος ταύτης ἀπαιτήσεως τῶν Λατίνων ἱεραποστόλων, ἔδειξαν βαθεῖαν ἀποστροφὴν πρὸς πᾶν ὅ,τι συνεδέετο πόρρωθεν ἢ ἐγγύθεν μὲ τὴν πολιτικὴν τῆς Δύσεως.

Ἡ Ῥωσία δὲν ἠμέλησε νὰ ὠφελθῇ ἐκ τῆς ἀνεπιτηδεϊότητος ταύτης πρὸς παγίωσιν τῆς ἰδίας πολιτικῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ ἐπέτυχε πληρέστατα κηρυττομένη ἡ προστασία τῆς Ὀρθοδοξίας τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος ἐν τῇ Τουρκίᾳ. Ἡ δύναμις αὕτη οὐδὲν ᾔθελεν ἀναμφιδόλως ὠφελθῇ ἐκ τῆς διακηρύξεως ταύτης, ἐὰν ἡ ἀνεπιτηδεϊότης τῶν Δυτικῶν καὶ ἡ ἄγνοια αὐτῶν εἰς πᾶν τὸ ἀφορὸν τὴν Ἀνατολὴν δὲν ἔκαμαν τοὺς χριστιανοὺς τῆς χώρας ταύτης νὰ πιστεύσωσιν ὅτι τὸ δόγμα αὐτῶν εἶχεν ἐχθροὺς καταδιώκοντας αὐτὸ καὶ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ ποθοῦντας. Ἐχρειάζετο λοιπὸν εἰς αὐτοὺς οἰαδήποτε ἀντίληψις πρὸς ὑπεράσπισιν ἐκείνου ὅπερ ἐθεώρουν ὡς τὸ μόνον αὐτῶν ἀγαθόν, ὡς τὴν μόνην αὐτῶν παρηγορίαν, ὡς τὴν μόνην αὐτῶν ἐλπίδα!... Ἡ Ῥωσία προσέφερεν αὐτοῖς τὴν ἀντίληψιν ταύτην. Ἐκ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ἢ διὰ λόγους προνοίας πολιτικῆς, εἰλικρινῶς ἢ μὲ ὑποκρυπτόμενον σκοπὸν... ἀλλὰ τέλος τὴν προσέφερε... Καὶ οἱ δυστυχεῖς οὗτοι ἄνθρωποι ἠυλόγησαν τὴν προστατίδα χεῖρα ἣν χριστιανικὴ δύναμις ἡξίου νὰ τείνῃ πρὸς αὐτοὺς!...

Ἡ πλημμελής αὕτη πολιτικὴ, ἡ ἀποδεικνύουσα δι' ἐκπληκτικῶτάτου τρόπου μέχρι ποίου βαθμοῦ ἡ Δύσις παρεγνώρισε πάντοτε τὰ ἐν τῇ Ἀνατολῇ συμφέροντα αὐτῆς, ἐπεχυρώθη ὑπὸ γεγονότος σημαντικοῦ εἰς ἄλλην τινὰ περίστασιν ἐπίσης σπουδαίαν. Εἰς τὴν ἐν Φοξανίῳ σύνοδον, κατὰ τὸ 1772, οἱ Ῥῶσοι, οἵτινες κατεῖχον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὰς παραδουναβείους Ἡγεμονίας, ἐπρότεινον τὴν εἰρήνην, ἣν ἡ Τουρκία ἄλλως τε πολὺ ἐπόθει, ἐπὶ τῷ ὅρῳ αἱ Ἡγεμονεῖαι νὰ κηρυχθῶσιν ἀνεξάρτητοι, ὑπὸ

τὴν ἐγγύησιν πολλῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων (α). Ἀλλ' αὐ-
ται δὲν ἐξετίμησαν ποσῶς τὸ πλεονέκτημα τοιοῦτου μέτρου, τὸ
ὁποῖον, διαδοθέν μὲ τὸν καιρὸν ἐφ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν, ἤθελεν
ἀπαλλάξει αὐτὰς ἀπὸ τὰ πλέον δυσάρεστα προσκόμματα καὶ ἀπὸ
τὰς σοβαροτέρας συμπλοκάς. Αὗται δὲν ἀνεγνώρισαν τὴν ἀξίαν
τοῦ μέτρου, τούτου εἰμὴ ἀδιαλείπτως ἀπατῶμεναι ἐπὶ ὀγδοήκοντα
τρία ἔτη, καὶ τὸ ἐξήτησαν αὐταὶ αἱ ἰδίαι ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν εἰς
τὰς ἐν Βιέννη καὶ ἐν Παρισίοις γενομένας συνελεύσεις.

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν εὐρίσκετο τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα ὅταν
τὰ πολιτικὰ συμφέροντα τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ῥωσίας ἔκαμαν νὰ
ἐκτραγῇ ὁ τελευταῖος πόλεμος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ὁ Ἀνατολικὸς πόλεμος.

Δὲν ἀνήκει εἰς τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν νὰ ἐξετάσωμεν μέχρι ποίου
βαθμοῦ καὶ διὰ τίνος τρόπου τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα συνετέλεσεν
εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον. Αἱ Δυτικαὶ δυνάμεις παραμελήσασαι ἐπὶ
πολὺν χρόνον νὰ ἐνασχοληθῶσι σπουδαίως περὶ τοῦ ζητήματος τού-
του, μεταχειρισθεῖσαι μάλιστα, διὰ νὰ προσελκύσωσιν εἰς ἑαυ-
τὰς τὰς συμπαθείας τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, μέσα ἅτινα
διήγειραν μόνον μετὰ τῶν λαῶν τούτων ἀντιπαθείας, μίσση καὶ
δυσπιστίας, αἱ Δυτικαὶ δυνάμεις, λέγομεν, παρέσχον τῇ Ῥωσίᾳ τὴν
εὐκαιρίαν, τὸ δικαίωμα μάλιστα τοῦ νὰ διευθύνῃ αὐτὸ μόνη.

Ἡ δύναμις αὕτη λοιπὸν ἐξηκολούθησε νὰ ὠθῇ τὸ Ἀνατολικὸν
ζήτημα πρὸς τὴν λύσιν ἣν ἅπασα ἡ χριστιανωσύνη ἐπεδίωξεν ἐπὶ
ὅκτω αἰῶνας, καὶ ἐπειδὴ ἄφηταν εἰς αὐτὴν ὅλον τὸ βάρος, ἤτο
φυσικὸν νὰ ἀπαιτήσῃ ὡσαύτως ἵνα ἀπολαύσῃ μόνη ὅλα τὰ πλεο-

(α) Ὁρ. τὴν συνθήκην ταύτην.

νεκτήματα αὐτοῦ. Ἡ θέσις αὕτη, ἦν αὐταὶ αἱ Δυτικαὶ δυνάμεις ἐδημιούργησαν διὰ τὴν Ῥωσίαν, κατετρόμαξεν αὐτὰς ἐπὶ τέλους, καὶ ἤρχισαν νὰ ὑπολογίζωσι τὰς μελλούσας συνεπείας τῆς ἀμεριμνησίας αὐτῶν ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος, ἔνεκα δυσχερειῶν τινῶν ἀναφυσισθῶν μεταξὺ Λατίνων καὶ Ἑλλήνων, ὡς πρὸς τὴν κτῆσιν τῶν Ἀγίων Τόπων, ἔστειλεν ἑκτακτον πρέσβυν πρὸς τὸν Σουλτάνον, ἵνα ἀπαιτήσῃ νέαν ἐγγύησιν τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ δικαιωμάτων ἀποκλειστικῆς προστασίας ἐφ' ὅλων τῶν χριστιανῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Αἱ Δυτικαὶ δυνάμεις, ταραχθεῖσαι διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φοβερᾶς ταύτης ὑπεροχῆς τὴν ὁποίαν ἄφησαν νὰ λάβῃ ἡ Ῥωσία εἰς τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα, ἔσπευσαν τότε νὰ φροντίσουν περὶ τῶν μέσων τοῦ νὰ καταστείλωσιν αὐτὴν· ἐνόμισαν ὅτι κατορθώνουν τοῦτο στηρίζουσαι ἐπὶ τοῦ συμφέροντος αὐτοῦ τούτου τοῦ ζητήματος ὅλας τὰς κατὰ τῆς Ῥωσίας πολιτικὰς δυσαρεσκείας των. Ἐντεῦθεν ἡ ἀκαριαία παρεκτροπὴ ἐν τῇ πορείᾳ ἦν ἀείποτε ἠκολούθησεν ἡ χριστιανικὴ Εὐρώπη. Αἱ Δυτικαὶ δυνάμεις ἐσυλλογίσθησαν ὅτι οὕτως ἐνεργοῦσαι, ἤθελον ἀποσπάσει ἐκ τῆς Ῥωσίας τὴν ἀποκλειστικὴν διεύθυνσιν τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος, καὶ ἐπαναθέσει αὐτὴν ἔπειτα εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς ὁδὸν ὑπὸ τὴν προστασίαν ὅλης τῆς χριστιανωσύνης.

Δι' αὐτοῦ τοῦ μέσου αὐταὶ ἐφρόνουν ὅτι θέλουν ἐπανορθώσει τὴν πλάνην εἰς ἣν περιέπεσαν ἀποποιούμεναι τὴν ἔνδοξον κληρονομίαν τῶν αἰώνων, καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ κτύπου, μηδενίσει, τὴν ὑπέρμετρον ὑπεροχὴν ἣν ἡ Ῥωσία ἔλαβεν εἰς τὴν πλάστιγγα τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας.

Ἀλλ' ἡ πραγματοποίησις τοιούτου σχεδίου εἶχεν ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν δυσκολίας ἀνυπερβλήτους. Ἀπητεῖτο νὰ κηρύξωσι πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσίας πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, καὶ ἡ Ῥωσία ἦτον ἡ μόνη χριστιανικὴ δύναμις ἣτις δὲν ἤθελε ποτὲ παρεκτραπῇ, καὶ διὰ τὸ ἀτομικὸν αὐτῆς συμφέρον, τῆς γραμμῆς τὴν ὁποίαν ἅπας ὁ χριστιανισμὸς ἠκολούθησεν ἐπὶ ὁκτὼ αἰῶνας. Αὕτη ἐπολέμησε πάντοτε τοὺς ἀπίστους ἐν ὀνόματι τοῦ

Χριστοῦ, καὶ πανταχοῦ ἐκηρύχθη προστάτις τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τῶν μωαμεθανῶν. Αἱ Δυτικαὶ δυνάμεις ἐντοσούτῳ ἦσαν πεπεισμέναι περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ καταστείλωσι τὴν ἀποκλειστικὴν ὑπεροχὴν ἣν ἐλάμβανεν ἡ Ῥωσία ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐπιδιώκουσα μόνῃ τὸν σκοπὸν τῶν σταυροφοριῶν, καὶ νὰ ἐμποδίσωσιν αὐτὴν συγχρόνως νὰ μὴ ἐξασθενήσῃ πλεῖστον τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἢ νὰ μὴ ἐκδιώξῃ ἐξ αὐτοῦ τὴν Ὀθωμανικὴν δυναστείαν.

Ἔνεκα τούτου λοιπὸν ἔπρεπε νὰ συγκροτήσουν νέαν κατὰ τῆς Ῥωσίας σταυροφορίαν, παραδεχόμεναι ὡς πρόγραμμα δύο πράγματα ἀσυμβίβαστα ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως αὐτῶν, τὸ συμφέρον τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος καὶ τὴν στέρεωσιν τῆς μωαμεθανικῆς δυναστείας ἐπὶ τοῦ πρώτου θρόνου τοῦ χριστιανισμοῦ! . . .

Ἀλλὰ σταυροφορία τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, σκοπὸν ἔχουσα τὴν ὑπεράσπισιν καὶ ὑποστήριξιν τῆς ἡμισελήνου ἐν τῇ Εὐρώπῃ, κατὰ δυνάμεις ἐπίσης χριστιανικῆς, ἀξιούσης ὅπως ἐξοστρακίσῃ αὐτὴν ἐκ τῆς Εὐρώπης ἐν ὀνόματι τοῦ σταυροῦ, ἐφαίνετο ὡς ἀλλόκοτος μυκτηρισμὸς τῶν χριστιανικῶν σταυροφοριῶν! . . . Αὕτη ἦτο τοσοῦτον ἀσυμβίβαστος μὲ τὰ πολιτικὰ καὶ θρησκευτικὰ αἰσθήματα παντὸς χριστιανικοῦ λαοῦ, ὥστε ἡδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τὰς ὀλεθριωτέρας συνεπειάς καὶ νὰ διακινδυνεύσῃ μεγάλως ὅλα τὰ σχέδια καὶ ὅλα τὰ συμφέροντα τῶν Δυτικῶν δυνάμεων ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ἀλλ' ὅμως τὸ σχέδιον τοῦτο, τὸ τόσον περιπεπλεγμένον μὲ δυσκολίας, τὸ τόσον πλήρες ἀντιφάσεων, τὸ τόσον ἀλλόκοτον κατὰ τὸ φαινόμενον καθ' ὅλους αὐτοῦ τοὺς συνδυασμοὺς καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιτυχία ἦτο τοσοῦτον ἀμφίβολος, ἦτον ἡ μόνῃ ἀτραπὸς ἣν ἄφησεν εἰς τὰς Δυτικὰς δυνάμεις ἡ σφαλερὰ πολιτικὴ μακροῦ παρελθόντος! . . . Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ τὴν ἀκολουθήσωσιν ἐκούσαι ἄκουσαι! . . .

Ἴδου διατὶ αἱ Δυτικαὶ δυνάμεις, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα σύμφωνοι ὡμολόγουν ὅτι ἡ εἰρήνη ἦτον εἰς αὐτὰς ἀπαραίτητος, εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀνάψωσιν ἐν τῇ Εὐρώπῃ πόλεμον, ὅστις ἡδύνατο νὰ ῥίψοκινδυνεύσῃ καὶ νὰ ἀνατρέψῃ τὸ πᾶν! . . . Ἡ Ῥωσία ἦτον ἀπροπαρασκευάστος, διότι, μ' ὅλας τὰς ἐν Κωνσταντινου-

πόλει ἀπειλὰς τοῦ πρίγκηπος Μεντζικῶφ, ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος δὲν ἐπίστευε παντάπασιν ὅτι αἱ ἀπαιτήσεις του ἤθελαν δυνηθῆ ποτέ νὰ σύρῳσιν αὐτὸν εἰς Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον! . . . Τὰ ἀνακτοβούλια τῆς Δύσεως κατήντησαν οὕτω παρὰ τὴν θέλησιν αὐτῶν νὰ ἐκθέσωσι τὴν ὀθωμανικὴν δυναστείαν εἰς κλονισμοὺς ἐπαισθητῶς τόσον ὀλεθρίους δι' αὐτήν, ἐνῶ ἐπεθύμουν ἐκ τοῦ ἐναντίου νὰ δυνηθῶσι νὰ τὴν στερεώσωσι! . . . Ἐκ τούτου ὁ πόλεμος οὗτος καθ' ὅλους αὐτοῦ τοὺς συνδυασμοὺς ἐπαρουσίασε φαινόμενον ἀλλόκοτον, μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τὸ ὁποῖον οἱ μεταγενέστεροι μετὰ μεγάλης δυσκολίας θέλουσιν ἐννοήσαι διότι αἱ διπλωματικαὶ συνδιαλέξεις ἀρξάμεναι πρὸ τοῦ πολέμου ἐξηκολούθησαν καὶ μετὰ τὴν κήρυξιν αὐτοῦ τόσον δραστηρίως, ὥς αἱ ἐχθροπραξίαι! . . . Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν πόλεμον αὐτὸν, ἐνῶ τὰ δύο ἐμπόλεμα μέρη ἠξίουσαν νὰ ῥιψοκινδυνεύσωσι τὸ πᾶν διὰ τὸ πᾶν, περιωρίσθησαν ἐν τοσούτῳ, ὥς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν μυθιστορημάτων τῶν ἱπποτῶν, οἱ μὲν Δυτικοὶ νὰ χύσωσιν ἀφειδῶς τὸ αἷμα των, τὸ χρυσίον των, καὶ νὰ ἐπιφορτισθῶσι μὲ χρέη ὑπέρογκα διὰ νὰ κυριεύσωσιν ἓνα βράχον τὸν ὁποῖον δὲν ἠδύναντο καὶ δὲν ἤθελον ποσῶς νὰ διατηρήσωσιν· οἱ δὲ Ῥῶτοι νὰ ὑπερασπισθῶσιν ἰσχυρῶς αὐτὸν τοῦτον τὸν βράχον, διὰ νὰ παραιτήσωσιν ἀκολούθως τὸ αἰωνόβιον σύστημα τὸ ἀποτελοῦν τὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ βάσιν τῆς πολιτικῆς αὐτῶν, καὶ πάντοτε εὐδοχιμῆσαν.

Αἱ διαμαχόμεναι δυνάμεις, ἐξαιρέσει ἴσως τῆς Ἀγγλίας, ἦσαν καλῶς πεπεισμένοι ὅτι ὁ πόλεμος δὲν ἐσύμφερεν εἰς αὐτάς. Αὗται παρesyρθησαν εἰς αὐτὸν ὑπὸ περιστάσεων ὀλεθρίων, ἀλλὰ πάραυτα κατεπτοήθησαν διὰ τὰς θλιβεράς συνεπειάς τὰς ὁποίας ἐδύνατο νὰ ἔχῃ. Δύναταί τις μάλιστα νὰ εἴπῃ ὅτι οὗτος ὁ μεταξὺ Δύσεως καὶ Ῥωσίας πόλεμος εἶχεν ὁμοιότητα τινὰ μὲ τὴν πνευματώδη κωμῳδίαν τοῦ Κ. Σκρίδου τὴν ἐπιγραφομένην ἢ *Ἀρχτος καὶ ὁ Πασσᾶς*.

Ἡ μὲν πλοκὴ τοῦ ποιήματος τούτου παριστᾷ περίεργον ἀναλογίαν μὲ τὰς περιπετείας τοῦ Ἀνατολικοῦ πολέμου, ἡ δὲ λύσις αὐτοῦ ἤθελε φανῇ μάλιστα προφητεία τῆς κωμωδίας τοῦ Κ. Σκρίδου, χρονολογούμενης ἀπὸ τὰ 1820.

Κατὰ τὸν ῥοῦν ὃν λαμβάνει σήμερον τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα, ἴσως ἡ λύσις αὕτη ἦν τὰ πάντα ἀναγγέλλουσι ὡς προσεχεστάτην, γαίνη κατ' ἐντελῇ μίμησιν ταύτης τῆς κωμωδίας, καὶ γενικῇ εἰρηνοποίησιν ἀκολουθήσει τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐνδόξου αἰχμαλωτίδος, ἥτις ἀγωνίζεται εἰσέτι νὰ ἀποσείσῃ τὰ δεσμά της. Εὐτυχὴς τότε ὁ προνομιοῦχος θνητὸς εἰς τὸν ὅποιον ἡ πεπωμένη ἐπιφορτίσει τὸ πρόσωπον τοῦ Πασσά! . . . διότι κατακτήσει διὰ παντὸς τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν μεταγενεστέρων! (α)

(α) Μολοντοῦτο αἱ εἰδικαὶ αὗται περιστάσεις δὲν θέλουσι πικράσασιν ἐλαττώσει τὴν δόξαν τῶν στρατιωτικῶν ἔργων ἅτινα ἐπράχθησαν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον, καὶ τὰ ὅποια θέλει ἀπαθανατίσει ἡ ἱστορία. Ὁ Γαλλικὸς στρατὸς ἔδειξεν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην τὴν συνήθη αὐτοῦ ἀγάπην πρὸς τὴν στρατιωτικὴν δόξαν καὶ τὴν ἀφισίωσιν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς τιμῆς τῆς ἐθνικῆς σημαίας. Καθ' ἣν στιγμὴν οἱ Γάλλοι εἰσῆλθον εἰς τὸν πύργον τοῦ Μαλακῶφ, συνέβησαν ἐκρήξεις τινες, καὶ ὅλοι ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ὅλον τὸ φρούριον εἶχεν ὑπονόμους καὶ ὅτι ἐμελλον νὰ ἀνατιναχθῶσιν εἰς τὸν ἄερα. Διὰ νὰ προλάβουν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πανικοῦ τούτου φόβου, οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ οἱ διατάττοντες τὴν ἔφοδον συνήχθησαν εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὀχυρώματος. . . . Οἱ Ῥῶσοι ὡσαύτως ἔδειξαν εἰς ταύτην τὴν περίστασιν τὰ αἰσθήματα τοῦ ἀληθοῦς πατριωτισμοῦ καθ' ὅλην τὴν ἀκμὴν αὐτῶν. Ὁ νέος συνταγματάρχης ὁ κόμης Νικόλαος Ὁρλώφ (νῦν δὲ στρατηγὸς πρίγκηψ Ὁρλώφ, ὑποσπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου) ἔδωκε λαμπρότατον περὶ τούτου δεῖγμα. Μονογενὴς υἱὸς μιᾶς τῶν εὐγενεστάτων καὶ σημαντικωτάτων οἰκογενειῶν, ἐπέμενε ζητῶν νὰ συμμετάσχη τῇ ἐκστρατείᾳ ὡς ἐθελοντῆς καὶ εὐρίσκετο εἰς τὸν στρατὸν ὡς ὑπαπιστῆς τοῦ στρατηγοῦ Πάσχεβιτς. Ἀλλὰ μὴ θέλων νὰ ᾔναι ἐθελοντῆς μόνον ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἠθέλησε νὰ ᾔναι τοιοῦτος καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Τὸ ἔργον τῆς Σιλιστρίας παρουσιάζεται ὁ Ὁρλώφ ἀναμίννεται τοῖς στρατιώταις καὶ πρῶτος πῆδ' ἐπὶ τῶν τειχῶν· μία σφαῖρα διαπερᾷ τὸν βραχίονά του, ἀλλ' ὁ Ὁρλώφ, μηδὲν περὶ τούτου φροντίζων, φωνάζει ἐμπρὸς καὶ ἐνθαρρύνει τοὺς στρατιώτας του λαμβάνει πληγὴν σπάθης· εἰς τὴν κεφαλὴν, ἀλλ' ἀκολουθεῖ προχωρῶν ἕως οὗ τμήμα βόμβας τὸν καταβίβλει καὶ τοῦ ἀφαιρεῖ τὰς αἰσθήσεις. Οἱ Ῥῶσοι στρατιῶται μὴ δυνηθέντες νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἔφοδον, σημαίνουν τὸ ἀνακλητικόν· ἀλλ' ἡ μεγάλη ἀνδρεία ἐκείνου ὥστε κατεδέχθη νὰ ἐνομασθῇ καὶ νὰ ᾔναι πραγματικῶς συστρατιώτης τῶν τσαρῶν ἐντύπωσιν ἔκαμεν αὐτοῖς, ὥστε, καίτοι ἐνόμιζον αὐτὸν ἤδη τεθνεῶτα, φωνάζουν ὅλοι μὲ φωνῇ: "Ας σώσωμεν τὸ σῶμα τοῦ Ὁρλώφ! . . . Ἐπιστρέφουν, τὸν ἐκβάλλουν ἀπὸ μίαν τάρβαν καὶ τὸν μετφέρουν σχεδὸν νεκρὸν εἰς τὸ στρατοπέδον αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Συνελεύσεις καὶ συνθυσμοὶ πολιτικοί.

Τὰ παρελθόντα σφάλματα ἠνάγκασαν τὰς Δυτικὰς δυνάμεις νὰ μελετήσωσι σπουδαίως τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τοῦ κυρίου ζητήματος, ὡς καὶ ὅλας τὰς περικυκλούςας αὐτὸ περιστάσεις. Ἄλλ' ὅποια ὑπῆρξεν ἡ ἐκπληξίς αὐτῶν ὅταν αὗται παρετήρησαν ὅτι εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ τῶν Χριστιανῶν πληθυσμὸς ἀποτελῶν ἐν ὅλον δεκαοκτὼ ἑκατομμυρίων περίπου, ὡς καὶ ὁ τῶν μωαμεθανῶν σχεδὸν δέκα ἑκατομμυρίων, κατετρύχοντο ἐπίσης ἀμφοτέρω ὑπὸ μεγίστης ἀθλιότητος καὶ ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὰς βαρβαρωτέρας καὶ αὐθαιρετωτέρας κακώσεις!.. Αἱ δυνάμεις ἐδυνήθησαν νὰ πεισθῶσι συγχρόνως ὅτι οἱ λαοὶ οὗτοι περιελθόντες εἰς ἀπελπισίαν, ἐπεθύμουν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας, χριστιανοὶ τε καὶ μωαμεθανοὶ, τὴν καταστροφὴν τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου, εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ ὁποίου ἀπέδιδον δικαίως ὅλα τὰ δεινὰ των.

Αἱ Δυτικαὶ δυνάμεις, πεπεισμένοι τότε ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων δὲν ἠδύνατο νὰ παραταθῇ χωρὶς νὰ ἐπιφέρῃ ἀφεύκτως φρικώδεις κλονισμοὺς καὶ φοβεράς συμπλοκάς, ἐνόμισαν ὡς ἀναπόφευκτον ἀνάγκην νὰ προλάβωσι τὸν μέγαν τοῦτον κίνδυνον διὰ τινος μεταρρύθμισεως τῆς λεγομένης δῆθεν κυβερνήσεως τοῦ Σουλτάνου, μεταρρύθμισεως, ἥτις ἤθελεν εἶσθαι συγχρόνως ἡ ὀριστικὴ λύσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος.

Αἱ ἐν Βιέννῃ συνελεύσεις καὶ ἡ ἐν Παρισίοις συνθήκη προέβησαν τότε εἰς τὴν λύσιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος συμφωνοῦσαν μὲ τὸν ἀρχικὸν σκοπὸν τοῦ ζητήματος τούτου, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐκ τοῦ μωαμεθανικοῦ ζυγοῦ καὶ τὴν εἰς τὴν χώραν ταύτην καθίδρυσιν κυβερνήσεων στηριζομένων ἐπὶ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Οὕτως εἰς τὰς ἐν Βιέννῃ συνελεύσεις αὗται ἀπεφάσισαν τὸν τέταρτον

ὄρον, τὸ πρῶτιστον ἀντικείμενον τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἐξασφαλίξουσai εἰς τοὺς χριστιανοὺς ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου τὰ θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ αὐτῶν δικαιώματα. Εἰς τὴν Παρισινὴν συνθήκην λαμβάνουσαι ἐπίσης ὡς βάσιν τὴν προλαβοῦσαν ἀπόφασιν, ἐπεκύρωσαν ἐπισήμως τὰς μεταρρυθμίσεις ἃς ἐπέβαλον εἰς τὸν Σουλτάνον ἵνα φθάσωσιν εἰς τὸν μέγαν τοῦτον σκοπὸν, καὶ τὰς ὁποίας οὗτος μετὰ προθυμίας ἐδέχθη καὶ ἐπαρουσίασεν ἐπισήμως εἰς τὴν σύνοδον, ὡς ἐχέγγυον τῆς εἰς τὸ μέλλον διαγωγῆς αὐτοῦ. Ἡ χειραφεσία λοιπὸν τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ παρὰ τοῦ Σουλτάνου παραδοχὴ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων ὑπῆρξαν ὁ σκοπὸς καὶ ἡ βάσις τῶν μεταρρυθμίσεων, ὡς οἱ ὅροι οὗτοι ὑπῆρξαν ὁ σκοπὸς καὶ αἱ βάσεις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, εἰς τρόπον ὥστε, εἴτε αἱ Δυτικαὶ δυνάμεις, ὑπὸ τῶν περιστάσεων βοηθούμεναι, ὑπεχρέωσαν τὴν Ῥωσίαν νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀξιώσεως τοῦ διευθύνειν μόνη τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα, εἴτε ἡ Ῥωσία ἐκουσίως συνήνεσε νὰ καταστήσῃ κοινὴν εἰς ὅλας τὰς χριστιανικὰς δυνάμεις τὴν διεύθυνσιν ζητήματος ἐξίσου πάσας ἐνδιαφέροντος, αἱ Βιενναῖαι συνλεύσεις καὶ ἡ ἐν Παρισίοις συνθήκη ἔθεσαν αὐτῆς τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ καὶ ἀληθῆ ὁδόν, ψηφίζουσαι τὴν ὀριστικὴν αὐτοῦ λύσιν συμφώνως μὲ τὰς ἀρχὰς καὶ τὸν ἀναλλοίωτον σκοπὸν ὃν ἅπας ὁ χριστιανισμὸς προσδιώρισεν ἀείποτε εἰς αὐτό.

Ἐν τούτοις εἶναι λίαν ἐπαινετέος ὁ συνετὸς καὶ ἀθρὸς τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον προσεφέρθησαν αἱ Δυτικαὶ δυνάμεις ἵνα περιφρουρήσωσι τὴν ἐξουσίαν καὶ ἀξιοπρέπειαν τοῦ Σουλτάνου, ἐν τῇ συντάξει καὶ προκηρύξει τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης· διότι σκοπὸν δὲν εἶχον νὰ ἐξασθενίσωσι τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ τοῦ κυριαρχοῦ, ἀλλὰ νὰ παγιώσωσι ταύτην καλῶς. Διὸ, ὅχι μόνον δὲν ἐταπείνωσαν αὐτὸν εἰς τὰ ὄμματα τῶν λαῶν του, ἀλλὰ προσεπάθουν νὰ πείσωσιν αὐτοὺς ὅτι ὁ Σουλτάνος ἦτον αὐθορμήτως πρωταίτιος ὅλων αὐτῶν τῶν βελτιώσεων.

Ἡ διαγωγὴ αὕτη τῶν μεγάλων δυνάμεων ὡς πρὸς τὸν Σουλτά-

νον ἦτο τόσοι μαλλον δικαία, καθ' ὅσον ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἀτομικῶς ἔδωκε πάντοτε λαμπρὰ δείγματα τῆς μερίμνης αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας ὅλων αὐτοῦ τῶν ὑπηκόων.

Ἀλλ' ὅμως αἱ μεγάλαι δυνάμεις κατέδειξαν προηγουμένως εἰς τὸν Ἀπτούλ-Μετζίτ ὅτι ἡ μεταρρύθμισις αὕτη ἦτο τὸ μόνον μέσον πρὸς διατήρησιν τῆς δυναστείας αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐπὶ τούτῳ τῷ ὄρῳ ἤθελαν συναινέσει νὰ δεχθῶσιν αὐτὸν εἰς τὴν αὐτῶν οἰκογένειαν καὶ νὰ τὸν κάμουν νὰ ἀπολαύῃ ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τῶν πεπολιτισμένων κυβερνήσεων. Ὁ Σουλτάνος ὑπεσχέθη τοῦτο καὶ ἔκτοτε ὠρίσθη μετὰξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων ὅτι ἡ νέα μεταρρύθμισις θέλει ἔχει ὡς βᾶσιν τὴν εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων.

Ἐν τούτοις αἱ μεγάλαι χριστιανικαὶ δυνάμεις δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐμπιστευθῶσιν εἰς ἀπλᾶς ὑποσχέσεις ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπήτησαν πράξεις ἐπισήμους. Οὕτω πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς συνόδου τῶν Παρισίων, ἣτις ἔμελλε νὰ κανονίσῃ ὀριστικῶς τὴν πορείαν ἣν ἔμελλε ν' ἀκολουθήσῃ ἐφεξῆς τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα, ἐκ τῆς ὁποίας διατάξεως ἐξηρτᾶτο ἡ ὑπαρξίς τῆς δυναστείας τοῦ Σουλτάνου, αἱ Δυτικαὶ δυνάμεις ἠθέλησαν νὰ ἰδρῦσιν τὸ μέγα αὐτῶν ἔργον ἐπὶ βάσεων πραγματικῶν τε καὶ στερεῶν· διὰ τοῦτο αὗται ἐπιμόνως ἐζήτησαν ἵνα πρὸ πάντων ὁ Σουλτάνος ἐκθέσῃ λίαν σαφῶς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς νέας μεταρρύθμισεως ἣν ὑπεσχέθη νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ, καὶ νὰ διατυπώσῃ ἐγγράφως τοὺς σκοποὺς του.

Ἐνεκα τούτου αἱ μεγάλαι δυνάμεις ὑπεχρέωσαν τὸν αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ὑπογράψῃ καὶ ἐπικυρώσῃ τὸ Χάτι-Χουμαγιούν, οὗτινος ὅλους τοὺς ὅρους ὑπηγόρευσαν αὐτῷ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ ὑπουργοὶ αὐτοῦ ἔδειξαν περὶ τὴν σύνταξιν τοῦ ἐγγράφου τούτου, τὴν συνήθη αὐτῶν δολιότητα καὶ τὴν ἰσχυρογνώμονα ἀποστροφὴν των πρὸς πᾶν ὅ,τι ἔχει σχέσιν μετὰ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ὑπερασπίσθησαν κατ' ἴχνος τὰς γεγηρακυίας αὐτῶν ἑξέεις, καὶ ἐσυζήτησαν ὅσον ἡδύναντο τὸ περιεχόμενον, τὰς ἐκφράσεις καὶ αὐτὰς τὰς λέξεις τῆς πράξεως ταύ-

της. Τέλος μ' ὅλην τὴν καλὴν θέλησιν τοῦ Σουλτάνου, οἱ ἄνθρωποι οὗτοι δὲν ὑπέκυψαν εἰς αὐτὸ εἰμὴ καταναγκασθέντες ὑπὸ τῶν συμβάντων.

Ἀφοῦ ἐπὶ πολὺ ἐταλαντεύθησαν, ἐτόλμησαν καὶ νὰ ἀπαιτήσωσι παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν μεγάλων δυνάμεων ἵνα ἐγγυηθῶσιν εἰς αὐτοὺς, πρὸς ἀποζημίωσιν ὁῦτον τῆς πλήρους αὐτῶν συγκαταθέσεως εἰς τὰς ἐν τῷ Χάτι-Χουμαγιούν διασαφηνισθείσας μεταρρυθμίσεις α'. τὴν δυναστείαν τοῦ Σουλτάνου· β'. τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς πρωτεύουσιν· γ'. τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν, ὡς θρησκείαν τοῦ κράτους.

Ἐξ αὐτῶν τῶν τριῶν ἐγγυήσεων αἱ μὲν δύο πρῶται, καὶ ἐὰν αἱ μεγάλαι δυνάμεις τὰς παρεχώρουν, ἤθελον εἶσθαι τόσον στερεαὶ ὡς τὸ φύλλον τοῦ χάρτου ἐφ' οὗ ἤθελαν τὰς γράψει· ἡ δὲ τρίτη ἦτον ἐναντία εἰς τὴν ὀρθοφροσύνην, ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένη πρὸς τὸν σκοπὸν τῶν δυνάμεων καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Σουλτάνου, τοῦ χορηγῆσαι ἀδιακρίτως τὴν ἰσότητά τῶν θρησκευτικῶν δικαιωμάτων εἰς ἅπαντας τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ. Τέλος πάντων αὕτη ἦτο προφανῶς ἀντιφατικὴ πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τοῦ Χάτι-Χουμαγιούν, διακηρύττοντος τὴν ἰσότητά τῶν θρησκειῶν, χαλινὸν ἐπιβληθέντα εἰς τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν, τῆς ὁποίας ἡ ὁμολογία μόνη ἔδωσε μέχρι τοῦδε τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου, ἀποκλειομένης πάσης ἄλλης ιδιότητος.

Εἰς τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ἀνδρῶν τῆς ὑψηλοτάτης διπλωματίας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔγραφε κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν εἰς Παρισίους: Οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ ἀπεδείκνυν διὰ τῆς αἰτήσεως τῶν δύο πρώτων ἐγγυήσεων ὅτι δὲν ἠπατῶντο ποσῶς περὶ τῶν συνεπειῶν τὰς ὁποίας ἤθελον ἔχει αἱ ὑποσχεθεῖσαι μεταρρυθμίσεις, ἐὰν δὲν ἀπεφάσιζαν νὰ τὰς ἐφαρμόσωσιν εἰλικρινῶς, πρᾶγμα ὅπερ δὲν ἔσχον ποτὲ τὴν πρόθεσιν νὰ πράξωσιν. Ἀπῆλθον συγχρόνως τὴν τρίτην ἐγγύησιν ἐπ' ἐλπίδι νὰ ἐξαπατήσωσι κατὰ τὸ σῶνθες, τὴν καλὴν πίστιν τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, προμηθευόμενοι διὰ τῆς συστάσεως ἐπιστήμου ὑπεροχῆς τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας ἐφ' ὅλων τῶν ἄλλων, νόμιμον σχεδὸν πρό-

φασιν ἵνα ἀκυρώσωσιν ἔπειτα πάντας τοὺς ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν ἐν τῷ χάτι-χουμαγιούν ἐμπεριεχομένους ὅρους.

Ἄλλ' αἱ μεγάλαι δυνάμεις δὲν ἠπατήθησαν πάλιν καὶ τώρα ὑπὸ τῶν κακῶς μετεσχηματισμένων πανουργημάτων τῶν Τούρκων ὑπουργῶν. Οἱ μὲν τρεῖς ὅροι ἀπερῥίφθησαν ἅμα προταθέντες, καὶ οὐδὲ ἔγεινε λόγος περὶ τούτου ἀκολούθως, τὸ δὲ χάτι-χουμαγιούν ἀπλῶς καὶ μόνον ἐγένετο δεκτὸν καὶ ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου. Τότε αἱ μεγάλαι δυνάμεις παρεκίνησαν αὐτὸν νὰ τὸ στείλῃ μὲ τὸν μέγαν βεζύρην του εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ νὰ τὸ καταθέσῃ πανδήμως εἰς τὸν κόλπον τῆς συνόδου τῶν Παρισίων, ὡς ἱκανοποιήσιν ὀφειλομένην πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, ὡς μεταμέλειαν τῶν ἀδικημάτων ἐκφραζομένην πρὸς τὸν χριστιανικὸν πολιτισμὸν ἐκ μέρους τοῦ ἰσλαμισμού!...

Ὁ Σουλτάνος διέταξε προσέτι τὸν μέγαν βεζύρην του Ἀαλῆ Πασσᾶν νὰ διακηρύξῃ εἰς τοὺς πληρεξουσίους τῆς συνόδου ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη ἀπερῥέεν ἐκ τῆς αὐθορμῆτου θελήσεως τοῦ κυρίου του ὅστις ὑπέσχετο νὰ κάμῃ πλήρη ἐφαρμογὴν αὐτῆς.

Τὸ Χάτι-Χουμαγιούν λοιπὸν κατέστη ἡ ἐπίσημος ἐγγύησις τῆς καλῆς πίστεως καὶ τῶν πανδήμων τοῦ Σουλτάνου ὑποχρεώσεων πρὸς τὰς χριστιανικὰς δυνάμεις. Ἄρα, ἐθεωρήθη ὡς ἡ λύσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, ὅπερ ὑπῆρξεν ἡ τοῦ πολέμου αἰτία, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ ὀριστικὸς κανονισμὸς ἔμελλε νὰ ᾔναι τῆς εἰρήνης ἡ βάσις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Τὸ Χάτι-Χουμαγιούν.

Μολονότι ἡ πρᾶξις αὕτη εἶναι γνωστὴ εἰς ὅλους τοὺς εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς ἐνδιαφερομένους, νομίζομεν ὅμως ὅτι οἱ

ἀναγνώσται ἡμῶν θέλουσι μᾶς γνωρίζει χάριν ἐὰν δόσωμεν εἰς αὐτοὺς ἐνταῦθα τὸ ἀντίγραφον αὐτῆς. Ἐπονται μάλιστα αὐτῇ παρατηρήσεις τινὲς ἡμέτεραι.

ΧΑΤΙ-ΧΟΥΜΑΓΙΟΥΝ.

« Γεννηθήτω συμφώνως τῷ ἐμπεριεχομένῳ :

« Πρὸς σέ τὸν μέγαν βεζύρην μου Μεχμέτ-Ἐμὴν-Ἀαλῆ-Πασσᾶν δώῃ σοι ὁ Θεὸς τὸ μεγαλεῖον καὶ διπλασιασάτω τὴν ἰσχύν σου.

« Ἡ προσφιλεστέρα ἐπιθυμία μου ὑπῆρξεν αἰέποτε νὰ ἐξασφαλίσω τὴν εὐδαιμονίαν ὅλων τῶν τάξεων τῶν ὑπηκόων οὓς ἡ θεία Πρόνοια ἔθεσεν ὑπὸ τὸ αὐτοκρατορικόν μου σκῆπτρον, καὶ ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεώς μου δὲν ἔπαυσα καταβάλλων πᾶσαν ἐπὶ τούτῳ προσπάθειαν. Εὐχαριστῶ τὸν Παντοδύναμον αἱ ἀδιάλειπτοι αὐταὶ προσπάθειαι ἔφερον ἤδη ὠφελίμους καὶ πολυαρίθμους καρπούς. Ἡ εὐτυχία τοῦ ἔθνους καὶ ὁ πλοῦτος τῶν ἐπαρχιῶν μου αὐξάνουσιν ὁσημέραι. Ἐπιθυμῶν δὲ σήμερον νὰ ἀνανεύσω καὶ ἐπεκτείνω ἔτι τοὺς κανονισμοὺς τοὺς νεωστὶ θεσπισθέντας, ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐπιτευχθῇ κατὰστασις πραγμάτων συνάδουσα μὲ τὴν ἀξιόπρεπειαν τοῦ κράτους μου, καὶ τὴν θέσιν ἣν κατέχει μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων ἔθνων· καὶ ἐπειδὴ τὰ δικαιώματα τοῦ κράτους μου, διὰ τε τῆς πίστεως καὶ τῶν ἀξιεπαίνων ἔξεων ὅλων τῶν ὑπηκόων μου, καὶ διὰ τῆς εὐμενοῦς καὶ φιλικῆς συνδρομῆς τῶν μεγάλων δυνάμεων, τῶν εὐγενῶν μου συμμάχων, ἔλαβον σήμερον ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καθιέρωσιν, ἥτις θέλει εἶσθαι ἡ ἀρχὴ νέας ἐποχῆς, θέλω ν' αὐξήσω εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τὴν εὐδαιμονίαν καὶ εὐημερίαν, νὰ καταστήσω εὐτυχεῖς πάντα τοὺς ὑπηκόους μου, οἵτινες εἶναι ἴσοι ἐνώπιόν μου καὶ ἐξίσου προσφιλεῖς εἰς ἐμὲ, συνδεδόμενοι πρὸς ἀλλήλους δι' ἐγκαρδίων σχέσεων πατριωτισμοῦ, καὶ νὰ ἐξασφαλίσω τὰ μέσα τοῦ νὰ ἐπαυξάνω ὁσημέραι τὴν εὐτυχίαν τοῦ κράτους μου.

« Ἀπεφάσισα λοιπὸν καὶ διατάττω τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπομένων μέτρων.

« Ἄρθρ. 1. Αἱ παρ' ἡμῶν ὑποσχεθεῖται ἐγγυήσεις πρὸς ἅπαντας

τοὺς ὑπηκόους τῆς αὐτοκρατορίας μου διὰ τοῦ *Χάτι-Χουμαγζοῦν* τοῦ *Κιουλχανέ* καὶ τῶν νόμων τοῦ *Τανζιματίου*, ἄνευ διακρίσεως τάξεως οὔτε λατρείας, διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν προσώπων καὶ τῶν κτημάτων αὐτῶν καὶ τὴν διατήρησιν τῆς τιμῆς των, ἐπικυροῦνται μὲν καὶ βεβαιοῦνται σήμερον, θέλουσι δὲ ληφθῇ μέτρα ἵνα λάβωσιν αὐταὶ πλήρες καὶ ὁλοσχερὲς ἀποτελεσμα.

« Ἄρθρ. 2. Ὅλα τὰ προνόμια καὶ αἱ πνευματικαὶ ἀτέλειαι αἱ χορηγηθεῖσαι *ἔκπαλαι* καὶ εἰς ἐποχὰς μεταγενεστέρας, εἰς ὅλας τὰς χριστιανικὰς κοινότητας ἢ εἰς ἄλλα θρησκευματα μὴ *μουσουλμανικὰ* (α) ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ μου, ὑπὸ τὴν προστατευτικὴν αἰγίδα μου, ἐπικυροῦνται καὶ διατηροῦνται.

« Ἄρθρ. 3. Ἐκάστη χριστιανικὴ κοινότης ἢ ἐτέρου δόγματος μὴ μουσουλμανικοῦ ὑποχρεοῦται, ἐντὸς ὠρισμένης προθεσμίας καὶ τῇ συνδρομῇ ἐπιτροπῆς σχηματισθησομένης ἐπὶ τούτῳ ἐκ τῶν ὁμοεθνῶν της, ἵνα προβῇ, τῇ ὑψηλῇ μου ἐγκρίσει καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς Ἱψηλῆς μου Πύλης, εἰς τὴν ἐξέτασιν τούτων τῶν ἀτελειῶν καὶ προνομίων, καὶ ἵνα συζητήσῃ καὶ καθυποβάλῃ εἰς τὴν Ἱψηλὴν μου Πύλιν τὰς ὑπὸ τῆς προόδου, τῶν φώτων καὶ τοῦ χρόνου ἀπαιτουμένας μεταρρυθμίσεις.

« Ἄρθρ. 4. Αἱ εἰς τοὺς πατριάρχας καὶ ἐπισκόπους τῶν χριστιανικῶν δογμάτων χορηγηθεῖσαι ἐξουσίαι, ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου *Μωάμεθ Β΄* καὶ τῶν διαδόχων του, θέλουσι τεθῇ ἐν ἀρμονίᾳ μετὰ τῆς νέας θέσεως ἣν αἱ γενναῖαι καὶ εὐμενεῖς προθέσεις μου ἐξασφαλίζουν εἰς τὰς κοινότητας ταύτας. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἰσοβίου διορισμοῦ τῶν πατριαρχῶν, μετὰ τὴν ἀναψηλάφησιν τῶν σήμερον ἐν ἰσχύει κανονισμῶν περὶ ἐκλογῆς, θέλει ἐφαρμοσθῇ ἀκριβῶς, συμφώνως μὲ τὸ περιεχόμενον τῶν περὶ ἀμφιέσεως (*investiture*) φερμανίων των.

« Ἄρθρ. 5. Οἱ πατριάρχαι, οἱ μητροπολίται, ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι καὶ ῥαββίνοι θέλουσιν ὀρκίζεσθαι ἅμα λάβωσι τὸ ἀξίωμα των, κατὰ τύπον ὀρισθησόμενον κοινῶς μεταξὺ τῆς Ἱψηλῆς μου

(α) Δηλ. ἀπίστων.

Πύλης καὶ τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν τῶν διαφόρων κοινοτήτων.

« Ἄρθρ. 6. Τὰ ἐκκλησιαστικά κανονικά, οἰουδήποτε εἶδους καὶ φύσεως καὶ ἂν ᾧσι, θέλουσι καταργηθῇ καὶ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τῶν προσδιορισθησομένων προσόδων τῶν πατριαρχῶν καὶ ἀρχηγῶν τῶν κοινοτήτων, καὶ ὑπὸ τῆς διατάξεως μισθῶν καὶ δικαίων ἀναλόγων μὲ τὴν σημαντικότητα, τὸν βαθμὸν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ κλήρου.

« Ἄρθρ. 7. Οὐδεμία βλάβη θέλει προσγίνει εἰς τὰς κινήτας καὶ ἀκινήτους ἰδιοκτησίας τῶν διαφόρων χριστιανικῶν κλήρων· ἀλλ' ἡ κοσμικὴ διαχείρισις τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων ἢ ἐτέρων δογμάτων μὴ μουσουλμανικῶν θέλει τεθῇ ὑπὸ τὴν περιφρούρησιν συνελεύσεως ἐκλεγομένης ἐν τῷ κόλπῳ ἐκάστης τῶν εἰρημένων κοινοτήτων, μετὰ τῶν μελῶν τοῦ κλήρου καὶ τῶν λαϊκῶν.

« Ἄρθρ. 8. Εἰς τὰς πόλεις, κώμας καὶ χωρία ἔνθα οἱ κάτοικοι ἀνήκουσι καθ' ὅλοκληρίαν εἰς τὴν αὐτὴν θρησκείαν, οὐδὲν κώλυμα θέλει γίνεσθαι εἰς τὴν διανομὴν, κατὰ τὰ ἀρχικά σχέδια, τῶν οἰκοδομῶν τῶν ἀνατεθειμένων εἰς λατρείαν, εἰς τὰ σχολεῖα, εἰς τὰ νοσοκομεῖα καὶ εἰς τὰ νεκροταφεῖα. Τὰ σχέδια τῶν διαφόρων τούτων οἰκοδομῶν, ἐν περιπτώσει ἀνεγέρσεως νέων, ἐγκρινόμενα ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν ἢ τῶν ἀρχηγῶν τῶν κοινοτήτων, θέλουν υποβάλλεσθαι εἰς τὴν Ἱψηλὴν μου Πύλιν, ἥτις θέλει ἐγκρίνει ταῦτα τῇ αὐτοκρατορικῇ διαταγῇ μου, ἢ θέλει κάμνει τὰς παρατηρήσεις αὐτῆς ἐν ὀρισμένῳ χρόνῳ.

« Ἄρθρ. 9. Ἐκάστη λατρεία, εἰς τοὺς τόπους ἔνθα δὲν εὐρίσκονται ἑτεροδόξοι, δὲν ὑπόκειται εἰς οὐδὲν εἶδος περιορισμοῦ κατὰ τὴν δημοσίαν διαδήλωσιν τῆς θρησκείας τῆς.

« Ἄρθρ. 10. Εἰς τὰς πόλεις, κώμας καὶ χωρία ἔνθα αἱ λατρεῖαι εἰσὶ μεμιγμέναι, ἐκάστη κοινότης κατοικοῦσα συνοικίαν ἰδίαν δύναται ἐπίσης, συμμορφουμένη μὲ τὰς ἀνωτέρω ὑποδειχθείσας διατάξεις, νὰ ἐπισκευάσῃ καὶ παγιώσῃ τὰς ἐκκλησίας, τὰ νοσοκομεῖα, τὰ σχολεῖα καὶ τὰ νεκροταφεῖά τῆς.

« Ἄρθρ. 11. Ὅταν πρόκηται περὶ ἀνεγέρσεως νέων οἰκοδομῶν, θέλει ζητεῖσθαι ἡ ἀναγκαία ἄδεια, διὰ τῶν πατριαρχῶν ἢ ἀρχη-

γῶν τῶν κοινοτήτων, παρὰ τῆς Ἱψηλῆς μου Πύλης, ἥτις θέλει ἐνεργεῖ κυριαρχικὴν ἀπόφασιν χορηγοῦσα τὴν ἄδειαν ταύτην, ἐκτὸς διοικητικῶν ἐμποδίων. Ἡ παρέμβασις τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς εἰς ὅλας τὰς τοιαύτης φύσεως πράξεις θέλει εἶσθαι παντάπασιν ἄμισθος. Ἡ Ἱψηλή μου Πύλη θέλει λάβει μέτρα ἵνα ἐξασφαλίσῃ εἰς ἐκάστην λατρείαν οἰοσδήποτε καὶ ἂν ᾗ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁπαδῶν αὐτῆς, τὴν πλήρη ἐλευθερίαν τῆς ἐξασκήσεως αὐτῆς.

Ἄρθρ. 12. Πᾶσα διάκρισις ἢ ὀνομασία τείνουσα νὰ καταστήσῃ τάξιν τινα οἰανδήποτε τῶν ὑπηκόων τῆς αὐτοκρατορίας μου ὑποδεστέραν ἐτέρας τάξεως, ἔνεκα τῆς λατρείας, τῆς γλώσσης ἢ τῆς φυλῆς, θέλει ἐξαλειφθῇ διὰ παντὸς τοῦ διοικητικοῦ πρωτοκόλλου. Οἱ νόμοι θέλουσι τιμωρεῖ τὴν χρῆσιν, μεταξύ ἰδιωτῶν ἢ ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν, παντὸς χαρακτηρισμοῦ, ἐξυβριστικοῦ ἢ προσβλητικοῦ.

« Ἄρθρ. 13. Ἐπειδὴ ὅλαι αἱ λατρεῖαι ἐξασκοῦνται καὶ θέλουσιν ἐξασκεῖσθαι ἐλευθέρως εἰς τὸ Κράτος μου, οὐδεὶς ὑπήκοος τῆς αὐτοκρατορίας μου, θέλει κωλύεσθαι κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας τὴν ὁποίαν πρεσβεύει, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον θέλει ἐνοχλεῖσθαι κατὰ τοῦτο. Οὐδεὶς ἀναγκασθήσεται ἵνα μεταβάλῃ θρησκείαν.

« Ἄρθρ. 14. Ἐπειδὴ ὁ διορισμὸς καὶ ἡ ἐκλογή ὅλων τῶν δημοσίων λειτουργῶν καὶ ἄλλων ὑπαλλήλων τῆς αὐτοκρατορίας μου ἐξαρτᾶται καθ' ὁλοκληρίαν ἐκ τῆς κυριαρχικῆς μου θελήσεως, ὅλοι οἱ ὑπήκοοι τοῦ Κράτους μου, ἄνευ διακρίσεως ἐθνικότητος, θέλουσιν εἶσθαι δεκτοὶ εἰς τὰς δημοσίας θέσεις καὶ ἐπιτήδευοι νὰ κατέχωσι ταύτας κατὰ τὴν ἱκανότητα αὐτῶν καὶ ἀξίαν, καὶ συμφῶνως μὲ κανόνας γενικῆς τινος ἐφαρμογῆς.

« Ἄρθρ. 15. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς αὐτοκρατορίας μου θέλουσιν εἶσθαι ἀδιακρίτως δεκτοὶ εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ σχολεῖα τῆς κυβερνήσεως, ἐὰν ἄλλως τε ἐκπληρῶσι τοὺς ὅρους ἡλικίας τε καὶ ἐξετάσεως τοὺς ἐμπεριστάτως προσδιοριζομένους εἰς τοὺς ὀργανικοὺς κανονισμοὺς τῶν ρηθέντων σχολείων.

« Ἄρθρ. 16. Πρὸς τούτοις πᾶσα κοινότης δικαιοῦται νὰ ἰδρύσῃ

δημοσίας σχολὰς ἐπιστημῶν, τεχνῶν καὶ βιομηχανίας. Μόνον ὁ τρόπος τῆς διδαχῆς καὶ ἡ ἐκλογή τῶν καθηγητῶν εἰς τὰς σχολὰς ταύτης τῆς κατηγορίας, θέλουσιν εἶσθαι ὑπὸ τὴν ἐξέλεγχιν μικτοῦ συμβουλίου δημοσίου ἐκπαιδεύσεως, οὗ τὰ μέλη θέλουν διορίζεσθαι δι' ἡμετέρου βασιλικοῦ διατάγματος.

« Ἄρθρ. 17. Ὅλαι αἱ ἐμπορικαὶ, ἐπανορθωτικαὶ ἢ ἐγκληματικαὶ ὑποθέσεις, αἱ μεταξὺ μουσουλμάνων καὶ χριστιανῶν ὑπηκόων ἢ ἄλλων θρησκευμάτων μὴ μουσουλμανικῶν, ἢ μεταξὺ χριστιανῶν καὶ ἐτέρων ὑπηκόων διαφόρων δογμάτων, θέλουν καταμηνύεσθαι εἰς μικτὰ δικαστήρια.

« Ἄρθρ. 18. Τὸ ἀκροατήριον τῶν δικαστηρίων τούτων θέλει εἶσθαι δημόσιον· θέλουν παρουσιάζεσθαι οἱ διάδικοι καὶ φέρει τοὺς μάρτυρας αὐτῶν, ὧν αἱ καταθέσεις θέλουσιν εἶσθαι δεκταὶ ἀδιακρίτως, ἐπιβαλλομένου ὅρκου κατὰ τὸν θρησκευτικὸν νόμον ἐκάστης λατρείας.

« Ἄρθρ. 19. Αἱ δίκαι αἱ ἀφορῶσαι ἀστυκὰς ὑποθέσεις θέλουσιν ἐξακολουθεῖ δικαζόμεναι δημοσίᾳ, κατὰ τοὺς νόμους καὶ κανονισμοὺς, ἐνώπιον τῶν μικτῶν ἐπαρχιακῶν συμβουλίων, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ διοικητοῦ καὶ τοῦ δικαστοῦ τοῦ τόπου.

« Ἄρθρ. 20. Αἱ εἰδικαὶ ἀστυκαὶ δίκαι, ὡς αἱ περὶ κληρονομιῶν ἢ ἕτεραι τοιοῦτου εἶδους, μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τοῦ αὐτοῦ χριστιανικοῦ δόγματος ἢ ἄλλου μὴ μουσουλμανικοῦ, δύνανται, ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ αὐτῶν, νὰ παραπεμφθῶσιν ἐνώπιον τῶν συμβουλίων τῶν πατριαρχῶν ἢ τῶν κοινοτήτων.

« Ἄρθρ. 21. Οἱ ποινικοὶ, ἐπανορθωτικοὶ καὶ ἐμπορικοὶ νόμοι, καὶ οἱ κανόνες τῆς δικονομίας οἱ ἐφαρμοσθησόμενοι εἰς τὰ μικτὰ δικαστήρια θέλουν συμπληρωθῇ ὅσον ἔνεστι τάχιστα καὶ κωδικοποιηθῇ. Θέλουσι δὲ δημοσιευθῇ μεταφράσεις αὐτῶν εἰς ἀπάσας τὰς γλώσσας τὰς ἐν χρήσει εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν μου.

« Ἄρθρ. 22. Θέλει γίνεαι ἐντὸς βραχυτάτης ὅσον ἔνεστι προθεσμίας μεταρρύθμισις τοῦ μετανοητικοῦ συστήματος, κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ εἰς τὰς φυλακὰς, ποινικὰς ἢ σωφρονιστικὰς, καὶ ἕτερα τῆς αὐτῆς φύσεως καταστήματα, ἵνα συμβιβάζωνται

τὰ δικαιώματα τῆς ἀνθρωπότητος μετὰ τῶν τῆς δικαιοσύνης.

« Ἄρθρ. 23. Οὐδεμία σωματική ποινὴ, οὐδὲ ἐν ταῖς φυλακαῖς, δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἢ συμφώνως μὲ τοὺς ἐκ τῆς Ἱψηλῆς μου Πύλης ἐκδιδομένους πειθαρχικοὺς κανονισμοὺς, πᾶν ὅ,τι δὲ ἐξομοιοῦται βασάνοις θέλει καταργηθῇ ριζηδόν.

« Ἄρθρ. 24. Αἱ ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο παραβάσεις θέλουν κολάζεσθαι αὐστηρῶς καὶ συνεπάγει πρὸς τούτοις, ἐν πλήρει δικαιώματι, τὴν, κατὰ τὸν ἐγκληματικὸν κώδικα, τιμωρίαν τῶν ἀρχῶν αἵτινες ἔπραξαν αὐτάς.

« Ἄρθρ. 25. Ὁ ἀστυνομικὸς ὀργανισμὸς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ, ταῖς πόλεσι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοῖς ἀγροῖς, θέλει ἀναψηλαφηθῇ ὥστε νὰ παρέχῃ εἰς ἅπαντας τοὺς εἰρηνικοὺς ὑπηκόους τῆς αὐτοκρατορίας μου τὰς ἐπιθυμητὰς ἐγγυήσεις τῆς ἀσφαλείας ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ τὰς κτήσεις των.

« Ἄρθρ. 26. Ἐπειδὴ ἡ ἰσότης τῶν φόρων συνεπάγει τὴν ἰσότητα τῶν ὑπουργημάτων, ὡς ἡ τῶν καθηκόντων συνεπάγει τὴν τῶν δικαιωμάτων, οἱ χριστιανοὶ ὑπῆκοοι καὶ τῶν ἄλλων θρησκευμάτων τῶν μὴ μουσουλμανικῶν ὀφείλουσιν, καθὰ προηγουμένως ἀπεφασίσθη, ὡς καὶ οἱ μουσουλμάνοι, νὰ ἐκπληρῶσι τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ περὶ νεοσυλλεξίας νόμου. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀντικαταστάσεως ἢ τῆς ἐξαγορᾶς θέλει εἶσθαι δεκτὴ.

« Ἄρθρ. 27. Θέλει δημοσιευθῇ ἐντὸς βραχυτάτης ὅσον ἔνεστι προθεσμίας νόμος πλήρης περὶ τοῦ τρόπου τῆς παραδοχῆς καὶ τῆς ὑπηρεσίας τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων καὶ ἐτέρων θρησκευμάτων μὴ μουσουλμανικῶν ἐν τῷ στρατῷ.

« Ἄρθρ. 28. Θέλει γίνῃ μεταρρύθμισις εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐπαρχιακῶν καὶ κοινωτικῶν συμβουλίων, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς εἰλικρινείας τῶν ἐκλογῶν τῶν ἐπιτρόπων τῶν μουσουλμανικῶν κοινοτήτων, ὡς καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν ψήφων ἐν τοῖς συμβουλίοις. Ἡ Ἱψηλὴ μου Πύλη θέλει σκεφθῇ περὶ τῆς χρήσεως τῶν δραστηκωτάτων μέσων τοῦ νὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς καὶ ἐξελέγχῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν γενομένων διασκέψεων καὶ ἀποφάσεων.

« Ἄρθρ. 29. Ἐπειδὴ οἱ νόμοι οἱ διέποντες τὴν ἀγορὰν, τὴν

πώλησιν καὶ τὴν διάθεσιν τῶν ἀκινήτων κτημάτων εἰς κοινοὶ πρὸς ἅπαντας τοὺς ὑπηκόους τῆς αὐτοκρατορίας μου, θέλει εἶσθαι ἐπι- τετραμμένον εἰς τοὺς ἄλλοδαποὺς νὰ ἔχωσιν ἰδιοκτησίας εἰς τὸ κράτος μου, συμμορφούμενοι μὲ τοὺς νόμους καὶ κανονισμοὺς τῆς ἀστυνομίας, ἐκπληροῦντες τὰς αὐτὰς ὑποχρεώσεις ἅς καὶ οἱ ἰθα- γενεῖς, καὶ ἀφοῦ γείνωσι συμβιβασμοὶ τινες μετὰ τῶν ξένων δυ- νάμεων.

« Ἄρθρ. 30. Οἱ φόροι εἰσὶν ἀπαιτήσιμοι ὑπὸ τὴν αὐτὴν προ- σηγορίαν παρ' ὅλων τῶν ὑπηκόων τῆς αὐτοκρατορίας μου, ἄνευ διακρίσεως τάξεως ἢ λατρείας.

« Ἄρθρ. 31. Θέλει γίνεαι σχέψις περὶ τῶν ταχυτάτων καὶ ἐνερ- γητικωτάτων μέσων πρὸς διόρθωσιν τῶν καταχρήσεων εἰς τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων καὶ ἰδίως τῶν δεκάτων. Τὸ σύστημα τῆς ἀμέ- σου εἰσπράξεως θέλει ἀντικαταστήσει ἀλληλοδιαδόχως, καὶ ἅμα εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ τοῦτο, τὸ τῶν ἐκμισθώσεων (ἐνοικιάσεων) εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῶν προσόδων τοῦ Κράτους.

« Ἄρθρ. 32. Ἐνόσω ἰσχύει τὸ σύστημα τοῦτο θέλει ἀπαγορεύε- σθαι, ὑπὸ ποινὰς αὐστηροτάτας, πρὸς ἅπαντας τοὺς πράκτορας τῆς ἀρχῆς καὶ πρὸς ὅλα τὰ μέλη τῶν μελίσσιων νὰ ἐνεργοῦν ἐκμι- σθώσεις (ἐνοικιάσεις) αἵτινες θέλουν κηρύττεσθαι μετὰ δημοσιότη- τος καὶ συναγωνισμοῦ, ἢ νὰ λαμβάνωσι μερίδιον οἰονδήποτε μετὰ τῶν ἐπιχειρούντων τὰς ἐκμισθώσεις ταύτας.

« Ἄρθρ. 33. Αἱ τοπικαὶ φορολογίαι θέλουν ὑπολογίζεσθαι, ὅσον τὸ δυνατόν, οὕτως, ὥστε μήτε νὰ βλάπτωσι τὰς πηγὰς τῆς παρα- γωγῆς, μήτε νὰ παρεμποδίζωσι τὴν κίνησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμ- πορίου.

« Ἄρθρ. 34. Τὰ ἐπωφελῆ δημόσια ἔργα θέλουσι λαμβάνει κα- τάλληλον προικιδοτήσιν, εἰς ἣν θέλουν συντρέχει αἱ ἰδιωτικαὶ καὶ εἰδικαὶ φορολογίαι τῶν ἐπαρχιῶν τῶν ὠρισμένων νὰ ἀπολαύσωσι τῆς συστάσεως τῶν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης μέσων τῆς συγκοι- νωνίας.

« Ἄρθρ. 35. Ψηφισθέντος ἤδη νόμου εἰδικοῦ, διατάττοντος ἵνα ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ Κράτους γίνηται καὶ

κοινοποιῖται κατ' ἔτος, ὁ νόμος οὗτος θέλει τηρεῖσθαι ἀκριβέστατα. Θέλει γίνεαι ἀναψηλάφησις τῶν προσδιωρισμένων μισθῶν εἰς ἑκάστην θέσιν.

« Ἄρθρ. 36. Οἱ ἀρχηγοὶ καὶ εἰς ἐπίτροπος ἑκάστης κοινότητος, προσδιοριζόμενοι ὑπὸ τῆς Ἰψηλῆς μου Πύλης, θέλουν καλεῖσθαι ἵνα λαμβάνωσι μέρος εἰς τὰς διασκέψεις τοῦ ὑπερτάτου συμβουλίου τῆς δικαιοσύνης, εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις τὰς ἐνδιαφερούσας τὸ σύνολον τῶν ὑπηκόων τῆς αὐτοκρατορίας μου. Θέλουν ἰδίως συγκαλεῖσθαι ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ὑπὸ τοῦ μεγάλου βεζίρου μου.

« Ἄρθρ. 37. Ἡ ἐντολὴ τῶν ἐπιτρόπων ἔσεται ἐνιαυσία. Θέλουν ὀρκίζεσθαι ἀναλαμβάνοντες τὸ ὑπὸ ῥηγμά των. Ἄπαντα τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου, εἰς τὰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους συναθροίσεις, θέλουν ἐκφέρει ἐλευθέρως τὴν γνώμην καὶ τὴν ψήφον των, χωρὶς νὰ δύναται τις πώποτε νὰ ἐνοχλήσῃ αὐτοὺς περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

« Ἄρθρ. 38. Οἱ νόμοι οἱ κατὰ τῆς διαφθοράς, τῆς ἀρπαγῆς τῶν ὑπαλλήλων ἢ τῆς χρηματικῆς καταχρήσεως αὐτῶν θέλουν ἐφαρμόζεσθαι, κατὰ τοὺς νομίμους τύπους, εἰς ὅλους τοὺς ὑπηκόους τῆς αὐτοκρατορίας μου, οἵαιδήποτε καὶ ἂν ᾖσιν ἡ θέσις καὶ ἡ φύσις τῶν κατηχόντων αὐτῶν.

« Ἄρθρ. 39. Θέλει ληφθῇ φροντὶς περὶ τῆς συστάσεως τραπεζῶν καὶ ἐτέρων ὁμοίων καταστημάτων, ὅπως κατορθωθῇ ἡ μεταρρύθμισις τοῦ νομισματικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ συστήματος, ὡς καὶ περὶ τῆς συστάσεως κεφαλαίων ὠρισμένων νὰ ἐπαυξήσῃσι τὰς πηγὰς τοῦ ὑλικοῦ πλούτου τῆς αὐτοκρατορίας μου.

« Ἄρθρ. 40. Θέλει ληφθῇ φροντὶς ὡσαύτως περὶ τῆς ὁδοποιΐας καὶ διορυγοποιΐας ἅτινα θέλουσι διευκολύνει τὰς συγκοινωνίας καὶ αὐξήσῃ τὰς πηγὰς τοῦ ἐγχωρίου πλούτου. Θέλει καταργηθῇ πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ παρεμποδίσῃ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν γεωργίαν. Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου, θέλουν ἀναζητηθῇ τὰ μέσα ὅπως προσγίνῃ ὠφέλεια ἐκ τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν κεφαλαίων τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐκτελεσθῶσιν οὕτω διαδοχικῶς αὐτά.

« Τοιούτων οὕτων τῶν ἐμῶν θελήσεων καὶ διαταγῶν, σὺ ὁ

μέγας βεζύρης μου, θέλεις κατὰ τὸ ἔθος, δημοσιεύσει εἴτε ἐν τῇ πρωτευούσῃ μου, εἴτε εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τῆς αὐτοκρατορίας μου, τὸ αὐτοκρατορικὸν τοῦτο διάταγμα, καὶ ἐπαγρυπνεῖ μετὰ προσοχῆς καὶ λαμβάνει πάντα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα ἵνα ἅπασαι αἱ ἐν αὐτῷ περιλαμβανόμεναι διατάξεις ἐκτελῶνται τοῦ λοιποῦ μετ' αὐστηροτάτης ἀκριβείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

*Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν διαφόρων ἄρθρων τῆς
πράξεως ταύτης.*

Τὰ διάφορα ἄρθρα ἐξ ὧν σύγκειται τὸ χάτι-χουμαγιὺν, ὥς καὶ ὁ τρόπος δι' οὗ εἰσὶ συντεταγμένα, διατεταγμένα καὶ ἐπικυρωμένα, ἀποδεικνύουσιν ἐναργῶς ὅτι ἡ πράξις αὕτη δὲν εἶναι ὡς ὁ Ἀαλῆ-Πασᾶς εὐηρεστήθη νὰ τὸ εἴπῃ εἰς τὴν σύνοδον τὴν ἐν Παρισίοις, νέον αὐτοκρατορικὸν θέσπισμα ἀναγεοῦν τὰ παραχωρηθέντα θρησκευτικὰ προνόμια εἰς τοὺς μὴ μωαμεθανοὺς ὑπηκόους τῆς Πύλης, ἐπιτάττον καὶ νέας μεταρρυθμίσεις μαρτυροῦσας τὴν μέριμναν τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου, ὑπὲρ πάντων τῶν λαῶν αὐτοῦ ἀδιακρίτως. Ἐξ ἐναντίας τὸ χάτι-χουμαγιὺν εἶναι εἰδός τι συνταγματικοῦ χάρτου συγκεχυμένου τῇ ἀληθείᾳ, παραδόξου, ἀσυμβιβάστου μὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἰσλαμισμοῦ, καὶ κατὰ συνέπειαν ἀνεφαρμόστου, ἀλλ' ἐπιβληθέντος τοῖς Τούρκοις ὑπὸ τῆς ἰσχύος, τῶν περιστάσεων καὶ γενομένου δεκτοῦ παρὰ τοῦ Σουλτάνου.

Βεβαίως δύναται τις νὰ κάμῃ πλείστας ὅσας παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἐμπεριεχομένου τοῦ χάτι-χουμαγιὺν, ἀλλ' ἡμεῖς θέλομεν ἀρκεσθῇ ἐκθέτοντες ἐξ αὐτῶν μόνον τὰς ἐπομένους:

Τὸ πρῶτον ἄρθρον ἐπικυροῖ τὸ χάτι-σερίφ τοῦ Κιουλχανέ, ἀλλ' ἡ ἔκφρασις τῆς διατάξεως ταύτης εἶναι ἐκ τῶν πλημμελεστέρων, διότι ὡς ἐὰν ἐφαίνετο δίδουσα ἐξουσίαν τοῖς Τούρκοις Ἱπουργοῖς

νά διίσχυρίζωνται ὅτι αἱ μεγάλαι δυνάμεις συνήνεσαν ἵνα ἐπιτρέψωσιν αὐτοῖς, ὅπως ἐπανακάμψωσιν εἰς τὸ ἀρχαῖον σύστημα τοῦ ἰσλαμισμού, ἐνῶ ἡ στερεὰ θέλησις τῶν δυνάμεων αὐτῶν ὑπῆρξεν ἀπεναντίας νὰ χριστιανοποιήσωσι τὴν κυβέρνησιν τοῦ Σουλτάνου, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς μεταρρυθμίσεων πάντῃ ἀσυμβιβάστων τῷ μωαμεθανικῷ νόμῳ (α).

Τὸ 2 ἄρθρον διατάττει τὴν διατήρησιν τῶν πνευματικῶν ἀτελειῶν καὶ τῶν προνομίων τῶν ἐκπαλαι χορηγηθέντων εἰς τὰς κοινότητας πάσης ἄλλης θρησκείας παρὰ τὴν μωαμεθανικὴν. Ἀλλὰ διὰ τούτων τῶν προνομίων ὁ κληρὸς τῶν κοινοτήτων τούτων εἶναι περιβεβλημένος τὰ καθήκοντα πολιτικοῦ τε καὶ ποινικοῦ δικαστοῦ, τὴν διανομὴν τῶν φόρων, κ.τ.λ. κ.τ.λ. Ἀλλ' ὅμως τὸ χάτι-χουμαγιὺν, δι' οὗ ὁ Σουλτάνος δέχεται τὸν Εὐρωπαῖκὸν πολιτισμὸν, καὶ τὸ ὅποῖον ὑπῆρξεν αἰτία τῆς ἐκ μέρους τῶν μεγάλων χριστιανικῶν δυνάμεων παραδοχῆς αὐτοῦ εἰς τὴν οἰκογέ-

(2) Ἴδου πῶς ἄρχει τὸ χάτι-σερίφ τοῦ Κιουλχάνε: « Ἀπαντες γινώσκουσιν ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Ὀθωμανικῆς μοναρχίας, τὰ ἐνδοξα παραγγέλματα τοῦ Κορανίου καὶ οἱ νόμοι τοῦ κράτους ἦσαν πάντοτε κανὼν σεβαστός.

« Κατὰ συνέπειαν τὸ κράτος ἠύξανε κατὰ τε δύνειμιν καὶ μεγχεῖν, καὶ ἅπαντες οἱ ὑπῆκοι, ἀνεξαίρετως, ἀπέκτησαν εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τὴν εὐζωίαν καὶ τὴν εὐημερίαν. Ἀπὸ ἐκατὸν πεντήκοντα ἔτη, σειρὰ συμβεβηκότων καὶ αἰτίων διαφόρων συνετέλεσεν ὥστε νὰ παύσωσι συμμορφούμενοι μὲ τοὺς ἱεροὺς κώδικας τῶν νόμων καὶ μὲ τοὺς ἐξ αὐτῶν πηγάζοντας κανονισμοὺς, ἡ δὲ προγενεστέρα ἰσχὺς καὶ εὐτυχία μετεβλήθησαν εἰς ἀσθένειαν καὶ πτωχείαν διότι εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ἐν κράτος ἀπόλλυσι πᾶσιν αὐτοῦ τὴν στερεότητα ὅταν παύσῃ νὰ τηρῇ τοὺς ἰδίους νόμους, κτλ. κτλ. »

Ἐρωτῶμεν πάντα εὖ φρονεῦντα ἀναγνώστην ἂν τὸ προοίμιον τοῦτο ὡς καὶ τὸ ἐπίλοιπον χάτι-σερίφ, δεικνύει, ὡς οἱ φιλότουρκοι διίσχυρίσθησαν περὶ τούτου ἐν καιρῷ, ὅτι οἱ Τούρκοι, προκηρύττοντες αὐτὸ ἐδείκνυσαν ὅτι ἐπεθύμουν νὰ ἀσπασθῶσι τὸν χριστιανικὸν πολιτισμόν; Αἱ ἐκφραζόμεναι ἀρχαὶ εἰς τὸ χάτι-σερίφ εἶναι ἄλλο τι, εἰμὴ ἐπίσημος διαμαρτυρησις κατὰ πάντος πολιτισμοῦ καὶ πίσης νομοθεσίας ἁλλοτρίας πρὸς τὸ Κοράνιον, ὡς καὶ διαδήλωσις ἀναμφίβολος τῆς στερεᾶς ἀποφάσεως τῶν Τούρκων νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτῶν σύστημα;

γειάν των, τὸ χάτι-χουμαγιοῦν λέγομεν, ὡς ἀρχικὸν σκοπὸν εἶχεν τὴν κατάργησιν τῆς συγχύσεως ταύτης. Καίτοι ὑπαρχούσης ταύτης τῆς κεφαλαιώδους βάσεως, ἡ πράξις αὕτη ἐπικυρώνει ἐκ νέου τὰ προνόμια ταῦτα! Ὅποια ἐλσεινὴ ἀντίφασις! . . . Τὸ ἔτι δὲ παραδοξότατον εἶναι, ὅτι τὸ ἄρθρ. 12 τῆς αὐτῆς πράξεως προκηρύττει τὴν ἰσότητά τῶν λατρείων καὶ τῶν φυλῶν ὅλων τῶν ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου! . . . Τίνι τρόπῳ τὰ προνόμια καὶ αἱ πνευματικαὶ ἀτέλειαί τῶν διαφόρων χριστιανικῶν καὶ λοιπῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων, τῶν μὴ μωαμεθανικῶν, δύνανται νὰ διατηρηθῶσιν εἰς τόπον ἔνθα ὑπάρχει ἰσότης λατρείων καὶ φυλῶν;

Κατόπιν ἔρχονται τὰ ἄρθρα 3, 4, 5 καὶ 6 ἅτινα προσβάλλουσιν ἐκ νέου ὅλα ταῦτα τὰ προνόμια καὶ ὅλας αὐτὰς τὰς ἀτελείας, ἅς τὸ ἄρθρ. 2 προσέθετο νὰ ἐξασφαλίσῃ! . . .

Τὰ ἄρθρ. 7, 8, 9, 10 καὶ 11 προσδιορίζουσιν ἔτι τὰ καθέκαστα τῶν προνομίων τῶν μὴ μωαμεθανῶν, ὡς πρὸς τοὺς τόπους τῆς λατρείας των, τῶν νοσοκομείων, σχολείων καὶ νεκροταφείων. Εἰς τὸ ἄρθρ. 8 πρὸ πάντων οἱ φιλότουρκοι θέλουσιν εὖρει προσδευτικώτατον τὸν ὅρον τὸν διατάττοντα ὅτι εἰς τὰς πόλεις, κώμας καὶ χωρία ἔνθα οἱ κάτοικοι ἀνήκουσι καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν αὐτὴν λατρείαν, ἡ ἐπισκευὴ τῶν Ἐκκλησιῶν, σχολείων, νοσοκομείων καὶ νεκροταφείων θέλει γίνεσθαι κατὰ τὰ ἀρχικὰ σχέδια . . . ἀλλ' οἱ γνωρίζοντες τοὺς Τούρκους καταννοοῦσι κάλλιστα τί μέλλει νὰ προκύψῃ ἐκ τῆς προμηθείας τούτου τοῦ ἁρθρου.

Τὸ ἄρθρ. 12, ἐὰν ᾗτο ἐκτελεστὸν, ἤθελεν εἶσθαι ὁ μοναδικὸς ὅρος καὶ ὁ μόνος οὐσιώδης, ἐκεῖνος τέλος ὅστις ἐδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις εἰς τὴν ἀληθῆ μεταρρύθμισιν τοῦ τόπου τούτου. Διότι ἂνευ τῆς ἰσότητος τῶν λατρείων δέν εἶναι δυνατόν νὰ προβῇ τις εἰς πολιτικὴν συγχώνευσιν τῶν διαφόρων λαῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, καὶ νὰ κατορθώσῃ διὰ τῆς συγχωνεύσεως ταύτης τὴν μόρφωσιν καὶ παγίωσιν κυβερνήσεως τιμίας καὶ ἰσχυρᾶς, διότι εἰς αὐτὸ τὸ κράτος πάντα τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου ἐγκατατάσσονται εἰς τὰς ἐγγυήσεις ἢ τὰ προνόμια τὰ χορηγηθέντα

εἰς τὴν λατρείαν του· ἀλλ' εἰς τὰς ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν χώρας, ἡ μωαμεθανικὴ θρησκεία δὲν εἶναι μόνον ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία, ἡ τοῦ Κράτους, ὡς εἶναι αἱ ἄλλαι θρησκείαι εἰς πολλὰς χώρας, αὕτη ἀντιπροσωπεύει ἐκεῖ ὅλα τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου, περιλαμβάνουσα ταῦτα εἰς ἑαυτὴν μόνην· διὸ, τὸ Τουρκικὸν σύστημα θεωρεῖ ὡς πολίτας, ἐν τῇ ἀληθεὶ ἐκδοχῇ τῆς λέξεως, μόνον τοὺς πρεσβεύοντας τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν, οἰαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἄλλως τε ἡ φυλὴ αὐτῶν ἢ ἡ γενεθλία γῆ των. Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἰσότης τῶν λατρεῶν στηριχθῇ εἰς τοῦτο τὸ κράτος, τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου θέλει ἀνήκει τότε ἄνευ διακρίσεως εἰς ὅλους τοὺς αὐτόχθονας, ὡς εἰς τοὺς πεπολιτισμένους τόπους. Τούτου ἕνεκα τὸ ἄρθρον τὸ ἀφορὸν τὴν ἰσότητα τῶν λατρεῶν εἶναι τὸ μόνον ὅπερ παρίστησιν ἀληθῆ σπουδαιότητα εἰς αὐτὸν τὸν κυκεῶνα τῶν ἀντιφατικῶν διατάξεων. Περιλαμβάνει ἐν ὀλίγοις καὶ καθιεροῖ πάντα τὰ δικαιώματα, τὰ ὅποια εἶναι δίκαιον νὰ ἔχωσιν οἱ μὴ μωαμεθανοὶ κάτοικοι τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους· ἀλλ' εἶναι τοῦτο ἐκτελεστόν; . . .

Ἐντοσούτῳ ἄνευ τῆς πραγματοποιήσεως ταύτης δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξωσι ποτὲ εἰς τὸν τόπον τοῦτον ἀστυκὰ δικαιώματα, οὔτε διὰ τοὺς χριστιανοὺς οὔτε διὰ τοὺς ἰσραηλίτας. Ὅλοι οἱ κανονισμοὶ οἱ ἀφορῶντες τὰ δικαιώματα ταῦτα καὶ τὰς λοιπὰς μεταρρυθμίσεις τὰς θεσπισθείσας εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίσημον ἔγγραφον θέλουν εἶσθαι κατὰ συνέπειαν ἀτελεσφόρητοι ὅλως διόλου, καὶ πᾶς ἄνθρωπος μὴ ὢν μωαμεθανὸς τὴν θρησκείαν, θέλει θεωρεῖσθαι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὡς ξένος εἰς ὅλας τὰς χώρας τὰς εἰς τοὺς Τούρκους ὑποτεταγμένας. Δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν οἱ μὴ μωαμεθανοὶ αὐτόχθονες καὶ αἱ κοινότητες αὐτῶν, ἐξαρτῶνται κατ' εὐθείαν ἐκ τοῦ Ἱπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, ἀντὶ νὰ ᾖναι ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν Ἱπουργοῦ ἢ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν. Ἐπειδὴ ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ἰσότης αὕτη τῶν λατρεῶν εἶναι ἡ βᾶσις τῶν ἐν τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ εἰσακτέων μεταρρυθμίσεων, πρέπει διὰ πάσης θυσίας νὰ πραγματοποιηθῇ τοῦτο· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι τὸ δυσκολώτατον ἴσα ἴσα, διότι ἡ ἰσότης αὕτη ριζικῶς καταδι-

κάζεται ὑπὸ τοῦ ἰσλαμισμού καὶ εἶναι ἐναντία ὅλων τῶν ἰδεῶν τῶν μωαμεθανῶν καὶ τῶν συμφερόντων τῶν τούρκων ὑπουργῶν, οἵτινες ἐν τοσοῦτῳ διακηρύττουσι τὴν ἀνάγκην αὐτῆς.

Τὸ ἄρθρ. 13 καθιεροῖ πάλιν τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἰσότητα τῶν δικαιωμάτων ἅτινα θέλουσιν ἀπολαύει ἄνευ διακρίσεως πάντες οἱ τοῦ Σουλτάνου ὑπῆκοοι... Ἐλησμόνησαν τὴν φράσιν: ὅταν ὁ χριστιανισμὸς διαδεχθῇ τὸν ἰσλαμισμόν ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Τὸ ἄρθρ. 14 θεσπίζει τὴν εἰς τὰς δημοσίας λειτουργίας παραδοχὴν τῶν χριστιανῶν. Θέλομεν πραγματευθῇ ἰδιαιτέρως περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου μετὰ τινων ἀναπτύξεων.

Τὸ ἄρθρ. 15 διακηρύττει τὸ ἴσον δικαίωμα ὅλων τῶν ὑπηκόων τῆς αὐτοκρατορίας, τοῦ νὰ ᾖναι δεκτοὶ ἄνευ διακρίσεως εἰς τὰ σχολεῖα τῆς κυβερνήσεως. Καὶ ὅμως, ἀμέσως μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ χάτι-χουμαγιοῦν, ἔπεμψαν εἰς Παρισίους, εἰς Λονδίνον καὶ εἰς Βιέννην ἑκατὸν ἐξήκοντα νέους ἐκπαιδευθησομένους δαπάνη τῆς κυβερνήσεως, καὶ πάντας μεταξὺ τῶν μωαμεθανῶν ἐξελέξαντο.

Τὸ ἄρθρ. 16 ἐπιτρέπει εἰς πᾶσαν κοινότητα νὰ συστήσῃ δημοσία σχολεῖα, καὶ προσδιορίζει τοὺς ὅρους τῆς παραχωρήσεως ταύτης. Θέλομεν πραγματευθῇ ἰδιαιτέρως τὸ ἀντικείμενον τοῦτο.

Τὸ ἄρθρ. 17 συνιστᾷ δικαστήρια μίκτα διὰ τὰς ἐμπορικὰς, πταισματικὰς καὶ ἐγκληματικὰς ὑποθέσεις, τὰς μεταξὺ μωαμεθανῶν καὶ χριστιανῶν ἢ ἰσραηλιτῶν ὑπηκόων. Ἡ διάταξις αὕτη καθιεροῖ καὶ διαιωνίζει τὴν ἀξιοθρήνητον διαίρεσιν τῶν κατοίκων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, κατὰ φυλὰς καὶ θρησκευτικὰς δοξασίας, καὶ καταστρέφει τὴν ἔννοιαν καὶ τὸ γράμμα τοῦ ἄρθρ. 12.

Τὸ ἄρθρ. 18 διατάττει τὴν ἐν τοῖς δικαστηρίοις παραδοχὴν τῶν καταθέσεων τῶν χριστιανῶν μαρτύρων, ἀντικειμένην τῷ ἰσλαμισμῷ, ὅστις ἀπορρίπτει ἐπισήμως τὰς καταθέσεις τῶν χριστιανῶν κατὰ τῶν μωαμεθανῶν.

Τὸ ἄρθρ. 19 ὀρίζει ἵνα δικάζωνται δημοσίᾳ αἱ πολιτικαὶ δίκαι, κατὰ τοὺς νόμους καὶ τοὺς κανονισμοὺς· ἀλλ' οὐδεὶς ἤκουσε ποτὲ νὰ ὁμιλῶσι περὶ τῶν νόμων τούτων καὶ τῶν κανονισμῶν, συμπε-

ριλαμβανομένου καὶ αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου, ὅστις διατάττει παρακατιῶν νὰ γένη σκέψις διὰ νὰ τεθῶσιν αὐτοί.

Τὸ ἄρθρ. 20 ἐπανέρχεται αὖθις ἐπὶ τῆς δικαιοδοσίας τῶν συμβουλίων τῶν πατριαρχῶν ἢ τῶν κοινοτήτων, ἅτινα ἐνέκρινε τὰ χᾶτι-χουμαγιὺν διὰ τοῦ ἄρθρου 2 καὶ κατήργησε διὰ τῶν άρθρων 3 καὶ 4.

Τὸ ἄρθρ. 21 διατάττει τὴν κωδικοποίησιν (codification) τῶν νόμων εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τοῦ κράτους. Ἀλλὰ πρὸ τῆς κωδικοποιήσεως τῶν νόμων, ἀπαιτεῖται πρῶτον νὰ τεθῶσιν αὐτοί· ἔπειτα αἱ κυριώτεραι γλώσσαι τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους εἶναι ἡ Ἑλληνική, ἡ Τουρκική, ἡ Βουλγαρική, ἡ Σλαβική, ἡ Ἀρμενική, ἡ Ἀραβική, ἡ Συριακή, ἡ Βλαχική καὶ ἡ Ἀλβανική· ἀλλὰ τινὲς ἐκ τῶν γλωσσῶν τούτων δὲν ἔχουσιν οὐδὲ ἀλφάβητον· καὶ οἱ τοῦρκοι ὑπουργοὶ δὲν δύνανται νὰ δημοσιεύσωσιν εἰς τὰς γλώσσας ταύτας τοὺς κώδικας πρὶν δώσωσιν αὐταῖς ἐν ἀλφάβητον. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς ἄλλας γλώσσας, ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τοὺς Ἕλληνας, ὅλιγιστοι μετὰξὺ τῶν ὁμιλούντων αὐτάς, γνωρίζουν καὶ νὰ τὰς ἀναγινώσκωσιν. Ἐπειτα αἱ πλείσται τῶν γλωσσῶν τούτων στεροῦνται ἐκφράσεων ἵνα μεταφράσωσι τὰς τεχνικὰς λέξεις τῆς οἰκονομίας, τῆς νομοθεσίας καὶ τῆς διοικήσεως. Ἀπῆρτεῖτο λοιπὸν, πρὸ πάντων, νὰ καθιερωθῇ κυβερνητικὴ τις γλῶσσα εἰς τὴν ὁποίαν νὰ γράφωνται ἀκολούθως ὅλοι οἱ κώδικες τοῦ κράτους, καθὼς καὶ αἱ λοιπαὶ δημόσιαι πράξεις, ὡς γίνεται εἰς ὅλας τὰς ἐξευγενισμένας κυβερνήσεις, ἡ δὲ γλῶσσα αὕτη νὰ ᾔηται ἱκανῶς πλουσία ἵνα ἐκφράζῃ πιστῶς πάντας τοὺς ὅρους.

Ἀλλ' ἐξ ὅλων τῶν γλωσσῶν τοῦ τόπου, εἶναι φανερὸν ὅτι διὰ μόνης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐκπληροῦται ὁ ὅρος οὗτος. Οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς ἣν ἐνυπάρχουσι τόσα ἄλλα πλεονεκτήματα ὡς πρὸς τὰς προσόδους καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἶναι ἡ γλῶσσα ἣν ὀφείλει νὰ παραδεχθῇ ἡ Βυζαντινὴ κυβέρνησις ὡς γλῶσσαν ἐπίσημον, ἀφίνουσα κατὰ μέρος πάσας τὰς πολιτικὰς προλήψεις καὶ πάσας τὰς ἀγοραΐας ζηλοτυπίας· διότι εἶναι ἡ κοινοτάτη γλῶσσα ἐν τῇ Ἀνατολῇ,

ἡ ἀρχαιοτάτη, ἡ ἐντελεστάτη, ἡ εὐγενεστάτη καὶ ἡ πλειότερον σπουδαζομένη γενικῶς ὑπ' ὅλων τῶν ἐθνῶν. Ἰδοὺ διατὶ οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου, προτιθέμενοι νὰ πολιτίσωσι τὴν Ἀνατολὴν, παρέλαβον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶτταν ὡς γλῶσσαν τοῦ τόπου, προτιμήσαντες αὐτὴν μάλιστα τῆς ἰδίας των γλώσσης, μολονότι ἡ Λατινικὴ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐκαλλιεργεῖτο μάλιστα καὶ ἦτο κοινοτάτη.

Τὸ ἄρθρ. 22 προκηρύττει τὴν μεταρρύθμισιν τῶν φυλακῶν ἡ τῶν σωφρονιστηρίων, ὡς καὶ τῶν ἄλλων δημοσίων καταστημάτων, ἵνα, λέγει, συμβιβάζωνται τὰ δικαιώματα τῆς ἀνθρωπότητος μετ' ἐκείνων τῆς φύσεως. Ἀλλ' οἱ σοφοὶ συντάκται τοῦ χάτι-χουμαγιὺν ἐτήρησαν τὴν μεγαλειτέραν σιγὴν ἐπὶ τῶν δημοσίων καταστημάτων, τῆς ἐξαμβλώσεως καὶ τῆς ὀκνηρίας (tembelhines). Τὰ προνόμια αὐτῶν τῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων τοῦ τουρκικοῦ ἐλέους πρέπει νὰ διατηρηθῶσι; . . .

Τὰ ἄρθρα 23 καὶ 24 πραγματεύονται περὶ τῶν σωματικῶν ποινῶν. Δέν θέλουσι λοιπὸν μεταχειρισθῇ πλέον οὔτε τὸν φάλαγγα οὔτε τὰ βασανιστήρια, ἀλλὰ θέλουσι θανατώνει τοὺς φυλακισμένους διὰ τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης ἢ τοῦ ψύχους, ὡς ἔπραξαν ἐν Βουλγαρίᾳ μετὰ τὴν προκήρυξιν τοῦ χάτι-χουμαγιὺν.

Τὸ ἄρθρ. 25 σκοπὸν ἔχει τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ διοργανισμοῦ τῆς ἀστυνομίας ἐν τῇ πρωτεύουσῃ καὶ ταῖς ἐπαρχίαις! . . . Πᾶσα παρατήρησις ἐνταῦθα καθίσταται περιττή! . . .

Τὰ ἄρθρα 26, 27 καὶ 28 διατάττουσι τὴν ὑποχρέωσιν τῶν ραγιάδων εἰς τὴν νεοσυλλεξίαν, ὡς καὶ τὴν παραδοχὴν τῶν χριστιανῶν εἰς ἅπαντας τοὺς στρατιωτικοὺς βαθμοὺς, καὶ τὴν ἀντιπροσώπῃσιν αὐτῶν τῶν χριστιανῶν εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας. Θέλομεν ἐξηγήσει παρακατιῶν πῶς οἱ τοῦρκοι ὑπουργοὶ ἐννοοῦσι τὰ τρία ταῦτα ζητήματα. Ἀλλ' ἡ ἐξέλεγχξις ἣν ἡ Πύλη ὑπόσχεται νὰ ἐξασχῇ ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν χριστιανῶν κοινοτήτων εἶναι λίαν χωμικὴ! . . . Εἶναι ὁ τυφλὸς ἐξετάζων τὰς διαφορὰς τῶν χρωμάτων! . . .

Τὸ ἄρθρ. 29 εἶναι ἐκεῖνο ἐν ᾧ, εἰς τὰ ὄμματα πολλῶν

ξένων, συνίσταται ἅπασα ἡ μεταρρύθμισις τοῦ Βυζαντινοῦ κρά-
τους, διότι τὸ ἄρθρον τοῦτο χορηγεῖ εἰς τοὺς Φράγκους τὸ δι-
καίωμα ν' ἀποκτῶσιν εἰς τοῦτον τὸν τόπον ἀκίνητα κτήμα-
τα, ὅπερ ἐστὶ, κατὰ τοὺς κερδοσκόπους τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνα-
τολῆς, τὸ δραστικώτερον μέσον ἵνα πολιτίσῃσι πᾶσαν βάρβαρον
χώραν.

Ἀλλὰ παρατηρητέον ἐνταῦθα ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ ἔλαβον
τὴν πρόνοιαν νὰ προσδιορίσῃσι τὴν πραγματοποιήσιν τῆς μεταρ-
ρύθμισεως ταύτης ἀφοῦ γίνῃσι μετὰ τῶν ξένων δυνάμεων οἱ
συμβιβασμοὶ οἱ ἀφορῶντες αὐτῇ, δηλ. ἀφοῦ αἱ δυνάμεις παραι-
τηθῶσι τῶν ἐκ τῶν Τούρκων ἀποσπασθέντων προνομίων διὰ τῶν
συνθηκῶν, ἵνα ἐξασφαλίσῃσι τὴν ζωὴν, τὴν κατάστασιν καὶ τὴν
τιμὴν τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἀποκαταστημένων ὁμοεθνῶν αὐτῶν ἢ δια-
βατῶν παρεπιδημούντων. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἐφημερίς τις τῶν Παρι-
σίων, καθ' ὑπερβολὴν φιλότουρκος, διῆσχυρίσθη ἐσχάτως ὅτι ἡ ἐγ-
κατάλειψις αὕτη ἔπρεπε νὰ ᾔναι μία τῶν πρωτίστων φροντίδων
τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι αὗται ἐθεώρησαν
τὸ πρᾶγμα ὅλως διόλου κατ' ἄλλον τρόπον. Ἐπειδὴ λοιπὸν αἱ συν-
θῆκαι πρέπει νὰ ὑπάρχουν ἐνόςῃ τὸ τουρκικὸν σύστημα ὑπάρχει
εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, ἤθελεν εἶσθαι ἀνωφελές, κατὰ τὰς ἀρ-
χὰς τῶν Τούρκων ὑπουργῶν καὶ τοὺς ὅρους τοὺς ἀποφασισθέντας
ὑπὸ τοῦ χάτι-χουμαγιούν εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἄρθρον, νὰ ὁμιλήσωμεν
τώρα περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ ἀποκτᾶν ἀκίνητα κτήματα, ὅπερ
ἤθελεν ἀπονεμηθῇ εἰς τοὺς Φράγκους.

Τὰ λοιπὰ ἄρθρα δὲν εἶναι οὔτε σπουδαιότερα οὔτε ὀλιγώτερον
ἀντιφατικά. Ἀλλὰ τὸ ἄρθρον 40, περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ εὑρε-
θοῦν τὰ μέσα ὅπως προσγίγῃ ὠφέλεια ἐκ τῶν τεχνῶν, τῶν ἐπι-
στημῶν καὶ τῶν κεφαλαίων τῆς Εὐρώπης, εἶναι ἀστείωτατον. Νο-
μίζομεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ ἤθελαν εὐχαριστηθῇ νὰ δύνωνται
νὰ ὠφεληθῶσιν αὐτοὶ μόνον ἐκ τῶν κεφαλαίων τῆς Εὐρώπης, καὶ
ἤθελαν ἀφήσει τὰ ἄλλα, ὡς πάντοτε ἔπραξαν, εἰς τοὺς γκαουρί-
δες! . . . καὶ ὁμως ἡ πράξις αὕτη ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βά-
σις εἰς τὴν σύνοδον τῶν Παρισίων, καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἡ θεία Πρό-

νοια ἔκαμε νὰ ἐξέλθῃ ἡ ἀληθὴς χειραφέτησις τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς δι' ὅλων τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων! . . .

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Ἐπάρχει σήμερον ἐν Κωνσταντινουπόλει κυβέρνησις ;

Μία παρατήρησις ἣτις ἔπρεπε νὰ ἐπικρατῇ ἐφ' ὅλου τοῦ παρόντος ζητήματος ἤθελεν εἶσθαι ἐρώτησίς τις ἀπλουστάτη, τὴν ὁποίαν πᾶς ἐχέφρων, καλῶς πληροφορημένος περὶ τῶν ἐν τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ σήμερον συμβαινόντων, ἤθελε κάμει εἰς τοὺς εὐγλωττοὺς θαυματοποιούς, τοὺς μισθοδοτούμενους ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑπουργῶν, ἵνα ἐξαπατῶσι τὴν κοινὴν γνώμην ἐν τῇ Δύσει, διὰ τῆς ἐπιδείξεως τῶν θαυμαστίων προόδων ἃς ἡ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης κυβέρνησις ἐπραγματοποίησεν. Ἡ ἐρώτησις αὕτη ἤθελεν εἶσθαι: ἀλλ' ὑπάρχει τὸ γε νῦν ἔχον οἰαδήποτε κυβέρνησις ἐν Κωνσταντινουπόλει ;

Δὲν προτιθέμεθα νὰ ὑπαινιχθῶμεν ἐνταῦθα οὔτε τὴν σπατάλην τοῦ δημοσίου ταμείου, οὔτε τὰς κλοπὰς τῶν ὑπαλλήλων, οὔτε τὸ ὦνιον (la vénalité) τῶν δικαστῶν, οὔτε τὰς κακώσεις ἃς ὑποφέρουσιν εἰπέρ ποτε ἅπαντες οἱ λαοὶ τοῦ τόπου τούτου ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν· δὲν συλλογιζόμεθα ἐνταῦθα οὔτε τὴν ἔλλειψιν τῆς ἀσφαλείας τῶν ὁδῶν καὶ τῶν ἀγυιῶν ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἐνθα οἱ ἀξιώματικοὶ τοῦ παλατίου δολοφονοῦσιν ὡς ἄλλοτε, ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ· οὔτε τὴν καταστροφὴν ὅλων τῶν πηγῶν τῶν προϊόντων, οὔτε τοὺς λοιποὺς παντοειδεῖς κινδύνους εἰς τοὺς ὁποίους μᾶλλον παρὰ ποτὲ εἰσὶν ἐκτεθειμέναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἰδιοκτησία τοῦτε ἰθαγενοῦς καὶ τοῦ ξένου, τοῦτε χριστιανοῦ καὶ τοῦ μωαμεθανοῦ, εἰς τοὺς ἀγροὺς ὡς καὶ εἰς τὰς πόλεις τοῦ ἀξιοθρηνητοῦ αὐτοῦ κράτους, ὅπερ ὑφίσταται εἰσέτι ὡς περιγέλως παντὸς εἵδους ἀρχῆς! Ὅλαι αὗται αἱ ἀκαταστασίαι ἀπαντῶνται κατὰ

τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εἰς τὰς πλείον ἐξευγενισμένας κυβερνήσεις, θέλουν σᾶς εἶπει μετ' ἐμφάσεως οἱ πανηγυρισταὶ τοῦ τουρκικοῦ συστήματος.

Ἀλλ' ἐρωτῶμεν πάντα λογικὸν ἄνθρωπον εἰ ὑπάρχει κυβέρνησις οἰαδήποτε εἰς τόπον ὅπου, κατὰ τὴν ὁμόφωνον μαρτυρίαν ὄλων τῶν ἐφημερίδων, ὄλων τῶν ἀλληλογραφιῶν, καὶ κατὰ μυρίας ἄλλας ἐπισήμους ἀποδείξεις, ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἰδιοκτησία παντὸς κατοίκου, παντὸς περιοδεύτου εἶναι ὅλως διόλου εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ὀργάνων τῆς ἐξουσίας, καὶ ὅπου ἕκαστος ἀναγκάζεται νὰ υπερασπίζεται τὸ ἄτομόν του καὶ τὸ βαλάντιόν του ὡς υπερασπίζεται κατὰ τῶν ληστῶν, τῶν ἀγρίων καὶ τῶν θηρίων· ὅπου οἱ φιλήσυχοι ἄνθρωποι δὲν δύνανται νὰ ἐξέλθωσι τῆς οἰκίας των εἰμὴ καλῶς ὠπλισμένοι, ἵνα ἀνθίστανται κατὰ τῶν ληστῶν οἵτινες ζητοῦσιν ἀπ' αὐτοὺς μεσουρανοῦντος τοῦ ἡλίου τὸ βαλάντιον ἢ τὴν ζωὴν· ὅπου οἱ τίμιοι ἄνθρωποι συλλαμβάνονται καθ' ἡμέραν ὑπὸ κακούργων κεκοσμημένων μὲ τὸν τίτλον ὑπάλληλοι τῆς ἀστυνομίας, ὡς παραβάται τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ ὀπλοφορεῖν, ἐνῷ αὐτοὶ οὗτοι οἱ ὑπάλληλοι δὲν τολμῶσι νὰ πλησιάσωσι τοὺς ἐνόπλους δολοφόνους, ἢ εἶναι συνένοχοι αὐτῶν, ὅταν αὐτοὶ δὲν δολοφονοῦν δι' ἴδιον αὐτῶν λογαριασμόν!

Ἵπάρχει εἰς ἄλλον τόπον πρωτεύουσα τῆς ὁποίας αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι διαρπάζονται τῆς ἡμέρας ἀκμαζούσης καὶ μὲ βίαν ὑπὸ σπείρας δεκαπέντε ἕως εἴκοσι ληστῶν, οἵτινες φονεύουσι καὶ διαρπάζουσιν ἀτιμωρητὶ τοὺς πολίτας ἢ τοὺς ξένους· ὅπου αἱ ἀγοραὶ αὐταὶ προσβάλλονται διὰ τῆς βίας, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀστυνομία ἢ ἄλλη οἰαδήποτε ἀρχὴ ἵνα ἐμποδίσῃ τοὺς κακούργους· ὅπου ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων κρέμαται ἀπὸ ὀλίγα γρόσια καὶ ὅπου ἕκαστον ἄτομον δύναται ν' ἀπαλλαχθῇ τοιουτοτρόπως ἐκ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἢ ἐκ τῶν ὅσοι δὲν τῷ ἀρέσκουν; Ἵπάρχει ἐπὶ τέλους ἄλλος τόπος ἐν τῷ κόσμῳ ἔνθα οἱ λωποδύται τῶν λεωφόρων, οἱ δολοφόνοι, οἱ ἐμπρησταὶ καὶ οἱ δουλέμποροι (γιεζιρτζήδες) εἶναι οἱ συνεταῖροι ἢ οἱ προστατευόμενοι τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων;

Ἀλλ' ἵνα φανῇ δι' ἐκπληκτικωτέρου τρόπου ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἀναρ-

χία τοῦ δυστυχοῦς ἡμῶν τόπου, ἃς ἀκολουθήσωμεν τὰς λεπτομερείας ἐνὸς ἐξ ἐκείνων τῶν πολλῶν συμβάντων ἅτινα συμβαίνουσι δημοσίως καθ' ἐκάστην, οὐχὶ εἰς τὰς ἀπομεμακρυσμένας ἐπαρχίας, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Πᾶσαι αἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀλληλογραφαίαι ἐπανειλημμένως ἐπέκρινον αὐτάς, ὥστε δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ οὐδεμία περὶ τούτου ἀμφιβολία. Ἐκλέγομεν τέλος πάντων τὴν λεπτομερεῖ ἔχουσαν τὴν δημοσιευθεῖσαν διὰ τοῦ Τύπου τῶν Παρισίων, τὴν 6 Μαΐου 1857.

« Τελευτήσαντος τοῦ πολέμου, ἔχομεν ἐνταῦθα ἄνθρωπον ἀναδεχθέντα αὐτεπαγγέλτως τὴν ἀποστολὴν νὰ καθαρίσῃ τὸν Γαλατᾶν καὶ τὸ Σταυροδρόμιον ἀπὸ τοὺς κακούργους οἵτινες ἐλυμαίνοντο τὰ δύο ταῦτα προάστεια. Ὁ Κ. Περδριξ εἶναι ἀρχαῖος ὑπαξιωματικὸς (τοῦ ἀ. συντάγματος τῶν εὐζώνων τῆς Ἀφρικῆς, νομιζῶ), ὅστις ἔπειτα ἐχρημάτισεν ὑπαστυνόμος ἐν Ἀλγερίᾳ. Ἐχεὶ ὁ ἀνὴρ ἡράκλειον δύναμιν, μεγάλην γενναιότητα καὶ σπανίαν ἐπιτηδεϊότητα. Τρία νομισματοσῆμα ἀπενεμήθησαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως διὰ πράξεις ἀφοσιώσεως εἰς τὰς ὁποίας ἐκινδύνευσεν ἡ ζωὴ του. « Ὁ Κ. Περδριξ ἐγκατέλιπε τὴν Ἀλγερίαν καὶ ὑπῆγε νὰ πλουτήσῃ εἰς τὴν Κριμαίαν· φαίνεται ὅτι δὲν ἐπέτυχεν. Ἐπανελθὼν ἐνταῦθα εἶχε καφενεῖον εἰς τὸ Τσομπάλι, πλησίον τῶν μεγάλων ἀποθηκῶν τοῦ Γαλλικοῦ γραφείου. Πέρυσι ἐξερράγη εἰς τὴν συνοικίαν ταύτην πυρκαϊὰ σφοδροτάτη· ὁ Κ. Περδριξ ἠτύχησε νὰ σώσῃ δύο ὀθωμανίδας καὶ ἓν παιδίον ἐγκαταλελειμένα εἰς τινὰ οἰκίαν πυρπολουμένην. Οἱ κάτοικοι τῆς συνοικίας, οἱ ὑπάλληλοι καὶ δύο πασάδες τοῦ Ναυστάθμου ὅτινες ἔδραμον εἰς τὸν τόπον τῆς πυρκαϊᾶς, αἱ ἀρχαὶ τοῦ Γαλλικοῦ γραφείου, ἀπηύθυνον πρὸς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν αἴτησιν τοῦ *Μετζιτιέ* ὑπὲρ τοῦ Κ. Περδριξ. Ἡ αἴτησις αὕτη κοιμᾶται εἰς τὸν κανὼν γραφείου.

« Ἐπειτα ὁ Κ. Περδριξ ἀπεκατεστάθη εἰς Γαλατᾶν. Βλέπων συνεχεῖς κλοπὰς καὶ δολοφονίας πραττομένας ἀτιμωρητὶ εἰς τὴν συνοικίαν, ἔβαλε κατὰ ροὴν ἵνα συλλάβῃ τοὺς κακούργους καὶ ἐπέτυχεν. Παρέδιδε τοὺς φυλακισμένους του εἰς τὴν τουρκικὴν

ἀστυνομίαν, καὶ πολλάκις ἔκαμε νὰ ἀποδοθῶσι τὰ κλαπέντα εἰς τοὺς νομίμους ἰδιοκτῆτας αὐτῶν· ὥστε ἔγεινεν ἡ πρόνοια τῆς συνοικίας.

« Ἡ μὲν ἀστυνομία προστεκάλει αὐτὸν εἰς βοήθειάν της ὅταν ᾔθελε νὰ συλλάβῃ τινα, αὐτὸς δὲ μετὰ ζήλου καὶ ἀφιλοκερδείας ἐχορήγει τὴν συνδρομὴν του, καὶ τὸ οὐτιωδέστερον, πολλάκις μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του. Τὰ γραφεῖα αὐτὰ τὸν μετεχειρίζοντο, τοῦλάχιστον τὸ τῆς Γαλλίας, τῆς Ἀγγλίας, τῶν Ὁμοσπόνδων ἐπαρχιῶν καὶ τῆς Σαρδηνίας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ ἔπραττε τὸ ἔργον χάριν ἀπλῆς φιλοφροσύνης. Τέλος ἐστενοχῶρει τόσον πολὺ τὰς τρεῖς ἢ τέσσαρας συμμορίας αἵτινες ἐκμεταλλεύονται τὸν Γαλατᾶν, ὥστε ἠπείλησαν τὴν ζωὴν του· πέντε ἄτομα, Ἰόνιοι ἢ Μελιταῖοι, ἐκληρώθησαν εἰς ἓν παιγνίδιον χαρτίων τὸ ὁποῖον ἔγεινεν εἰς *Γερὶ-Σεῖρ*.

« Ὁ Κ. Περδριξ, ὅστις ἔχει τὴν ἀστυνομίαν του, εἰδοποιήθη καὶ δὲν διέφυγεν ἐντοσούτῳ, εἰμὴ διὰ θαύματος καὶ διὰ θρασυτητος τρεῖς ἐπιβουλάς γενομένας κατὰ τῆς ζωῆς του. Δύο φίλοι του, ὁ μὲν εἰς ἀρχαῖος ὑπαξιωματικὸς τῶν εὐζώνων τῆς Ἀφρικῆς, ἱππότης τοῦ Λεγεῶνος τῆς τιμῆς, ὁ δὲ ἕτερος ἀρχαῖος ὑπαξιωματικὸς τῶν πεζῶν εὐζώνων, τὸν ἐβρόθησαν ἐνεργητικῶς. Εἰς σκηνὴν τινα ἀξίαν νὰ καταχωρηθῇ εἰς τὰ ταπιφράγκα (*tapis-francs*) τῶν *Ἀποκρύφων* τῶν *Παρισίων*, τέσσαρες μὲν δολοφόνοι συνελήφθησαν, εἰς δὲ ἐφονεύθη, οἱ δὲ λοιποὶ παρεδόθησαν εἰς τὰ γραφεῖά των, καὶ ἀνεχώρησαν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ τολμηρὰ αὕτη πρᾶξις κατετρόμαξε τοὺς θρασυτέρους καὶ τὰ ἐγκλήματα δὲν ἦσαν τόσον συνεχῆ εἰς Γαλατᾶν.

« Μετὰ τινα χρόνον ὁ Κ. Περδριξ, μετὰ μακρᾶς ἐρεῦνας, ἐξιχνίασεν ἐκείνους οἵτινες κατεσκεύαζον ψευδῆ διπλώματα τοῦ *Μετζιτιέ*, τοῦ Σωτῆρος τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦ διδάκτορος τῆς ἰατρικῆς, τῆς σχολῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὑπουργός τις τῆς Πύλης ὑπεσχέθη αὐτῷ τὸ παράσημον τοῦ *Μετζιτιέ*· ἀλλὰ δὲν τὸ ἔλαβεν, οὐδὲ ἄλλην ἀμοιβὴν οὐδεμίαν. Τοῦτο δὲν ἀνεχαίτησε πρῶς αὐτὸν τοῦ νὰ ἀκολουθῇ τὰς ἐρεῦνας ἃς εἶχεν ἐπιχειρήσει

κατὰ τῶν κιδδηλοποιῶν, τῶν κατασκευαζόντων ψευδῆ χαρτονομίσματα (καϊμέ)· τὰ πάντα ἦσαν εἰς χεῖρας του, ὅταν τὸ ἀπερίσκεπτον τῆς τουρκικῆς ἀστυνομίας ἐματαίωσεν τὸ πρᾶγμα.

« Ἐνῶ, χάρις εἰς τὴν ἐκτενῆ ταύτην ἐπιμέλειαν κατὰ τε ἡμέραν καὶ νύκτα, τὰ ἐγκλήματα ἤλαττοῦντο εἰς Γαλατᾶν, πολλὰ συνεχῶς συνέβαινον φόνοι εἰς Σταυροδρόμιον. Οἱ φόνοι οὗτοι ἐπλήθυνον δι' ἰδιαιτέρων περιστάσεων.

« Ἀπὸ τίνος χρόνου ἔμποροί τινες πλούσιοι ἔλαβον ἐπιστολάς ἀπειλούσας αὐτοὺς θάνατον, ἐὰν δὲν καταθέσουν ποσότητα ἱκανῶς σημαντικὴν, καὶ προσδιοριζομένην ὑπὸ τῶν συνταξάντων αὐτὰς, εἰς τόπον τὸν ὁποῖον ἔλεγον αὐτοῖς. Οἱ πλείστοι ἐνδίδουν καὶ πληρώνουν· ἄλλοι ἀρνοῦνται καὶ συνωδεύονται ἀπὸ καλὸν παλληκάρι καλῶς ὠπλισμένον. Ὅλοι αὗται αἱ ἐπιστολαὶ εἰσι γεγραμμέναι Ἰταλιστί. Ὁ Κ. Περδριξ, ὃν ἐσυμβουλευθήσαν, ἐπεφορτίσθη νὰ συλλάβῃ τοὺς ἐνόχους ὑποτείνων αὐτοῖς παγίδα. Ἦδη τὸ μέσον τοῦτο εἶχεν ἐπιτύχει πέρυσιν εἰς παρομοίαν περίστασιν· ἀλλὰ τώρα ἀπέτυχε, τὰ κινήματα τοῦ Κ. Περδριξ ἐγνώσθησαν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐγενήθησαν μνησικαχίαι αἵτινες ἐξερράγησαν διὰ διπλοῦ φόνου.

« Τὴν παρασκευὴν, περὶ τὰς τέσσαρας ὥρας καὶ ἡμίσειαν, ἡλίου μεσουρανοῦντος, εἰς τὸ μᾶλλον συχναζόμενον μέρος τῆς ὁδοῦ τοῦ Σταυροδρομίου, δύο τινὲς ἐπυροβόλησαν κατὰ τοῦ Κ. Περδριξ καὶ ἐνὸς φίλου του, οἵτινες ὡς ἐκ θαύματος αὐτοὶ μόνοι ἐπληρώθησαν. Τὰ τρουμπόνια ἅτινα μετεχειρίσθησαν οἱ φονεῖς, περιεῖχον ἕκαστον δώδεκα μέχρι δεκαπέντε σφαῖρας. Δύο βλήματα ἐκτύπησαν τὸν Κ. Περδριξ εἰς τὸ πρόσωπον· τὸν σύντροφόν του, Αὐστριακὸν, τὸν μόνον τολμήσαντα ἐξ ὅλου τοῦ πλήθους νὰ τὸν πλησιάσῃ ὅτε εἶδεν αὐτὸν πληγωμένον, ἐκτύπησαν καὶ αὐτὸν μὲ δύο σφαῖρας εἰς τὸν βραχίονα· ὁ τοῖχος εἰς τὴν ὁποῖον ἦτον ἐστηριγμένος ὁ Κ. Περδριξ ἔφερε τὰ ἔχνη δώδεκα σφαιρῶν.

« Οἱ μὲν δύο πληγωμένοι ἔμειναν μόνοι ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ, ἐγκαταλελειμένοι ὑφ' ὅλων· οἱ δὲ φονεῖς ἀπεσύρθησαν ἡσύχως καὶ δὲν κατεδιώχθησαν παρὰ βραδύτερον. Εὐτυχῶς διέβαινε μία ἐκ

τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν τοῦ ἐλέους κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν καὶ αὕτη ὠδήγησε τοὺς δύο πληγωμένους εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Τὴν στιγμήν ταύτην εἰσὶν ἐκτὸς κινδύνου. Ἡ κατάστασις τῶν πνευμάτων καὶ ὁ φόβος ἦσαν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ὁ γραμματεὺς τῆς πρεσβείας, ὁ Κ. Φλεράτος, καὶ εἷς διερμηνεὺς, ὁ Κ. Βαττούρ, συνωδεύθησαν ὑπὸ κλητῆρων (καβάσιδων) (α) πορευόμενοι εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Ὁ ἀρχιατρός τοῦ Γαλλικοῦ νοσοκομείου, ὁ διδάκτωρ Βερολλότος, ἔνεκα πληροφοριῶν τὰς ὁποίας ἔλαβε, ἐζήτησε πέντε καβάσιδες ἵνα ἐπιτηρῶσι δι' ὅλης τῆς νυκτὸς τὸ νοσοκομεῖον.

« Οἱ ὑπάλληλοι τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας εἶδον ἐν τῷ νοσοκομείῳ ὁμοῦ μὲ τὸν Κ. Περδριῆ ἓνα ἀρχαῖον ζουάβον, φίλον αὐτοῦ, ἔχοντα πέντε πληγὰς γενομένας δι' ἐγχειριδίου ἓνα ἑλβετόν, προστατευόμενον ὑπὸ τῆς Γαλλίας, ὡς λέγουν, πληγωμένον διὰ μαχαίριου πλησίον τοῦ νέου Αὐστριακοῦ, θύματος τῆς ἀφοσιώσεώς του ὑπὲρ τοῦ Κ. Περδριῆ.

« Τὸ διπλοῦν τοῦτο ἔγκλημα κατετρόμαξε τὴν Γαλλικὴν ἀποικίαν. Ὡς παράδειγμα θέλω σᾶς ἀναφέρει τὸ ἐξῆς: Συνή τις ἔχουσα καπηλεῖον ἐκ τοῦ ὁποίου ὥρμησεν ὁ Αὐστριακὸς ἵνα βοηθήσῃ τὸν Κ. Περδριῆ καὶ πλησίον τῆς ὁποίας τὸν ἐκτύπησαν, ὁμολογεῖ ὅτι οὐδὲν εἶδεν, ὅτι οὐδὲν γνωρίζει.

« Οἱ δολοφόνοι εἶναι Ἰταλοὶ καὶ καλύπτουσι τὸ ἔγκλημά των ὑπὸ πολιτικούς λόγους τοὺς ὁποίους ἀτιμάζουν.

« Οἱ δολοφόνοι ἠδυνήθησαν, εἰς τὴν στιγμήν, νὰ ἀναχωρήσουν ἀτιμωρητί· μετὰ τινα χρόνον ἡ τουρκικὴ ἀστυνομία ἤρξατο νὰ ἐνεργῇ. Πρέπει νὰ αἰτιᾶται τις τὴν τουρκικὴν ἀστυνομίαν; Ὁχι,

(α) Καβάσις ὀνομάζεται εἶδος τι χωροφύλακος ὑπηρετοῦντος ὅλας τὰς δημοσίας ἀρχάς, τοὺς ὁποσοῦν σημαντικούς ὑπαλλήλους καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ξένων δυνάμεων. Ἡ χωροφυλακὴ αὕτη στρατολογεῖται μετὰ τῶν πλανητοβίων οἵτινες γίνονται καβάσιδες μὴ δυνάμενοι νὰ ζῶσι δι' οὐδενὸς ἄλλου μέσου. Μολονότι ὀπλισμένοι ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, ἡ ἀναγνρία τῶν καβάσιδων εἶναι παροιμιώδης, διακρινομένων διὰ τὴν κτηνωδίαν, φυγοπονίαν καὶ μεγθηρίαν αὐτῶν.

αὕτη δὲν εἶναι ἐλευθέρα, ἀναχαιτίζεται εἰς τὰς καταδιώξεις αὐτῆς· ἐπὶ τῇ προφάσει τῆς συνθήκης ἀποσπῶσι καθ' ἑκάστην ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῆς μεγάλους κακούργους. Δίδεται λοιπὸν αἰσχροτέρα λεπτομέρεια φρικωδεστέρας ὑποθέσεως, λεπτομέρεια ἐπίσημος, ἥτις θέλει προξενήτει, ἐλπίζω, ἐν Εὐρώπῃ γενικὴν ἀγανάκτησιν καὶ προκαλέσει κἀνὲν μέτρον; Ὁ δολοφόνος τοῦ Κ. Περδριξ διαβαίνει βήματά τινα μακρὰν τοῦ ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ Γαλατᾶ-Σερραί, καταβαίνων τὴν ὁδόν· δεικνύουσιν αὐτὸν εἰς τοὺς καθάσιδας οἵτινες ὁρμῶσιν εἰς καταδίωξιν αὐτοῦ, καὶ οὗτος καταφεύγει ἐντὸς ἐργαστηρίου Ἰταλοῦ τινος μακαρονοπώλου. Οἱ καθάσιδες θέλουν νὰ εἰσέλθωσιν καὶ ὁ ἔμπορος ἀνθίσταται καὶ κλείει τὴν θύραν. Εἶναι τῷ ὄντι συνήθεια (διότι αἱ συνήθαι δὲν παρέχουσιν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους τὸ τερατῶδες τοῦτο δικαίωμα, τοῦ προστατεύειν τοὺς κακούργους κατὰ τῆς ἀστυνομίας), εἶναι λέγω, συνήθεια, οἱ κλητῆρες νὰ μὴ δύνανται νὰ εἰσχωρῶσιν εἰς τὴν οἰκίαν ξένου τινός, εἰμὴ συνοδευόμενοι ὑπὸ τινος ἀπεσταλμένου τοῦ γραφείου του. Γάλλος τις ἀξιοματικὸς, ὁ πλοίαρχος Δαυρέντιος τοῦ Ἀγριακίου, διαβαίνων παροτρύνει τοὺς καθάσιδες νὰ εἰσχωρήσωσι, νὰ συλλάβωσι τὸν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ δολοφόνον. Εἰς μάτην! οἱ καθάσιδες ἔχουσι τὴν διαταγὴν των, καὶ ἐτιμωρήθησαν ἐνίοτε διότι τὴν παρέβησαν. Ἐνῶ ἐγένοντο αὐταὶ αἱ ὁμιλίας, ὁ δολοφόνος κρύπτεται ἢ δραπετεύει ἀπὸ τὸ ὀπίσθεν μέρος, καὶ τότε συγκατανεύουσι ν' ἀφήσουν τοὺς καθάσιδες νὰ εἰσέλθωσιν, ἀλλ' οὐδένα εὐρίσκουσιν. Εἶναι δίκαιον νὰ αἰτιᾶται τις τὴν τουρκικὴν ἀστυνομίαν;

« Τὸ διπλοῦν ἔγκλημα τῆς παρασκευῆς δὲν εἶναι μοναδικόν, εἶναι ἡ πρᾶξις δράματος τὸ ὁποῖον θέλει ἐξακολουθήσει· ἐὰν δὲν ληφθῶσιν ἐνεργητικὰ μέτρα. Χθὲς, κυριακὴν, Ἰταλοὶ τινες ἦλθον εἰς τὸ καφετεῖον τῶν Ἀρθέων ζητοῦντες φίλους τοῦ Κ. Περδριξ μὲ τὸ πιστόλιον εἰς τὴν χεῖρα, καὶ δὲν ἀποσύρθησαν εἰμὴ ὅταν εἶδον τούτους ξιφουλκοῦντας, καὶ φοβούμενοι τοὺς καθάσιδες τοὺς ὁποίους ἔτρεχον ζητοῦντες. Στρατεύματα καὶ ἀστυνομικὰ ἀποσπάσματα ἦλθον καὶ ἐφρούρουν δι' ὅλης τῆς νυκτὸς τὸ κατὰ-

ετημα· δύο Γάλλοι ἐργάται καὶ εἷς φροντιστὴς τοῦ πληρώματος τοῦ Ἀγιακίου ἠναγκάσθησαν νὰ μεταμφιεσθῶσιν ἵνα ἐξέλθωσι καὶ φύγωσιν ἀπὸ τὰ δύο ἄτομα ἅτινα ἦλθον νὰ προσβάλλωσιν αὐτοὺς ἐν τῷ μέσῳ ἑκατὸν πενήντην ἀνθρώπων, καὶ τὰ ὅποια ὑπεστήριζον διὰ τῆς παρουσίας των οἱ συνεταῖροι αὐτῶν ἰστάμενοι ἔξω. »

Τίς τολμᾷ νὰ δι´χυρισθῇ ὅτι ὑπάρχει ἄλλος τόπος ἐπὶ τῆς γῆς ἔνθα ξένος, ὅσον ἀφοσιωμένον καὶ γενναῖον τὸν ὑποθέσῃ τις, νὰ κινηθῇ ὑπὸ τῶν περιστάσεων νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ γραφεῖον αὐτοῦ ἵνα ἐκδικηθῇ τὴν κοινωνίαν καὶ ἐλευθερώσῃ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ δυστυχοῦς τούτου τόπου ἐκ τῶν λυμαινομένων αὐτὴν ληστῶν; Κατ' αὐτὴν τὴν περιγραφὴν, τῆς ὁποίας δύσκολον ἤθελεν εἶσθαι νὰ μετριάσῃ τις τὰ χρώματα, δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὑπάρχει ἡ ἐλαχίστη διαφορὰ μεταξὺ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τῆς πρωτεύουσας αὐτοῦ τοῦ κράτους τῆς χρηζούσης τῆς προστασίας τοῦ ὑπαξιωματικοῦ Κ. Περδριῆ ἵνα ἀνθέξῃ πρὸς στιγμὴν εἰς τοὺς λυμαινομένους αὐτὴν ληστὰς, καὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἀγρίων χωρῶν ἃς ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς καὶ οἱ λοιποὶ τῆς ἀρχαιότητος ἥρωες διέτρεχον ἵνα τὰς καθαρίσωσιν ἐκ τῶν ἐρημούντων αὐτὰς τεράτων; Ἡ μυθολογία δὲν λέγει τοῦλάχιστον ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἠναγκάσθη ποτὲ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἀρκαδίας ἢ τῆς νήσου Κρήτης ἐκ τοιαύτης καταστάσεως.

Κατὰ μίμησιν αὐτῶν τῶν ἡμιθέων ὁ Κ. Περδριῆ βάλλει κατὰ νοῦν νὰ καθαρίσῃ τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἐκ τῶν λυμαινομένων αὐτὴν κακούργων! . . . Ὁ Γάλλος οὗτος Ἡρακλεΐδης ἐξακολουθεῖ τὰ ἀθλητικὰ του ἔργα ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς αὐτὸς, ἀνενδότως καὶ μετὰ τοσαύτης προθυμίας καὶ ἀφιλοκερδείας! . . . Γίνεται ἡ πρόνοια τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἐκεῖνοι οἱ ἥρωες τῶν ἀγρίων χωρῶν ἃς ἐπεχείρησαν νὰ ἐξευγενίσωσιν! . . . Τὸν Κ. Περδριῆ μετεχειρίσθησαν τὰ γραφεῖα τῶν Εὐρωπαϊκῶν πρεσβειῶν, τοῦλάχιστον τὰ τῆς Γαλλίας, Ἀγγλίας, τῶν Ὁμοσπόνδων ἐπαρχιῶν καὶ τῆς Σαρδηνίας, ὡς μετεχειρίσθησαν τὸν Ἡρακλέα διὰ νὰ καθαρίσῃ τὴν κόπρον τοῦ Αὐγείου. Ἐκρίζονε τι-

νάς καταχρήσεις, καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἀνάλογος μὲ τὴν τοῦ Ἡρακλέους εἰς τὸ ἔλος τῆς Λέρνης, ὅτε ἀπῆντησε τὴν Ἰδραν ἥς αἱ κεφαλαὶ κοπτόμεναι ἀνεφύοντο!... Ὁ Κ. Περδριξ εἶναι ὡσαύτως θῦμα τῆς ἀγνωμοσύνης τῶν Ἱπουργῶν τῆς Πύλης, ὡς ὁ Ἡρακλῆς ἔγεινε θῦμα τῆς τοῦ βασιλέως τῆς Ἡλιδος ὑπόσχονται αὐτῷ τὸ παράσημον τοῦ Μετζιτιῆ καὶ δὲν τῷ δίδουν τίποτε!... Ἀλλ' ἡ χρονικὴ αὕτη κακὴ πίστις τῶν Τούρκων δὲν ἀποθάρρυνει τὸν νέον Ἡρακλέα ὡς δὲν ἀπεθάρρυναν καὶ τὸν ἀρχαῖον οἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ κυβερνῶντες... Τὰ κατορθώματα τοῦ Κ. Περδριξ ἐπισύρουν ἐπίσης ἐπ' αὐτοῦ τοὺς μεγαλειτέρους κινδύνους, καὶ κατὰ τοῦτο προσέτι ὁμοιάζει τῷ πρωτοτύπῳ αὐτοῦ, μὲ ταύτην τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ὑγεῖναι γεγόμεναι χῶραι ἦσαν ὀλιγώτερον ἄγριαι παρὰ ἡ πρωτεύουσα τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, τῆς ὁποίας τοὺς κακούργους ὁ Κ. Περδριξ ἐπεχείρησε νὰ σαρώσῃ. Ὁ Ἡρακλῆς ἀποθνήσκει τέλος δολοφονηθεὶς ἐν τῇ σκοτίᾳ καὶ εἰς χώραν ἔρημον, ἐνῶ ὁ Κ. Περδριξ προσβάλλεται ἡλίου μεσουρανοῦντος καὶ εἰς τὸ μᾶλλον συχναζόμενον μέρος τῆς ὁδοῦ τοῦ Σταυροδρομίου ὑπὸ Ἰονίων, Μελιταίων ἢ Ἰταλῶν κακούργων, ἀναφανδὸν ὠπλισμένων μὲ τρομπούνια γεμισμένα μὲ δώδεκα ἕως δεκαπέντε σφαίρας. Μένει ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλήθους μόνος, χωρὶς οὐδεὶς διαβάτης νὰ τολμήσῃ νὰ σταματίσῃ τὸ ἐκ τῶν πληγῶν αὐτοῦ ἀφθόνως ῥέον αἷμα, καὶ οἱ δολοφόνοι ἀνέτως ἀναχωροῦν.

Καὶ ταῦτα πάντα συμβαίνουσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν πλήρει δεκάτῳ ἐννάτῳ αἰῶνι, ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ δύναται τις νὰ εἴπῃ τῇ ἐγκρίσει τῶν ἀντιπροσώπων τῶν μεγάλων δυνάμεων, αἵτινες ἐκανόνισαν ὀριστικῶς τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα, μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ χάτι-χουμαγιού καὶ τὴν εἴσοδον τῆς Ἱψηλῆς Πύλης εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴν σύνδεσιν!!!...

Τίς δύναται νὰ διῴχυρισθῇ ἔτι ὅτι ὑφίσταται κυβέρνησις εἰς χώραν ἔνθα οἱ ἀνώτατοι ὑπάλληλοι, συμφώνως μετ' ἰδιωτῶν κερδοσκοπῶν, ληστεύουσι τὸν λαὸν δίδοντες αὐτῷ χαλκὸν ἀργυροειδῆ ἀντὶ ἀργύρου; ἔνθα οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας ἐνεργοῦν νὰ ὑφῴνηται

ἢ νὰ καταβιβάζεται αὐθαιρέτως ἢ προεξόφλησις τῶν χαρτονομισμάτων, καθ' ὅσον ἤθελον εἶσθαι πωληταὶ ἢ ἀγορασταὶ, καὶ τοιοιτοτρόπως καταντοῦν τὸ Κράτος νὰ παίξῃ τὸ προσωπεῖον τοῦ δολεροῦ χρεωκόπου;

Δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ προσέτι ὅτι ὑπάρχει κυβέρνησις εἰς τόπον ἔνθα αἱ γυναῖκες τοῦ κυριάρχου ἐν διαστήματι τινῶν μηνῶν χρεοῦνται ἑκατὸν ἑκατομμύρια φράγκων διὰ τὰς μικρὰς διασκεδάσεις των· ἔνθα οἱ Ὑπουργοὶ ἠναγκασμένοι νὰ εὐχαριστήσωσι τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ξένων δανειστῶν τούτων τῶν γυναικῶν, ὑποχρεοῦσιν αὐτοὺς νὰ δεχθῶσι συμβιβασμοὺς οὓς ὁ ἀτιμώτατος χρεωκόπος ἤθελεν ἐρυθριάσει νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς δανειστάς του· ἔνθα αὐτοὶ οὗτοι οἱ Ὑπουργοὶ διασαλπίζουν ὅτι τὸ Κράτος, ἀντὶ δανείου διακοσίων ἑκατομμυρίων ἄτινα ἐξήτει καὶ τὰ ὅποια ἦτο ἀδύνατον νὰ εὔρῃ, καὶ μὲ συμφωνίας τῶν ἀγγλικῶν, θέλει ἤδη νὰ συνομολογήσῃ δεύτερον δάνειον ἐκ τριακοσίων ἑκατομμυρίων, ἵνα πληρώσῃ τὰ ἑκτακτα χρεὴ τῶν ὀδαλίσκων τοῦ κυριάρχου· ἔνθα αὐταὶ αἱ γυναῖκες εὐρίσκουσι τουρκικώτερον μέσον πρὸς ἀπότισιν τῶν ἰδίων χρεῶν, δολοφονοῦσαι διὰ τῶν ἰδίων εὐνούχων, ἡλίου μεσουρανοῦντος καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν μᾶλλον προσπελαζομένων ὁδῶν, τοὺς ἰδίους αὐτῶν δανειστάς· ἔνθα τέλος πάντων, (καὶ ἀρχὴ ὑπάρχει), οἱ δολοφόνοι οὗτοι εἶναι ἀπηλλαγμένοι πάσης καταδιώξεως, καθὼ εὐνοῦχοι τῶν γυναικῶν τοῦ Σουλτάνου.

Δὲν δύναται τις προσέτι νὰ δώσῃ τὸν τίτλον κυβερνήσεως εἰς ἀπάνθρωπον σύστημα ὅπερ χρωματίζει τὰ δημόσια καταστήματα ἔνθα αἱ γυναῖκες πάσης τάξεως, καὶ τῶν ὑψηλοτάτων ἀκόμη, προεϋνται σωρηδὸν διὰ νὰ ἀποβάλουν.

Ἐπὶ τέλους ἤθελεν εἶσθαι καταγέλαστον νὰ χαρακτηρίσῃ τις ὡς κυβερνήσιν τερατῶδές τι σύστημα ἐν πλήρει διαλύσει, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν παρατείνει τὴν αἰσχρὰν αὐτοῦ ὑπαρξίν παρὰ γεννῶν μικροπρεπεῖς ζηλοτυπίας μεταξὺ τῶν συμφερόντων τῶν ἀνακτοβουλίων τῆς Εὐρώπης, θωπεῦον τὰς ἀδυναμίας ἢ διεγείρον τὰ προσωπικὰ πάθη τῶν ξένων πρέσβεων, ἐπὶ τῇ πεποιθήσει ὅτι αἱ μεγάλαι χριστιανικαὶ δυνάμεις θέλουν διασκεδάξαι αἰωνίως περὶ τὴν ἀγεν-

νῇ αὐτὴν παιδιὰν τοῦ καραγκιόζ καὶ τοῦ γατζαϊβάτ (παιδιὰ αἰσχροτάτη ἐν μεγάλῃ χρήσει παρὰ τοῖς Τούρκοις)!!! ...

Ἐν τούτοις ἡ ἐντελής αὐτὴ ἔλλειψις κυβερνήσεως εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, ἡ σύγχυσις αὐτῇ τῆς Βαβέλ καὶ ἡ φρικαλέα αὐτὴ ἀναρχία δὲν πηγάζουν οὔτε διότι οἱ πρέσβεις τῶν μεγάλων δυνάμεων προστατεύουν τοὺς κακούργους κατὰ τῆς ἐπιτοπίου ἀστυνομίας, ὥς δι´σχυρίζεται ὁ τοῦ Τύπου ἀνταποκριτῆς, οὔτε διότι οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου τούτου δὲν εἶναι ἀκόμῃ ἐπιδεκτικοὶ πολιτισμοῦ, ὥς οἱ μισθωτοὶ φιλότουρκοι βεβαιοῦσιν. Ἐξετάσωμεν τέλος πάντων τοὺς δύο τούτους συλλογισμούς.

Οἱ Τούρκοι ὑπουργοὶ καὶ οἱ φίλοι αὐτῶν δι´σχυρίζονται ὅτι οἱ πρέσβεις τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων πρέπει νὰ παύσωσι μὲν ἐξασκοῦντες τὰ δικαιώματα ἅτινα εἶχον μέχρι τοῦδε ἐπὶ τῶν ἰδίων ὁμοεθνῶν, νὰ ἐγκαταλείψωσι δὲ αὐτοὺς εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων. Ἀλλ' αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις οὐδέποτε ἀναμφισβόλως ἤθελον ἀπαιτήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς τὴν Ἐπικράτειαν τοῦ Σουλτάνου ἐὰν ὑπῆρχε κυβέρνησις ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ εὐχαρίστως μάλιστα ἤθελον ἐγκαταλείψῃ αὐτὸ, ἐὰν τακτικόν τι ἐδύνατο νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ νῦν ὑπάρχον, ὥς ἐγκατέλιπον αὐτὸ εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος ἅμα ἐυσυστήθη ἐν αὐτῷ κυβέρνησις.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ ὅτι οἱ λαοὶ τῆς λεγομένης δὴθεν ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας δὲν εἶναι εἰσέτι πολιτισμοῦ ἐπιδεκτικοί, ἅπαντες γνωρίζουσιν ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ μέρους τούτου τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ὑπῆρξαν πάντοτε μᾶλλον πολιτισμένοι ἢ οἱ ὁμοεθνεῖς αὐτῶν ὧν ἡ χώρα ἀπετέλεσε τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι λοιπὸν ἀναμφισβήτητον ὅτι οὗτοι, μ' ὅλην τὴν ἐντελῇ ἔλλειψιν πόρων ὑλικῶν, μ' ὅλην τὴν παντελῇ ἐρήμωσιν ἣν ὑπέστη ἡ χώρα τῶν ἐν διαστήματι δεκαετοῦς καταστρεπτικοῦ πολέμου, μ' ὅλην τὴν ἀθλίαν διαχείρησιν ξένης ἀντιβασιλείας, διὰ τῆς ὁποίας τοὺς κατέβλησαν εἰς τὴν στιγμὴν τῆς ἀποκαταστάσεώς των, μ' ὅλα τέλος τὰ προσκόμματα, προώδευσαν θαυμασίως εἰς τὸν νεώτερον πολιτισμόν. Ὅλα τὰ εἶδη τῶν Εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων εἰσῆχθησαν, ἐφηρμόσθησαν καὶ ἐπαγιώθησαν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἀφ' ἧς στιγ-

μῆς κατέστη ἐκεῖ κυβέρνησις. Τίς δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπάρχει ἐν αὐτῷ κυβέρνησις πολιτισμένη· ὅτι δὲν ὑπάρχουν νόμοι ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἅπαντες οἱ πολῖται εἰσὶν ἴσοι· ὅτι οἱ μωαμεθανοὶ τοῦ τόπου τούτου δὲν ἀπολαμβάνουσιν ἐντελῶς τὰ αὐτὰ θρησκευτικά, ἀστυκὰ καὶ πολιτικά δικαιώματα ὡς οἱ χριστιανοί· ὅτι δὲν εἶναι εὐτυχέστεροι ἐκεῖ καὶ ὅτι δὲν διατηροῦσι μάλιστα ἀπειράκις καλλήτερον τὰς ἀρχὰς τῆς ἰδίας τῶν θρησκείας ἐκεῖ παρὰ εἰς τὴν Ἐπικράτειαν τοῦ Σουλτάνου; Τίς δύναται προσέτι νὰ ἀρνηθῇ ὅτι οἱ ξένοι ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑποτάσσονται ἐπίσης εἰς τοὺς νόμους· ὅτι εἰς τὴν χώραν ταύτην δὲν ὑπάρχουσι δικαστήρια ἀνεξάρτητα, ἑνορκοί, ἀστυνομία, οἰκονομικὴ διαχείρισις, ἐλεγκτικὸν συνέδριον, εὐθύνη τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, δημοτικὰ σχολεῖα, ἀγαθοεργὰ καταστήματα, νοσοκομεῖα, δῆμοι, ἐθνικὴ τράπεζα, ἀσφάλεια διὰ τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ πολίτου καὶ τοῦ ξένου, ἐλευθερία συνειδήσεως, ἐλευθεροτυπία, σέβας πρὸς τὴν θρησκείαν, κοινὴ ὑπόληψις καὶ προσέτι, ἀπὸ δεκατέσσαρα ἔτη, συνταγματικὸς χάρτης καὶ δύο Βουλαί;

Οὕτως ἀποδεικνύεται καλῶς ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, καίτοι ὀλιγώτερον πολιτισμένοι εἰς τὴν στιγμὴν τῆς ἀπελευθερώσεώς των ἢ οἱ ἄλλοι ὁμοεθνεῖς αὐτῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, καίτοι ἑστερημένοι παντὸς ὑλικοῦ πόρου καὶ μεγάλας συμφορὰς ὑποστάντες, ὑπῆρξαν ἐν τούτοις ἐπιδεκτικοὶ ὅλων τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ πάντων τῶν νεωτέρων θεσμοθεσιῶν ἅμα ἔλαβον κυβέρνησιν. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν οἱ τοῦ νῦν Βυζαντινοῦ κράτους τῶν ὁποίων ὁ τόπος ἔχει ἀπείρους πόρους καὶ δὲν ὑπῆρξε τὸ θέατρον πολέμου καταστρεπτικοῦ, δὲν εἶναι ἐπίσης ἐπιδεκτικοὶ τῶν ἀγαθῶν τούτων; Οἱ Βυζαντινοί, οἵτινες δὲν θέλουν ἀρχίσει βεβαίως, τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῶν μὲ ξένην ἀντιβασιλείαν, εἰσὶ πολὺ μᾶλλον προωδευμένοι εἰς πολιτισμὸν παρ' ὅ,τι ἦσαν οἱ ὁμοεθνεῖς αὐτῶν τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καθ' ἣν στιγμὴν οὗτοι ἐδέχθησαν τὰς θεσμοθεσίας τῶν μᾶλλον ἐξευγενισμένων ἐθνῶν.

Ἡ ἀρχικὴ αἰτία τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως κυβερνήσεως ἐν τῷ

Βυζαντινῷ κράτει τῆς συστηματικῆς ἀναρχίας καὶ ὅλων τῶν δεινῶν ἅτινα κατασπαράττουσι τὸν ταλαίπωρον τόπον μας δὲν συνίσταται λοιπὸν εἰς τὴν προστασίαν ἣν χορηγοῦσι τοῖς κακούργοις οἱ πρέσβεις τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, οὐδὲ προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ λαοὶ δὲν εἶναι ἐπίδεκτικοὶ πολιτισμοῦ. Ἡ μοναδικὴ αἰτία ὅλων αὐτῶν τῶν τερατωδῶν πραγμάτων εἶναι ὅτι, μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀνατολικοῦ πολέμου καὶ τῆς συνόδου τῶν Παρισίων, ὁ τόπος μας εὕρισκετο ὑπὸ τὴν καταδυναστείαν τοῦ ἀρχαίου Τουρκικοῦ συστήματος. Τὸ σύστημα τοῦτο δὲν ἦτον ἀληθῶς κατ' οὐσίαν ἡ κακὴ διοικήσις στρατιωτικὴ· ἀλλ' ὅσον αὐθαίρετος, ὅσον βάρβαρος καὶ ἂν ἦτο, ὡμοίαζε τοῦλάχιστον κατὰ τι μὲ ἐν σύστημα· ἀλλ' ἡ προκήρυξις ῥιζικῆς τινος μεταρρυθμίσεως καταργήσασα πραγματικῶς τε καὶ δικαιοματικῶς τὸ σύστημα τοῦτο, χωρὶς νὰ δυνήθῃ ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτὸ μὲ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νέου ὀργανισμοῦ, ἔκαμε νὰ ἐκλείψῃ ἐκ τῆς χώρας ταύτης πᾶσα σκιά κυβερνήσεως καὶ διοικήσεως, ἀδύνατον δὲ ἦτο νὰ γείνῃ ἄλλως πῶς. Διὸ ὁ ταλαίπωρος οὗτος τόπος, σαλευόμενος μεταξὺ δύο συστημάτων, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐπισήμως κατηργήθη, τὸ δὲ δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ, ἔπεσεν ἐξ ἀνάγκης εἰς τὴν ἀταξίαν, τὰς συμφορὰς καὶ τὴν ἀναρχίαν ὧν ὑπάρχει σήμερον !! . . .

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Ἐφαρμογὴ τοῦ χάτι-χουμαγιοῦν κατὰ τὸ σύστημα τῶν

Τούρκων ὑπουργῶν.

Γίνεται λόγος, καὶ δικαίως, εἰς τί ἐνησχολήθησαν οἱ Τούρκοι ὑπουργοὶ ἀφοῦ ἐπισήμως ἐψηφίσθη ὑπὸ τῆς Παρισινῆς συνόδου ἡ εἰσαγωγὴ τῶν μεταρρυθμίσεων ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει, πρὸ πάντων δὲ ἀπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει δημοσιεύσεως τοῦ χάτι-χουμαγιοῦν. Ἰδοὺ εἰς τί ἐνησχολήθησαν :

Ἐν πρώτοις ἐδαπάνησαν ἐπὶ ματαίῳ τὸν καιρὸν τῶν στρέφοντες

καὶ ἀναστρέφοντες τὰ ζητήματα περὶ τῆς νήσου τῶν Ὁφίων, περὶ τῆς μικρᾶς πόλεως Βολγραδίου, καὶ πρὸ πάντων τὸ τῆς ἐνώσεως τῶν παραδουναβείων ἡγεμονειῶν, ζητήματα μᾶλλον ἢ ἥττον σπουδαῖα διὰ τὰς ἄλλας δυνάμεις, πολὺ δὲ δευτερεύοντα διὰ τὸ κράτος τοῦ Σουλτάνου. Διότι ἀναμφιβόλως οὔτε ἡ ὑπὸ τῆς Ῥωσίας κατοχὴ τῆς νήσου τῶν Ὁφίων καὶ τοῦ Βολγραδίου ἔφερε τοσάκις τὴν δυναστείαν τοῦ Σουλτάνου εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ὀλέθρου, οὔτε ἡ προσάρτησις τῶν τεμαχίων αὐτῶν τῆς γῆς εἰς τὴν Μολδαυίαν θέλει παγιώσει ἐκείνην, ἀλλ' οὐδ' ἡ κατὰστασις τοῦ χωρισμοῦ εἰς ἣν αἱ παραδουναβεῖαι ἡγεμονίαι εὐρίσκονται ἔτι καὶ σήμερον ἐμπόδιζε τοὺς Τούρκους νὰ ὑποστώσιν ὅλας τὰς ἐξουθενώσεις ἃς ἄσμενοι ἐπέβαλον αὐτοῖς οἱ Ῥῶσοι. Ἡ οἰκτρὰ διαγωγὴ τῶν μεγάλων ὑπαλλήλων τῆς Πύλης εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ὑπόθεσιν μετὰ τὴν σύνοδον τῶν Παρισίων, αἱ εὐτελεῖς αὐτῶν ῥαδιοργαῖαι καὶ ἡ ἀνόητος πάλῃ ἦν ἐπάλαισαν κατὰ τῶν ἐπιστημοτάτων συνθηκῶν καὶ τῶν ἀδιαφιλονεικῆτων δικαιωμάτων τῶν χριστιανῶν τῶν δύο τούτων τόπων, ἐπροξένησαν κακίστην ἐντύπωσιν ἐφ' ὅλων τῶν πνευμάτων.

Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι ἐγκατέλιπον παντάπασι τὴν ἐφαρμογὴν τῶν εἰς τὸ χᾶτι-χουμαγιοῦν ἐμπεριεχομένων μεταρρυθμίσεων, οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ ἀπεπειράθησαν ἢ προσεποιήθησαν νὰ ἐφαρμόσωσι τινὰς ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ πάντοτε κατὰ τὸ ἀναλλοίωτον αὐτῶν σύστημα.

Τοιοῦτοτρόπως ἠθέλησαν νὰ ἐκπληρώσωσι τὴν ὑποχρέωσιν ἣν ἐπέβαλλεν αὐτοῖς τὸ χᾶτι-χουμαγιοῦν, τοῦ νὰ λάβωσι τὰ πρόσφορα μέτρα ἵνα προμηθεύσωσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν τοὺς ἀναγκαίους πόρους διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Κράτους καὶ τὴν ἐμψύχωσιν τοῦ ἐντοπίου ἐμπορίου. Οὐδὲ στιγμὴν ἀμφεταλαντεύθησαν περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν μέτρων τούτων. Ἐν πρώτοις δάνειον εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἔπειτα τράπεζαν ὑπὸ ξένων διευθυνομένην, οἵτινες ἤθελον διοικήσει συγχρόνως τὸ Κράτος ὑπὸ τὸν μετριοφρανα τίτλον ἐπιτροπῆς ἐπιτηρητικῆς τῶν δημοσίων προσόδων. Οἱ ἐκμεταλλευταὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν λαῶν, συμβουλευόντες τοιαῦτα μέ-

τα, ἦσαν βέβαιοι νὰ εὐρώσιν ἐν αὐτοῖς πάσας τὰς ἐπιθυμητὰς εὐκολίας ἵνα καταβροχθίσωσι τοὺς τελευταίους πόρους τοῦ Κράτους. Τὸ δάνειον τῶν ἐξήκοντα ἑκατομμυρίων φράγκων, τὸ συνομολογήθην κατὰ τὸ 1832 εἰς βάρος τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς ξένης ἀντιβασιλείας τῆς κυβερνώσης τὸν τόπον τοῦτον, ἐπρομήθευσε καταστάσεις μὴθώδεις εἰς τὰ μέλη τῆς ἀντιβασιλείας ἐκείνης καὶ ἐπλούτισε πάντας τοὺς ξένους κερδοσκόπους οἵτινες ἀνεμίχθησαν εἰς αὐτὸ καθ' οἷονδῆποτε τρόπον. Ἱπολογίζοντες λοιπὸν οἱ φιλάνθρωποι οἰκονομικοὶ τῆς Δύτειος τί ἤθελε παραῤῥξει τὸ δάνειον τοῦτο ἐν Κωνσταντινουπόλει, εὖρον κατὰ τὰς ἀπλᾶς πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς ὅτι τὸ δάνειον τὸ ἐκ τριακοσίων ἑκατομμυρίων, ὅπερ οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Σουλτάνου ἀγωνίζονται νὰ συνομολογήσωσι, θέλει φέρει ἀποτελέσματα πεντάκις λυσιτελέστερα τοῦ δανείου τῆς Ἑλλάδος, παραλειπομένων τῶν εἰδικῶν περιστάσεων τοῦ τόπου τούτου, αἵτινες, πολλαπλασιάζουσαι ἀορίστως τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα, ἤθελον ἀναβιβάσει αὐτὰ εἰς τὸν ἀνώτατον ἀριθμὸν τῶν ἀπειροστῶν! . . .

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ξένην τράπεζαν, ἥτις χλευαστικῶς θέλει φέρει τὸ ὄνομα Ἑθνικὴ, οὐδεὶς ἐστὶ τοσοῦτον ἐπιλήσμων τοῦ παρελθόντος ὥστε δὲν δύναται νὰ ἀναμνησθῇ τὰς μεγάλας ὀφελείας ἃς ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρό τινων ἐτῶν συστηθεῖσα τράπεζα, καὶ τοι πολὺ ἐθνικωτέρα ταύτης ἦν σχεδιάζουσι νὰ ἰδρῶσιν, ἐπροξένησεν εἰς ἅπαντας, ἐξαιρουμένου τοῦ δημοσίου ταμείου, τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ αὐτόχθονος λαοῦ.

Ἡ ταχεῖα παραδοχὴ τῶν ἐνδυμάτων, τῶν ἐπίπλων, τῆς πολυτελείας, τῶν ἑξέων καὶ τῶν ἐξωτερικῶν τρόπων τῶν Εὐρωπαίων, ὡς καὶ ὁ παρὰ τῶν ξένων σφετερισμὸς παντὸς ἐμπορίου καὶ πάσης βιομηχανίας, εἶναι ἄλλο μέρος τῶν μεταρρυθμίσεων περὶ ὧν ἐνασχολοῦνται οἱ τοῦ Σουλτάνου ὑπουργοί. Τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης οὗσης προγενεστέρας τῆς δημοσιεύσεως τοῦ χάτι-χουμαγιῶν, οἱ κερδοσκοποῦντες ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἄσμενοι ἐπιδεικνύουσι ταύτην ὡς μέγα τι βῆμα τῶν Τούρκων πρὸς τὸν πολιτισμὸν. Οἱ κατέχοντες τὴν ἐξουσίαν πρὸ πάντων ἐναμβρό-

νονται μάλιστα ὅτι ὑπῆρξαν οἱ εἰσαγωγοὶ καὶ οἱ προστάται ὅλων αὐτῶν τῶν μεταρρυθμίσεων· διότι ὁ νοῦς αὐτῶν, ὁ πατριωτισμός των καὶ τὰ προσωπικά αὐτῶν συμφέροντα δὲν δύνανται νὰ ἐπιτρέψωσιν αὐτοῖς ἵνα ζητήσωσιν ἄλλας, καὶ ὁ πολιτισμός ὃν ἀπέκτησαν συνίσταται μόνον εἰς μεταβολὰς τῆς αὐτῆς φύσεως.

Παραδεχόμεθα ἐντελῶς ὅτι πᾶς τόπος θέλων νὰ πολιτισθῇ ὀφείλει νὰ προσπαθῇ νὰ τροποποιήσῃ πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει βάρβαρον ἢ ἀπλῶς ἐνοχλητικὸν εἰς τὰς ἑξεις τοῦ ἰδιωτικοῦ του βίου, βαθμηδὸν παραδεχόμενον τὰς βελτιώσεις καὶ τὰς ἐφευρέσεις τῶν ἐξευγενισμένων λαῶν. Δὲν ἀξιοῦμεν ὅτι λαὸς ἐπιθυμῶν νὰ ἀναμορφωθῇ μιμούμενος τοὺς εἰς πολιτισμὸν προωδευμένους λαοὺς, πρέπει νὰ κλείσῃ τοὺς λιμένας αὐτοῦ εἰς τοὺς ξένους, ἐμποδίζων αὐτοὺς ἵνα συστήσουν εἰς τὸν τόπον του οὐδὲν εἶδος βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ μάλιστα ὅταν ὑπάρχῃ ἀποδεδειγμένον ὅτι οἱ αὐτόχθονες ἀφ' ἑαυτῶν δὲν δύνανται νὰ ἐξασκήσωσι ταύτας· ἀλλ' ἐπιμένομεν εἰς τὴν ὀρθὴν γνώμην ἣν πάντοτε ὑπεστηρίξαμεν περὶ τῶν μέσων τῆς εἰς τὸν τόπον μας εἰσαγωγῆς τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τῶν βελτιώσεων, αἵτινες δύνανται νὰ ἐξευγενίσωσιν αὐτὸν, ὡς καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐν αὐτῷ συστάσεως βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων· δηλ. ὅτι πρέπει νὰ διατεθῶσιν αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται συμφώνως μὲ τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου.

Δὲν αἰτιώμεθα ὡς πρὸς τοῦτο τοὺς ἀλλοδαποὺς κερδοσκόπους, οἵτινες δὲν ζητοῦσι φυσικῶς παρὰ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄφελος, ἀλλὰ τοὺς ἐν τέλει εἰς τοὺς ὁποίους ἐνεπιστεύθη ὁ Σουλτάνος τὰ ἴδια αὐτοῦ συμφέροντα καὶ τὰ τῶν λαῶν του, καὶ οἵτινες ἐννοοῦσι μόνον αὐτοὶ νὰ ὠφεληθῶσιν ἐξ αὐτῶν διὰ τὸ προσωπικὸν αὐτῶν συμφέρον.

Διὰ τῶν μέσων ἅτινα μετεχειρίσθησαν πρὸς εἰσαγωγὴν τῶν μικρῶν αὐτῶν μεταρρυθμίσεων, οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ ἔκαμον ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς ἐπικρατείας τοῦ Σουλτάνου ὑπόχρεων πελατείαν τῶν χειροτεχνημάτων καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐργαστησίων. Ἡ ὑποχρέωσις αὕτη λοιπὸν παρέτρεψε τοὺς ἀπείρους

πόρους τοῦ τόπου πρὸς ὄφελος διηνεκοῦς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀλλοδαπῶν, καὶ τοῦτο ἄνευ ἀνάγκης, διότι οἱ ὑπουργοὶ ἐδύναντο πολὺ καλὰ νὰ δεχθῶν καὶ νὰ ἐνισχύσουν τοὺς χειροτέχνας καὶ τοὺς ἐργοστασιάρχας τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ συστηθῶσι τιμίως εἰς τὸν τόπον, καὶ νὰ προμηθεύσωσι τοιοῦτοτρόπως εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς βιομηχάνους τὰ μέσα τοῦ νὰ τελειοποιηθῶσιν εἰς τὴν κατασκευὴν ὅλων τῶν εἰδῶν τῶν ἀναγκαιοῦντων εἰς τὰς χρείας καὶ τὰς ἀνέσεις τοῦ βίου. Ἀλλὰ, ἀντὶ νὰ ἐνεργήσωσιν οὕτω πῶς, οἱ κατέχοντες τὴν ἐξουσίαν ὑπεχρέωσαν ἐμμέσως τὸ Κράτος καὶ τοὺς κατοίκους ἀπάσης τῆς αὐτοκρατορίας νὰ ἀγοράζωσιν εἰς τιμὰς ὑπερόργους καὶ τοῖς μετρητοῖς πάντα ταῦτα τὰ εἶδη τὰ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κατασκευαζόμενα, ὧν αἱ πρῶται ὕλαι προέρχονται τὸ πλεῖστον μέρος ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, ἔνθα ἡγοράσθησαν εἰς τιμὰς ἀσημάντους.

Ἐχομεν ἀνὰ χεῖρας ἀναντιρρήτους ἀποδείξεις τῶν λόγων μας, καὶ οἱ Δυτικοὶ γινώσκουσιν αὐτὰς πολὺ καλὰ ὥς ἡμεῖς, τοῦθ' ὅπερ ἀπαλλάττει ἡμᾶς νὰ ἐπιχειρήσωμεν ἐνταῦθα μακρὰς ἀναπτύξεις. Θέλομεν μόνον νὰ ἀναμνήσωσεν ταύτας τοῖς Τούρκοις ὑπουργοῖς, οἵτινες καὶ αὐτοὶ τὰς γνωρίζουσι μὲν, προσποιοῦνται δὲ ὅτι τὰς ἀγνοοῦσι.

Ἄλλοτε, καὶ ἕως περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, τὸ μέγιστον μέρος τῶν προϊόντων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους κατεσκευάζετο ἐπιτοπίως. Ἡ νῆσος μόνη τῆς Χίου εἶχε τριάκοντα ὀκτὼ ἐργοστάσια μετάξης καὶ παντὸς εἶδους κεντημάτων ἡ Ρούμελη καὶ ἡ Ἀνατολὴ ἐχορήγουν μεγάλην ποσότητα πανίων, μεταξωτῶν καὶ κεντημάτων, ὑφασμάτων χρωματιστῶν κ.τ.λ., κ.τ.λ. Τὰ προϊόντα αὐτῶν τῶν ἐργοστασίων ἐξήρχουν οὐ μόνον εἰς τὰς ἀνάγκας ὅλων τῶν κατοίκων τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἐφόρτωνον προσέτι κατ' ἔτος οὐκ ὀλίγα πλοῖα μεταφέροντα αὐτὰ εἰς διαφόρους τόπους τῆς Δύσεως. Σήμερον πάντα ταῦτα τὰ ἐργοστάσια σχεδὸν ἐξέλιπον, οἱ δὲ κάτοικοι ἀπάσης τῆς ἐπικρατείας τοῦ Σουλτάνου, καὶ οἱ εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς Ἀσίας, δὲν μεταχειρίζονται παρὰ μαδαπολάμια, καλικότα, ναγκινουργῆ, ἰνδόςτικτα Ἀγγλικὰ καὶ ὑφάσματα Γαλλικὰ τε καὶ Γερμανικὰ. Ἡ αὐτὴ συνήθεια τῆς

κράτησεν ἐπίσης ὡς πρὸς τὰ ἀφορῶντα τὰ ἐπιπλα, τοὺς ἐσωτερικούς στολισμούς τῶν οἰκιῶν, καὶ πάντα τὰ ἀναγκαιοῦντα ἐργαλεῖα τε καὶ σκεύη, τὰ πρὸς ἄνεσιν ἢ τέρψιν· τέλος, ἅπας ὁ ἱματισμὸς τοῦ Ἀνατολίτου, τὰ ἐπιπλά του, ἡ ἐριουχοπωλία του καὶ τὰ τοῦ κοσμήτρου του εἰσὶ κατεσκευασμένα ἐν τῇ Δύτει, καὶ πωλοῦνται εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν ξένων ζυγισμένα μὲ τὸν χρυσόν. Οἱ Ἀνατολίται ἤθελον ἀποθάνει μάλιστα τῆς πείνης ἐὰν ἡ Ῥωσία δὲν ἐπώλει εἰς αὐτοὺς τὸν σῖτον αὐτῆς, τὸ βούτυρον, τὰ λίπη της, ἐνῷ μόναι αἱ τῆς Θεσσαλίας κοιλάδες δύνανται νὰ παράξωσιν ἐν ἀφθονίᾳ ὅσα ἀναγκαιοῦν νὰ τραφῇ σχεδὸν ὅλον τὸ κράτος.

Καὶ τώρα τίς δύναται νὰ δι´σχυρισθῇ ὅτι τριαῦται μεταρρύθμισεις εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωσιν ἄλλο ἀποτέλεσμα, παρὰ νὰ φέρωσιν ὀσονούπω εἰς τὴν ἐσχάτην ἀθλιότητα πάντας τοὺς κατοίκους τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, καὶ πρὸ πάντων τοὺς μωαμεθανούς;

Ἀλλ' ὅμως τὸ σύστημα τοῦτο φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ ἀντικείμενον μεγάλου θαυμασμοῦ ἐκ μέρους τῶν ὑποτιθεμένων φίλων τῶν Τούρκων, δηλ. ἐκείνων οἵτινες σκοποῦσι νὰ γυμνώσωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τὸ ὀλίγον τὸ ὁποῖον ἔχουν, ἔνεκα τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων, ὁποῖαί εἰσιν αἱ τράπεζαι, τὰ δάνεια, οἱ σιδηρόδρομοι, ἡ λιθόστρωσις καὶ ὁ φωτισμὸς εἰς τὰς ὁποίας ἔχουσι μετοχὴν. Ἄπασαι αὗται αἱ ἐπιχειρήσεις εἰσὶν ἀπαραίτητοι ἀναμφιδόλως εἰς τόπον ὅστις θέλει νὰ πολιτισθῇ· αἱ μὲν πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ Κράτους, αἱ δὲ ἵνα δημιουργήσωσι δι' αὐτὸ πόρους μονίμους καὶ ἀναλόγους μὲ τὴν νέαν του θέσιν, ἢ ἵνα προμηθεύσωσιν εἰς τοὺς κατοίκους αὐτοῦ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἄνεσιν. Ἀλλ' ὅλαι αὗται αἱ ἐπιχειρήσεις πρέπει νὰ ᾔναι ἐκμεταλλεύσεις φθοροποιαὶ διὰ τὸν τόπον, ὡς δι´σχυρίζονται ἡ ἑτερόρρυθμος ἐταιρεία τῶν διαχειριστῶν τῶν μεταρρύθμίσεων καὶ οἱ προστατεύοντες αὐτούς; ...

Οἱ ἰθαγενεῖς εἶναι φανερόν ὅτι δὲν εὐρίσκονται εἰς θέσιν νὰ ἐνεργήσωσιν ἐπιχειρήσεις ἀπαιτούσας τοσοῦτον ὑπερμεγέθη κεφάλαια. Τὸ ἀργύριον λοιπὸν πρέπει νὰ μᾶς τὸ φέρουν ἑξώθεν, καὶ οἱ ἄλλοι κεφαλαιοῦχοι τῆς Δύσεως βεβαίως δὲν θέλουν συγκατατεθῇ

νὰ ῥιψοκινδυνεύσουν μεγάλας ποσότητας, εἰς δὲν ἔχωσιν αὐτοὶ καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐπιχειρήσεων δι' ἃς θέλουσι προκαταβάλ-
λει αὐτάς, καὶ ὠφέλειαν ἀνάλογον τοῦτε ποσοῦ τὸ ὅποῖον ἤθελαν
καταθέσει δι' αὐτάς καὶ τῶν κινδύνων τοὺς ὁποίους μέλλουν νὰ
διατρέξουν (α).

Ἡ ἀξίωσις αὕτη τῶν ἀλλοδαπῶν κεφαλαιούχων εἶναι τόσον δι-
καία κατὰ τὴν ἀρχὴν ὅσον ἀναγκαία διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν
τοιούτων ἐπιχειρήσεων· διότι, ἐκτὸς τῆς ἐλλείψεως μεγάλων κα-
ταστάσεων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὑπάρχει πρὸς τοῦτοις καὶ ἡ ἑλλειψις
τῶν εἰς τοιαύτας ἐργασίας ἀπαραιτήτων γνώσεων. Ἀλλὰ μ' ὅλα
αὐτὰ τὰ δύο κωλύματα ἅτινα καθιστῶσιν ἀναπόφευκτον τὴν εἰς
τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις ἐπέμβασιν τῶν ἀλλοδαπῶν, δὲν πρέπει
νὰ παρατρέξῃ τις ἄλλας δύο πολὺ σοβαροτέρας καὶ ἐπίσης ἀναν-
τιρρήτους παρατηρήσεις· πρῶτον μὲν εἶναι ἡ ἀκριβὴς τήρησις ὅλων
τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἡγεμόνος τοῦ τόπου, ἔπειτα δὲ ἡ συμμε-
τοχὴ τῶν αὐτοχθόνων εἰς τὰς ἐκ τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων ὑλι-
κὰς ὠφελείας. Τῶν δύο τούτων ὅρων ἐξασφαλισθέντων, ὁ Σουλ-
τάνος ὀφείλει νὰ προλαμβάνῃ τοιούτους ἐργολάβους προσπαθῶν
νὰ διευκολύνῃ τὰς πράξεις αὐτῶν δι' ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων.
Ἄνευ τῶν δύο τούτων ὅρων πᾶσα τοιαύτη παραχώρησις ἤθελεν
εἶσθαι σφετερισμὸς τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἡγεμόνος καὶ ποταπὴ
ἀρπαγὴ τῶν πόρων καὶ τῶν μέσων τῆς ὑπάρξεως τοῦ τόπου τού-
του. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ καὶ οἱ φίλοι των ἔχουν καλοὺς λό-
γους διὰ νὰ μὴ ᾔναι αὐτῆς τῆς γνώμης.

(α) Ἐσχάτως περυσιν εἰς συνέλευσιν σημαντικῶν οἰκονομικῶν τῶν
Παρισίων οἵτινες ἐσχέδιζον μεγάλην τινα ἐπιχείρησιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ.
Πρὸς τὴν πικτήρησιν ἡμῶν ὅτι οἱ ὅροι τοὺς ὁποίους προϋτίθεντο ν' ἀπαι-
τήσωσι πρὸς τοῦ Σουλτάνου ἦσαν ὑπερβολικὴ καὶ προφανῶς ὑλέθριοι διὰ τὸ
κράτος του, εἰς ἐκ τῶν ἐπισηματέρων ἐξ αὐτῶν μᾶς ἔκαμε τὴν σύντομον
ἐκτίμησιν· Καὶ ὁμῶς δὲν συμφέρει σήμερον εἰς
τοὺς ἀληθεῖς κεφαλαιούχους τῆς Εὐρώπης νὰ κερδο-
σκοπῶσιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἄνευ τῆς πιθανότητος τοῦ
νὰ διπλασιάσουν εἰς δύο ἔτη τὰ προκαταβληθη-
μενα χρήματα.

Ἡ βελτίωσις τῶν ὁδῶν τῆς συγκοινωνίας εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Σουλτάνου, διαταπτομένη ὑπὸ τοῦ χάτι-χουμαγιοῦν ἐθεωρήθη ἐπίσης ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐποψιν. Καὶ λέγων τις ὅτι καθ' ὅλην τὴν ἀπέραντον ταύτην ἑκτασιν δὲν δύναται τις νὰ κάμῃ χρῆσιν οὐδενὸς εἴδους ὀχήματος ἢ φορταγωγοῦ ἀμάξης, καὶ ὅτι, εἰς τὰς πλείστας τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, αἱ ὁδοὶ εἰσιν ἄβατοι διὰ τε τοὺς ἵππους καὶ ἡμιόνους, δὲν δίδει ἀκόμη πολὺ ἀκριοῦς ἰδέαν τῆς ἀθλίας καταστάσεως τῶν ὁδῶν τῆς συγκοινωνίας τῶν ἐπαρχιῶν τούτων μεταξὺ των καὶ μετὰ τῆς πρωτευούσης. Οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ ὅμως ἀντὶ νὰ φροντίζουσιν ἵνα καταστήσῃσιν εὐδιαθάτους τὰς ὁδοὺς ταύτας πρὸς διευκόλυνσιν τῆς κυκλοφορίας τῶν ἀπείρων προϊόντων τοῦ τόπου, ἐφρόντισαν νὰ κάμουν εἰς τοὺς ξένους παραχωρήσεις σιδηροδρόμων ἐπαχθεστάτας διὰ τε τὰ πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ συμφέροντα τοῦ τόπου καὶ ἀνωφελεστάτας διὰ τὰς χρείας τοῦ λαοῦ· καὶ τοῦτο, διότι ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ εὐχαριστήσῃσι τὰς ἀπαιτήσεις τῶν φίλων των, ἵνα οὗτοι βοηθήσῃσιν αὐτοὺς ὅπως διατηρήσῃσι τὰς θέσεις των καὶ μὴ ὄνειδίσωσιν αὐτοὺς, τοῦλάχιστον ἐπὶ τινὰ χρόνον, ὅτι περὶ οὐδενὸς φροντίζουσιν.

Οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ ἔδειξαν ὅτι ἐνασχολοῦνται ἔτι καὶ περὶ ἐτέρας διατάξεως τοῦ χάτι-χουμαγιοῦν, τῆς περὶ τῆς τοῦ λαοῦ ἀγωγῆς· ἀλλ' ἐπελήφθησαν καὶ ταύτης ἔτι διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου. Πρῶτον μὲν δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐνασχοληθοῦν εἰμὴ περὶ τὴν ἀγωγὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν τουρκοπαίδων, μὴ συλλογιζόμενοι ὅτι ἡ μεροληψία αὕτη ἡδύνατο νὰ ᾔηται ὀλεθρία εἰς τὴν παγίωσιν τῆς δυναστείας τοῦ Σουλτάνου ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Κωνσταντίνου· ἔπειτα δὲ ἐζήτησαν νὰ συμποδίσωσι δι' ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων τὴν ἀγωγὴν τῶν χριστιανῶν. Εἷς ἐξ αὐτῶν μάλιστα ἀπήτησε νὰ κλείσῃ τὰ χριστιανικὰ σχολεῖα, ἐπὶ προφάσει ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι ὑστεροῦσι πολὺ τῶν χριστιανῶν εἰς τε παιδείαν καὶ πολιτισμὸν, αἱ πρόοδοι τούτων ἔπρεπε νὰ ἀναβληθῶσιν μέχρις ὅτου οἱ μωαμεθανοὶ φθάσωσιν εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν, καὶ μετὰ ταῦτα ἵνα βαδίζωσιν ὁμοῦ χριστιανοὶ τε καὶ μωαμεθανοὶ! . . .

Προσθετέον δὲ ὅτι τὸ μῖτος ὅπερ αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ τρέφουσι καθ' ὅλων τῶν ἐντοπίων χριστιανῶν, ὡς πάντοτε, ἐπηρέασεν αὐτοὺς πάλιν καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην: διότι, ἀντὶ νὰ ἐφαρμόσωσιν εἰς τὴν ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν τουρκοπαίδων τὸ σύστημα τῶν ἐντοπίων χριστιανῶν, ὅπερ ἀναμφιβόλως ἤθελεν εἶσθαι δι' αὐτὰ τὸ καταλληλότερον, ὃν σχεδὸν τὸ τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, προὔτίμησαν νὰ κινδυνεύσωσι πάντα ἄλλον κίνδυνον μᾶλλον παρὰ νὰ ἐπιτρέψωσι τοῖς μωαμεθανοῖς νὰ ᾔναι ὅμοιοι, μόνον διὰ τοῦ συστήματος τῆς ἀνατροφῆς, τοῖς συμπολίταις αὐτῶν, τοῖς χριστιανοῖς! Οἱ Ἕλληνες (α) καὶ οἱ Ἀρμένιοι, μ' ὅλα τὰ παντοειδῆ καλῶματα τὰ ὅποια οἱ Τοῦρκοι ἀείποτε παρενέβαλον αὐτοῖς, κατόρθωσαν πρὸ πολλοῦ νὰ συστήσωσι προκαταρκτικὰ καὶ ἀνώτερα σχολεῖα τόσον πλήρη, ὅσον ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ἡ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ αὐτῶν κατάστασις. Τὰ τέκνα τῶν ἀφοῦ ἀποκτήσουν εἰς αὐτὰ τὰ σχολεῖα διδασκαλίαν τινὰ στοιχειώδη καὶ πρὸ πάντων ἐθνικὴν ἀνατροφὴν, ἀπέρχονται νὰ συμπληρώσουν τὴν ἀνατροφὴν ταύτην εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης, ἢ νὰ ἀποκτήσωσιν εἰδικὰς γνώσεις. Οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ εἶχον ὑπ' ὄψιν τὰ ἄπειρα πλεονεκτήματα, τὰ ὅποια ἀπολαμβάνουν τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων ἐκ τοιούτου συστήματος ἀνατροφῆς, γενικῶς ἀκολουθούμενον ὑφ' ὅλων τῶν λαῶν τῶν ἐπιθυμούντων ἀληθῶς νὰ πολιτισθῶσι· ἀλλ' ἠδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσι τὰ αὐτὰ μέσα τῶν ξένων, αὐτῶν τῶν σκύλων, τῶν γκιά-σύριδων, ὡς καλοῦσιν αὐτοὺς, καὶ πρὸ πάντων τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν ραγιαδῶν; Τὸ Κοράνιον ἀπαγορεύει τὸ τοιοῦτον ἀπολύτως, καὶ τοῦτο εἶναι ἐν ἐκ τῶν πρώτων παραγγελημάτων τοῦ βιβλίου εἰς τὸ ὅποιον εἶναι εἰσέτι προσηλωμένος ὁ ἰσλαμισμὸς τῶν παρα-

(α) Σ. Μ. Μάλιστα οἱ Ἕλληνες οἷτινες καὶ ἐν Σταυροδρομίῳ δαπάνη τῶν ὁμογενῶν σχολεῖον διατηροῦσι καὶ ἐν Φαναρίῳ τὴν μεγάλην Σχολὴν τοῦ Γένους καλουμένην, καὶ ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ λαμπρὸν ἐκπαιδευτήριον ἔπου πολυέριθμος νεολαία πανταχόθεν συρρέουσα καὶ Ἑλληνικῆς παιδείας μεταλαμβάνουσα μακαρίζει τοὺς ἱδρυτὰς αὐτοῦ καὶ τὴν διευθυντὴν τὴν ἐφελόμενον φόρον τῆς εὐγνωμοσύνης προσφέρει.

δόξων τούτων μουσουλμάνων. Ἰδοὺ λοιπὸν τὸ σύστημα ὅπερ ἐπε-
νόησαν καὶ ἔθεσαν εἰς ἐνέργειαν. Ἀνήγειραν ἐν Κωνσταντινουπόλει
μίαν ἀκαδημίαν δῆθεν, ἥ ἀνωτέραν σχολὴν εἰς ἣν νέοι μωαμεθανοὶ
οὐδὲν εἶδος προπαρασκευαστικῶν γνώσεων ἔχοντες, ἔρχονται νὰ
διδασκῶσι τὰς ἱατρικὰς, φυσικὰς καὶ μαθηματικὰς ἐπιστήμας. Οἱ
καθηγηταὶ τῆς ἀκαδημίας ταύτης ὄντες τὸ πλεῖστον μέρος Γάλλοι,
Γερμανοὶ καὶ Ἰταλοὶ, διδάσκουσι τὸ μάθημά των, εἰς Εὐρωπαϊκὰς
γλώσσας, εἷς δὲ διευμνηνὺς, λαμβανόμενος συνήθως μεταξὺ τῶν
παιδίων τῆς ἀγορᾶς ἅτινα χρησιμεύουν ὡς διερμηνεῖς εἰς τοὺς περιη-
γητὰς, μεταφράζει εἰς τοὺς σπουδαστὰς τὰς ιδέας τοῦ καθηγητοῦ.
Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ ἰδίως τὸ μάθημα τῆς ἱατρικῆς, ἐπειδὴ ὁ ἰσλα-
μισμὸς ἀπαγορεύει εἰς τοὺς ὁπαδοὺς αὐτοῦ νὰ ἐγγίσωσι πτώμα, ὁ
καθηγητὴς ἐξηγεῖ εἰς τοὺς φοιτητὰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἀνθρω-
πίνου ἐγκεφάλου ἀνατέμνων τὴν κεφαλὴν προβάτου· καὶ οὕτως
ὅλα τὰ ἄλλα.

Ἐκ τοῦ γελοίου τούτου διοργανισμοῦ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς μω-
αμεθανικῆς νεολαίας προκύπτει φυσικῶς ὅτι οἱ ἀκολουθοῦντες τὸ
μάθημα τῶν ὑψηλῶν ἐπιστημῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει οὐδὲν οὐ-
δόλως μαθαίνουν· καὶ τοῦτο θέλει συμβαίνει οὕτως ἐφ' ὅσον ἡ
μουσουλμανικὴ νεολαία θέλει στερεῖσθαι βάσεως ὡς πρὸς τὰς προ-
παρασκευαστικὰς σπουδὰς. Ἐν τούτοις αἱ προσπάθειαι καὶ αἱ ὑπέ-
ρογκοι δαπάναι τῆς λεγομένης δῆθεν ἀνωτέρας σχολῆς, ἔχουν τὸ
δυστύχημα εἰς οὐδὲν νὰ ἀποβαίνωσι.

Ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτως διὰ τὰ παιδιά ἅτινα πέμπουσιν ἐν τῇ Δύ-
σει ἵνα κάμωσιν ἐκεῖ τὰς πρώτας σπουδὰς των· τὰ παιδιά ταῦτα
ἐξέρχονται ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀργυρωνήτων ἢ ὑπηρετῶν τῆς ἐσχά-
της κακοηθείας, μητέρων αἰτινες, ἔνεκα τῆς κοινωνικῆς αὐτῶν θέ-
σεως, νομίζουσιν ὅτι δὲν ἔχουσιν ἄλλα καθήκοντα νὰ ἐκπληρώσωσι
πρὸς αὐτὰ παρὰ νὰ τὰ παραδώσωσι εἰς χεῖρας δούλης ἀμαθοῦς
καὶ βαναύσου δυναμένης νὰ χρησιμεύσῃ αὐτοῖς ὡς τροφὸς καὶ παι-
δαγωγός. Τὰ παιδιά ταῦτα οὐδέποτε εἶδον τὸν κόσμον· δὲν ἐδυνή-
θησαν ν' ἀποκτήσωσι τὴν ἐλαχίστην γνῶσιν, οὐδὲ νὰ λάβωσι τὴν
ἐλαχίστην ἠθικὴν διδασκαλίαν, οὐδεμίαν ἀρχὴν θρησκευτικὴν. Διὰ

τοῦτο οὐδέποτε ἔχουν οὐδὲν αἶσθημα ἐθνικότητος ἢ τῶν καθηκόντων τὰ ὁποῖα μέλλουν νὰ ἐκπληρώσουν μίαν ἡμέραν πρὸς τε τὴν πατρίδα των, τὸν ἡγεμόνα των καὶ τὴν κοινωνίαν. Πᾶν ὅ,τι ἔμαθον ἐκ τῶν δούλων αὐτῶν ἐν τῇ οἰκιακῇ αὐτῶν ἀνατροφῇ σύγκειται ἐκ τινων ῥυπαρῶν κακοηθειῶν καὶ ἐκ τῆς ιδέας ὅτι αὐτοὶ μὲν εἰσιν ἀσυγκρίτως ἀνώτεροι ὅλων τῶν χριστιανῶν, ἕνεκα τῆς ιδιότητος αὐτῶν ὡς μουσουλμάνων, ἅπαντες δὲ οἱ ἄλλοδαποὶ εἰσι γκριαούριδες. Μὲ τοιαύτας διαθέσεις τὰ παιδιὰ ταῦτα ἐξέρχονται τῶν σκυθρωπῶν αὐτῶν κατοικιῶν ἔνθα ἐσήποντο ἐκ γενετῆς αὐτῶν, καὶ μεταφέρονται αἴφνης ἐν τῷ μέσῳ τῶν λαμπροτάτων καὶ θορυβωδεστάτων πόλεων τῆς Εὐρώπης.

Ἄς φαντασθῇ τις τὴν παράδοξον ἐντύπωσιν ἣν πρέπει νὰ κάμουν ἐπὶ τῆς τρυφεράς καὶ ἀπείρου φαντασίας των, ἐπὶ τῆς διανοίας των τῆς μαρανθείτης ὑπὸ τῆς οἰκιακῆς ἀγωγῆς, ὁ κρότος ἐκεῖνων ὧν μεγάλων πόλεων, τὰ ποικίλα ἀντικείμενα ἅτινα ἀπαντᾷ τις ἐκεῖ, ἡ δραστηριότης, ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ νέου τούτου κόσμου. Ἡ θρησκευτικὴ ἀδιαφορία, ἡ ἀκολασία, ἡ χαλάρωσις τῆς ἠθικῆς, ὁ ὕλισμὸς, ἡ ἔλλειψις ἐμβριθοῦς ἐξελέγξεως τῶν πράξεων τῆς νεολαίας· πᾶν τὸ ἀπαρτίζον τέλος τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωὴν τῆς κοινωνίας τῶν μεγάλων πόλεων τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, πρέπει νὰ κινή ζωηρῶς τοὺς νέους μωαμεθανοὺς μας καὶ νὰ ἀναπτύξῃ παρ' αὐτοῖς τὰς φιληθόνους ὁρέξεις, ὧν εἶχον ἤδη τὰς πρώτας γνώσεις.

Δύναταί τις νὰ φαντασθῇ μὲ τι ἅπληστον ὄμμα οἱ εὐήθεις οὔτοι νέοι θεωροῦσι τὰς γυναῖκας καὶ τὰς νεάνιδας τὰς τρεχούσας ἐλευθέρως καὶ ἄνευ παχείας καλύπτρας ἐπὶ τοῦ προσώπου, τὴν τελεισποίησιν ὅλων τῶν ἀναγκῶν καὶ ὅλων τῶν ἀνέσεων τῆς ζωῆς, τὴν ἄκραν ἐπιτήδευσιν πασῶν τῶν ἡδονῶν, τὰ θέατρα, τοὺς χοροὺς, τὰ καφενεῖα, τὰ οἶνοπωλεῖα, τὰς οἰκίας τῆς ἀνοχῆς, κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Οἱ παῖδες οὔτοι, μεθυσθέντες καὶ ἀνατραπέντες, γίνονται ἔκδοτοι ὅλως διόλου εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ μετ' οὐ πολὺ λησμονοῦν ὅτι ἐγεννήθησαν μουσουλμάνοι. Δεικνύουσι συγχρόνως μεγίστην περιφρόνησιν πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτῶν ὁμηγεναίς, πρὸς τὴν θρησκείαν των

ὡς καὶ πρὸς τὰς ἐθνικὰς ἑξεις καὶ τὰ ἐθνικὰ φρονήματα. Γίνονται ὅλως ὕλισται καὶ ἀκόλαστοι, ἄθροιστοι καὶ ἀδιάφοροι πρὸς πᾶν μέλλον τῆς πατρίδος των.

Καὶ ἐάν τινες τῶν παίδων τούτων κατορθώσουν ὡς διὰ θαύματος ν' ἀποκτήσωσι γνώσεις τινὰς κατὰ τὴν ἐν τῇ πεπολιτισμένη Εὐρώπῃ διαμονὴν αὐτῶν, μία περίστασις, ἄλλως τε φυσικὴ, ἤθελεν ἐμποδίσει αὐτοὺς νὰ ὠφεληθῶσιν ἐξ αὐτῶν πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ τόπου των, ἐπανακάμψαντες εἰς Κωνσταντινούπολιν· διότι οἱ μὲν ἐξεπαιδεύθησαν εἰς Παρισίους, οἱ δὲ εἰς Λονδῖνον, ἄλλοι εἰς Βερολῖνον ἢ εἰς Βιέννην. Ἐπομένως ἀνετράφησαν μὲ πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀρχὰς ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένας, καὶ ἀδύνατον ἀποβαίνει εἰς αὐτοὺς νὰ ᾔναι πρὸς ἀλλήλους σύμφωνοι, οὐδὲ ἐπὶ τοῦ ξένου συστήματος ὅπερ ἐνδέχεται νὰ θέλουν νὰ ἐφαρμόσωσιν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν πατρίδα.

Μετά τινὰς μῆνας ἀφοῦ ἐδημοσιεύθη τὸ χάτι-χουμαγιὺν ἐξελέξαντο ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑκατοντάδα παίδων ἵνα στείλωσιν αὐτοὺς δαπάνῃ τοῦ Κράτους, εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον, πρὸς ἐκμάθησιν διαφόρων ἐπιστημῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς ταύτην τὴν ἐκλογὴν ἐφάνη πάλιν τὸ ἄσπονδον καὶ συστηματικὸν μῖσος ὅπερ ἔχουσιν οἱ Τούρκοι ὑπουργοὶ καθ' ὅλων τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου· διότι ἀντὶ νὰ λάβωσιν ἀδιαφόρως τοὺς ἑκατὸν τούτους παῖδας ἔκ τε τῶν μωαμεθανῶν καὶ τῶν χριστιανῶν, ἐλήφθησαν ὅλοι ἐκ τῶν πρώτων. Ἐπειδὴ δὲ οἱ χριστιανοὶ πληρώνουσι τὸ πλεῖστον μέρος τῶν φόρων, ὡς ἐκ τούτου διὰ τῶν χρημάτων αὐτῶν τὰ τουρκόπεδα θέλουνσιν ἐκπαιδεύθῃ ἢ ὄχι (α).

Ἐκτὸς τοῦ ἀδίκου καὶ ἀντιπολιτικοῦ τούτου ἀποκλεισμοῦ τῶν χριστιανῶν παίδων, ἀπὸ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκπαιδεύεσθαι ἐπίσης

(α) Μεταξὺ τῶν ἑκατὸν νέων μουσουλμάνων οἵτινες ἀφίχθησαν πέρυσιν εἰς Παρισίους, ἐξελέξαντο εἴκοσι τοὺς ὁποίους ἔστειλαν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν σχολὴν ἐν Φλέχχ, προωρισμένην νὰ προκαταρτίξῃ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν στρατιωτικῶν ἐπιστημῶν. Ἀλλὰ μετὰ ἑξ μῆνας, ὁ διευθυντὴς τοῦ κατὰ τὸ σύστημα τούτου ἔγραψε πρὸς τὸν Ὁθωμανὸν πρέσβυν εἰς Παρισίους, ὅτι οὐδεὶς τῶν τούρκων μαθητῶν ἦτο ἱκανὸς νὰ μάθῃ τι, καὶ ὅτι πάντες εἶχον τὴν διάνοιαν φθισικὴν καὶ ἀπεκτηνωμένην.

δαπάνη τοῦ Κράτους, οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ δὲν παύουσιν εἰσέτι κωλύοντες, ὅσον δύνανται νὰ σπουδάζωσι τὰ τέκνα τῶν χριστιανῶν, καὶ ἰδίᾳ αὐτῶν δαπάνη. Ἐσχάτως εἶχομεν παράδειγμα τούτου ἐκπληκτικώτατον τὸ ἐξ ἧς: Ἄμα ἤρχισε νὰ γίνηται λόγος περὶ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ χάτι-χουμαγιούν, νέος τις χριστιανός, ὀνόματι Γεώργιος Τζοχατζῆς, γεννηθεὶς ἐν Νύσση, τῆς Βουλγαρίας, ἀποπερατώσας τὰς σπουδὰς αὐτοῦ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις γυμνάσιον, ἦλθεν εἰς Παρισίους ἵνα εἰσαχθῇ εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Ἀγίου-Κύρου ὅπως ἰδίᾳ δαπάνη συμπληρώσῃ ἐν αὐτῇ τὰς σπουδὰς του. Ἀπευθύνθη λοιπὸν πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ καταστήματος τούτου, ὅστις ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι ἡ συνήθεια ἀπαιτεῖ νὰ διευθύνῃ τὴν αἴτησίν του διὰ τοῦ ἐν Παρισίοις πρέσβεως τοῦ ἔθνους του, ἐκπληρωθέντος δὲ τοῦ τύπου τούτου, ἡδύνατο νὰ ᾔναι βέβαιος περὶ τῆς εἰσαγωγῆς του. Τότε ὁ χριστιανὸς νεανίας ἀπευθύνθη πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις πρέσβυν τῆς Τουρκίας, ὅστις ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτι μὴ ἔχων ὁδηγίαν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου δὲν ἡδύνατο νὰ ἀναδεχθῇ νὰ μεταβιβάσῃ τὴν αἴτησίν του, ἀλλ' ὅτι θέλει λάβει τὴν γνώμην τῆς κυβερνήσεώς του. Ὁ νέος Τζοχατζῆς ἐπορεύετο διὰ πολλοὺς μῆνας καθ' ἑκάστην εἰς τὴν Τουρκικὴν πρεσβείαν ἵνα λάβῃ ἀπάντησιν, ἥτις δὲν ἤρχετο. Τέλος, μετὰ ἕξ μηνῶν προσδοκίαν, αἰτήσεις, παρακλήσεις καὶ ἀνωφελῆ διαβήματα, ὁ χριστιανὸς νεανίας ἀπετάνθη πρὸς τὸν Κ. Θουβενέλ, πρέσβυν τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅστις ἔλαβε τὴν φιλοφροσύνην νὰ ἀπαντήσῃ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὅτι ὡμίλησε περὶ τούτου εἰς τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ Σουλτάνου, οἵτινες ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ στείλωσι τὴν διαταγὴν εἰς τὸν Μεχμέτ-βέην, Τοῦρκοον πρέσβυν εἰς Παρισίους, ἵνα διευκολύνῃ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτοῦ εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Ἀγίου-Κύρου. Ὁ Γεώργιος Τζοχατζῆς, ὅπως περιχαρὴς, παρουσιάσθη ἐκ νέου εἰς τὸν Τοῦρκοον πρέσβυν· ἀλλὰ τὸν ἐβεβαίωσαν ὅτι δὲν ἔλαβον εἰσέτι εἰδήσεις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐξ μῆνες παρήλθον ἔτι, ὁ δὲ χριστιανὸς νεανίας εὔρε τὸ μέσον νὰ συστηθῇ εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν ἐν Παρισίοις, ὅστις προσπαθεῖα φερόμενος ὑπὲρ

αὐτοῦ ἔγραψε πρὸς τὴν Τουρκικὴν πρεσβείαν, ἐξ ἧς ἔλαβεν ἀπάντησιν ὑπεκφευτικὴν (évasive), ὡς δίδουσι συνήθως οἱ Τοῦρκοι ὅταν δὲν τολμῶσι ν' ἀποποιηθῶσι καὶ δὲν θέλουσι νὰ παραχωρήσωσι. Τέλος εἶπαν καθαρῶς εἰς τὸν νεανίαν μας ὅτι ἡ κυβέρνησις τῆς Α. Υ. δὲν ἐδύνατο νὰ ζητήσῃ τὴν εἴσοδον χριστιανοῦ εἰς σχολὴν στρατιωτικὴν. Ὁ νέος Τζοχατζῆς μετέβη τότε εἰς Βρυξέλλας, καὶ ἐν διαστήματι δύο ἡμερῶν ἐνεγράφη ὡς μαθητὴς τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς ἐκείνης τῆς πόλεως.

Ἐξ αὐτοῦ τοῦ συμβάντος βλέπει τις πῶς ἐννοοῦσι τὴν ἰσότητά των δικαιωμάτων οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ ὅταν πρόκηται περὶ χριστιανῶν. Μὲ ποίους ὅρους λοιπὸν θέλουσι συναίνεσει οὗτοι ὅπως παραδεχθῶσι τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Σουλτάνου; . . .

Ἐὰν θελήσῃ τις νὰ γνωρίσῃ ἐπίσης πῶς οἱ Τοῦρκοι ὑπάλληλοι σέβονται τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν καὶ πῶς τηροῦσι τοὺς κοινοτάτους νόμους ὡσάκις πρόκειται περὶ τῶν χριστιανῶν, ἃς ῥίψῃ μόνον ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν συμβαινόντων ὁσημέραι εἰς τε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Ἡ πληθὺς τῶν περιηγητῶν οἵτινες καθ' ἐκάστην πορεύονται εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐπιστρέφουσιν ἐκπεπληγμένοι! . . . Ἄπασαι αἱ ἐφημερίδες τῆς Εὐρώπης μᾶς ἀναγγέλουσιν ἐπίσης καθ' ἐκάστην τινὰς ἐκ τῶν φόνων, δολοφονιῶν, ληστειῶν καὶ ἄλλων ἀνοσιουργημάτων ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ διαπραττομένων. Εἰς τὴν ἔχθρην ταύτην τῶν γεγονότων βλέπει τις ὡσαύτως πῶς οἱ Τοῦρκοι ὑπάλληλοι ἐκτελοῦσι τοὺς ἐπιστήμους κανονισμοὺς οὓς ἐσχάτως τὸ χάτι-χουμαγιὸν προσκήρυξε, καὶ τῶν ὁποίων τὴν ἐφαρμογὴν ἀπαιτοῦσιν αἱ μεγάλαι χριστιανικαὶ δυνάμεις! . . .

Πάντα ταῦτα τὰ γεγονότα ἀποδεικνύουσιν ὅτι αὐτοὶ οἱ ὑπάλληλοι αὐτῆς τῆς λεγομένης δῆθεν κυβερνήσεως προξενοῦσιν αὐτὰς τὰς σοβαρὰς ἀταξίας, ἐὰν δὲν ᾔναι οἱ ἄμεσοι αὐτουργοὶ αὐτῶν ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι οὐ μόνον δὲν θέλουσι καὶ δὲν ᾔναι ἱκανοὶ νὰ ἐφαρμόσωσιν εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἀλλ' οὐδὲ νὰ ὑποφέρωσι μίαν ἀληθῆ μεταρρύθμισιν, καὶ ὅτι οἱ μωαμεθανοὶ κάτοικοι εἰς οὓς ἀποδίδουσιν ὅλα τὰ ἐμπόδια, εἰςὶ μόνον τὰ τυφλὰ αὐτῶν ὄργανα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ὑποτιθεμένη βελτίωσις τῆς τύχης τῶν χριστιανῶν
τῆς Ἀνατολῆς.

Οἱ θαυμασταὶ τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τῶν προόδων τῆς Ἰψή-
λης Πύλης κομπορῶμονοῦσι μεγάλως περὶ τῶν τροποποιήσεων ἃς
ἐπέφερεν ἡ ὑποτιθεμένη αὕτη κυβέρνησις εἰς τὴν διαγωγὴν αὐτῆς
ὡς πρὸς τοὺς χριστιανοὺς ὑπηκόους τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ἐξε-
τάσωμεν μέχρι ποίου βαθμοῦ ἔχουσι δίκαιον.

Ἀπὸ τριάκοντα ἔτη, ὑπάρχει πραγματικῶς εἰδός τι βελτιώσεως
τῆς τύχης τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλ' ἡ μεταβολὴ αὕτη
δὲν εἶναι οὐδόλως συνέπεια τῶν ὑποτιθεμένων μεταρρυθμίσεων τῶν
εἰσαχθεῖσων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Αὕτη ἀπ' ἐναντίας ἀνήκει εἰς ἐπο-
χὴν πολὺ προγενεστέραν τῆς τοῦ χάτι-χουμαγιοῦν τοῦ 1856 καὶ
τοῦ χάτι-σερίφ τοῦ 1839. Ἡ μεταβολὴ αὕτη εἶναι φυσικὸν ἀπο-
τέλεσμα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ τοῦ φόβου
ὃν ἐπροξένησεν εἰς ἅπαντας τοὺς μωαμεθανοὺς, ἕνεκα τοῦ ἀπείρου
μεγέθους ὅπερ τὸ μέγα τοῦτο συμβὰν ἐφαίνετο ὅτι ἔμελλε νὰ λάβῃ
καὶ τῶν ἀπειλητικῶν τυχῶν ἃς ἐδημιούργει διὰ τὴν κυριότητά των.

Ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἐγέννησε μέγαν ἀναβρα-
σμὸν εἰς τὰ πνεύματα ὅλων τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, αὕτη
ἀνήγειρεν αὐτὰ ἐκ τοῦ ληθάργου των καὶ τὰ ἔκαμε νὰ ἐννοήσωσι
πᾶσαν τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀδικίαν τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως. Αὕτη
ἐγέννησε τέλος εἰς τὴν καρδίαν ἀπάντων τῶν χριστιανῶν, πάσης
φυλῆς καὶ παντὸς δόγματος, τὴν προσδοκίαν μέλλοντος καλλειτέ-
ρου καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀπελευθερώσεώς των. Ἡ πρώτη συντακτι-
κὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων, ἡ συγκροτηθεῖσα ἐν Τροιζῆνι κατὰ τὰ
1822, προσέκρυξεν ὅτι ἅπαντες οἱ κάτοικοι τοῦ Τουρκικοῦ κρά-
τους οἱ πιστεύοντες εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν περιελαμβάνοντο
εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ἐθνικότητα (α).

(α) Ὡς Ἕλληνες θεωροῦνται πάντες οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες κάτοικοι
τῆς Τουρκίας. (Σύνταγμα τῆς Τροιζῆνος, ἀρθρ. 2.)

Ὁ πάνδημος αὕτη διακήρυξις ἀντήχησε καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Ἐνέπνευσε νέα αἰσθήματα εἰς ὅλους τοὺς χριστιανούς ὑπηκόους τῆς Πύλης, πάσης φυλῆς καὶ παντὸς δόγματος, καὶ, πρώτην ἤδη φοράν μετὰ αἰώνων παρέλευσιν, ἔδωκεν αὐτοῖς τὴν τόλμην τοῦ ἐμβλέπειν κατὰ πρόσωπον καὶ ἀριθμεῖν τοὺς δεσπότας των.

Οἱ ἔπαινοι τοὺς ὁποίους ἀμιλλώμεναι ἔδαψίλευον εἰς τοὺς πολεμιστὰς τῆς Ἑλλάδος αἱ ἐφημερίδες ὅλων τῶν ἐξευγενισμένων τόπων, ἡ προθυμία τῶν φιλελλήνων νὰ ἔλθωσι καὶ συμμεθεῶσι τῶν ἀνδραγαθημάτων αὐτῶν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ αἱ πολυάριθμοι ἐπιτροπαὶ τῶν δύο φύλων αἱ συγκροτηθεῖσαι καθ' ὅλην τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἵνα συνδράμωσι τοὺς ἀξιόους κληρονόμους τῶν ἡρώων τῆς ἀρχαιότητος, συνετέλεσαν ἐπίσης πρὸς ἀναπτέρωσιν τοῦ θάρρους καὶ τῶν ἐλπίδων ὅλων τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ τρεῖς μεγάλαι δυνάμεις τοῦ κόσμου, Γαλλία, Ἀγγλία καὶ Ῥωσία ἐξηκολούθουν μὲν νὰ διατηρῶσιν ἰσχυρῶς τὴν θέσιν ἣν ἔλαβον ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὸ Ἑλληνο-τούρκικόν ζήτημα, τὸ δὲ γενικὸν αἶσθημα τῶν λαῶν ἠνάγκασεν αὐτὰς μετ' οὐ πολὺ νὰ ἐπέμβωσι διὰ τῶν ὅπλων.

Ἡ καταστροφή τοῦ Τουρκο-αἰγυπτιακοῦ στόλου εἰς Ναβαρίνον ὑπῆρξε λαμπρὰ διαδήλωσις τῆς προθέσεως τῶν δυνάμεων τούτων ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ πρᾶξις αὕτη εἶχε τὸν χαρακτῆρα ἀληθοῦς σταυροφορίας τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου κατὰ τοῦ ἰσλάμ, σταυροφορίας πολὺ ἐπικινδυνωτέρας ἔνεκα τῶν περιστάσεων, καὶ πολὺ ἀπειλητικωτέρας διὰ τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων ἢ αἱ τῶν ἀρχαίων σταυροφορίαι. Τὸ συμβᾶν τοῦτο ἀπέδειξεν ὅτι αἱ τρεῖς μεγάλαι δυνάμεις τῆς Εὐρώπης ἀπεφάσισαν νὰ ὑποχρεώσωσι τὸν Σουλτάνον, ἐκόντα ἀέκοντα, νὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην τῶν χριστιανῶν, τῶν *ραγιάδων* του.

Ἀπ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς οἱ Τούρκοι δὲν ἠπατήθησαν πλέον περὶ τῆς κρισίμου καὶ προσωρινῆς καταστάσεως τῆς κυριότητος αὐτῶν ἐν Εὐρώπῃ. Ἐξ ἐναντίας ἤρχησαν νὰ ἐννοῶσιν ὅτι αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις ἐδύναντο ν' ἀναπτύξωσιν ἀκαταμαχήτους δυνάμεις καὶ νὰ ὠθήσωσι τόσον μακρὰν τὰ πράγματα ὅσον ἤθελον.

Ἡ ἐπίσημος ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος, προκηρυχθεῖσα μετ' ὀλίγον, ἡ ἀναγνώρισις τοῦ νέου βασιλείου ὑφ' ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου, ἡ ἐμφάνισις τέλους Ἑλληνικῆς σημαίας ἐν τῷ λιμένι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πρέσβευς τῶν πρώην ῥαγιάδων προσφερομένου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰσότητος μετὰ τῆς Ἱψηλῆς Πύλης, πάντα ταῦτα ἐπέχυσαν ἐπὶ τέλους μεταξὺ τῶν Τούρκων τὸν τρόπον καὶ τὴν κατάπληξιν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, ἐκτὸς τῆς Ῥωσίας, ἄλλη τις μεγάλη χριστιανικὴ δύναμις, ἡ Γαλλία, ἀπήτησεν ἐκ νέου τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς δικαίωμα τοῦ προστατεύειν τὰ θρησκευτικὰ προνόμια τῶν χριστιανῶν ῥαγιάδων τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἐπομένως τὰ ἀστυκὰ αὐτῶν δικαιώματα. Ἐπέμεινε καὶ ὑπεχρέωσε κατὰ τὸ 1829 τὸν Σουλτάνον νὰ ἀνακαλέσῃ ἐκ τῆς ἐξουρίας τοὺς μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἡνωμένους Ἀρμενίους, καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς νὰ συστήσωσιν ὑπὸ τὴν αὐτῆς προστασίαν ἰδιαιτέρας δημοτικὰς ἀρχάς.

Οἱ Τοῦρκοι ἠκολούθουν μετὰ ψυχικῆς ἀγωνίας τὸν ταχὺν ῥοῦν αὐτῶν τῶν συμβάντων. Τὸ διβάνιον ὁλόκληρον ἐσκοτοδινία ἔνεκα τούτων. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, οἱ καταπατήσαντες πᾶν ἀνθρώπινον αἴσθημα, ἔβλεπον πρὸ πάντων μετὰ τρόμου τὰς γενικὰς συμπαθείας ἃς οἱ ἐπαναστάντες Ἕλληνες εὗρον παρ' ἅπασι τοῖς λοιποῖς χριστιανικοῖς λαοῖς. Ἐγνώριζον τὰς τάσεις τῶν ῥαγιάδων αὐτῶν τῶν ἄλλων φυλῶν, καὶ ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴ ὁμολογῶσιν ὅτι καὶ οὗτοι εἶχον ἐπίσης τὸ δικαίωμα νὰ κινήσωσι πάντα λίθον ὅπως ἀποσείσωσιν ὡσαύτως τὸν μωαμεθανικὸν ζυγόν.

Οἱ Τοῦρκοι ἐφοβοῦντο λοιπὸν, καὶ δικαίως, μὴ πάντες οἱ χριστιανοὶ τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας ἀποφασίσωσι νὰ ἐπαναστήσωσι καὶ αὐτοὶ καὶ νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τοῦ νέου βασιλείου. Ἐγνώριζον ἄλλως τε ὅτι αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις οὐδέποτε ἔπαυσαν πραγματικῶς νὰ ἦναι ἐχθραὶ τῆς κυριότητος τοῦ ἰσλαμισμοῦ ἐν Εὐρώπῃ καὶ ὅτι ἦτο πολὺ ἐνδεχόμενον νὰ ὑποστηρίξωσι τὰς ἀξιώσεις νέων ἐπαναστατῶν διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους δι' οὓς ὑπεστήριξαν τὰς τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου. Ἐφοβοῦντο ὡσαύτως μήπως οἱ χριστιανοὶ ἐκείνων τῶν τόπων τῆς αὐτοκρατορίας

ἐνθα ἡ ἐπανάστασις ἤθελεν εἶσθαι δύσκολος νὰ πραγματοποιηθῇ, μεταναστεύσωσιν εἰς τὸ νέον χριστιανικὸν Κράτος, καταστάντος ἤδη δικαιοματικῶς ὁ ἐπικινδυνωδέστερος ἀντίζηλος τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας.

Ἄπαντες οὗτοι οἱ φόβοι, στηριζόμενοι ἄλλως τε ἐπὶ ὀρθοτάτων συλλογισμῶν, ἠῤῥξανον τεραστίως ὀσημέραι καὶ κατέπληττον τὰς δεισιδαίμονας συνειδήσεις τῶν Τούρκων.

Αἱ θανατώσεις αἵτινες ἐξετελέσθησαν σχεδὸν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, καὶ ἡ καταστροφή τοῦ στρατεύματος τῶν γιανιτζάρων, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ φανατισμὸς ἀπέδιδε πᾶσαν τὴν ἰσχὺν τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας, ἀπεθάρρυναν τέλος τὸν μωαμεθανικὸν λαόν.

Οἱ Τούρκοι, ἐκπεπληγμένοι καὶ ἀμνηχανοῦντες δι' ὅλας αὐτὰς τὰς συμφορὰς, ἐνόμισαν ὅτι ἡ ἀσφάλειά των ἀπῆτει νὰ τροποποιήσωσι, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ φαινόμενον καὶ μέχρις αἰσιωτέρας ἐποχῆς δι' αὐτοὺς, τὴν πρὸς τοὺς χριστιανοὺς διαγωγὴν αὐτῶν.

Τὰ συμβάντα ἅτινα ἐξεθέσαμεν ὑπῆρξαν λοιπὸν αἱ πρώτισται αἰτίαι, δὸς δ' εἰπεῖν αἱ μόναι αἰτίαι, αἵτινες ἐπέφερον τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μετριότητος ἐν τῇ διαγωγῇ τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς χριστιανοὺς ῥαγιάδας.

Διὸ ἡ μεταβολὴ αὕτη δὲν ἔγεινεν ἐπαισθητὴ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον παρὰ εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ εἰς τινὰς ἄλλας πόλεις ἐνθα τὰ συμβάντα ταῦτα ἐπροξένησαν μεγίστην ἐντύπωσιν, πρὸ πάντων δὲ εἰς ἐκείνας ἐνθα ἠδύνατο νὰ εἰσδύσῃ τὸ βλέμμα τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Εὐρώπης, ὡς καὶ εἰς τοὺς τόπους ἐνθα οἱ χριστιανοὶ ἦσαν πολυαριθμότεροι καὶ ἔκαμνον νὰ τοὺς σέβωνται. Ἀλλ' εἰς τὰς ἀπομεμακρυσμένας ἐπαρχίας καὶ εἰς ὅλους τοὺς τόπους ἐνθα οἱ χριστιανοὶ ἦσαν ὀλιγαριθμότεροι, δὲν ἔπαυσαν ὑποφέροντες, καὶ ὑποφέρουσιν εἰσέτι τὰς αὐτὰς κακώσεις ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ παρελθόντος.

Δὲν εἶναι χρεῖα νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς ἐποχὰς προγενεστέρας τοῦ Τανζιμαντίου, οὐδὲ νὰ ἀνασκαλεύσωμεν εἰς τὰς Τουρκικὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀσίας, ἐνθα ἡ μεγάλη μειονοψηφία τῶν χριστιανῶν διατηρεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν ὡς ἄλλοτε· ἀρκεῖ νὰ

ἐξετάσωμεν τὴν διαγωγὴν αὐτῆς τῆς ὑποτιθεμένης κυβερνήσεως πρὸς τοὺς χριστιανούς τοὺς ποτὲ βασιλεύσαντας τοῦ Σουλτάνου ἀπὸ τῆς προκηρύξεως τοῦ χάτι-χουμαγιούν μέχρι σήμερον κατὰ τὰς ἐπαρχίας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, εἰς τὰς κυριώτερας πόλεις τῆς χώρας ταύτης καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει. Βλέπει τις ἐκεῖ ὅτι, ἐξαιρουμένων ἐξωτερικῶν τινῶν τύπων πολὺ ἀσημάντων, τὸ σύστημα τῶν Τούρκων πρὸς ἅπαντας τοὺς χριστιανούς τῆς Ἀνατολῆς βασιζέται πάντοτε ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῶν παραδεχθεισῶν ἐπὶ ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως τὰς ὁποίας ἀείποτε ἠκολούθησαν ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας. Τότε θέλει συμπεράνει μεθ' ἡμῶν ὅτι ἡ μεταβολὴ αὕτη τῆς διαγωγῆς τῶν Τούρκων εἶναι μόνον ἐξωτερικὴ καὶ ἐξ ἀνάγκης, καὶ ὅτι οὐσιωδῶς ὁ θηριώδης καὶ ἀντιχριστιανικὸς αὐτῶν χαρακτήρ μένει πάντοτε ὁ αὐτός, ἑτοιμος νὰ ἐκμανῇ, ὡς ἐκμαίνεται ὡσάκις δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο ἀτιμωρητὶ, ὥστε αἱ κατὰ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς καταδιώξεις μορφὴν μόνον μετέβαλον. Σήμερον, ὡς ἄλλοτε, ἡ μὲν ζωὴ, τιμὴ καὶ ἰδιοκτησία τῶν χριστιανῶν τῆς χώρας ταύτης, ὑπ' οὐδενὸς νόμου ἐξασφαλίζονται, καὶ τὰ τιμαλφέστερα αὐτῶν συμφέροντα εἶναι πάντοτε εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων τῶν θελόντων νὰ προσβάλλωσιν αὐτά· αὐτοὶ δὲ εἶναι πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἐξουθενημένοι, διωκόμενοι καὶ ἀναγκαζόμενοι νὰ ἐργάζωνται ἵνα τρέφωσι τοὺς κρατοῦντας.

Ἡ ἀσήμαντος διαφορὰ ἡ ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ὑπάρχουσα εἶναι ὅτι ἄλλοτε μὲν ὁ ἰδρὼς τοῦ μετώπου τῶν δυστυχῶν αὐτῶν χριστιανῶν ἀπερρόφατο ὑπὸ λαοῦ φυγοπόνου, σήμερον δὲ ἀπορρόφαται ὑπὸ ὑπουργῶν φιλαρπάγων· ὅτι ἄλλοτε μὲν ἡ διαρπαγὴ καὶ αἱ ἀγγραφεῖαι ἀφήρουν τὸν καρπὸν τῆς φιλοπονίας αὐτῶν, σήμερον δὲ ἀφαιροῦν αὐτὸν οἱ καταθλιπτικώτατοι φόροι!...

Εἶναι περιττὸν νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τοὺς καθ' ἡμέραν διαπραττομένους φόνους ὑπὸ τε τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ἀτάκτων στρατιωτῶν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ!..., οὐδὲ θέλομεν νὰ ἐξαγάγωμεν συμπέρασμα ἐκ τῆς καταστροφῆς πλείστων ἐκκλησιῶν, οὐδ' ἐκ τῆς λαφυραγωγίσεως πολλοτάτων χωρίων, καὶ ἐκ τῶν

ἀπαύστων σφαγῶν ἱερέων τε καὶ λαϊκῶν! . . . ὁ χριστιανικὸς κόσμος τῆς Δύσεως συνείησε νὰ ἀναγινώσκη εἰς τὰς ἐφημερίδας ὅλας αὐτὰς τὰς θηριωδίας, ὡς ἀναγινώσκει εἰδήσεις περὶ θεάτρου (α). Ἀλλὰ, δύνатаί τις νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς τὴν κυδέρνησιν τῆς Ἰψηλῆς Πύλης τὰ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν πραττόμενα ἐγκλήματα, κατὰ τοῦ προσώπου καὶ τῆς ιδιοκτησίας τῶν χριστιανῶν, εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὑπὸ τῶν ἀρχῶν καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ὑπουργῶν ἢ τῇ συναίνεσει αὐτῶν, καὶ τῶν ὁποίων τὸ ἀληθὲς εἶναι ἀδύνατον νὰ διαμφισβητηθῇ. Ἡ μόνη δια-

(α) Ἴδου, παραδείγματος χάριν, τί ἔγραφέ τις ἐκ Βελιγραδίου πρὸς τὴν ἐφημερίδα τῆς Αὐγούστου, τὴν 15 Φεβρ. 1857.

« Ἡ κοινωνικὴ κατάστασις τῆς Βουλγαρίας λαμβάνει χαρὰκτῆρα μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον ἀπειλητικόν, ἔνεκα τῆς γινομένης καταθλίψεως ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν, καὶ αἱ τελευταῖαι εἰδήσεις βεβαιοῦσι πᾶν ὅτι ἤδη ἐλέχθη περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαί, ὧν ἡ προσοχὴ προσηλωθῇ ἴσως εἰς ἀορίστους ἐνδείξεις, φαίνονται ὅτι θέλουν νὰ πνίξωσιν ἐν τῷ σπέρματι πᾶν τὸ παρασκευαζόμενον. Πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Βιδινίου προσφέρονται οὐστηρότατα. Διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τὰς συναθροίσεις, ἀπηγόρευσαν ἐπὶ ποινῇ προσωπικῆς κρατήσεως, τὸ συνέρχεσθαι πλέον τῶν ἑξ ἀτόμων, καὶ, ἵνα μὴ λαμβάνωσι χώραν συνελεύσεις ἀθέμιτοι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, τίθενται Τούρκοι σκοποὶ εἰς τὴν εἴσοδον ἅμα ἀρχομένης τῆς λειτουργίας.

« Εἰς Βιδινίον, ὑπάρχουν πεντακίσιοι περίπου φυλακισμένοι, ἔξ ὧν οἱ πλεῖστοι δικασταὶ ἐντόπιοι, δημογέροντες χωρίων, καὶ εὐπόληπτα πρόσωπα ἐκ τῆς τάξεως τῶν χωρικῶν, διότι φαίνεται ὅτι δὲν φοβοῦνται παρὰ αὐτὴν ὀλιγώτερον φόβον ἔχουν ἐκ τῆς πτωχοτέρας τάξεως, καὶ ἔτι ὀλιγώτερον ἐκ τῶν ἐμπόρων, τῶν μεταπωλητῶν καὶ τῶν κερδοσκοπῶν. Ἡ πόλις γέμει ἀνθρώπων ἀνηκίοντα εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν δυστυχῶν φυλακισμένων. Ἄλλ' εἰς οὐδένα ἐπεράπη νὰ τοὺς ἴδῃ. Κεκλεισμένοι πλεῖστοι ὁμοῦ εἰς ἓν μέρος, ζῶντες εἰς ἀτροσφύραν μεμολυσμένην, ὑποφέροντες ἐκ τοῦ ψύχους, μὴ ἔχοντες κλίνας, ἀνευ ἐνδυμάτων, ἀνευ ὀθνίων καὶ τρεφόμενοι κικῶς, κατατρώγονται σχεδὸν ὑπὸ τῶν φθειρῶν. Ἡ ἀθλιότης τοὺς ὠθεῖ εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν, καὶ ἤδη εἰς ἔξ αὐτῶν τῶν ἀθλίων ἐνηγκλίσθη τὸν ἰσλαμισμόν ἵνα παύσῃσι τὰ βάσανά του καὶ πάραυτα ἀπελύθῃ.

« Ὅλον τὸ βουλγαρο-σερβικόν μεθόριον εἶναι κεκλεισμένον· οὐδεὶς δύναται νὰ μεταδῇ εἰς Σερβίαν, οὐδὲ μὲ τουρκικόν διαθατήριον. Καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν μεθόριων ἀπὸ ἡμίσειαν εἰς ἡμίσειαν λεῦγαν, ὑπάρχουσιν ὀχυρώματα (blockhaus) κατεχόμενα ὑπὸ τακτικῶν στρατευμάτων. Μολονότι πολλὰ παρόμοια μέτρα ἐλήφθησαν καὶ ἐν Βοσνίᾳ, οἱ Βόσνιοι δὲν πτοοῦνται ἀλλὰ μόνον εἰ Βούλγαροι. (Ἡ Ἐνωσησις, ἀριθ. τῆς 3 Μαρτίου 1857).

φορὰ ἦν ὁ χρόνος ἐπέφερεν, εἶναι ὁ ἐξωτερικὸς τύπος, ὡς ἐκάμα-
μεν ἤδη τὴν περὶ τούτου παρατήρησιν.

Ἐκ τούτου σήμερον οἱ Τοῦρκοι ὑπάλληλοι δὲν ἀνασκολοπίζουσι
πλέον οὐδὲ ρίπτουν ἐπὶ ἀρπαγίων τοὺς χριστιανοὺς, οὓς σκιὰ μό-
νον ὑποψίας ἤθελε παραδόσει εἰς τὴν λύσσαν των, ὡς ἔπραττον
ἄλλοτε, ἀλλὰ θανατοῦσιν αὐτοὺς διὰ τρόπου ἐπίσης σκληροῦ, κα-
τακλείοντες αὐτοὺς εἰς δυσώδεις εἰρκτάς, ἐνθα καταβιβρώσκονται
ὑπὸ τῶν φθειρῶν, καὶ ἀποθνήσκουσι συνεχῶς ἀπὸ ψύχος ἢ πείναν.

Ἐὰν δὲν λαμβάνωσι πλέον τὰ τέκνα των ἐν τῇ νεαρᾷ ἡλικίᾳ
ἵνα σχηματίσωσιν ἐξ αὐτῶν τὰ διεφθαρμένα στίφη τῶν γιανιτζά-
ρων, βιάζωσιν αὐτὰ συνεχῶς μὲ φρικωδιστάτας βασάνους νὰ ἀπα-
ρνηθῶσι τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των καὶ οὕτω νὰ αὐξήσωσι
τὴν σωρείαν τῶν φυγοπόνων μωαμεθανῶν.

Ἐὰν οἱ Τοῦρκοι δὲν ἀποσπῶσι πλέον τὰς χριστιανικὰς κόρας ἀπὸ
τὰς ἀγκάλας τῶν μητέρων αὐτῶν διὰ νὰ κάμωσι τὰς παλλακίδας
των, ἀρπάζουσιν αὐτὰς λαθραίως ἵνα κορέσωσιν ἐπ' αὐτῶν τὰς
κτηνώδεις ἐπιθυμίας των, ἔπειτα δὲ ἀνασκολοπίζουσιν αὐτὰς ἵνα
καλύψωσι τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὸν βιασμόν. Ἀρκεῖ νὰ ἀναμνησθῇ τις
τὸ ἀλητηριῶδες ἔγκλημα τὸ πραχθὲν ἐπὶ τῆς Νεδέλλας τῆς Βουλ-
γαρίδος ἐκείνης κόρης!!! Πασᾶς, ὑπάλληλος δημόσιος, διατάττει
καὶ τὴν ἀρπάζουν, τὴν βιάζει, καὶ ἔπειτα τῇ διαταγῇ τοῦ ἀνα-
σκολοπίζου ἀυτὴν!... Ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρόκριτοι χριστιανοὶ
τῆς Βάρνας ἐξαιτοῦνται τὴν προστασίαν συνταγματάρχου Ἄγγλου
διοικούντος τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον·
οὗτος ὑπὸ φρίκης καταληφθεὶς, ὀνειδίζει τὸν δολοφόνον ὑπάλληλον
διὰ τὴν θηριωδίαν του, ὁ δ' ἐγκληματίας Πασᾶς ἀποκρίνεται μετὰ
τῆς συνήθους ἀλαζονείας αὐτῶν τῶν ληστῶν, ὅτι θέλει δώσει δι'
ἀποζημιώσιν ποσότητά τινα χρημάτων εἰς τοὺς γονεῖς αὐτῆς.
Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἄγγλος, δυσχεραίνων ἔνεκα τῆς αὐθαδείας ταύτης,
ἐφώναξε δυνατώτερον, οἱ συνάδελφοι τοῦ τέρατος τούτου ὑπεσχέ-
θησαν νὰ δικάσωσι καὶ τιμωρήσωσιν αὐτὸν κατὰ τοὺς νόμους...
Ἀλλὰ ποίους νόμους; Οἱ Τουρκικοὶ νόμοι εἰς οὐδὲν καταδικάζουσι
μωαμεθανόν, καὶ μάλιστα Πασᾶν, καὶ χιλίους χριστιανοὺς νὰ ἀνε-

σκολόπισεν! . . . Ἐγραψαν εἰς τὰς ἐφημερίδας ὅτι συνεστήθη ἐγκληματικὸν δικαστήριον, ὅτι συνελήφθησαν πολλοὶ κατηγορούμενοι διὰ τὸ ἐγκλημα τοῦτο, μεταξύ δὲ τῶν ἄλλων καὶ ὁ μάγειρος τοῦ Πασᾶ, ὅστις ἦτο χριστιανὸς ὀνόματι Βασίλειος· ὅτι τὸ δικαστήριον προέβη εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ὑποθέσεως κατὰ τοὺς τύπους τοὺς ἀπαιτούμενους ὑπὸ τῶν νόμων τῶν ἐξευγενισμένων τόπων, καὶ ὅτι ἐξήχθη ἐκ τῆς δίκης ὅτι ἡ Βουλγαρὶς κόρη Νεδέλλα ἦτο σχεδὸν δημοσία· ὅτι δὲν ἀνεσκολοπίσθη, ἀλλ' ἀπλῶς ἐστραγγαλίσθη, καὶ ὅχι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πασᾶ, ἀλλὰ μόνον κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ, καὶ διὰ σχοιρίου ὅπερ ὁ μάγειρος Βασίλειος ἠγόρασε τῇ διαταγῇ τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ Πασᾶ καὶ ἐνεχείρησεν εἰς αὐτόν. Τοιουτοτρόπως τὸ μὲν δικαστήριον τοῦτο, μετὰ ὥριμον ἐξέτασιν πάντων τούτων τῶν συμβάντων, τὸν μὲν Βασίλειον τὸν ἀγοράσαντα τὸ σχοιρίον, κατεδίκασεν εἰς φυλάκισιν, τὸν δὲ ἀνασκολοπιστὴν Πασᾶν ἠθώωσεν, ἀφοῦ ἀπηύθυνεν ὅμως αὐτῷ ἐπιπλήξεις τιὰς διὰ τὴν κουφότητά του! . . . Οἱ δὲ φιλότουρκοι οἱ ἐν τῇ Δύσει ἐξίσταντο ὑπὸ χαρᾶς βλέποντες τὴν ἐγκληματικὴν δικονομίαν ποιούσαν τοσοῦτον θαυμαστὰς προόδους εἰς τούτους τοὺς νεοφύτους τοῦ πολιτισμοῦ!!! . . .

Μεταξὺ τῶν πιθηκισμῶν οὓς πράττουσιν οἱ ὑπουργοὶ τῆς Ἰψηλῆς Πύλης, νομίζοντες ὅτι μιμοῦνται τὰς λεπτότητας τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματείας, ὑπάρχει εἰς πρὸ πάντων ὅστις ἀποβαίνει τοσοῦτον ὀλεθριώτερος διὰ τὸν τόπον, ὅσον χρησιμεύει εἰς αὐτοὺς, ἔνεκα τῆς ὑποτιθεμένης αὐτοῦ εὐκολίας, ὡς πανακείας παντὸς κακοῦ· οὗτος δὲ εἶναι τὸ διαστρέφειν τὴν κοινὴν γνώμην τῆς Δύσεως. Διὸ, ἀπὸ τινων ἐτῶν μεγάλαι ποσότητες χρημάτων κατηναλώθησαν ἀσώτως διὰ χαλκευτὰς ἄρθρων ἐφημερίδων, διὰ συγγραφεῖς φυλλαδίων, βιβλίων, ὑπομνημάτων καὶ περιγραφῶν Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως, ἣτις δὲν συνίσταται εἰμὴ εἰς τοὺς μύθους τῶν μισθάρνων τούτων κολάκων. Συντάξεις ἄδραϊ, ἀμοιβαί, παράσημα καὶ μισθοδοσίαι γνωστὰ καὶ μυστικὰ ἀπενεμήθησαν εἰς τοὺς πανηγυριστὰς τούτους τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν προόδων καὶ τῶν μεταρρυθμίσεων τῆς ὑποτιθεμένης ταύτης κυβερνήσεως.

Περιττὸν ἤθελεν εἶσθαι νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα τὰς ἀντιφάσεις καὶ τὰ ψεύδη εἰς ἃ περιέπεσαν οἱ συγγραφεῖς τῶν ὑπερβολικῶν αὐτῶν ποιημάτων. Ἡ μὲν ἀναίδεια αὐτῶν κατέστη παροιμιώδης μεταξύ τῶν πνευματωδῶν ἀνδρῶν, οἱ δὲ τίμιοι ἄνθρωποι οἵτινες παρεκρούσθησαν ὑπὸ τοιούτων κομπορρήμοσυνων ἄρχονται ἀφ' ἐαυτῶν νὰ ὁμολογῶσιν ὅτι τοὺς ἠπάτησαν ἀτίμως ἐγκωμιάζοντες αὐτοῖς τὰς λαμπρὰς τῶν μωαμεθανῶν ιδιότητας, καὶ ὅτι ἡ ἡθικὴ διαφθορά, ἡ ποταπότης, ἡ ἀπιστία, ἡ διπροσωπία καὶ ἅπασαι αἱ λοιπαὶ κακίαι ἃς ὁ μίσθαρνος αὐτῶν κάλαμος ἀποδίδει τοῖς χριστιανοῖς, δὲν ἀποτελοῦσι τὸν ἔπαινον τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας. Αἱ ἀγενεῖς αὗται προσβολαὶ κατὰ τῆς ἀπειρου πλειονοψηφίας τῶν ὑπηκόων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, δὲν δύνανται τῇ ἀληθείᾳ παρὰ νὰ ἐπιταχύνωσι τὸν ὄλεθρον τῆς ἐξουσίας ἣτις πληρῶνει αὐτοὺς μὲ χρυσὸν, ὑπεκκαίουσai ἀντιπαθείας καὶ μνησικαχίας ἃς πᾶσα ἄλλη κυβέρνησις ἤθελε προσπαθῆσαι νὰ καταπραΰνη.

Τίς λοιπὸν ἤθελε τολμήσει νὰ εἴπῃ ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἔχουν ἄδικον νὰ καταστρέψωσι τυραννικὴν ἐξουσίαν ἣτις, μὴ ἀρκουμένη νὰ καταπιέζῃ αὐτοὺς διὰ φόρων, μισθοδοτεῖ πρὸς τούτοις διὰ τοῦ ἀργυρίου των τοὺς συκοφαντοῦντας αὐτούς; ...

Ἐδυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα πολλὰ πράγματα καὶ ὀνόματα. Δὲν τὸ πράττομεν ὅμως, καὶ τὸ νοῆμον κοινὸν θέλει ἐννοήσῃ τὰς αἰτίας τῆς σιωπῆς μας. Θέλομεν ἀρκεσθεῖ μόνον νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ὁ λόρδος Πεδκλήφ, πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξηγήθη σαφέστερον ἡμῶν εἰς τὸν λόγον ὃν ἀπήγγειλε κατὰ τὸ 1852 καθ' ἣν στιγμὴν ἀνεχώρει διὰ τὴν Ἀγγλίαν. « Βλέπω, λέγει τελευτῶν ὁ εὐγενὴς λόρδος, ὅτι οἱ κόποι μοι ἐνταῦθα ἦσαν ἐπὶ ματαίῳ, καὶ ὅτι ἡ κυβέρνησις αὕτη οὐδέποτε θέλει εἰσελθεῖ τὴν ὁδὸν τῶν μεταρρυθμίσεων. » Ἄπαντες δὲ γνωρίζουσιν ἔαν ὁ διπλωμάτης οὗτος ἐγίνωσκε κατὰ βάθος τοὺς τρόπους τῆς διαγωγῆς τῆς Τουρκικῆς διοικήσεως!

Μεταξὺ τῶν δεχθέντων ἐκ τῆς Τουρκίας δῶρα συνήθως ὑπερμεγέθη, ἀριθμοῦνται ἄλλως τε καὶ συγγραφεῖς ἄξιοι, οἵτινες ἐνδέχεται νὰ ἐπίστευσαν ὅτι οἱ σάκκοι οἱ πλήρεις χρημάτων τοῦ

ὑποίους ἔρριπτον αὐτοῖς ὅπως θέσωσι πέρας εἰς τὰς προσβολὰς αὐτῶν ἢ ὅπως ἐξαιτήσωνται τοὺς ἐπαίνους αὐτῶν, ἦσαν δείγματα τιμῆς ἀποδιδόμενα εἰς τὰ προτερήματα, τὸν χαρακτῆρα ἢ τὰς δυστυχίας των. Τὰ φιλοκερδῆ ταῦτα δῶρα ἤθελον ἀναμφιδόλως τὰ ἀποκρούει εἰς τὸ ἐγγνώριζον διὰ τίνων σχολίων οἱ Τούρκοι συνώδευον τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν, καὶ ὅτι ὁ μόνος σκοπὸς ὁ κινῶν τὸ διβάνιον ἵνα ῥίψῃ τὰ γρόσιά του ἦτο συνήθως ὁ ἐξῆς: « Ἄς δόσωμεν χρήματα εἰς τοὺς κῦνας αὐτοὺς ἵνα σιωπῶσι!!! »

Τὸ ἀποτέλεσμα τὸ προξενηθὲν ὑπὸ τῶν παραλογισμῶν τούτων ἐπὶ τῆς γνώμης τῶν πεφωτισμένων ἀνδρῶν, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἔτι τῶν ἀνακτοβουλίων τῆς Εὐρώπης, ἐδηλώθη λίαν σαφῶς ὑπὸ τῶν ἀποφάσεων ἃς αἱ Δυτικαὶ δυνάμεις ἠναγκάσθησαν νὰ λάβωσιν εἰς τὰς συνελεύσεις τὰς ἐν Βιέννῃ, Κωνσταντινουπόλει καὶ Παρισίοις, ὡς πρὸς τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Αἱ ἀποφάσεις αὗται ἀπέδειξαν ὅτι τὰ ἀνακτοβούλια τῆς Εὐρώπης δὲν ἔδιδον πλέον πίστιν εἰς τὰς συγγραφὰς τῶν κολάκων τοῦ Τουρκικοῦ συστήματος, καὶ ἐνῶ οὗτοι ἐθαύμαζον, ἐπιτείνοντες τὸν ἐνθουσιασμόν αὐτῶν, τὰς θαυμασίας προόδους τῆς ἐξόχου ταύτης κυβερνήσεως, αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις διετράνουν διὰ τῶν πράξεων αὐτῶν ὅτι ἦσαν λίαν πεπεισμένοι ὅτι δὲν ὑφίστατο κυβέρνησις εἰς τὸν δυστυχῆ τοῦτον τόπον, καὶ ὅτι ἔπρεπε διὰ πάσης θυσίας νὰ σπεύσωσι νὰ συστήσωσι μίαν.

Ἐὰν ἡ ἐκθεσις τῶν ὑποτιθεμένων αὐτῶν θαυμάτων, τῆς φαινομενώδους ταύτης μεταμορφώσεως τῶν Τούρκων καὶ τοῦ λαμπροῦ τούτου μέλλοντος εἶχέ τινα βάσιν καὶ ἐθεωρεῖτο παρὰ τῶν δυνάμεων ὡς σπουδῆς ἀξία, εἶναι πιθανὸν ὅτι αὗται ἤθελον πράξει ὡς εἰς τὸ ἀπεδεικνύετο αὐτοῖς ὅτι ὁ ἀσθενὴς ἦτο πραγματικῶς ἀποφασισμένος παρὰ τῆς ἐπιστήμης, καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἠδύναντο νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ ὡς εἰδός τι καισαρικῆς ἐγχειρήσεως, μὲ κίνδυνον νὰ θανατώσουν ὀλίγον τι ταχύτερον τὸν ψυχρῶραγοῦντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς εἰσὶ δεκτοὶ εἰς τὰς δημοσίας
 λειτουργίας μετὰ τὰς ὑποτιθεμένας μεταρρυθμίσεις
 τοῦ 1839 καὶ μετὰ τὸ χάτι-χουμαρζοῦν τοῦ
 1856, ἢ ἀποκλείονται ἀπὸ αὐτὰς ;

Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι λίαν οὐσιώδες ὥστε ἐξεταστέον αὐτὸ
 ἐμβριθῶς. Φρονοῦμεν ὅτι συνοπτικὴ ἐπιθεώρησις τῶν χριστιανῶν
 τῶν ὄντων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Σουλτάνου πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς
 ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, καὶ τῶν γενόμενων δεκτῶν μετὰ τὴν
 προκήρυξιν τοῦ χάτι-σερίφ τοῦ 1839 καὶ τοῦ χάτι-χουμαρζοῦν
 τοῦ 1856, θέλει διασαφῆσαι ἀρκούντως τὸ ζήτημα τοῦτο.

Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ὁ πρῶτος διερμηνεὺς τῆς
 Ἱψηλῆς Πύλης, ἦτον ἀείποτε χριστιανὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ δόγματος.
 Τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν περιωρίζετο τότε ὡς σήμερον εἰς τὰ ἀπλᾶ
 ἔργα διερμηνέως τοῦ διβανίου, ἀλλὰ περιελάμβανε πάντα τὰ δι-
 πλωματικὰ συμφέροντα καὶ πάσας τὰς σχέσεις τοῦ Σουλτάνου
 τὰς μετὰ τῶν ξένων ἡγεμόνων. Τὰ καθήκοντα διερμηνέως τοῦ
 στόλου ἦσαν ὡσαύτως σπουδαιότατα, ἀνατιθέμενα μόνον εἰς χρι-
 στιανοὺς Ἕλληνας. Οἱ βασιλεύοντες ἡγεμόνες ἢ ὀσποδάροι τῆς
 Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, ὡς καὶ ἅπαντες οἱ ὑπουργοὶ των, ἀξιω-
 ματικοὶ ἢ ὑπάλληλοι, ἐξελέγοντο ὡσαύτως ἀποκλειστικῶς μετὰ
 τῶν Ἑλλήνων. Ὅλοι οὗτοι οἱ ὑψηλοὶ χριστιανοὶ ὑπάλληλοι ἐξήσκουν
 συνήθως μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων τῆς Πύ-
 λης ἢ ἐπέμβασιν τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας εἰς τὴν διοί-
 κησιν τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων τοῦ Κράτους ἐξηκολούθη ἔτι καὶ
 μετὰ τὴν παῦσιν αὐτῶν καὶ τὴν δι' ἄλλων ἡγεμόνων ἀντικατά-
 στασίν των. Ἐν παρομοίᾳ περιπτώσει, οἱ ἐκ τῆς ἡγεμονείας πεσόν-
 τες ἡγεμόνες καὶ πάντες οἱ ὑπάλληλοι αὐτῶν ἐπανήρχοντο εἰς
 Κωνσταντινούπολιν, συνεβουλεύετο δὲ συνήθως αὐτοὺς ὅτε Σουλ-
 τάνος καὶ οἱ ὑπουργοὶ αὐτοῦ περὶ τῶν σπουδαιωτέρων πραγμάτων,

ἢ ἐνεπιστεύοντο αὐτοῖς διαφόρους πολιτικὰς ἀποστολάς. Ἄπασαι αἱ μετὰ τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων συνθῆκαι, ἅπασαι αἱ συμβάσεις, ἀδιάφορον ποίας φύσεως, καὶ αἱ διαπραγματεύσεις αἱ ἀπαιτοῦσαι τινα ἀγγίνοιαν ἐγίνοντο δι' αὐτῶν ἢ τῇ συνδρομῇ των.

Αἱ πλείσται τῶν πρεσβειῶν καὶ τὰ προξενεῖα ἦσαν ἐμπεπιστευμένα ἐπίσης εἰς τοὺς ἐντοπίους χριστιανούς. Ἐν αὐτῷ τῷ στόλῳ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἐκτὸς τοῦ ἀρχιναύάρχου, ἡ καπετὰν Πασᾶ, καὶ τῶν διευθυντῶν τῶν πλοίων, ὄντων μωαμεθανῶν, πάντες οἱ κυρίως λεγόμενοι ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ καὶ πάντες σχεδὸν οἱ ναῦται ἦσαν χριστιανοὶ ἐκ τῶν νήσων τοῦ ἀρχιπελάγους. Οἱ μωαμεθανοὶ ἀξιωματικοὶ τῶν πλοίων εἶχον μᾶλλον θέσιν ὡς πολιτικοὶ διαχειρισταί, ἢ ὡς ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ, καὶ ἡ ἀμάθεια τῶν δὲν ἐπέτρεπεν αὐτοῖς νὰ ἐκπληρῶσιν ἄλλο ἔργον ἢ τὸ τῆς σάλπιγγος τῶν χριστιανῶν. Τὸ νομισματοκοπεῖον ἦτον ὡσαύτως εἰς τὰς χεῖρας τῶν χριστιανῶν, καὶ οἱ Ἀρμένιοι τραπεζίται οἵτινες εἶχον τὸ μονοπώλιον τῆς θέσεως ταύτης ὑπετάσσοντο διὰ τὸν τύπον μόνον εἰς τὸν μωαμεθανὸν ἔφορον. Ὅλας τὰς προσόδους τοῦ Κράτους, ἐν τε τῇ βασιλευούσῃ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τὰς εἰσέπραττον χριστιανοὶ αὐτοῦ τοῦ ἔθνους. Ἄπασαι αἱ προμήθειαι τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ Κράτους, ὅλα τὰ μονοπώλια καὶ ἅπασαι αἱ δημόσιαι ἐπιχειρήσεις, αἱ ὑποθέσεις τῆς τραπέζης, τῆς διοικήσεως καὶ ἡ διεύθυνσις τῶν συμφερόντων πάντων τῶν ὑψηλῶν μωαμεθανῶν ὑπαλλήλων ἦσαν ὁμοίως εἰς τὰς χεῖρας τῶν χριστιανῶν Ἀρμενίων. Οἱ ἀρχιτέκτονες τῶν τζαμιῶν, τῶν παλατίων, ὅλων τῶν δημοσίων τε καὶ ιδιωτικῶν οἰκοδομῶν ἦσαν ἐπίσης ἐγγχώριοι χριστιανοί.

Ἄς ἴδωμεν τῶρα ὅποια εἶναι τὰ δημόσια ὑπουργήματα τὰ κατεχόμενα ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ χάρτι-σερίφ τοῦ 1839 καὶ τοῦ χάρτι-χουμχγιρῦν τοῦ 1856.

Ἐξαιρουμένων δύο θέσεων ἐν τῷ συμβουλίῳ τῆς Ἐπικρατείας δοθεισῶν ἐσχάτως τοῖς Κ. Κ. Βογορίδῃ καὶ Δαδιανῷ, τῆς τοῦ πρέσβευς ἐμπιστευθείσης ἀπὸ τινων ἐτῶν τοῖς Κ. Κ. Καλλιμάχῃ καὶ Μουσούρῳ, καὶ εἰκοσάδος τινὸς κατωτέρων θέσεων δοθεισῶν εἰς ἄλ-

λους χριστιανούς, δὲν βλέπομεν ὅπως διόλου τίποτε. Ἀλλὰ τὸ παραδοξώτατον τῆς ἀλλοκοτοῦ ταύτης διανομῆς τῶν θέσεων κράτους, ἔνθα οἱ χριστιανοὶ εἶναι τετράκις πολυπληθέστεροι τῶν μωαμεθανῶν, εἶναι ὅτι οἱ ἐπιτυχόντες τὰς θέσεις ταύτας διατηροῦσιν αὐτάς, οὐχὶ ἕνεκα τῆς προσωπικῆς αὐτῶν ἀξίας ἢ τῆς ιδιότητος αὐτῶν ὡς ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου, ἀλλὰ διότι προστατεύονται ὑπὸ τοῦ δεῖνος Πασᾶ ἢ τοῦ δεῖνος ξένου ὑποκειμένου! . . . Διὸ οὐδὲν δίκαιον ἤθελον ἔχει νὰ μεμφιμοιρῶσιν ἐὰν αὖριον, ἄνευ οὐδενὸς λόγου καὶ διὰ μόνην τὴν ιδιοτροπίαν Πασᾶ τινος, ἐρωμένης τοῦ ἡγεμόνος, πρέσβεως, ἢ οἰουδήποτε ἄλλου ἰσχυροῦ τῆς ἡμέρας, ἀπεπέμποντο. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ τῆς τραπέζης, τὰς προμηθείας, τὰς δημοσίους ἐργολαβίας κ.τ.λ., ταῦτα πάντα μεταβαίνουνσιν ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ξένων, καὶ εἶναι γνωστὸν τί κερδίζει εἰς αὐτὰ τὸ ταμεῖον τῆς Α. Ἱψηλότητος.

Οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς, οἱ ἄλλοτε ὑπάλληλοι τῆς Πύλης, εἶχον πραγματικὴν ἐπιρροὴν καὶ ἐξήσχουν μετ' ἐξουσίας τὰ δημόσια ὑπουργήματα ἅπερ ἦσαν περιβεβλημένοι. Ὁ ἡγεμὼν Νικόλαος Μαυρογένης, ἀναγορευθεὶς κατὰ τὸ 1788 διὰ χάτι-σεριφίου τοῦ Σουλτάν Ἀβδουλ-Χαμίτ, ἀρχιστράτηγος τῶν στρατευμάτων τοῦ Σουλτάνου εἰς τοὺς πολέμους οὓς ἡ Πύλη εἶχε νὰ πολεμήσῃ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν κατὰ τε τῶν Αὐστριακῶν καὶ τῶν Ρώσων, ἦρχεν ὡς ἀληθὴς ἀρχηγός, ὁ δὲ μέγας βεζύρης Γιουσούφ, ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι ἀρχηγός, ἐνήργει μόνον κατὰ τὰς ὁδηγίας, δὸς δ' εἰπεῖν, κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἑλλήνος ἡγεμόνος. Τὸ δὲ πλεονάζουσι σημείωτον τοῦ διορισμοῦ τοῦ Μαυρογένους εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιστρατήγου, εἶναι ὅτι τοῦτο ἔγεινεν ἀφοῦ ὁ Σουλτάνος τῷ ἔγραψεν αὐτόγραφον ἐπιστολὴν ἐν ᾗ παρεκίνει αὐτὸν νὰ ἐγκολπωθῇ τὸν ἰσλαμισμόν, λέγων αὐτῷ αὐταῖς λέξεσιν ὅτι, ἀνὴρ πεποικισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ τσαῦτα ὑψηλὰ προτερήματα δὲν ἔπρεπε νὰ κυλίσται εἰς τὸν βόρβορον τῆς θρησκείας τῶν κυνῶν! Ὁ Μαυρογένης ἀπεποιήθη τοῦτο ἐπισήμως. Τίς ἀγνοεῖ ὅτι τὴν σήμερον οἱ χριστιανοὶ ὑπάλληλοι δὲν εἶναι πραγματικῶς εἰμὴ τὰ ὄργανα τῶν μωαμεθανῶν προστατῶν αὐτῶν, καὶ ὅτι οἱ

τίτλοι μὲ τοὺς ὁποίους εἶναι εἰσέτι περιβεβλημένοι οὐδεμίαν ἔχουσιν ἔντιμον σημασίαν; Δύναταί τις μάλιστα νὰ εἴπῃ ὅτι μεταχειρίζονται αὐτοὺς μόνον ἵνα γνωρίζωσι τὰ γινόμενα μεταξὺ τῶν ὁμοθρήσκων αὐτῶν, ὡς μεταχειρίζονται εἰς γραφεῖον τὸ ἡμερολόγιον ἢ τὸν ὁδηγόν!... Οἱ ὑπάλληλοι οὗτοι, μικροί τε καὶ μεγάλοι δὲν ἔχουσιν εἰς τὰ πράγματα οὔτε ἐπιρροὴν οὔτε ὑπόληψιν. Δὲν ἔχουσι τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ὑπουργῶν τῆς Ἱψηλῆς Πύλης, πολὺ δ' ὀλιγώτερον τὴν τῶν ὁμοεθνῶν των, καὶ γνωρίζουσι καλῶς ὅτι ἡ προσωρινὴ αὐτῶν θέσις θέτει αὐτοὺς κατωτέρω τοῦ τυχόντος οὐτιδανοῦ Τούρκου.

Δύναταί τις ἀκόμη νὰ κάμῃ καὶ ἑτέραν τινα παρατήρησιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου. Ἄλλοτε ἡ Ἱψηλὴ Πύλῃ καὶ ὁ μωαμεθανικὸς λαὸς εἶχον πρὸς τοὺς χριστιανοὺς ὑπερβολικὴν μισαλλοθρησκείαν ἔνεκα τῶν τε ἀρχῶν τοῦ ἰσλαμισμού, ἃς ἐτήρουν λεπτολόγως, καὶ τοῦ τρόμου ὃν ἐνέπνεον οἱ γιανιτζαροὶ. Οἱ Τούρκοι ὑπουργοὶ ἤθελαν ἔχει τότε εὐπρόσωπον πρόφασιν ὥστε νὰ μὴ δίδωσι τοῖς χριστιανοῖς ἀνωτέρας θέσεις εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου· ἡδύνατο νὰ φοβηθῶσι μὴ ὁ μωαμεθανικὸς φανατισμὸς παροργισθῇ βλέπων εἰς χεῖρας τῶν χριστιανῶν θέσεις ἀποκλειστικῶς προσδιωρισμένας τοῖς ὁπαδοῖς τοῦ ἰσλάμ· ἀλλ' ἤδη οἱ πεπολιτισμένοι μωαμεθανοὶ δὲν ἔχουσι πλέον θρησκευτικὸν φανατισμὸν, ὡς μὴ ἔχοντες πλέον θρησκείαν· ὁ μὲν λαὸς καὶ τοὶ διατηρῶν ἔτι τὰ σπέρματα τῆς ἀρχαίας πίστεώς του, ὀλιγωρεῖ πολὺ ἀνυποκρίτως τὰ ἔθιμα αὐτῆς, οἱ δὲ γιανιτζαροὶ, οἱ ἄγρυπνοι οὗτοι φύλακες τῶν νόμων τοῦ ἰσλάμ, ἀπὸ τοῦ 1826 δὲν ὑπάρχουσι πλέον· Ὁ μωαμεθανικὸς λαὸς ἐσυνείθισεν ἐκτὸς τούτου ἀπὸ τινων ἐτῶν νὰ βλέπῃ τὰ ὑψηλότερα ἀξιώματα τοῦ κράτους τοῦ Σουλτάνου κατεχόμενα ὑπὸ Δυτικῶν χριστιανῶν, οὓς φύσει ἀπεχθάνεται πλείότερον παρὰ τοὺς χριστιανοὺς ῥαγιάδας τῆς Πύλης. Λοιπὸν ἡ πρόφασις αὕτη, ἣτις ἄλλοτε ἡδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς δικαιολόγημα εἰς τοὺς Τούρκους ὑπουργοὺς, καταδικάζει σήμερον τὴν πρὸς τοὺς ἐντοπίους χριστιανοὺς διαγωγὴν αὐτῶν. Ἰνα δικαιολογήσωσι τὴν διαγωγὴν ταύτην καὶ κρύψωσι συγχρόνως τὰς πρὸς

τοὺς χριστιανοὺς ἐλεεινὰς αὐτῶν δυσπιστίας, προτείνουσι γελοίας προφάσεις αἰτινες ὅλως διόλου ἀποδεικνύουσι πᾶν τὸ ἐναντίον ἂν ὅτι αὐτοὶ ἀξιοῦν νὰ παραστήσωσι.

Εἶναι λοιπὸν καλῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι τοὺς χριστιανοὺς ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου οὐ μόνον πραγματικῶς δὲν παρεδέχθησαν εἰς τὰ δημόσια ὑπουργήματα ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Τανζιματίου καὶ τοῦ χάτι-χουμαγιῦν, ἀλλ' οὐδὲ συμμετέχουσιν οὐτοι ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς τῶν πραγμάτων καὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῶν δημοσίων ἐργολαβιῶν, ἃς κατεῖχον ἄλλοτε ὅτι πάντα ταῦτα περιῆλθον καὶ περιέρχονται ὁσημέραι εἰς χεῖρας τῶν ξένων, μὲ μεγάλην ζημίαν τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως τῆς δυναστείας τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν τιμαλφεστάτων συμφερόντων τῶν χριστιανικῶν αὐτοῦ λαῶν καὶ τῶν μωσμεθανῶν.

Οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ γνωρίζουσι τὰ γεγονότα ταῦτα κάλλιον παντὸς ἄλλου, καὶ ἤθελον εἶσθαι, ἐὰν ἤθελαν, μᾶλλον ἢ ἡμεῖς εἰς θέσιν νὰ προσφέρωσιν εἰς τὸ δημόσιον ἐκπληκτικωτέρας ἀντιθέσεις· ἔχουν διὰ νὰ ὁμιλῶσι διαφοροτρόπως αἰτίας ἃς ἡμεῖς θέλομεν ἐκθέσει ἐν βραχυλογίᾳ.

Πάντες γινώσκουσιν ὅτι ἵνα δυνηθῇ νὰ ὑπάρξῃ καὶ παγιωθῇ κυβέρνησις τις, ἀνάγκη νὰ ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸν λαὸν ἢ τὴν πλειονοψηφίαν τοῦ λαοῦ, ἢ τέλος τὸ μέρος τοῦ λαοῦ ὅπερ ἤθελεν εἶσθαι ἱκανὸν νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ ὑπερασπισθῇ αὐτὴν ἐν καιρῷ ἀνάγκης.

Οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ λοιπὸν γινώσκουσι καλῶς ὅτι τὸ μόνον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ὅπερ εἶναι ἱκανὸν σήμερον νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν ὀλοσχέρειαν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους εἰσιν οἱ χριστιανοί, οἱ πρῶνι βασιλίδες. Οἱ μεγάλοι οὗτοι ὑπάλληλοι γινώσκουσιν ἔκ τε τῆς ἱστορίας καὶ τῆς παραδόσεως, ὅτι ἀπὸ ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως, ὡσάκις οἱ χριστιανοὶ ἐπολέμησαν μετὰ τῶν ὀθωμανῶν, οὗτοι ἐθριάμβευσαν, ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἠττήθησαν καὶ ἐξουδενώθησαν ὅταν οἱ χριστιανοὶ ἔμειναν ἀδιάφοροι ἢ πολέμιοι. Τὰ παραδείγματα πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ γεγονότος τούτου ἤθελαν πληρώσει βιβλίον ὀλόκληρον· ἀρκούμεθα μόνον παραθέτοντες δύο ἢ τρία, τὰ γνωστότατα.

Τελευταῖοντος τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶρος, οἱ χριστιανοὶ τῆς

Ἀνατολῆς ἐμάχοντο μετὰ τῶν ὀθωμανῶν κατὰ τῶν Βενετῶν, τῶν Οὐγγρων καὶ τῶν Αὐστριακῶν, καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς Πύλης διευθύνετο ὑπὸ τῶν χριστιανῶν Παναγιώτου καὶ Μαυροκορδάτου· διὸ τὰ στρατεύματα τοῦ Σουλτάνου ἐκυρίευσαν μὲν κατὰ τῶν Βενετῶν τὴν Κρήτην, καθυπέταξαν δὲ τὴν Οὐγγαρίαν, ἐπροχώρησαν δὲ ἕως ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Βιέννης. Εἶναι μάλιστα πιθανὸν ὅτι ἡ ἡμισέληνος ἤθελεν ἐπίκειται σήμερον ἐπὶ τοῦ θόλου τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἐὰν ἡ φιλαργυρία τοῦ μεγάλου βεζύρου δὲν κατίσχυε τῆς γνώμης τῶν χριστιανῶν, οἵτινες ἤθελον νὰ κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου τὴν πρωτεύουσάν τῆς Αὐστρίας. Ὡσαύτως κατὰ τὸ 1770, οἱ Τοῦρκοι, ἵνα ἐκδικηθῶσι διὰ τὴν πρὸ τοῦ Τσεσμέ παρὰ τοῦ ναυάρχου Ἀλεξίου Ὁρλώφ καταστροφὴν τοῦ στόλου των, ἔρριψαν εἰς Πελοπόννησον ἐξήκοντα χιλιάδας Ἀλβανῶν, μωαμεθανῶν οἵτινες δεκαετίαν ὅλην ἐρήμωναν τὸν τόπον καὶ ἔσφαζον τοὺς κατοίκους. Ὁ Σουλτάνος ἀπεπειράθη ματαίως νὰ θέσῃ πέρας εἰς τὰς λεηλασίας των, δὲν κατόρθωσε δὲ τοῦτο, παρ' ὅτε ὁ καπετάν-Πασᾶς, ὁ ἐν Πελοποννήσῳ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ, ἐκάλεσεν εἰς βοήθειάν του τοὺς ὀρεινοὺς Ἕλληνας. Τῷ 1799 ὡσαύτως, οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον ἐν Ῥώμῃ μετὰ τῶν Ῥώσων καὶ τῶν Ἀγγλῶν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς Παπικῆς ἐξουσίας, καταργηθείσης ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως· μέγα μέρος τῶν στρατιωτῶν τοῦ στρατεύματος τοῦ Σουλτάνου ἦσαν χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς. Γνωστὴ ἡ συνέπεια τούτου. Ἡ Τουρκία ἔσχε τὴν δόξαν νὰ θεωρηθῇ ὡς μία τῶν τριῶν προστατίδων δυνάμεων τῆς Παπικῆς ἐξουσίας. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Τουρίνου διέταξε καὶ παρέστησαν μάλιστα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὸν διάδοχον τοῦ Μωάμεθ μετὰ τῶν ιδιοτήτων τοῦ τρίτου προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδος (α).

(α) Ὅτε ὁ στρατηγὸς Σουδαρῶν εἰσῆλθε θριζμδευτικῶς εἰς Τουρίνον, ἐδέχθη αὐτὸν ὁ λαὸς· μετὰ τὸν αὐτὸν ἐνθουσιασμὸν μετὰ τὸν ὁποῖον εἶχε δεχθῇ πρὸ αὐτοῦ τὸν στρατηγὸν Βοναπάρτην. Ἐγκύκλιος τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Τουρίνου, αὐτοῦ ἐκείνου ὅστις πρὸ ὀλίγου εἶχε κάμει τὸν πανηγυρικὸν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ἔδωκε τῷ Ῥώσῳ στρατηγῷ τὸν τίτλον ἀ π ο υ σ τ ὁ λ ο υ τοῦ Κυρίου· ἐξέθετο μάλιστα εἰκόνας παριστώσας τὴν ἁγίαν Τριάδα διὰ συμβολικῶν μορφῶν τῆς Ῥωσίας, Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας. (Κούμ. Ἱστορ. τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων Τόμ. ΙΑ', σελ. 471).

Ὅτε ὁ Ἀγγλικὸς στόλος, ὑπερβάς τὸν Ἑλλήσποντον, παρουσιάσθη πρὸ τοῦ παλατίου τοῦ Σουλτάνου κατὰ τὰ 1807, Σελὶμ ὁ Γ'. ἐξῆλθε τῆς χρυσίμου ἐκείνης θέσεως βοηθείᾳ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ τῆς πρωτεύουσας. Ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Γρηγόριος ὁ Ε', συνεβούλεσε τότε τὴν Πύλην νὰ ἀφιερωθῇ καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν Γαλλικὴν πολιτικὴν, ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τοῦ κλήρου καὶ ὅλων τῶν χριστιανῶν, διεύθυνεν αὐτὸς τὰ ἔργα τῆς ἀμύνης κατὰ τῶν Ἀγγλίων.

Τέλος, ὅτε ὁ Γκιουλέκας, Ἀλβανὸς μωαμεθανὸς, ἐπανεστῆ κατὰ τῆς Πύλης, οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς συνετέλεσαν ἰσχυρῶς εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ὀθωμανικῶν στρατευμάτων.

Καθ' ὅλους τοὺς πολέμους οὓς οἱ Τοῦρκοι ἐπολέμησαν μόνοι κατὰ τῶν Ῥώσων, ἠττήθησαν ἀπ' ἐναντίας καὶ ἐταπεινώθησαν, διότι ὁ κλήρος καὶ οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἀντὶ νὰ βοηθήσωσιν αὐτοὺς, ἐκηρύττοντο ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν των. Ἡ αἰτία τῆς διαφορῆς ταύτης διαγωγῆς δὲν προέρχεται, ὡς δύναται τις νὰ πιστεύσῃ, ἐκ τῆς ταυτότητος τοῦ θρησκευματος μεταξὺ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῶν Ῥώσων, ἀλλὰ διότι ἡ Ῥωσία εἶναι ἡ μόνη δύναμις ἣτις ὑπεστήριξε πάντοτε τοὺς χριστιανούς ἐν τῇ ἀπαίτησει τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, καὶ ὑπεσχέθη αὐτοῖς νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν πόθον τῆς τελείας ἀπελευθερώσεως, ἣτις εἶναι τὸ αἰώνιον αὐτῶν ὄνειροπόλημα καὶ ὁ μόνος σκοπὸς τῆς ὑπάρξεώς των. Ἦθελεν εἶσθαι μάλιστα ἀδύνατον νὰ ᾔῃαι ἄλλως πῶς, καὶ θέλει εἶσθαι πάντοτε οὕτως, ἐνόσω οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ ἐπιμένουσιν ἀποκλείοντες τοὺς χριστιανούς τῶν δικαιωμάτων ἅτινα ζητοῦσιν εἰσέτι καὶ τὰ ὁποῖα θέλουσιν ἐπιτύχει μετ' οὐ πολὺ, ἐκουσίως ἢ διὰ τῆς βίας.

Αἰτιῶνται ὡσαύτως ἀδίκως τὸν μωαμεθανικὸν λαὸν ὅτι ἀποκρούει πᾶσαν πολιτικὴν συγχώνευσιν μετὰ τῶν ἐντοπίων χριστιανῶν. Ὁ λαὸς οὗτος τούναντίον ἠθελεν ἀσμένως δεχθῇ αὐτὴν, ἐὰν οἱ ὀφείλοντες νὰ γνωστοποιήσωσιν αὐτῷ τὰς ἀπείρους ὠφελείας αὐτῆς, δὲν ἐπέμενον εὐχαριστοῦντες τὰ ἀτομικά των συμφέροντα μᾶλλον ἢ τὰ τοῦ κυριάρχου αὐτῶν καὶ τῶν ἰδίων ὁμοθρήσκων. Ἀλλ'

ὁ μωαμεθανικὸς λαὸς οὐδέποτε θέλει συναινέσει νὰ συγχωνευθῇ μετὰ τῶν ξένων, ἢ κάλλιον εἰπεῖν νὰ ἀπορρόφηθῇ ὑπ' αὐτῶν· οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ νομίσῃ ἄδικον ἢ φανατικὴν τὴν ἀξίωσιν ταύτην τοῦ μωαμεθανικοῦ λαοῦ.

Αἰτία λοιπὸν τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν μωαμεθανικῶν λαῶν καὶ τῶν ἀταξιῶν τὰς ὁποίας πράττουσι καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν, δὲν εἶναι ἡ μετοχὴ τῶν ἰθαγενῶν χριστιανῶν εἰς τὰς δημοσίους θέσεις τοῦ τύπου των, ἀλλ' ἡ καταδυναστεία καὶ ἡ φιλάρπαγος, ἀσεβὴς καὶ διεφθαρμένη διαγωγὴ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἡ ἐπιμονὴ αὐτῶν ἵνα ἀποκρούωσιν ἐκ τῶν πραγμάτων τοὺς ἰθαγενεῖς ὑπὲρ τοῦ τυχόντος ξένου. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει τις νὰ υποθέσῃ ὅτι οἱ ἐν τοῖς πράγμασι δεικνύουσι τὴν προτίμησιν ταύτην εἰς τοὺς ξένους διότι νομιζοῦσιν αὐτοὺς ἀνωτέρους τῶν ἰθαγενῶν κατὰ τὰς γνώσεις ἢ τὴν ἀξίαν. Ἡ ἀμάθεια, ἡ διαφθορά, τὸ φυγόπονον, ἅτινα κατήντησαν παροιμιώδη, καὶ τὰ προσωπικὰ συμφέροντα τῶν ὑπαλλήλων τούτων δὲν ἐπιτρέπουσιν αὐτοῖς νὰ ἐννοήσωσι σκέψεις τοιαύτης φύσεως. Τὸ μόνον αἷτιον τῆς προτιμήσεως ταύτης εἶναι ὅτι πρῶτον μὲν ὅτι οἱ ξένοι, ἀποβλέποντες μόνον νὰ κερδίζωσιν ἀργύριον, θέλουσιν εὐκόλως συμπράττει εἰς ὅλους αὐτῶν τοὺς σκοπούς· ἔπειτα δὲ, ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ ξένοι, γνωρίζοντες καλῶς ὅτι οὐδὲν δικαίωμα ἔχουσιν ἐπὶ τῶν θέσεων ἃς κατέχουσι, θέλουσι στέργει ἀείποτε ἵνα εὐχαριστῶσι τὰς ἰδιοτροπίας τῶν διορισάντων αὐτοὺς, φοβούμενοι μὴ παυθῶσι· τέλος δὲ ὅτι οἱ ξένοι οὗτοι, μὴ ἔχοντες καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἔχωσιν οὐδὲν συμφέρον διὰ τὸ εὖ εἶναι καὶ τὸ μέλλον τοῦ τόπου, θέλουσι διαμένει ἀπαθεῖς ἐνώπιον τῶν κακώσεων, τῶν διασπαθήσεων καὶ τῶν ἄλλων δεινῶν τὰ ὁποῖα πράττουσι καθ' ἐκάστην οἱ Τούρκοι ὑπουργοὶ, ἐνῶ οἱ ἰθαγενεῖς, θέλουσι διάγει ὅλως διόλου διαφόρως, ἀποβλέποντες εἰς τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὸ μέλλον τοῦ τόπου των.

Πρὸ πάντων ἡ διαγωγὴ αὕτη τῶν Τούρκων ὑπουργῶν φέρει εἰς ἀπελπισίαν τοὺς μωαμεθανικοὺς λαοὺς καὶ ἀναρρίπτει ἐν αὐτοῖς πᾶσαν τὴν ἀγριότητα τῆς βαρβάρου αὐτῶν φύσεως. Εἶναι λοιπὸν παράδοξον ὅτι οἱ ἀποικισθέντες οὗτοι λαοὶ κορεννύουσι τὴν λύσ-

σαν αὐτῶν ἐπὶ πᾶν ὅτι ἤθελον ἀπαντήσῃ μὴ δυνάμενον νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτό; Οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ στρατιῶται, Ἄγγλοι τε καὶ Γάλλοι, οἱ δολοφονούμενοι ἢ κακούμενοι εἰς διάφορα μέρη τοῦ τόπου τούτου ὑπὸ μωαμεθανῶν ἐκ τοῦ λαοῦ, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα ἔφθανον ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἵνα ὑπερασπισθῶσι τὸν λαὸν τοῦτον κατὰ τῆς Ῥωσίας, δὲν ἦσαν χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς! Οἱ τάφοι οἱ πέρυσιν ἱερισθέντες εἰς Σταυροδρόμιον δὲν ἦσαν τάφοι χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς· οἱ τάφοι αὐτῶν εὐρίσκονται πανταχοῦ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν μωαμεθανῶν, ὅτινες θρησκευτικῶς πάντοτε ἐσεβάσθησαν αὐτούς· ἦσαν οἱ τάφοι τῶν Γάλλων στρατιωτῶν τῶν ἀποθανόντων ἐν τοῖς νοστοκομείοις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῶν τραυμάτων ἅπερ ἔλαβον μαχόμενοι κατὰ τῶν Ῥώσων! Οἱ βεβηλόσαντες λοιπὸν τὰ λείψανα τῶν ἡρώων τῆς Κριμαίας ἀνατρέποντες καὶ καταπατοῦντες τοὺς σταυροὺς οὓς οἱ συναγωνισταὶ αὐτῶν ἔθεσαν ἐπ' αὐτοῖς, δὲν ἦσαν ἄνθρωποι ἐκ τοῦ μωαμεθανικοῦ λαοῦ· ἦσαν οἱ μαθηταὶ τοῦ στρατιωτικοῦ Τουρκικοῦ σχολείου, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ καθηγητάς των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Κυριώτατα κωλύματα πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν ψηφισθεισῶν μεταρρυθμίσεων.

Τὸ κυριώτατον καὶ μέγιστον τῶν κωλυμάτων τούτων εἶναι τὸ ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ ἐφαρμόσῃ τις εἰς χώραν τῆς ὁποίας ὁ ἡγεμὼν πρεσβεύει τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν, μεταρρυθμίσεις καὶ θεσμοθεσίας χριστιανικὰς, ἀφίνων ἐνταυτῷ τὸν ἰσλαμισμόν ὡς θρησκείαν τοῦ προσώπου τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Τὸ κεφαλαῖῳδες τοῦτο κώλυμα, ὅσον συμφυρὲς καὶ ἂν ᾖ μὲ τὴν φύσιν τοῦ Τουρκικοῦ συστήματος, δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ παρὰ εἰς τὰς καιρικὰς περιστάσεις, καὶ ἤθελεν εἶσθαι ἐπομένως δυνατόν νὰ τὸ ὑπερνικήσῃ τις, ἀφοῦ ἤδη ἔγεινε γνωστὸν διότι ἔξαρτᾶται παντάπασι

ἐκ μόνης τῆς θελήσεως τοῦ Σουλτάνου, ὅστις δὲν δύναται νὰ ἔχῃ οὐδένα λόγον σπουδαῖον ὥστε νὰ μὴ θέλῃ νὰ κάμῃ αὐτὸ νὰ ἐκλείψῃ. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἤθελεν εἶσθαι εὐκολώτατόν εἰς τὰς μεγάλας δυνάμεις νὰ ἄρῳσιν αὐταὶ διὰ τῆς παρεμβάσεώς των τὸ κώλυμα τοῦτο, ὅπως προλάβωσι σοβαρωτέρας περιπλοκάς. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην θέλομεν ἀποδείξει ἐν τοῖς ἐφεξῆς κεφαλαίοις.

Ἀλλὰ δὲν ἤθελεν εἶσθαι τόσον εὐκόλον νὰ νικήσῃ τις τὴν ἀπηλπισμένην ἀντίστασιν ἣν οἱ ὑπάλληλοι, μεγάλοι καὶ μικροὶ, θέλουσιν ἀντιτάξει κατὰ τοῦ μέτρου τούτου ὡς καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην μεταρρύθμισιν δυναμένην νὰ καταργήσῃ τὸ μονοπώλιον ὅπερ καρποῦνται. Τὸ κώλυμα τοῦτο εἶναι συστηματικόν, ἐσκεμμένον καὶ ἰσχυρῶς ὑποστηριζόμενον ὑπὸ πάντων τῶν ὀργάνων τῆς ἐξουσίας. Ἐπομένως εἶναι ἰσχυρογνωμονέστατον καὶ δυσκολώτατον νὰ καταστραφῇ. Ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἄτομα, ἅτινα παχύνονται μὲ βλάβην τῆς ἀπείρου πλειονοψηφίας τῶν ἰθαγενῶν, συνομνύουσι βεβαίως κατὰ τῆς εἰσαγωγῆς πάσης μεταρρύθμισεως εἰς τὴν πατρίδα μας, τὸ δὲ χάτι-χουμαγεῖν τὸ θεωροῦν ὡς τεμάχιον χάρτου καλὸν νὰ διαβουκολήσῃ ἐπὶ τινὰ χρόνον τὴν εὐπιστίαν τῆς Εὐρώπης.

Τοσοῦτον δυσκολώτερον εἶναι νὰ ὑπερβῇ τις τὸ κώλυμα τοῦτο, καθ' ὅσον ἀπ' εὐθείας εἰς αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ ἄτομα αἱ μὲν χριστιανικαὶ δυνάμεις εὐπρεπῶς φερόμεναι, ὁ δὲ Σουλτάνος ἐν τῇ καλῇ αὐτοῦ πίστει, ἐνεπιστεύθησαν τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὑπ' αὐτῶν ψηφισθεισῶν μεταρρύθμισεων!

Ἄπαντες γινώσκουσι, καὶ ἡμεῖς εἰς πολλὰ μέρη τῆς παρούσης βίβλου τὸ ἀπεδείξαμεν, μέχρι τίνος βαθμοῦ οἱ δημόσιοι οὗτοι ὑπάλληλοι κατεχράσθησαν καὶ ἔτι καταχρῶνται καθ' ἐκάστην τῶν γενναίων διαθέσεων καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν μεγάλων δυνάμεων καὶ τοῦ Σουλτάνου. Εἶδομεν, καὶ τὰ πράγματα μαρτυροῦσιν αὐτὸ, ὅτι καταβάλλουσιν ἀπάσας αὐτῶν τὰς δυνάμεις ἵνα διεγείρωσι τοὺς μωαμεθανοὺς κατὰ τῶν μεταρρύθμισεων τούτων καὶ ἵνα κάμωσιν αὐτὰς ἀπεχθεῖς εἰς τοὺς χριστιανοὺς, καὶ ὅτι ἐξαπατῶσι τεχνήντως τὸν κυριάρχην ἀποδίδοντες τὴν μὴ ἐπιτυχίαν ὧν ὑποτιθεμένων προοπτικῶν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν

χατί-χουμαγιούν, ὅτε μὲν εἰς τὴν κακὴν πίστιν τῶν χριστιανῶν, ὅτε δὲ εἰς τὸν φανατισμὸν τῶν μωαμεθανῶν ἢ εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν μεγάλων δυνάμεων τέλος, ὅτι ἐκμεταλλεύουσι μετὰ τῆς αὐτῆς θρασύτητος, τὴν καλὴν πίστιν τῶν χριστιανῶν πρέσβειων ἀπατῶντες αὐτοὺς ἐπίσης διὰ τῶν αὐτῶν δολιοτήτων.

Ἀλλὰ τὸ αἰσχιστον διὰ τὴν τιμὴν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ αἰῶνος, εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ὑποκινουσι πρὸ πάντων κατὰ τε τῶν μεγάλων δυνάμεων καὶ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν τὰ εὐτελέστατα ἐλατήρια τῆς ἀπίστου πολιτικῆς, βοηθεία τῆς ὁποίας οἱ Τοῦρκοι ἀείποτε ἐθριάμβευσαν κατὰ τῶν χριστιανῶν. Ἐννοοῦμεν δὲ τὴν λεπτὴν ἐκείνην καὶ βάνανυσον ἐνταυτῷ πανουργίαν τῆς ὁποίας ἡ ἱστορία μᾶς προσφέρει ἄπειρα παραδείγματα, ἥτις ὑπῆρξεν ἀείποτε ἡ κυριωτάτη πηγὴ τῶν συμφορῶν ἃς ἡ τοῦ ἰσλαμισμοῦ βαρβαρότης προϋξένησε τῷ χριστιανικῷ πολιτισμῷ, συνισταμένη ἐξαιρέτως εἰς τὸ ἀναρρίπιζειν καὶ διατηρεῖν τὴν διαφωνίαν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν.

Ὁρμώμενοι ἐκ τῆς καταχθονίου ταύτης ἀρχῆς, τῆς πατροπαράδοτου παρ' αὐτοῖς, οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Σουλτάνου μεταχειρίζονται ἔτι κατὰ τῶν χριστιανῶν, ἐν πλήρει δεκάτῳ ἐννάτῳ αἰῶνι, καὶ δυστυχῶς μετὰ τινος ἐπιτυχίας, αὐτὸ ἐκείνο τὸ μέσον δι' οὗ ἄλλοτε τόσον καλῶς ἐπετύγχανον. Ἄπαντες αὐτῶν οἱ ἀγῶνες τείνουσιν εἰς τὸ συνδουλίξειν καὶ διατηρεῖν διαφωνίας μεταξὺ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπων τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, καὶ ἐρεθίζειν τὸ εὐόργητον αὐτῶν ὅπως ἀποτρέψωσιν αὐτοὺς τοῦ κυρίου ζητήματος καὶ οὕτω νὰ ἐξαγοράζωσι τὸν καιρὸν ὅσον ἔνεστι ἐπὶ πολὺν χρόνον.

Δυστυχῶς ἡ ὀξύδερκεια τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματείας ἐλαττοῦται πολλάκις ἀπέναντι τῆς Τουρκικῆς διπροσωπίας, καὶ οἱ χριστιανοὶ πρέσβεις πολλάκις ἐξαπατῶνται ὑπὸ δολίων πιθηκισμῶν, τῶν ὁποίων δὲν δύνανται μὲν νὰ ἴδωσι τὰ χινοῦντα, εἰσὶ δὲ οὗτοι τὰ συνήθη ὄργανα τῆς ἰσλαμικῆς πολιτικῆς.

Τοιαῦτα εἶναι τὰ κυριώτερα, δύναται τις μάλιστα νὰ εἴπῃ τὰ μόνον κωλύματα πρὸς τὴν ἐντελῆ ἐπιτυχίαν ὅλων τῶν ἀγῶνων

οὓς κατέβαλον μέχρι τοῦδε ὅπως ἐξέλθωσιν ἐκ λαβυρίνθου τοῦ οἰοίου ἢ μόνη διέξοδος ἦτον ἄγνωστος! . . .

Ἀλλὰ σήμερον ὅτε ἡ διέξοδος αὕτη δεικνύεται ἀκριβέστατα, καὶ ἀπεδείχθη ἐναργῶς ὅτι ἀδύνατόν ἐστι ν' ἀνοιχθῇ ἄλλη· σήμερον ὅτε τὰ ἀληθῆ προσκόμματα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει ἐγνώστησαν καλῶς, αἱ μεγάλαι δυνάμεις δὲν ἔχουσι πλέον οὐδεμίαν δυσκολίαν σπουδαίαν δυναμένην νὰ ἀναγκάσῃ αὐτάς ἵνα παρατείνωσι πλεῖστον τὴν ἐκτέλεσιν τῆς μεταρρύθμισεως ταύτης, συμφώνως μὲ τὰ παρ' αὐτῶν ἀποφασισθέντα. Ὀφείλουσιν ἐκ τοῦ ἐναντίου νὰ λύσωσιν ἄνευ ἀναβολῆς τὸ φοβερὸν τοῦτο πρόβλημα καὶ νὰ ἐκκόψωσι δι' ἀποφασιστικοῦ κτύπου τὰ δύο ἐμπόδια ἅτινα παρεμποδίζουν αὐτάς, διὰ τῆς χριστιανοποιήσεως τοῦ κυριάρχου τοῦ Βυζαντίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων καὶ αἱ ἀναγκαστικαὶ αὐτῆς συνέπειαι.

Οἱ πλείστοι δὲν ἠδυνήθησαν ἢ προετοιμήθησαν ὅτι δὲν εἶδον ἐν τῇ συνθήκῃ τῶν Παρισίων παρὰ ἀπλὴν τινα συνθήκην εἰρήνης συνομολογηθεῖσαν μεταξὺ Ῥωσίας ἀφ' ἑνὸς, καὶ Γαλλίας, Ἀγγλίας, Σαρδηνίας καὶ τῆς Ἰψηλῆς Πύλης ἀφ' ἑτέρου· τέλος μίαν τῶν συνθηκῶν ἐκείνων ὁποίας μᾶς παρουσιάζει ἡ ἱστορία κατὰ χιλιάδας. Δι' αὐτοὺς ἅπαντα ἡ σπουδαιότης αὐτῆς φαίνεται συγκεφαλαιουμένη εἰς τοὺς ὅρους τοὺς ἀφορῶντας τὴν ὁροθεσίαν τῆς Μολδαβίας, τῆς Ῥωσίας καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Εἰς τὸν κανονισμόν τῶν παραδουναβειῶν Ἡγεμονειῶν καὶ τῆς Σερβίας· τέλος εἰς τὴν οὐδετεροποίησιν τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ τὴν ἐλευθέραν ναυτιλίαν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως καὶ τῶν αὐτοῦ διακλαδώσεων. Ἀλλὰ διὰ τὸν ἐξετάζοντα μᾶλλον τὸ πνεῦμα τῆς συνθήκης τῶν Παρι-

σίῳν ἢ τὸ γράμμα αὐτῆς, καὶ κρίνοντα τὰ πράγματα ἄνωθεν, ἅπαντα ἡ δύναμις αὐτῆς τῆς ἐπισήμου πράξεως συνίσταται καθ' ὁλοκληρίαν ἐν τῷ ὄρω ὃν πανδήμως ἔθεσεν ἡ συνθήκη αὕτη ὡς ἀρχὴν δημοσίου Εὐρωπαϊκοῦ συμφέροντος: ὅτι, ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ ΔΙΩΝΑ ΚΡΑΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΝ ΕΝ ΕΥΡΩΠῃ ΔΕΝ ΔΤΝΑΤΑΙ ΠΛΕΟΝ ΝΑ ΔΙΑΜΕΝΗ ΕΚΤΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ.

Αἱ καταθλιπτικαὶ καὶ τυραννικαὶ ἑξεις τοιοῦτου Κράτους ἔπρεπε κατὰ φυσικὸν λόγον νὰ κινήσωσι τὰ ὅμοια Κράτη νὰ ἐπέμβωσιν ἐν ὀνόματι τῆς φιλάνθρωπίας μεταξὺ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ καὶ ἐκείνων οἵτινες ὑπέφερον τὰς βιαιοπραγίας αὐτοῦ, καὶ ν' ἀποκτῶσι, ὅτε μὲν τὸ ἐν, ὅτε δὲ τὸ ἄλλο, τὸ μονοπώλιον τῆς προστασίας τῶν ἀσθενῶν. Οἱ συνεχεῖς ἐνδοιασμοὶ αὐτῶν, ἡ ἐπαύξεισις τῆς ὑπεροχῆς τῶν προστατευόντων αὐτοὺς, αἱ ἀνησυχίαι καὶ ζηλοτυπίαί τῶν ἀξιούντων νὰ ἀντικαταστήσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τοῦτο, τέλος πάντων ἡ ἀνώμαλος θέσις δεσπότης μεταβάλλοντος καθ' ἐκάστην κυρίου, ἡπεῖλει ἤδη νὰ ἀνατρέψῃ τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἰσορροπίαν. Ἡ πράξις τῆς 30 Μαρτίου 1856 ἐκανόνισε πάσας τὰς σοβαρὰς ταύτας ἀταξίας.

Τὸ λέγομεν παρρησία, ἅπαντα ἡ Παρισιανὴ συνθήκη συνίσταται εἰς τοῦτο. Ἐν τῇ πολιτικῇ πρέπει πάντοτε νὰ προσδοκᾷ τις τὰ πλέον ἀπροσδόκητα πράγματα· ἡ εἰρήνη, τὴν ὁποίαν ἡ μεγάλη αὕτη πράξις καθιέρωσε εἶναι δυνατόν νὰ διαταραχθῇ αὐρίον· ἀλλ' ὅ,τι ἡ ἐνδεχομένη αὕτη διαίρεσις τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων δὲν θέλει δυνηθῇ πλέον νὰ καταστρέψῃ, καὶ τὸ ὅποιον θέλει ἐπιζήσει εἰς πάντα πόλεμον, ἔστω καὶ γενικόν, εἶναι τὸ ἐπιτευχθὲν ἠθικὸν ἀποτέλεσμα τούτέστιν, ἡ ἀνάγκη τῆς χριστιανοποιήσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν συμβῇ, ἡ αἰωνόβιος πάλη τῆς βαρβαρότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ ἰσλαμισμού καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, τετέλεσται διὰ τῆς εἰσελεύσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἐν τῇ μεγάλῃ Εὐρωπαϊκῇ οἰκογενείᾳ.

Παρόδοξον πρᾶγμα, τὸ γεγονὸς τοῦτο ὅπερ προώρισται ὅπως μεταπολιτεύσῃ τὴν Ἀνατολὴν, ὅπως ἐπαναγάγῃ εἰς τὴν χριστια-

νικήν πίστιν τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀρπαγείσας χώρας, παρῆλθε χωρὶς νὰ παρατηρηθῇ! Αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ προπαρασκευάσαντες αὐτὸ φαίνονται διστάζοντες νὰ ἀποπερατώσωσι τὸ ἔργον αὐτῶν!

Ἐν τούτοις ἅς ἀποδόσωμεν αὐτοῖς τὸ ὀφειλόμενον δίκαιον· διότι κατέστησαν ἀδύνατον τὸ στήσιον (*statu quo*) διὰ τῆς συνδέσεως ἣν ὥρισαν μεταξύ τῶν πλεονεκτημάτων ἅτινα παρεχώρησαν τῇ Ἱψηλῇ Πύλῃ, καὶ τῶν μεταρρυθμίσεων ἅς προεκήρυξεν αὕτη τῇ 28 Φεβρουαρίου 1836.

Τῷ ὄντι, ἡ φροντίς τὴν ὁποίαν κατέβαλον οἱ πληρεξούσιοι τῆς Γαλλίας, Ῥωσίας, Αὐστρίας, Μεγάλης Βρετανίας, Πρωσίας καὶ Σαρδηνίας νὰ ἀναφέρωσιν ἐν τῇ γενικῇ συνθήκῃ, ἐναντίον τῆς κακῆς θελήσεως τῶν πληρεξουσίων τοῦ Σουλτάνου, τὰς μεταρρυθμίσεις ἅς ὁ κύριος αὐτῶν, ὑπὸ τὴν πρόφρονά πίεσιν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, παρεχώρησεν ἐκουσίως τοῖς ὑπηκόοις αὐτοῦ, δὲν ἦτον ἡ ἔνδειξις ὅτι αὐταὶ αἱ μεταρρυθμίσεις ἤθελον εὑρεθῇ ἐν τῇ συνθήκῃ, ἐὰν ὁ Σουλτάνος ἐπιτηδεύει δὲν προελάμβανε παραχωρῶν αὐτάς; Δὲν ἦτο πρόδηλον ὅτι τὰ ὑψηλὰ συμβαλλόμενα μέρη, μνημονεύοντα τὰς μεταρρυθμίσεις μεταξύ τῶν ἐγγυήσεων τῆς εἰρήνης, ἐπεφυλάττοντο εἰς ἑαυτὰς τὸ δικαίωμα νὰ κωλύσωσι τὴν Ἱψηλὴν Πύλιν νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων ἅτινα αὐταὶ παρεχώρησαν αὐτῇ γενναίως, καὶ νὰ δύναται νὰ διακωνίσῃ κατὰ τὴν θέλησίν της τὰς αἰτίας αἵτινες συνετέλεσαν ὡς πρόφασις τοῦ πολέμου, καὶ οὕτω νὰ βραδύνῃ ἀορίστως τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων αὐτῆς; Δὲν εἶπετο ἐκ τούτου ὅτι, ἐὰν ἀφ' ἐνὸς μὲν αἱ δυνάμεις θεωροῦν ὡς γενικὸν συμφέρον νὰ ἐγγυηθῶσιν αὐτῇ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ἀνεξαρτησίαν, αὐτάς τὰς δύο μεγάλας βάσεις τοῦ δημοσίου Εὐρωπαϊκοῦ δικαίου (α)· νὰ ἔχῃ τὴν τακ-

(α) α Αἱ Α. Μ. ὑποχρεοῦνται, ἐκάστη τὸ καθ' ἑαυτὴν, νὰ σέβωνται τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς χώρας τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, ἐγγυώμεναι ἀπὸ κοινοῦ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης, καὶ θεωροῦσαι κατὰ συνέπειαν πᾶσαν πρᾶξιν φύσει προσβάλλουσαν αὐτὰ ὡς ζητῆμα κοινοῦ συμφέροντος». (Ἄρθρ. 7 τῆς γενικῆς συνθήκης τῶν Παρισίων).

τικὴν αὐτοῦ θέσιν ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς Εὐρώπης (καὶ ὅχι ὡς μέχρι τοῦδε ἀπλὴν τινα θέσιν πράγματι)· νὰ ἔχῃ τὴν ψῆφόν του εἰς ὅλα τὰ ζητήματα τὰ ἐνδιαφέροντα τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἰσορροπίαν· ν' ἀποτελῇ μέρος τῆς πεπολιτισμένης οἰκογενείας, βέβαιον ὃν ὅτι θέλει εὖρει, δι' αὐτῶν τῶν πλεονεκτημάτων τῆς Εὐρωπαϊκῆς συμφωνίας, συμμάχους ἐν περιπτώσει ἀδίκου ἐπιθέσεως καὶ μεσίτας ἐν περιπτώσει διαφωνῶν μετὰ τῶν γειτόνων αὐτοῦ (α). ἂφ' ἐτέρου δὲ αἱ δυνάμεις οὐχ ἥττον λόγου ἄξιον ἐνόμιζον νὰ ἴδωσι τὴν Ἰψηλὴν Πύλιν συμμορφουμένην μὲ τοὺς ὑπὸ τοῦ θετικοῦ δικαίου τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν ὀρίζομένους κανόνας· ἀπῆτουν δὲ ἵνα ἐκτελέσῃ αὕτη τὴν μεταρρύθμισιν ταύτην τοῦ ἀρχαίου αὐτῆς συστήματος βοηθοῦσα τὸ ἐμπόριον, χορηγοῦσα εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτῆς τοῦλάχιστον τὴν αὐτὴν νομικὴν προστασίαν ἣς ἀπολαύουσιν οἱ ξένοι παρ' αὐτῇ, ἐφαρμόζουσα τέλος ἄνευ διακρίσεως εἰς ὅλους αὐτῆς τοὺς ὑπηκόους νόμους ὁμοίους μὲ τοὺς τῶν χριστιανικῶν λαῶν, ἀρυσμένους ἐκ τῶν αὐτῶν πηγῶν, ἐρειδομένους ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, ἐνὶ λόγῳ, καθιδρύουσα χριστιανικὸν πολιτισμόν·

Ἄς ἀναγνώσῃ τις αὖθις μετὰ προτοχῆς τὸ κείμενον τῆς συνθήκης καὶ τὰς συζητήσεις αἵτινες παρεσκευάσαν αὐτὸ, καὶ θέλει πεισθῇ ὅτι οὐδόλως ὑπερβολῇ χρώμεθα: Ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ ἡ ἀπὸ τέσσαρας ἤδη αἰῶνας διαχωρίζουσα τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἐκ τῶν ἐξευγερισμένων Κρατῶν δὲν ἐξηλείφθη εἰμὴ μετὰ τὰς μεταρρυθμίσεις ἃς προεκήρυξεν ὁ Σουλτάνος· ὅτι ἡ σύνοδος ἦν ἀπεδεικνύμενη πρὸ ὀλίγου δὲν εἶναι ἀπάτη ἐκ μέρους ἡμῶν, ὅτι αὕτη ὑπάρχει, ὅτι αὕτη ἐθεσπίσθη ἂν ὅχι ἐπὶ σκοπῷ νὰ κάμουν ὥστε νὰ ἐπιφέρῃ τὰ ἀποτελέσματα ἅτινα προϋλέγομεν, ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἵνα ἐμποδίσουν τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ Σουλτάνου νὰ ἀφήσουν εἰς κατὰ-

(α) « Ἐὰν ἐπέλθῃ διαφωνία τις μετὰ τῆς Ἰ. Πύλης καὶ μιᾶς ἢ πολλῶν ἐκ τῶν ἄλλων ὑπογραψασῶν Δυνάμεων, ἐπαπειλοῦσθαι τὴν συντήρησιν τῶν σχέσεων αὐτῆς, ἢ Ἰ. Πύλη καὶ ἐκάστη τῶν Δυνάμεων αὐτῶν, πρὶν ἢ προστρέξουν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὀπλῶν, θέλουσι δίδει καὶρὸν εἰς τὰ ἄλλα συμβαλλόμενα μέρη νὰ προλαμβάνωσι τὸ δεινὸν τοῦτο διὰ τῆς μεσολαβήσεώς των. » (αὐτ. ἄρθρ. 8).

στασιν νεκροῦ γράμματος τὰς μεταρρυθμίσεις ταύτας ἅς θεωροῦμεν ὡς τὴν πολυτίμον ζύμην ῥιζικῆς μεταπολιτεύσεως, καὶ τῶν ὁποίων τὴν δυνατὴν ἐφαρμογὴν ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει τῶν πραγμάτων, πιστεύοντες οἱ πληρεξούσιοι, δὲν ἐθεώρουν αὐτὰς εἰμὴ ὡς ἀπλᾶς βελτιώσεις.

Οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοί, οὔτινες ἐγνώριζον μὲν κάλλιστα ὅτι ἦτον ἀδύνατον νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ χάτι-σερίφ τοῦτο, ἐν ὧσ' αἱ ἀρχαὶ τοῦ ἰσλαμισμού ἤθελαν εἶσθαι αἱ τῆς κυβερνήσεώς των, ὑπελογίζοντο δὲ ὡς καὶ ἡμεῖς, ὅτι εἴ τι καὶ ἂν δανεισθῶσιν ἐκ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, τοῦτο ἔμελλε νὰ συνεπιφέρῃ μεταπολίτευσιν ἐναντίαν εἰς τὰ προσωπικὰ αὐτῶν συμφέροντα, ἀνέπτυξαν πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἐπιτηδειότητα ὅπως ἐμποδίσωσιν οὐδὲν ἐν τῇ συνθήκῃ τῶν Παρισίων νὰ δύναται νὰ ὑπομιμνήσκη τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Σουλτάνου τὰς ἀφορώσας τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ, καὶ νὰ γείνωσιν αὗται τρόπον τινα τὸ ἀντίρροπον (contre-poids) τῶν πλεονεκτημάτων ἃτινα καθιέρουν τὰ ἄρθρ. 7 καὶ 8.

Ἐνεκα τούτου ἀφοῦ ἐπὶ πολὺν χρόνον τὸ διδάνιον ἀντέστη εἰς τοὺς πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, τοὺς ὑπαγορεύοντας αὐτῷ τὰς μεταρρυθμίσεις ταύτας ὡς ἐγγυήσεις ἀναγκαίαις εἰς τὴν εἰρήνην, αἴφνης βλέπομεν αὐτὸ μεταδόλλον τακτικὴν, καὶ, ἀπὸ τῆς 18 Φεβρουαρίου, δημοσιεῦον πολυκρότως τὸ περίφημον τοῦτο χάτι-χουμαγιούν, ὃπερ ὑπερέβαινε, ὡς ἔλεγον, μὲ ὕψος παρὰ πολὺ ἀνατολικόν, πάντα ὅσα ἤλπισαν, δηλ. τὸ διδάνιον ἐννόησεν ὅτι προτιμώτερον ἦτο νὰ πράξῃ αὐθορμήτως ὅ,τι αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις, σύμμαχοι καὶ πολέμιοι τὴν προτεραίαν, ἤθελον ἐπιβάλλει αὐτῷ τῇ ἐπαύριον. Ἐπειτα δὲ δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ἐλπίζῃ ὅτι προλαμβάνον οὕτως, ὑπὸ φαινομένην ἐκουσιότητα, πᾶσαν τῆς συνόδου ἀπόφασιν, ἐδύνατο ἴσως νὰ ἐπιτύχῃ ἐν τῇ συνθήκῃ σιωπὴν περὶ τούτου, καὶ ὅτι ἡδύνατο τῆς εἰρήνης γενομένης, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ μὴ δυνατοῦ τῆς ἐφαρμογῆς, φόβου ταραχῶν, νὰ τροποποιήσῃ κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του, ἢ καὶ νὰ ἀφήσῃ εἰς τὴν κατάστασιν νεκροῦ γράμματος τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ χάρτου;

Ἀλλ' οἱ πληρεξούσιοι, ὁρμεμφύτως, μᾶλλον δ' εἶπεν ὑπ' αὐτῆς

τῆς χειρὸς τῆς χειραγωγούτης τὸν ταραττόμενον ἄνθρωπον ὀδηγούμενοι, ἵνα τιμῇσωσι δημοσίως τὸ αὐθόρμητον τοῦ Σουλτάνου, διεκήρυξαν ὁμοφώνως ὅτι ἡ τῆς εἰρήνης συνθήκη θέλει κάμει μνείαν τῶν ἐλευθερίως ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου παραχωρηθεισῶν μεταρρυθμίσεων εἰς ἅπαντας αὐτοῦ τοὺς ὑπηκόους.

Θεωροῦμεν ὡς σπουδαιότατον, ἵνα φανῇ καλῆτερον ἢ σύνδεσις αὕτη ἣν ἀπεδείξαμεν μεταξὺ τῶν ἄρθρ. 7 καὶ 8 καὶ τοῦ ἄρθρ. 9, νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα αὐτὰ τὰ κείμενα τῶν πρωτοκόλλων καὶ τοῦ 9 ἄρθρου τῆς γενικῆς συνθήκης, ἐν οἷς ἐθεσπίσθη ἡ σύνδεσις αὕτη ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν τῶν κειμένων θέλει ἀποδείξει εὐκόλως, ὅσον ὀλίγον καὶ ἂν ἐνθυμῇται τις, ὅτι πρὸ ὀλίγου εἶπομεν, ὅτι ἡ συνθήκη τῶν *Παρισίων* πρέπει νὰ μεταποιηθῇ, ἐὰν αἱ ὑποσχεθεῖσαι μεταρρυθμίσεις δὲν ἐκτελεσθῶσιν, ἃς γένῃ ὅ,τι γένῃ. Τὸ καθ' ἡμᾶς, θέλομεν ἀποδείξει ὅτι ὁ ἀναγκαῖος ὅρος ἵνα δυνηθοῦν νὰ ἐκτελεσθῶσιν, δηλ. ἵνα τὸ ἀτελεύτητον Ἀνατολικὸν ζήτημα λυθῇ ὀριστικῶς, δὲν ὑπάρχει ἄλλος παρὰ τὴν *χριστιανοποίησιν* τῶν κόμων, τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ ταύτης τῆς αὐτοκρατορίας· ὅτι ἡ λύσις αὕτη εἶναι ἡ μόνη δυνατὴ, καὶ ὅτι πρέπει, ἐκὼν ἀέκων, ταχέως ἢ βραδέως, νὰ παραδεχθῇ ταύτην ὁ Σουλτάνος ἐὰν θέλῃ νὰ σώσῃ τὴν δυναστείαν του· νὰ ἐπιβληθῇ αὕτη ὑπὸ τῆς Εὐρώπης, ἐὰν θέλῃ νὰ ἀποφύγῃ νέους ἀγῶνας, τοῦ ἰσλαμισμοῦ ὄντος ἀνικῆτου προσκόμματος εἰς πᾶσαν ἀπόπειραν πολιτισμοῦ.

« Ὁ κόμης Κ. Ὁρλώφ, καὶ ὁ βαρόνος Κ. Χούδνερ, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ λοιποὶ πληρεξούσιοι, ἀποφαίνονται νὰ γένῃ μνεία, ἐν τῇ γενικῇ συνθήκῃ, τῶν ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ληφθέντων μέτρων. Ἐπικαλοῦνται τὸ κείμενον αὐτὸ τοῦ τετάρτου ὅρου, ὅστις ὑποχρεοῖ εἰς τοῦτο τοὺς πληρεξουσίους, χωρὶς ὅμως νὰ δύναται νὰ προκύψῃ ἐκ τούτου προσβολὴ εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀξιοπρέπειαν τοῦ στέμματος τοῦ Σουλτάνου.

« Οἱ πληρεξούσιοι τῆς Γαλλίας, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Μεγάλης Βρετανίας ἀποδίδουσι τιμὴν εἰς τὸν ἐλευθέριον χαρακτῆρα τῶν διατάξεων τῶν γενομένων ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ μὲ τὸν

σκόπον τοῦτον κρίνουσιν ἀπαραίτητον νὰ μνημονεύσωσιν αὐτάς ἐν τῇ τελευταίᾳ πράξει τῆς συνόδου, οὐδόλως δὲ ἵνα παράξωσιν ἐκ τούτου οἰονδήποτε δικαίωμα ἐπεμβάσεως εἰς τὰς σχέσεις τῆς κυβερνήσεως τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου μετὰ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ.

« Ὁ Ἀαλῆ-Πασᾶς ἀποκρίνεται ὅτι ἡ πληρεξουσιότης ἦν ἔχει δὲν ἐπιτρέπει αὐτῷ νὰ συγκατατεθῇ πληρέστατα εἰς τὴν γνώμην τῶν λοιπῶν πληρεξουσίων, λέγων ὅτι θέλει λάβει διὰ τοῦ τηλεγράφου, τὰς διαταγὰς τῆς αὐλῆς του. »

Ὁ ἀναγνώστης ἅς σκεφθῇ τώρα ὅπως τὸν ὑπαγορεύσῃ ἡ ἐχέ-φροσύνη του περὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἐκφράσεων πάντων τῶν χριστιανῶν πληρεξουσίων καὶ τῶν τοῦ Ἀαλῆ-Πασᾶ!!!...

Τέλος, μετὰ πολλὰς ἄλλας ἀποδείξεις δυσπιστίας καὶ νέων διαταγμῶν τοῦ μεγάλου βεζύρου, καὶ μετὰ τὴν πρόφασιν ἐλλεί-ψεως ὁδηγίων, οἱ τῆς συνόδου πληρεξούσιοι, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν τοῦ Σουλτάνου, ἀπεφάσισαν ὁμοφώνως ἐν τῇ συνεδριάσει αὐτῶν τῆς 25 Μαρτίου (α) ἵνα τὸ ζήτημα τοῦ τετάρτου ὅρου ὡς καὶ τὰ παρὰ τοῦ Σουλτάνου ληφθέντα μέτρα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν γενομένων ἀποφάσεων εἰς τὰς συνελεύσεις τὰς ἐν Βιέννῃ, Κωνσταντινουπόλει καὶ Παρισίοις, ἐκφρασθῇ ἐν τῇ γενικῇ συνθήκῃ κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον, γενόμενον ὀριστικόν, ὅστις εἶναι τὸ ἄρθρ. 9 τῆς γενικῆς συνθήκης.

« Ἡ Α. Α. Μ. ὁ Σουλτάνος, ἐν τῇ ἀδιαλείπτῳ αὐτοῦ μερίμνῃ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῶν ὑπηκόων του, ἄνευ διακρίσεως θρησκείας οὐδὲ φυλῆς, ἐκδόσας διάταγμα, βελτιοῦν τὴν τύχην αὐτῶν, καθιε-ροῖ ἐπίσης τὰς γενναίας αὐτοῦ προθέσεις ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν

(α) Ἡ κατὰ θεῖαν πρόνοιαν σύμπτωσις αὕτη τῆς ἡμερομηνίας τῆς ἀπο-φάσεως ταύτης τῆς συνόδου τῶν Παρισίων μετὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἦν οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς θεωροῦν καὶ πανηγυρίζουν πανταχοῦ ὡς τὴν ἐπέ-τειον τῆς; ἐαυτῶν ἀνεξερτησίας, εἶναι λίαν ἀξιοσημείωτος! Ναί, ἀξιοση-μείωτος εἰς πολλὰ εἶναι ἡ ἡμέρα αὕτη διότι, τίς οἶδεν ἂν κατ' αὐτὴν αὐθις ἀναφανῇ τις Ῥῆγας ἡ Ὑψηλάντης; ἡ Γερμανὸς καὶ διὰ τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ σάλπιγγος, τῆς σάλπιγγος τῆς ἐλευθερίας ἀνεγείρῃ τοὺς νῦν βαρυ-θυμοῦντας χριστιανικοὺς λαοὺς; τῆς Ἀνατολῆς, οἱ δὲ ἐγαρθέντες κατα-συντρίψωσιν ὡς σκευὴ κεραμέως τὰς ἀλύτεις τῆς τυραννίας; Σ. Μ.

κατοίκων τῆς αὐτοκρατορίας του, θέλων δὲ νὰ δώσῃ νέαν περὶ τούτου μαρτυρίαν, ἀπεφάσισε νὰ κοινοποιήσῃ πρὸς τὰς συμβαλλομένας δυνάμεις τὸ ῥηθὲν διάταγμα, ἀπορρέον αὐθορμήτως ἐκ τῆς ἀνακτορικῆς αὐτοῦ θελήσεως.

« Αἱ συμβαλλόμεναι δυνάμεις ὁμολογοῦσι τὴν ὑψηλὴν ἀξίαν τῆς κοινοποιήσεως ταύτης.

« Ἐννοεῖται δὲ καλῶς ὅτι αὕτη ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει δύναται νὰ δόσῃ τὸ δικαίωμα εἰς τὰς προλεχθείσας δυνάμεις νὰ ἐπεμβαίνωσιν, εἴτε περιληπτικῶς, εἴτε κεχωρισμένως, εἰς τὰς σχέσεις τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου μετὰ τῶν ὑπηκόων του, οὐδ' εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ κράτους αὐτοῦ διοίκησιν.» (Ἄρθρ. 9 τῆς Παρισινῆς συνθήκης.)

Οὕτως ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων ἐξεπλήρωσε τὴν ἱψηλὴν αὐτῆς ἀποστολὴν, καὶ ἀπετέλεσεν ὥστε αἱ ἄπειροι θυσίαι τοῦ θλιβερωτάτου τῶν πολέμων ἀντεμείφθησαν διὰ μεγίστων ἀποτελεσμάτων· τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα ἀπεφασίσθη συμφώνως μὲ τὸν ἀναλλοίωτον σκοπὸν ὃν ἅπας ὁ χριστιανισμὸς ἀείποτε ἀπέδωκεν αὐτῷ· ἡ χειραφέτησις τῶν χριστιανῶν αὐτοῦ τοῦ τόπου ἐψηφίσθη ἀμετακλήτως· αἱ μὲν χριστιανικαὶ δυνάμεις παρεδέξαντο εἰς τὴν μεγάλην Εὐρωπαϊκὴν οἰκογένειαν τὸν Σουλτάνον, τὸ δὲ χάτι-χουμαγιὺν ὑπῆρξε τὸ οὐράνιον τόξον τῆς νέας ταύτης συμμαχίας.

Εἶναι πασίδηλον, ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ὑποσχεθεῖσαι μεταρρυθμίσεις δὲν δύνανται νὰ μένωσιν ἐν καταστάσει νεκροῦ γράμματος, αὗται ἀποτελοῦσι μέρος τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων, οἷσαι μὲν τῶν πρωτίστων αὐτῆς ἐγγυήσεων. Ὅτι τὰ ἀποτελέσματα ἅτινα συνεπάγονται αὗται, ὑπερβαίνουντι τὰς προβλέψεις τῶν καθιερωσάντων αὐτάς, τοῦτο ὀλίγον σημαίνει, διότι ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν εἶναι ἀπὸ τοῦδε μία ἀνάγκη διὰ τὴν διάρκειαν τῆς εἰρήνης, καὶ αὕτη εἶναι, τὸ ἐπαναλαμβάνομεν, πραγματικῶς ἡ δύναμις τῆς Παρισινῆς συνθήκης, ἥτις εἶναι ἡ πράξις ἡ ἀποδεικνύουσα τὴν λύσιν τοῦ μεγάλου προβλήματος τῆς ἀνθρωπότητος· εἶναι ἡ συνθήκη τῆς εἰρήνης κατὰ τοῦ αἰωνοβίου πολέμου μεταξὺ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς βαρβαρότητος. Διὸ οἱ πληρεξούσιοι, ἄξιοι

ἐντολοδόχοι τῆς ὑποθέσεως ἦν ὑπερασπίζοντο, δὲν ἐπέβαλον ὅρους ἀτιμωτικούς εἰς τοὺς νενικημένους μετὰ τὴν νίκην. Προσεφέρθησαν πρὸς αὐτοὺς ὡς πρὸς ἀδελφοὺς ἴσους κατὰ τὰ δικαιώματα· ἐδέχθησαν αὐτοὺς ἐν τῷ κόλπῳ τῆς μεγάλης κοινωνικῆς οἰκογενείας, ποιήσαντες πρὸς αὐτοὺς τὴν ἑξοχὸν χάριν νὰ παραδεχθῶσιν αὐτοὺς εἰς τὴν συμμετοχὴν τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ δημοσίου Εὐρωπαϊκοῦ δικαίου καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς συμφωνίας.

Δύο ἄρθρα εἰσὶν οἱ ὅροι ἢ αἱ συμφωνίαι αἱ περιάπτουσαι τῇ συνθήκῃ τῶν Παρισίων ὑψηλὸν τινα καὶ οὕτως εἶπεν ὑπερφυσικὸν χαρακτῆρα· τὸ ἄρθρ. 7 τῆς γενικῆς συνθήκης, τὸ διακηρύττον τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν γενομένην δεκτὴν ἢ αὐτοὺς συμμετάσχει τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ δημοσίου Εὐρωπαϊκοῦ δικαίου καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς συμφωνίας, καὶ τὸ δικαίωμα, ὅπερ αἱ δυνάμεις ἐπεφύλαξαν εἰς ἑαυτὰς τοῦ προσεῖναι, πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Εὐρώπης, ἰδιαιτέρους ὅρους ὑπὲρ τὰς τέσσαρας ἐγγυήσεις (Παράρτημα εἰς τὸ πρωτόκολ., ἀριθ. 4).

Ὁ πρῶτος τῶν δύο τούτων ὅρων ἐτέθη ἐν τῇ γενικῇ συνθήκῃ, καθὼ γγνωστοποιῶν τὴν ὑψηλὴν ἀπόφασιν τῶν πληρεξουσίων ἐπὶ ζητήματος ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνας κατεργαζομένου, ἥδη δὲ ὀριστικῶς ὑπ' αὐτῶν ἀποφασισθέντος· ὅτι ἡ Ὑψηλὴ Πύλη γίνεται δεκτὴ νὰ συμμετέχῃ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ δημοσίου Εὐρωπαϊκοῦ δικαίου καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς συμφωνίας.

Ἡ ἔννοια καὶ τὸ γράμμα τοῦ ὅρου τούτου εἰσὶ τοσοῦτον διαυγῆ, τοσοῦτον ἀκριβῆ, τοσοῦτον σαφῆ, ὥστε εἶναι ἀνώτερα πάσης ἀμφιβολίας, πάσης ἀμφιβολίας, πάσης ἑρμείας. Οἱ πληρεξούσιοι λέγουσιν ἐν αὐτῷ τῷ ὅρῳ λίαν ὀριστικῶς, ὅτι αἱ δυνάμεις ἀπεφάσισαν ὅτι οἱ Τούρκοι ὀφείλουσι τοῦ λοιποῦ νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τοὺς κανόνας τοὺς διαταττομένους ὑπὸ τοῦ δημοσίου Εὐρωπαϊκοῦ δικαίου καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς συμφωνίας· ὅτι ὀφείλουσι νὰ ζῶσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τηροῦντες ἀκριβῶς πάσας τὰς ὑποχρεώσεις, πάντα τὰ καθήκοντα ἅτινα ἐπιβάλλει αὕτη ἀνεξαιρέτως εἰς ἅπαντα τὰ μέλη αὐτῆς, ὥστε νὰ ἔχωσι καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ συμμετέχειν τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ δημοσίου Εὐρωπαϊκοῦ

δικαίου καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς συμφωνίας, δηλαδή τῶν πλεονεκτημάτων, ἅτινα παρέχουσιν οἱ κανονισμοὶ τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν εἰς πᾶν μέλος ἀληθοῦς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Ἐπὶ τέλους τὸ ἄρθρον τοῦτο διακηρύττει εἰς αὐτοὺς ἀνυποκρίτως, ὅτι δὲν τοῖς εἶναι πλέον συγκεχωρημένον νὰ ἀκολουθοῦν νὰ ζῶσιν ὡς *Τοῦρκοι*, ἐν τῷ μέτῳ τῆς Εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας· ὅτι ὀφείλουσιν ἐξ ἅπαντος νὰ γείνωσιν ἄνθρωποι, ὡς τὸ παροιμιῶδες ἀξίωμα τῆς ἰδίας αὐτῶν γλώττης τὸ διατάττει εἰς αὐτούς: *Ἀντὰμ ὁλοοῦν* (νὰ γείνωσιν ἄνθρωποι).

Ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτως διὰ τὸν δεύτερον ὅρον, ἐκείνον δι' οὗ αἱ δυνάμεις ἐπιφυλάττουσιν εἰς ἑαυτὰς τὸ δικαίωμα τοῦ προτείνειν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Εὐρώπης, ἰδιαιτέρους ὅρους ὑπὲρ τὰς τέσσαρας ἐγγυήσεις. Ὁ ὅρος οὗτος, ὡς ἡ ἐννοια καὶ τὸ γράμμα τὸ ἀποδεικνύουσιν, εἶναι μέτρον ἀπαραίτητον πρὸς πραγματοποίησιν τῶν μεγάλων ἔργων ἅτινα ἐψηφίσαντο αἱ δυνάμεις, οἱ πληρεξούσιοι ἡσθάνοντο καλῶς τὸ κενὸν αὐτῶν καὶ τὸ ἐμάντευσιν συγκεχυμένως, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο νὰ ὀρίσωσιν αὐτὸν ὀριστικῶς ἐννόουν καλῶς ὅτι ἔλειπεν ἐκ τοῦ ἔργου αὐτῶν ἐνωτικός τις δεσμός, ἡ *λιθοκόλιτα* ἣτις ἔμελλε νὰ συνενώσῃ καὶ νὰ συνέχῃ ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ ὠραίου καὶ σεμνοῦ οἰκοδομήματος ὅπερ ἀνήγειρον· τέλος δυνάμεις κινουσα ἣτις ἔμελλε νὰ δώσῃ τὴν ὁρμὴν εἰς πάντα τὰ ἐλατήρια τῆς μεγάλης ταύτης μηχανῆς.

Ἀλλ' αἱ κατεπείγουσαι καιρικαὶ περιστάσεις δὲν ἄφινον εἰς τοὺς πληρεξουσίους τὸν ὕλικῶς ἀναγκαῖον χρόνον διὰ τὴν κατεργασίαν καὶ τὸν κανονισμόν τοῦ ὅρου τούτου τοῦ δυσχεροῦς ὅσον καὶ οὐσιώδους, τῆς θεμελιώδους ταύτης βάσεως τοῦ ἔργου των, τῆς συμφωνίας ταύτης παστῶν τῶν ἐπιβληθεῖσιν συμφωνιῶν. Αἱ περιστάσεις αὗται ἀπῆλθον κατεπειγόντως παρ' αὐτῶν ἵνα ὅσον τάχιον περαιώσωσι τὴν εἰρήνην, καὶ θέσωσι τὰς δυνάμεις εἰς θέσιν νὰ διακηρύξωσι ταύτην ὅσον τάχιστα. Ἐκ τούτου οἱ πληρεξούσιοι, ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτῶν συνέσει, ἀφ' ἐνὸς μὲν δὲν ἐνεπιστεύθησαν εἰς βεβιασμένην ἀπόφασιν περὶ τοῦ μεγάλου τούτου ὅρου· ἀφ' ἐτέρου δὲ πεπεισμένοι καλῶς περὶ τῆς ἀναποφεύκτου ἀνάγκης αὐτοῦ,

ἐπεφύλαξαν ἑαυτοῖς τὸ δικαίωμα νὰ ἀφιερῶσωσιν αὐτῷ ἔπειτα τῇ βαθείαν κατεργασίαν ἧς ἦν ἄξιος.

Ἰδοὺ διατὶ, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔκλειπται καὶ διεκρήρυξαν μετὰ μεγίστης σπουδῆς τὴν εἰρήνην, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατεχώρησαν εἰς τὸ πρῶτον πρωτόκολλον τῆς 25 Φεβρουαρίου τὸ σημαντικὸν τοῦτο ἄρθρον: *Αἱ ἐμπόλεμοι δυνάμεις ἐπιφυλλάττουσιν τὸ εἰς αὐτὰς ἀγῆκον δικαίωμα τοῦ προτείνειν, πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Εὐρώπης, ἰδιαίτερους ὅρους ὑπὲρ τὰς τέσσαρας ἐγγυήσεις.*

Οὐχὶ δὲ ἄνευ λόγου, οὐδὲ κατὰ τύχην ἔθεσαν οἱ πληρεξούσιοι τὸ ἄρθρον τοῦτο ἀμέσως μετὰ τὰς τέσσαρας ἐγγυήσεις, τὰς προωρισμένας νὰ κανονίσωσιν εἰς τὸ μέλλον ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου τὴν τύχην. Ὅτι δὲ δεικνύει πρὸ πάντων τὴν ὑψηλὴν ἀξίαν αὐτοῦ τοῦ ἁρθρου, εἶναι ὅτι ἐξέφρασαν αὐτὸ εἰς τὰς πράξεις τῆς συνόδου τῶν Παρισίων ἀπ.λῶς μόνον, ἄνευ ἀναλύσεως ἢ σχολίου καὶ ἄνευ οὐδενὸς εἰδους κατεργασίας.

Τῷ ὄντι δὲν εἶχε χρείαν τούτων, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ ὅτι, ἐὰν αὐτοὶ οὗτοι οἱ πληρεξούσιοι ἢ ἄλλοι ὅποιοιδήποτε εὖ φρονούντες προσεκαλοῦντο σήμερον νὰ ὀρίσωσιν αὐτὴν τὴν πέμπτην καὶ κυριωτάτην ἢ μᾶλλον μοραδικὴν ἐγγύησιν τῶν συμφερόντων τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἅπαντες ἤθελον κράξει ὅτι ἡ ἐπιφυλλαττομένη αὕτη ἐγγύησις εἶναι **Ἡ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΡΧΟΥ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ!...**

Τέλος πάντων ἃς μᾶς ἀποδείξει ὅστις θέλει ὅτι πλησίον τοῦ μοραδικοῦ τούτου μέσου ὑπάρχει ἕτερόν τι πλεον εὐκατόρθωτον τούτου, δυνάμενον νὰ ἐνεργήσῃ ἅπαν αὐτὸ τὸ μέγα ἔργον καὶ νὰ προφυλάξῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἐκ τῶν ἐπαπειλουσῶν αὐτὴν τρομερῶν καταστροφῶν...

Ἀλλὰ, τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον ἐν τῇ Παρισινῇ συνθήκῃ εἶναι ὅτι μόνον οἱ δύο οὗτοι ὅροι, οἱ τόσον μεγάλοι καὶ σημαντικοί, ὅσον εἶναι νέοι καὶ λίαν σαφῶς ἐκφράζονται εἰς ταύτην τὴν πράξιν, δὲν ἐφείλκυσαν τόσον τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ, τῶν διπλωματῶν καὶ τοῦ τύπου, μᾶλλον δ' εἰπεῖν, οὐδεὶς ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλαχίστην προσοχὴν!

Αὐτὴ ἡ γενικὴ ἀποσιώπησις, αὐτὴ ἡ εὐλαβὴς ἀποχὴ πάσης παραθέσεως, πάσης συζητήσεως, πάσης ἐξηγήσεως, παντὸς σχολίου ἐπὶ τῶν δύο τούτων παραδόξων ὄρων, εἶναι φαινόμενον ἀκατάληπτον καὶ μοναδικὸν εἰς τὰ χρονικὰ τῆς διπλωματείας καὶ τοῦ τύπου, καὶ ἐν γένει τῆς συζητήσεως ἐπὶ παντὸς ζητήματος, μεγάλου ἢ μικροῦ!...

Διότι, εἰς τὴν θαυμάσιον σύνταξιν τῶν δύο τούτων ἐξαιρετικῶν ὄρων, τὰ μέλη τῆς Παρισινῆς συνόδου δὲν ἦσαν παντάπασιν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν βασιλέων τούτου τοῦ κόσμου, ἦσαν τὰ ὄργανα τοῦ Βασιλέως τῶν βασιλέων, οἱ κήρυκες τῶν ἀμεταβλήτων νόμων τοῦ μεγάλου νομοθέτου τῆς φύσεως!....

Τὸ ὑπέρτατον Ὄν ὑπηγόρευεν αὐτοῖς τὰς αἰωνίους καὶ ἀπαράβατους αὐτοῦ βουλὰς, ὀδηγοῦν οὐρανόθεν τὸν λόγον καὶ τὴν χεῖρα αὐτῶν!.... Οἱ πληρεξούσιοι τῆς συνόδου τῶν Παρισίων ἔκλιναν τὴν κεφαλὴν, κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐκείνην στιγμὴν, εἰς τὴν πανσθενὴ καὶ ὑπερφυᾶ ἐπὶ ῥοίαν τῆς θείας Προνοίας.

Αὕτη ἐθέσπιζε τὴν ἀπελευθέρωσιν δεκαοκτὼ ἑκατομμυρίων χριστιανῶν διαμεινάντων πιστῶν εἰς τὴν πίστιν ἐν τῷ μέσῳ τῶν δοκιμασιῶν σκληροτάτης καταπίεσεως, καὶ προητοίμαζε τὴν εἰς τὴν ἀληθὴ θρησκείαν ἐπιστροφὴν δέκα ἑκατομμυρίων ψυχῶν πολυχρονίως πολεμίων τῆς λατρείας τῆς, ὡς συμφητισμὸν τῶν ἀπωλειῶν ἃς ἐπροξένησεν ὁ νέος ὕλισμὸς τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, τῇ ἐν τῇ Δύσει. Οἱ πληρεξούσιοι λοιπὸν ἐξετέλεσαν χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν τὰς ὑπερτάτας τοῦ Θεοῦ διαταγὰς.

Διεκήρυξαν τοὺς δύο τούτους ἐξαιρετικοὺς ὄρους διὰ τῆς αὐτῆς ἐπιπνοίας τῶν προφητῶν τῶν ἀρχαίων χρόνων, ὅτε οὗτοι ἀνήγγελλον τοῖς λαοῖς τὰς βουλὰς τοῦ Θεοῦ· ἐγγράψαντες αὐτοὺς ἐπὶ τῆς πράξεως αὐτῶν καὶ παραδόσαντες αὐτοὺς τῷ κόσμῳ, ὅπως γνωρίσῃ αὐτοὺς, ὡς ἄλλοτε οἱ δάκτυλοι τῆς χειρὸς ἐκείνης, ἐν μορφῇ ἀνθρωπίνῃ, ἔγραψαν ἐπὶ τοὺς τοίχους τοῦ παλατίου τοῦ Βαλτάσαρ, ἐνώπιον τῆς αὐλῆς πάσης, τὰς τρεῖς μυστηριώδεις λέξεις: Mané, thekel pharès, ὧν τὴν ἔννοιαν δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσιν ἐκεῖνοι πρὸς οὓς ἀνεφέροντο!...

Ἀληθῶς δὲ, οἱ ἐξαιρετικοὶ οὗτοι ὅροι τῆς Παρισινῆς συνόδου εἶναι ἡ αἰτιολογημένη ἀπόφασις, ἣν ἐπρόφερον ὁ Θεὸς διὰ τοῦ στόματος τῶν πληρεξουσίων τῶν μεγάλων χριστιανικῶν δυνάμεων, κατὰ τοῦ ἰσλαμισμού, σταθμισθεῖσα, δικασθεῖσα καὶ καταγνωσθεῖσα ὡς πολιτικὴ δύναμις! . . . Ἡ δὲ ὥρα τῆς πανδήμου ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἐσήμανεν ἤδη!!!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄.

Αἱ ἀρχαὶ τοῦ φυσικοῦ δικαίου, τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς συμφωνίας παραβαλλόμεναι μετὰ τὰς τοῦ ἰσλαμισμού.

Τθείσης ἅπαξ τῆς ἀρχῆς ὅτι ΕΝ ΕΥΡΩΠΗ ΕΝ ΚΡΑΤΟΣ ΔΕΝ ΔΙΝΑΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ ΑΙΩΝΑ ΝΑ ΜΕΝΗ ΕΚΤΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, πρέπει, ὡς εἵπομεν, ἵνα ἡ προϋσταμένη τῶν τυχῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους κυβέρνησις, ὑποστῇ ταχέως ἢ βραδέως ριζικὴν τινα μεταρρύθμισιν· τῷ ὄντι, τὸ πᾶν ἐν τῇ κυβερνήσει ταύτῃ εἶναι πολέμιον τῶν ἀρχῶν τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας.

Ὅτε διὰ στενοχωριῶν ἢ ἀπειλῶν κατορθώσῃ νὰ γείνῃ προκήρυξις μεταρρυθμίσεως, ἡ Δύσις ἀγαλλιᾷ. « Οἱ Τοῦρκοι πολιτίζονται! » λέγει, λησμονοῦσα πολὺ εὐκόλως, ὅτι ὁ ἰσλαμισμὸς ἀπαγορεύει τὴν παραδοχὴν ἢ τὴν ἀπομίμησιν τῶν ξένων γνώσεων καὶ ἔξεων, ὀρίζει εἰς τοὺς ὁπαδοὺς αὐτοῦ ἵνα μὴ τηρῶσι τὰς ὑποσχέσεις τῶν εἰμὴ πρὸς μένους τοὺς μωαμεθανοὺς, ἀπαλλκᾷ αὐτοὺς πάσης παρομοίας ὑποχρεώσεως πρὸς τοὺς μὴ μουσουλμάνους (καθολικοὺς ἢ ὀρθοδόξους), καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν πᾶσαι αἱ εἰς τοὺς Τούρκους ἐπιβαλλόμεναι μερικαὶ μεταρρυθμίσεις, εἰσὶ προωρισμέναι νὰ μένωσιν εἰς κατὰστασιν νεκροῦ γράμματος μετὰ τινὰς ἀποπείρας προσπεποιημένας.

Δὲν προτιθέμεθα νὰ κατηγορήσωμεν τὴν χρηστότητα τῶν

Ἀποτὺλ-Μετζίτου· ἀλλ' ὑπάρχει τι ἰσχυρότερον τῆς θελήσεως τοῦ ἡγεμόνος, τοῦτο δὲ εἶναι τὰ ἥθη. Διὸ, τὸ λέγομεν παρρόρησία, εἰς μάτην ὁ Σουλτάνος διακηρύξει· ὅτι τὰ δεῖνα ἢ τὰ δεῖνα δικαιοματα θέλουσιν εἶσθαι κοινὰ μεταξὺ τῶν αὐτοῦ ἐπηκόων, ἄνευ διακρίσεως λατρείας, ταῦτα δὲν θέλουσιν εἶσθαι ποτὲ ἢ ὑποσχέσεις. Ἐρωτῶμεν τοὺς φιλοτούρκους, μέχρι σήμερον κἀνὲν χάτι-σερίφ φέρον τὸν χαρακτῆρα τοῦ πνεύματος τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ἐδικαίωσθε τὰς ἐλπίδας ἃς ἡ Δύσις συνέλαβεν; Ἴδου τὸ περίφημον τανζιμάτ τοῦ 1839, τὸ καθιεροῦν τοῖς χριστιανοῖς τὸ δικαίωμα τοῦ παρίστασθαι ἐν δικαστηρίῳ καὶ μαρτυρεῖν ἐν αὐτῷ ἐφηρμοσθῆ ἄρα;

Οὐχί, ὡς δὲν θέλει ἐφαρμοσθῇ οὐδὲ τὸ χάτι-χουμαγιοῦν. Θέλει εἶσθαι ἀείποτε ἢ ἐπανάληψις τῆς συνεδριάσεως ἐκείνης τοῦ Μεχχεμέ τοῦ Μαχμούτ-Πασᾶ (ἐνὸς ἐκ τῶν πρώτων δικαστηρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως), ἐν ᾗ χριστιανός τις δικαζόμενος μεθ' ἐνὸς Τούρκου ἠθέλησε νὰ προτείνῃ τὴν μαρτυρίαν τινῶν ὁμοθρήσκων του... — «Ἡ μαρτυρία χριστιανοῦ κατὰ μωαμεθανοῦ δὲν εἶναι δεκτὴ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τοῦ Θεοῦ,» ἀπεκρίθη ὁ δικαστής. — «Ἀλλὰ, τὸ τανζιμάτ κύριε;... — Ἄπιστε, ἡ μὲν Πύλη δύναται νὰ παραχωρῇ πᾶν ὅ,τι θέλει καὶ εἰς ὄντινα θέλει· ἡμεῖς δὲ, μουσουλμάνοι, ἓνα μόνον νόμον καὶ ἐν τανζιμάτι γνωρίζομεν, τὸ Κοράνιον, ὡς ὑπάρχει εἰς Θεός, τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ Μωάμεθ εἶναι προφήτης.»

Εἶναι φανερόν, ὅτι οἱ νόμοι δὲν ἰσχύουσιν ὅταν τὰ ἥθη ἀντίκεινται προφανῶς κατ' αὐτῶν. Ἡ Εὐρώπη διεκήρυξε λίαν ἐπισήμως πόσον σπουδαῖον θεωρεῖ τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν χριστιανῶν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, πρὸς τὸ συμφέρον μάλιστα τῆς διατηρήσεως τῆς ἰδίας αὐτῆς ἰσορροπίας, ὥστε ἀπαιτεῖ νὰ ἐκτελεσθῶσιν αἱ ὑποσχέσεις· ἀλλὰ, τὸ προλέγομεν, ἐὰν αὕτη ἀπὸ τὴν σήμερον δὲν καταπολεμήσῃ ἀπ' εὐθείας τὸν ἰσλαμισμόν αὐτὸν, μετὰ τινων ἐτῶν εἰρήνην, ὅταν ἄλλαι μέριμναι ἀποτρέψωσι τὰ πνεύματα τοῦ αἰωνίου τούτου Ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἡ μωαμεθανικὴ ἀρχὴ θέλει ἐπεκκλέψει πάλιν ταύτας τὰς μικρὰς ἐλευθερίας.

Τότε ἡ χριστιανωσύνη πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἐκ νέου, ἐάν, ὡς εὐαρεστεῖται νὰ τὸ πιστεύῃ, τὸ τέρας τοῦτο ἀπώλεσεν ἀληθῶς πᾶσαν βιωσιμότητα. Ἀλλ' ἐάν, ὡς οἱ φιλότουρκοι ἐλπίζωσιν, οἱ μουσουλμάνοι μέλλουν νὰ ἀνεγερθῶσιν ἐκ τῆς πτώσεώς των καὶ νὰ κληθῶσιν ἵνα ἀναλάβωσι τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἰσχὺν, τότε δὴ τότε οἱ μὲν Αὐστριακοὶ ἄς ἀναμένωσιν αὐτοὺς πάλιν εἰς Βιέννην, οἱ δὲ Μοσχοβῖται ἄς ἐτοιμάζωνται νὰ πληρόνωσιν αὐτοῖς ὡς ἄλλοτε φόρον, οἱ δὲ Γάλλοι ἄς ἀναμιμνησθῶσι τοὺς μουσουλμάνους κυρίους τῆς Ἰσπανίας! Ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἰνδιῶν συνετέλεσεν ἤδη ὅπως ἐννοήσωσιν ἀρκούντως οἱ Ἄγγλοι εἰς ποίους κινδύνους ἐκτίθεται τις ὅταν τολμᾷ νὰ λογαριάσῃ ἄνευ τοῦ ξεροδόχου του. Οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἤθελαν εἶσθαι ἴσως πάλιν οἱ, ἕνεκα πολλῶν λόγων, ὀλιγώτερον ἐλεεινοὶ ἀπέναντι τοσοῦτον φρικώδους συμβάντος!

Διότι, καὶ πρέπει νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνωμεν, ὁ χριστιανικὸς πολιτισμὸς καὶ ὁ ἰσλαμισμὸς εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ συμβαδίζωσι.

Δὲν ὑπάρχει ἀρχὴ ἀρχικοῦ νεωτέρου δικαίου, οὐδεμία τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ τοῦ φυσικοῦ δικαίου, τῆς ὁποίας ὁ ἰσλαμισμὸς νὰ μὴ ᾔῃαι τρόπον τινα τὸ ἀντίθετον. Τὸ ἀμετάβλητον ἐμπόδιον πάσης μεταρρυθμίσεως εἶναι τοῦτο: Τὸ πᾶν πρέπει νὰ μεταβληθῇ ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Δυστυχῶς δὲν ἐπέισθημεν ἀρκούντως περὶ τούτου ἐντεῦθεν ἅπαντα ταῦτα τὰ σφάλματα τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, διατεθειμένων ἀείποτε νὰ διαπραγματεύωνται μετὰ τῆς Ἰψηλῆς Πύλης ὡς μετὰ τῆς κυβερνήτεως κοινωνίας τακτικῶς διοργανισμένης.

Ἐρωτῶμεν λοιπὸν, δύναται τις νὰ χαρακτηρίσῃ διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου σωρὸν τινα ἀτόμων φύρδην μίγδην ἐπιπροσθέτων, τὰ μὲν καταδυναστεύοντα, τὰ δὲ καταδυναστευόμενα, οὐδὲν κοινὸν ἔχοντα πρὸς ἄλληλα παρὰ τὴν ἀθλιότητα;

Οὐχί, μυριάκις οὐχί, ἐκεῖ ἔνθα οὔτε οἰκογένεια ὑπάρχει, οὔτε ἀσφάλεια ἀτομικῇ, οὔτε ἐλευθερίαν οὔτε ἰδιοκτησίαν σέβονται, δὲν εἶναι οὐδὲ θέλει εἶσθαι ποτὲ κοινωνία. Πρὶν διαπραγματευσθῇ τις μετὰ τῆς Πύλης, πρέπει νὰ κάμῃ αὐτὴν τὴν λογομένην δῆθεν ἰσλαμικὴν κοινωνίαν, κοινωνίαν ἀξίαν ἀληθῶς τοῦ ὀνόματος

τούτου! Ἀλλὰ τὸ ὄνειροπολεῖν κοινωνίαν ἔνθα οὐδ' οἰκογένεια ὑπάρχει εἶναι ἀγαθὴ τῇ πίστει παραλογισμός. « Αἱ οἰκογένειαι, λέγει ὁ Πουφφενδόρφος, εἰσὶ τὸ φυτῶρειον τοῦ Κράτους, αἱ μικραὶ κοινωνίαι ἐξ ὧν συγκροτοῦνται αἱ μεγάλαι κοινωνίαι ἃς ὀνομάζομεν ἔθνη. » Ἡ βᾶσις τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ γάμος, ὁ συνενόνων δι' ἀδιαρρήκτου δεσμοῦ ἓνα μόνον ἄνθρωπον, κεφαλὴν τῆς μικρᾶς ταύτης οἰκογενείας, μετὰ μιᾶς μόνης γυναικὸς, ἴσης μὲ αὐτὸν καὶ συζύγου του. Κατὰ τὸν ἰσλαμισμόν, ἡ γυνὴ εἶναι ἀντικείμενόν τι πολυτελείας, ὄργανον ἡδονῆς, ἀλλ' ὅχι σύζυγος· ἀποκεκλεισμένη παντὸς δικαιώματος, δὲν ἔχει ἀποστολὴν νὰ συνεχίσῃ τὴν ἠθικὴν προσωπικότητα ἣν καλοῦμεν οἰκογένειαν· διότι τὸ τέκνον τῆς δούλης τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀγορασθείσης ἢ τῆς πόρνης ἔχει τὰς αὐτὰς σχέσεις μετὰ τοῦ πατρὸς, ὡς τὸ τέκνον τῆς παλλακίδος ἢ τῆς λαμβανούσης τὸν τίτλον συζύγου. Ἡ ἀγάπη τοῦ κυρίου, ὡς αὐταὶ τὴν ὀνομάζουν, ἰδοὺ διὰ τὰς ὀθωμανίδας τὸ ἀποτελοῦν μετὰξὺ αὐτῶν τὴν πρώτην τάξιν· ἐκ τούτου, ἐπειδὴ ἡ εὐδαιμονία των ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀγάπης ἣν μόνα τὰ θέλγητρα αὐτῶν δύνανται νὰ προξενήσωσι καὶ διατηρήσωσιν, οὐχὶ δὲ, ὡς ἐν τῷ χριστιανικῷ πολιτισμῷ, ἐκ τῶν τέκνων τὰ ὁποῖα δίδουσιν αὐταὶ εἰς τὸν σύζυγον αὐτῶν ἵνα τὸν συνεχίσωσιν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὸ μέλλον, ἡ ἐγκυμοσύνη λογίζεται ὑπὸ τῆς μωαμεθανίδος ὡς δυστυχία, ἣν σπεύδει νὰ καταπαύσῃ διὰ τῆς ἐκουσίας ἐκτρώσεως! ... καὶ θέλουν νὰ θεωρῶσιν ὡς κοινωνίαν μεταρρυθμίσεως ἐπιδεκτικὴν ἐκείνην ἔνθα τιμᾶται τὸ ἔγκλημα!!!...

Λέγομεν καλῶς, τιμᾶται· διότι τὸ Κράτος ἀνέχεται οἰκίας ἡνεωγμένας εἰς τὰς ἀποθηριωμένας ἐκεῖνας γυναῖκας ἵνα πράττωσι τὸ ἀντικοινωνικὸν τοῦτο ἀνοσιούργημα, τὸ παρὰ φύσιν τοῦτο ἀνοσιούργημα, ὡς τὰ ἔθνη τῆς Δύσεως προστατεύουσι τὰ τῶν ὀρφανῶν καὶ τὰ τῆς μητρὸς!

Μετὰ τὰς φροντίδας τὰς εἰς τὴν οἰκογένειαν ἐπεκτεινομένας, αἱ πρῶται κοινωνίας τινὸς πρέπει νὰ ᾔνε ἡ ἐγγύησις τῆς ἀσφαλείας τοῦ πολίτου, τὸ σέβας τὸ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἰδιοκτησίαν του, ἡ ἐμφύχωσις τῶν ἀγώνων αὐτοῦ πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης του.

« Ἡ ἐγγύησις τῆς ἀσφαλείας τοῦ πολίτου, λέγει ὁ Βάτελ, πρέπει νὰ ἐπιτυγχάνηται διὰ τῶν μέτρων τὰ ὅποια οἱ διέποντες τὰ τῆς κοινωνίας λαμβάνουσι κατὰ παντὸς δυναμένου νὰ παραβλάβῃ τὴν συντήρησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἢ νὰ προξενήσῃ εἰς αὐτὸν βλάβην τινά· διότι αἱ κοινωνίαι ὑφίστανται καθόσον οἱ ἄνθρωποι ἠνώθησαν ἐν αὐταῖς ἵνα ἐπαυξήσωσι τὴν ἀσφάλειαν αὐτῶν καὶ τὰ μέσα τῆς ὑπερασπίσεώς των· ἀλλ' ἐὰν ὑποθεθῇ ὅτι αὗται ἠῤῥαξαν τοὺς κινδύνους καὶ συνυπέσχοντο τὴν ἀτομικὴν ταύτην ἀσφάλειαν, τὰ μέλη των ἔπρεπε νὰ φυγαδεύωνται μᾶλλον ἢ νὰ ἀνσπιζήτωνται. Τοῦλάχιστον αἱ κοινωνίαι αὗται ἤθελον θεωρεῖσθαι ὡς κακὸν τι παρὰ ὡς καλόν, καὶ τοῦτο δικαίως.

« Ἡ ἐγγύησις τῆς φυσικῆς καὶ ἀτομικῆς ἐλευθερίας τοῦ πολίτου ὀφείλει νὰ ἐπιτυγχάνηται διὰ συντόνων φροντίδων, καταβαλλομένων ὑπὸ τῶν διεπόντων τὰ τῆς κοινωνίας εἰς τὸ νὰ παρέχῃσι πρὸς ἅπαντα τὰ μέλη τὴν ἀπολαυτὴν πάντων τῶν πλεονεκτημάτων, διανοητικῶν τε καὶ φυσικῶν, μὲ τὰ ὅποια ἐπροικίσθησαν ὑπὸ τῆς φύσεως, ἄνευ βλάβης τοῦ πλησίον. Ἡ ἐγγύησις τῆς κυριότητος τοῦ πολίτου πρέπει νὰ παρέχῃται αὐτῷ διὰ τῶν φροντίδων ἃς αὐτοὶ οὗτοι θέλουσι καταβάλλει ἵνα ἐμψυχώσωσι τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ πρὸ πάντων τῆς γεωργίας. Ἡ κοινωνία δὲν δύναται νὰ παραγνωρίσῃ τὴν θεμελιώδη ταύτην κρηπίδα τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς ν' ἀντιπράξῃ ἀπ' εὐθείας κατὰ τοῦ σκοποῦ τῆς ιδίας αὐτῆς ὑπάρξεως. »

Ἰδοὺ αἱ ἀρχαὶ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἰδωμεν πῶς ἐφαρμόζει αὐτὰς ὁ ἰσλαμισμὸς.

Τὸ Βυζαντινὸν κράτος πρὸ τῆς ὑπὸ τῆς μωαμεθανικῆς δυναστείας ἀρπαγῆς αὐτοῦ, πλήρες πόλεων καὶ χωρίων, ἦτο πραγματικῶς εἰς κατὰστασιν εὐημερίας· ἀλλ' αἱ ἀρχαὶ τοῦ ἰσλαμισμοῦ εἰσι· κατὰκτησις καὶ καταστροφή παντὸς ἀνθισταμένου τῷ λόγῳ τοῦ Προφήτου. Ὁ μὲν τόπος λοιπὸν κατεκαλύφθη ὑπὸ ἐρειπίων, οἱ ἐργάται διεσκορπίσθησαν ἢ ἐφονεύθησαν· οἱ δὲ δεχθέντες τὴν κίθαριν ἐπηύξησαν τὴν ἀθλιότητα, αὐξανομένου ἐξ αὐτῶν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διαρπαζόντων!

Ἔτι δὲ σήμερον, ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων, εἶναι τρόπον τινὰ ἡ ἐνρhythμος κατάστασις τῶν δυστυχῶν τούτων χωρῶν. Μόνη ἡ Θεσσαλικὴ πεδιάς ἐξήρκει νὰ διαθρέψῃ τὸ Κράτος, ἀλλ' αἱ παράνομοι φορολογίαι καὶ τὸ αὐθαίρετον φονεύουσι τὸν γεωργόν. Ὅτε διηρχόμεθα ἐκείνους τοὺς τόπους, ὡς μέλος τῆς διορισθείσης ἐπιτροπῆς πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ τανζιματίου εἰς τὴν Ρούμελην, ἰδόντες ἐκεῖνας τὰς πεδιάδας κεκαλυμμένας ἀπὸ βάτους, ἐπεπλήξαμεν περὶ τοῦτου τοὺς κατοίκους. Κύριε, μᾶς ἀπεκρίθη ὁ προσεστὼς χωρίου τινὸς τοῦ Ὀλύμπου, εἶναι προτιμότερον νὰ μὴ ἐργάζεται τις ποσῶς καὶ νὰ πεινᾷ, παρὰ νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ πεινᾷ. »

« Αἱ χῶραι, λέγει ὁ Μοντέσκιος, δὲν καλλιεργοῦνται ἀναλόγως τῆς γονιμότητος αὐτῶν, ἀλλ' ἀναλόγως τῆς ἐλευθερίας των, καὶ ἐάν τις διαιρέσῃ τὴν γῆν κατὰ διάνοιαν, θέλει θαυμάσει βλέπων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐρήμους εἰς τὰ γονιμώτερα μέρη, καὶ ἔθνη μεγάλα εἰς ἐκεῖνας ἔνθα ἡ γῆ φαίνεται ἀρνούμενη τὰ πάντα. »

« — Τίς εἶναι, » ἐρωτᾷ τὸν ὁδηγὸν αὐτοῦ ὁ ἐκ τῆς Δύσεως περιηγητής, « ὁ ῥωμαλαῖος οὗτος ἀνὴρ ὅστις τινάσσει τὴν ῥάβδον τοῦ τόσον μανιωδῶς ; — Γεωργός τις ἐπανερχόμενος οἴκαδε, ἔνθα ἡ μὲν γυνὴ καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ ἀποθνήσκουσιν ἐκ τῆς πείνης καὶ τοῦ φύχους, αὐτὸς δὲ δὲν δύναται πλέον νὰ τὰ βοηθήσῃ. Ἀναμφιβόλως ὁ φορολόγος ἤρπασε τοὺς βόας του, τὰ γεωργικά του ἐργαλεῖα, ἴσως ἀκόμη τὸν σπόρον αὐτοῦ καὶ τὰ ἐνδύματά του, ἐάν κρίνῃ τις ἀπὸ τὰ ῥάκη ὑφ' ὧν καλύπτεται. »

Τοῦτο δὲ δὲν εἶναι γεγονὸς μεμονωμένον ! Καὶ ὁμιλοῦν περὶ μεταρρύθμισεων ! Ἀπὸ πότε δὲ ἡ ἀναρχία μεταρρυθμίζεται ; Ἀνατρέπεται ἡ ἀναρχία, ἀλλὰ δὲν ὀργανίζεται· δὲν εἶναι ἐπιθυμητὴ βελτίωσις τις, ἀλλὰ μεταβολὴ ριζικὴ, μεταβολὴ ὅλων, μεταπολίτευσις ἐνὶ λόγῳ. Ἐάν ἡ κυβέρνησις ἐγνώριζε τοῦτο ! ἤθελον παύσει αἱ καταχρήσεις αὗται, λέγουσιν οἱ φιλότουρχοι Ἀλλὰ τὸ γνωρίζει ! . . . Τοῦθ' ὅπερ ὀνομάζομεν κατάχρησιν, δι' ἐκείνην εἶναι ὁ κανὼν . . . Τὰς παρανόμους φορολογίας συμερίζονται τὰ

ἀπεχθές αὐτῶν καὶ τὰ κέρδη! Ἡ γῆ δὲν ἀνήκει καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὸν Σουλτάνον; Οἱ γκιουῤραι δὲν ὑποχρεοῦνται παρὰ τοῦ Κορανίου νὰ τρέφωσι τοὺς μουτουλμάνους; Χωρίον τι ἐλεηλατήθη· εἰάν οἱ κάτοικοι ἔχωσι τὴν ἀνοησίαν νὰ παραπονεθῶσι διὰ τοῦτο κρατοῦντες εἰς χεῖρας τανζιμάτ, χάτι-σερίφ, κ. τ. λ., ἡ κυβέρνησις τῆς Ἰψηλῆς Πύλης ἐκδίδει διαταγὴν, ἐμφατικὴν μέχρι τοῦ γελοίου, πρὸς τὸν Πασᾶν τὸν διοικοῦντα τὴν ἐπαρχίαν, ἵνα καταστείλῃ καὶ τιμωρήσῃ τοὺς κακοβούλους τοὺς διαταράττοντας τὴν κοινὴν ἀνάπαυσιν καὶ ἡσυχίαν.

Ὁ Πασᾶς παρευθὺς συλλαμβάνει τοὺς προκρίτους τῶν χωρίων, τοὺς ὁποίους πιστοὶ τινες κατηγοροῦσιν ἐπὶ συμμεθεῖξει τοῦ ἐγκλήματος, μετ' ἐκείνων μάλιστα οἵτινες ἐλαφραγωγῆσαν αὐτούς· ῥίπτει αὐτοὺς ἐν τοῖς δεσμωτηρίοις, ἐκτεθειμένους εἰς τὸ ψῦχος, τὴν πείναν καὶ τὰς φθεῖρας, καὶ τὰ βατανιστήρια τέλος πάντων τοὺς ἀναγκάζουν νὰ ὁμολογήσωσιν ἡλιθίως συμμετοχὴν· τότε, πρὸς ἀπαλλαγὴν νέων βασάνων, ἐξαγοράζονται δι' ὧν δὲν ἤρπαξαν ἀπ' αὐτοὺς οἱ ὑποτιθέμενοι συνεταῖροι αὐτῶν! Εἰάν δὲν δύνανται νὰ πληρώσωσι τὰ λύτρα ταῦτα, ἀπαγχονίζονται, αἱ δὲ κεφαλαίων ἢ τὰ ὠτία των στέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως πείσωσι τοὺς ὑπαλλήλους τοὺς δόσαντας τὰς διαταγὰς νὰ κολασθῶσιν οἱ ταραξίαι, ὅτι ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν δὲν ὑπῆρξεν ἐπιμερδής.

Εἰάν συμβῇ τὸ ἐναντίον, τὸ προῖόν αὐτῶν τῶν ἀνόμων καθερίξεων διανέμεται ἱεραρχικῶς, καὶ ἡ κυβέρνησις λαμβάνει, μετ' ἐκθέσεως αἰτιολογημένης, τὰ ὧτα ἢ τὰς κεφαλὰς ποιμένων τινῶν ἢ ὁδοιπόρων, ὡς τεκμήριον τῆς καταστολῆς τῶν λησטיῶν! . . . Ἴδου τὰ ἤθη, τῶρα θέσατε νόμους! Ἀλλὰ, θέλουσιν εἰπεῖ ἀκόμη, ἄρχεῖ νὰ ἀναδιοργανισθῇ ὁ στρατὸς, ὅστις θέλει καταστείλει τότε πάσας τὰς καταχρήσεις. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ στρατὸς ἔχει χωρία ἐν τῷ Κορανίῳ ἅτινα ἐπιτρέπουσιν αὐτῷ νὰ πράττῃ ἐτι χεῖρονα. Ὁ στρατός; Ἀλλ' ὁ στρατὸς πράττει τὰ κακουργήματα ταῦτα· τίς δὲν ἐνθυμεῖται πάντα τὰ ἐν τῷ Κριμαϊκῷ πολέμῳ διαπραχθέντα ἀνοσιουργήματα; ὀλιγώτερα ὅμως παρὰ εἰς τὴν ἐνρυθμον κατάστασιν.

Οὐδέποτε θέλουν νὰ σκεφθῶσιν ὅτι ἕκαστος μωαμεθανὸς ὢν δικαιω-
ματικῶς στρατιώτης καὶ ὑπάλληλος ἔχει, οὕτως εἰπεῖν, τὸ δικαίωμα
τοῦ ἐπιβαρύνειν τὸ δημόσιον ταμεῖον, καὶ, τούτου μὴ ἐπαρκούντος
πρὸς συμπλήρωσιν τῆς μισθοφορᾶς αὐτοῦ, πιστεύει, ἔχων τὸ Κοράνιον
εἰς χεῖρας, ὅτι ἔχει τὴν ἐξουσίαν παρὰ πάντα νόμον καὶ πᾶσαν
ὑποτιθεμένην μεταρρύθμισιν, νὰ γυμνώσῃ τοὺς χριστιανούς ἢ γκρια-
οῦρίδας, τῶν ὁποίων οἱ κόποι ἀνήκουσιν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ὁποίους
ὁ ἰσλὰμ διακηρύττει ἀνδράποδά του. Ὁ στρατὸς πρέπει νὰ ζῇ ἐκ
τῶν ἀγαθῶν τοῦ κατακτηθέντος ἐδάφους, ὁ στρατὸς πρέπει νὰ
κατακτᾷ διὰ τὰ ζῇ, ἰδοὺ τοῦ Προφήτου ὁ λόγος.— Ἡ γῆ τῆς γεν-
νήσεως δὲν εἶναι πάντοτε ἡ κατακτηθεῖσα γῆ;

Τούτου ἕνεκα, ἀντὶ νὰ γίνωνται οἱ τοῦ ἰσλαμισμού προσήλυτοι
δύναμεις τις διὰ τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν, οὗτοι αὐξάνουσι τὴν
ἀθλιότητα, ἐπειδὴ ὁ προσήλυτος, λαμβάνων τὴν κίθαριν, δικαιού-
ται νὰ συμμετέχῃ τῶν πλεονεκτημάτων ἅτινα καθιεροῖ τὸ Κορά-
νιον δι' ἅπαντας τοὺς μουσουλμάνους.

Οἱ ἐξόριστοι, οἱ δολεροὶ χρεωκόποι, τὰ καθάρματα τῆς χριστια-
νικῆς Εὐρώπης, φθάνοντες εἰς τὰς γαίας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους,
ἀδιαλείπτως γίνονται μωαμεθανοί, ἵνα ἔχωσι τὸ μέρος των ἐκ τῆς
λαφυραγωγίας.

Ἰδοὺ ὁποῖός ἐστιν ὁ Τουρκικὸς στρατὸς κατὰ τὸ Κοράνιον. Ἀλλ'
ἐὰν πᾶς μωαμεθανὸς ἔχῃ τὸ δικαίωμα τοῦ γίνεσθαι στρατιώτης,
εἶναι ἐπίσης καὶ καθήκον αὐτοῦ : ἀνὰ πᾶσαν ὥραν δύναται νὰ
προσκληθῇ νὰ συμμετάσχῃ τοῦ πολέμου.— Τὸ 1844 ὁ Ῥιζᾶ-Πασᾶς,
ἐπειδὴ εἶχε νὰ καταστείλῃ ἀταξίας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, συναθροί-
ζει τοὺς ἄνδρας εἰς τὰ τεμένη (τζαμιά) τῆς Κωνσταντινουπόλεως,
καὶ ἐπὶ προφάσει νὰ ἀναγνώσῃ αὐτοῖς διάταγμα τι, τοὺς περικυ-
κλοῖ, συλλαμβάνει ἐξ αὐτῶν δεκαπέντε χιλιάδας τοὺς ὁποίους ἐξαγ-
κωνίζουσιν, ἐπιβιβάζουσιν εἰς πλοῖα καὶ τοὺς ἀποστέλλουν πρὸς
κατάκτησιν τῶν ἐπαναστατησάντων τόπων.

Τὸ δημόσιον δίκαιον ἀπαιτεῖ ὥστε « τὰ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἐν καιρῷ
πολέμου συλληφθέντα πρόσωπα καὶ πράγματα νὰ ἀποδίδωνται εἰς
τοὺς πρώτους αὐτῶν ἰδιοκτητῆς, ἀφοῦ μεταβῶσι διὰ τῆς εἰρήνης ὑπὸ

τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κράτους εἰς τὸ ὅποιον ἀνῆκον, ἢ ἀφοῦ ὁ ἐχθρὸς ἐκδιωχθῇ, τοῦθ' ὅπερ καλεῖται δίκαιον ἐπιστροφῆς.» (Βάτελ). Ἀλλ' οἱ Τούρκοι, οὓς εἶδομεν ἀρτίως προσφερομένους πρὸς τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐπαναστάσας ἐπαρχίας ὡς πρὸς τόπον ἐχθρικόν, ἔχουσιν εἰσέτι κατὰ τοῦτο κανόνα τινὰ ἀντικείμενον οὐ μόνον πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴν δημόσιον δίκαιον, ἀλλὰ πρὸς πᾶσαν ἰδέαν ἐπιεικείας.— Ἡ κατάκτησις, ἰδοὺ ἡ ἀποστολὴ τῶν ἐκ τούτου ἐκτείνουσι τὸ κακὸν καὶ τὰς καταχρήσεις τοῦ πράγματος εἰς πᾶσαν κατάκτησιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Πλάσμα τι παρ' αὐτοῖς θέλει ὥστε τὸ ἔδαφος ὅπερ ἔμεινε τρεῖς ὥρας εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ νὰ τὸ μεταχειρίζωνται ὡς πρᾶγμα τοῦ ἐχθροῦ! καὶ τοὺς κατοίκους ὡς ἐχθροῦ! Ὅποια κοινωνία, ἥτις ἵνα ὑπακούτῃ εἰς τὴν ὑποτιθεμένην ἀποστολὴν τοῦ κατακτᾶν, κατακτᾷ ἑαυτὴν καὶ μεταχειρίζεται ὡς κατάκτησιν τὸ ἴδιον αὐτῆς ἔδαφος!

Ἡ Χίος, νῆσος τόσον περίφημος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ καὶ θαυμαζομένη ἐνταυτῷ ὑφ' ὅλων τῶν νεωτέρων συγγραφέων καὶ περιηγητῶν διὰ τὴν σύνεσιν τῆς δημοτικῆς αὐτῆς διοικήσεως, τὰ φιλανθρωπικὰ αὐτῆς καταστήματα, τὰ σχολεῖα της, τὰς βιβλιοθήκας της, τὰ ἐργοστάσιά της, τὴν βιομηχανίαν της καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν κατοίκων της, διεπραγματεύθη καὶ συνωμολόγησε τὸ 1566 μετὰ τοῦ Σουλτάν-Σολιμάνου εἰδὸς τι αὐτονομίας, καίτοι ὑποκειμένη ὡς ὑποτελὴς εἰς τὴν Πύλιν. Κατὰ τὰ 1694, ἡ Βενετία ἀποδιώξασα ἐξ αὐτῆς τοὺς Τούρκους κατέλαβεν αὐτήν. Ὁ Μετσομόρτος ἐκ Τύνιδος πειρατῆς, διετάχθη νὰ ἀπελευθερώσῃ τοὺς κατοίκους τῆς Χίου ἀπὸ τοὺς κύνas ἀρπακτῆρας. Οἱ Χῖοι, οὓς ἠφάνιζον οἱ Βενετοὶ μὲ τοὺς φόρους, ἐδέχθησαν τὸν Μετσομόρτον ὡς ἐλευθερωτὴν, συνεμάχησαν μετ' αὐτοῦ καὶ ἀπεδίωξαν ἐν διαστήματι δεκαπέντε ἡμερῶν τοὺς Βενετούς. Ἀλλ' ἅπαξ ἡ νῆσος ἀνακτηθεῖσα, καίτοι ὁμότακτος τοῦ ἀρχιναύάρχου νὰ σεβασθῇ τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν δικαιώματα καὶ προνόμια, ἐδημεύθη πρὸς ὄφελος τοῦ θησαυροφυλακίου, οἱ δὲ κάτοικοι ἐξηνδραποδίσθησαν, τῇ δὲ μεσολαβήσει τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Χουσεῖν-Πασᾶ ἐξηγόραταν ἑαυτοὺς πληρώσαντες πεντήκοντα χιλιάδας πουργῖα!...

« Ἀλλὰ, θέλουσιν εἶπει, σήμερον ἡ Πύλη δὲν εἶναι τόσον ὑπό-
 δουλος τῶν ἰσλαμικῶν αὐτῆς προλήψεων· σήμερον ἔχει ὑπομονὴν,
 πράττει ὡς ὁ Σαμφὼν, περιμένει ἵνα ἐπανεέλθωσιν αἱ δυνάμεις τῆς· ἢ
 ἀλλ' ἡ χθὲς ἡμέρα λέγει ἀρκούντως τί θέλει πράξει αὐρίον, εἰάν
 νομίζουν νὰ τὴν δέτωσι μὲ συνθήκας· αἱ συνθῆκαι δένουσι τοὺς
 ὑπογράφοντας αὐτάς, ἴσως. Δὲν ἀμφιβάλλομεν περὶ τῆς καλῆς
 αὐτῶν πίστεως, ἀλλ' αἱ συνθῆκαι δὲν ἐξαλείφουσι τὸ Κοράνιον
 τὸ φυσικὸν ἐπανερχεται πάντοτε χαλπάζον τὰ ἦθη ὑπερτε-
 ρῶσιν ἀείποτε τῶν νόμων οἵτινες εἶναι ἐναντίοι εἰς ἐκεῖνα.

Τῷ 1821 ἐκρήγνυται ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις· ἡ Χίος καίτοι
 χριστιανῇ, δὲν τολμᾷ νὰ ζητήσῃ νὰ κατακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν
 τῆς, στερουμένη μέσων ἀμυντικῶν, ἡ δὲ ἐμπιστοσύνη τῶν κατοί-
 κων αὐτῆς πρὸς τὴν Πύλην οὐχ ἤττον ὑποχρεοῖ αὐτοὺς, ἵνα ἐπαρ-
 κέσωσιν εἰς τὸν κατὰ τῶν ἰδίων ὁμογενῶν πόλεμον, νὰ ἐκποιή-
 σωσι τὰ σκεύη καὶ τὰ κρομήματα τριακοσίων δώδεκα ἐκκλησιῶν,
 καὶ νὰ ἀποτίσωσι φόρον ὀκταπλασίως βαρύτερον τοῦ παρελθόντος
 ἔτους. Ἐκτὸς τούτου ἡ Πύλη ἀπαιτεῖ τεσσαράκοντα ὁμήρους, πα-
 ραδοθέντας αὐτῇ ὡς ἐγγύησιν ὅτι δὲν θέλει ἀποστείσει ἡ νῆσος τὸν
 ζυγόν. Ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες ἀποθαίνουσιν εἰς τὴν νῆσον, οἱ
 Τοῦρκοι τρέχουσιν, οἱ κάτοικοι μένουσι πιστοὶ εἰς τὸν λόγον αὐτῶν
 πλὴν εἰς μάτην, ἀποδιωχθέντων τῶν Ἑλλήνων, ὁ Τοῦρκος ναύαρχος
 ἀπαγχονίζει τοὺς ὁμήρους, τὸν μητροπολίτην καὶ τεσσαρά-
 κοντα προὔχοντας· πεντήκοντα χιλιάδες δυστυχῶν παντὸς φύ-
 λου, πάσης ἡλικίας, πάσης τάξεως, φονεύονται· πέντε χιλιάδες
 παρθένων ἀποστέλλονται νὰ πληρώσωσι τοὺς γυναικωνίτας, εἴκοσι
 χιλιάδες παιδῶν περιτέμνονται, οἱ δὲ λοιποὶ ἄγονται εἰς αἰχμαλωσίαν.

Δειλαία Χίος! Ὅτε ἡ Εὐρώπη καθιέρωσε τὴν τῆς Ἑλλάδος ἀνε-
 ξαρτησίαν, οἱ διαμφισθητοῦτες τὴν νῆσον Περίμ, οἱ κύριοι τῶν
 Ἰνδιῶν, οἱ κατακτηταὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ τοῦ νέου κόσμου, ἠρνήθη-
 σαν εἰς αὐτὴν μ' ὅλας τὰς ὀρμεμφύτους κλίσεις τῆς, μ' ὅλην τὴν
 καταγωγὴν τῆς, τὴν αὐτονομίαν καὶ τὰς θυσίας τῆς, τὸ δικαίωμα
 τοῦ νὰ συσσωματωθῇ μετὰ τοῦ νέου χριστιανικοῦ βασιλείου, διὰ
 τὸν λόγον ὅτι ἡ Χίος ἦτο πλεισιέστατα εἰς τὴν Ἀσίαν!

Τί λοιπόν ἐλπίζουν νὰ κάμωσι μετὰ τοιούτου λαοῦ, τοσοῦτον σκληρῶς ποτισμένου τὰς ἀντικοινωνικωτάτας ἀρχάς! Νὰ ἐκπολιτίσωσιν αὐτὸν μικρὸν κατὰ μικρόν; Ἀλλὰ ποῦ εἰσι τὰ στοιχεῖα; Τὸ πᾶν πρόκειται νὰ ἀνανεωθῇ, δὲν θέλομεν παύσει ἐπαναλαμβάνοντες αὐτό. Τὸ ἐμπόριον ἤθελεν ἐξημερώσει τὰ ἦθη ἐπαυξάνον τὴν εὐημερίαν· ἀλλὰ τὸ ἐμπόριον!... εἶναι ἔργον τῶν λεγόντων: « Τὸ Κοράνιον μᾶς εἶπε νὰ μαχώμεθα; » Τὸ ἐμπόριον!... ἀλλὰ τοῦτο εἶναι τι μετέχον τοῦ πολιτισμοῦ· ἐπομένως, δὲν ὑπάρχει θέσις δι' αὐτὸ, εἰς τὰς φροντίδας τῶν Τούρκων. Ἀρκούμεθα νὰ ἀναφέρωμεν, συμφώνως μὲ τὸν ἱππότην Ἐτωνα, τοὺς λόγους αὐτῶν: « Δὲν ἔπρεπε νὰ ἐμπορευώμεθα μετὰ τῶν λαῶν αὐτῶν τῶν ἐρχομένων ν' ἀγοράσωσι παρ' ἡμῶν πλούσια ἐμπορεύματα· ἀντὶ νὰ τὰ πωλῶμεν εἰς αὐτοὺς, ἔπρεπε νὰ συναλλαττώμεθα μόνον μετ' ἐκείνων οἵτινες κομίζουσιν εἰς ἡμᾶς τὰ αὐτὰ ἀντικείμενα κατειργασμένα, ἵνα ἀπαλλαττώμεθα τοῦ κόπου τοῦ νὰ ἐξεργαζώμεθα αὐτὰ ἡμεῖς αὐτοί. »

Ἐπειτα τοῦ μὲν ἐμπορίου ἡ ζωὴ εἶναι ἡ πίστις, ἡ δὲ κυβέρνησις αὐτῇ ἐνησχολήθη μᾶλλον νὰ κιβδηλεύσῃ τὰ ἴδια αὐτῆς νομίσματα παρὰ νὰ ἐμψυχώσῃ τὴν βιομηχανίαν εἰς τὸ Κράτος. Εἰς μάτην φρονοῦσι νὰ προτρέψωσι τὴν Ἰψηλὴν Πύλιν ἵνα ἐξίσου προσφέρηται τοῖς χριστιανοῖς καὶ μωαμεθανοῖς, τὸ πᾶν ἐν τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ παρὰ τοῖς Τούρκοις ἀντιμάχεται μὲ τοῦτο. Οἱ φόροι, τοὺς ὁποίους εἰς πάντα πεπολιτισμένον τόπον, πρέπει νὰ πληρώνωσι πάντες οἱ μετέχοντες τῶν πλεονεκτημάτων τῆς προστασίας, ἅτινα ὀφείλονται αὐτοῖς πρὸς ἀνταλλαγὴν, ἀναλόγως τῶν δυνάμεων τῶν καὶ τῶν πλεονεκτημάτων ἅτινα ἀπολαμβάνουσιν ἐκ τῆς κοινωνίας, αὐτοῖ, ἐν τῷ Τουρκικῷ συστήματι ἐπιβαρύνουσιν ἀποκλειστικῶς τοὺς μὴ ὄντας μωαμεθανοὺς τὴν θρησκείαν. Ὁ φόρος εἶναι εἰς τοῦτον τὸν τόπον τὸ αἰωνόβιον χρέος τῶν αὐτοχθόνων πρὸς τοὺς κατακτητὰς αὐτῶν. Ἄλλως τε, ὡς τὸ εἴπομεν, ὁ μωαμεθανὸς μὲ τὸ Κοράνιον εἰς χεῖρας, στρατιωτῆς ὢν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φορολογῇται, ἀλλὰ νὰ μισθοδοτῇται. Χαρίζεται ἡ ζωὴ εἰς τοὺς χριστιανοὺς μόνον ἐπὶ τῷ ὄρῳ νὰ βοη-

θῶσι τὸν στρατὸν ἵνα τρέφεται, ὅταν ἡ κατάκτησις δὲν ἐπαρῇ, (εἶναι δὲ γνωστὸν τί ἀπολαμβάνει ἀπὸ τὰς κατακτήσεις σήμερον). Ἐπὶ τέλους ὁ χριστιανὸς εἶναι γκισοῦρ, κύων. Ἡ δύναμις δύναται ν' ἀπαιτῇ δικαιώματα ὑπὲρ αὐτοῦ· ἀλλὰ ταῦτα δὲν θέλουσι διαρκέσει παρ' ὅσον θέλει διαρκέσει ἡ δύναμις.

Ἐὰν τῶντι τὸ χάτι-χουμαγιὺν διακηρύττῃ ὅτι πάντες οἱ ὑπήκοοι τῆς αὐτοκρατορίας ἄνευ διακρίσεως φυλῆς καὶ θρησκείας εἶναι ἴσοι ἐνώπιον αὐτοῦ, ἐν τῇ αὐτῇ πράξει, ἥδη! ἀντὶ τὰ θεσπισθῶσι δικαστήρια σταθερά τε καὶ ὁμοιόμορφα, συνιστῶνται δικαστήρια μικτὰ ἵνα δικάζωσι τὰς μεταξὺ μωαμεθανῶν καὶ χριστιανῶν διαφοράς, εἰδικαὶ κοινότητες διὰ τοὺς γαζάδας, πρὸς δὲ ἡ διατήρησις ἀπάντων τῶν προνομίων καὶ πνευματικῶν ἀτελειῶν τῶν χορηγηθεισῶν ἀνέκαθεν εἰς ὅλας τὰς χριστιανικὰς κοινότητας ἢ ἄλλα θρησκευματα μὴ μουσουλμανικά· τοῦτέστιν ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων παρσούρησαν ὑπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ ἰσλαμισμοῦ νὰ ἀνεχθῶσι τὴν ἐξακολούθησιν τῆς διαίρεσεως τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ εἰς διαφόρους τάξεις (castes) φυλῆς καὶ θρησκείας ὀριστικῶς κεχωρισμένας ἀπ' ἀλλήλων, καί-τοι κυρύττοντες τὴν ἀστυκὴν, πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἰσότητα! . . . Τοσοῦτον εἶναι ἀληθές ὅτι ἐνόςφω δὲν γείνη ῥιζικὴ τις μεταρρύθμισις, μικρὸν κατὰ μικρὸν ὁ μὲν ἰσλαμισμὸς, μὲ τὰς ἀναρχικὰς αὐτοῦ τάσεις καὶ τὰς διαλυτικὰς αὐτοῦ ἀρχάς, θέλει κατορθώσει νὰ ἀκυρώσῃ ἀπάσας τὰς παραχωρήσεις ἃς θέλουσιν ἐπιτύχει, ἡ δὲ συνθήκη τῶν Παρισίων θέλει γείναι ἀνάγκη νὰ μεταποιηθῇ, ἔαν, ὡς τὸ ἐλέγομεν ἀνωτέρω, ὁ Θεὸς αὐτός, ὅστις ἔκαμε νὰ καταχωρηθῇ ἐν αὐτῇ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνάγκης χριστιανοποιήσεως τῶν νόμων καὶ τῆς κυβερνήσεως, ἡδύνατο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ δικαιώματά του.

Τέλος γεγοιός τι νέον ἀποδείκνυει ἔτι εὐκρινέστερον πῶς ἐννοοῦσιν οἱ Τοῦρκοι τὴν παραδοχὴν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ συμφωνίᾳ. Αἱ μεγάλαι δυνάμεις, διακηρύττουςαι ἐν τῇ Παρισίνῃ συνθήκῃ ὅτι πᾶσα προσβολὴ κατὰ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ κράτους τοῦ Σουλτάνου θέλει λογίζεσθαι παρ' αὐτῶν ὡς

προσβολή κατὰ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας, εἶχον ἀναμφιβόλως μᾶλλον ὑπ' ὅψιν νὰ προλάβωσι πᾶσαν προσαύξησιν ἐδάφους γινωμένην μὲ βλάβην αὐτοῦ πρὸς ὄφελος μιᾶς οἰασθήποτε ἐξ αὐτῶν, ἢ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἐξασθένησιν τοῦ κράτους τούτου· διὸ δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ παρατηρήσωμεν τὸν παράδοξον τρόπον δι' οὗ ἡ συνθήκη αὕτη τηρεῖται ἤδη. Ἰπάρχει casus belli εἰς πᾶσαν κατὰ Τουρκίας προεπιχείρησιν δυναμένην νὰ συνεπιφέρῃ ἀπώλειαν ἐδάφους, καὶ ἡ Ἰψηλὴ Πύλη ἐκποιεῖ αὐτὴ εἰς μίαν τῶν συνυπογράφασαν δυνάμεων τὴν νῆσον Περίμ! Ὅ,τι διὰ τῆς κατακτήσεως δὲν δύναται νὰ κατορθωθῇ, κατορθοῦται διὰ τοῦ ἀργυρίου καὶ τῶν ἀπειλῶν.

Ἄς λέγωσιν ἤδη ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ διαπραγματευθῇ τις μετὰ κυβερνήσεως βασιζομένης ἐπὶ τοῦ ἰσλαμισμού! ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ γείνῃ παραδεκτὸν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ συμφωνίᾳ κράτος ἐν ᾧ ἐρμηνεύονται τοιοῦτοτρόπως αἱ ἐπιστημότεραι συνθήκαι· κυβερνήσεις ἐτοιμὴ αἰεῖποτε νὰ δέχεται ἀπάσας τὰς ὑπὸ τῶν ἄλλων κυβερνήσεων παρεχομένας αὐτῇ χάριτας, ὥς καὶ νὰ ὑπεκφεύγῃ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ συνδέσῃ αὐτὴν πρὸς αὐτάς!

Καὶ αἱ νῦν τῶν Τούρκων ἐπὶ τοῦ Μαυροβουνίου ἀξιότητες δὲν ἀποδείκνυσιν ἀρκούντως πῶς οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐννοοῦσι νὰ συμμετέχωσι τῶν πλεονεκτημάτων τῆς Εὐρωπαϊκῆς συμφωνίας; . . . Ἀπαιτοῦσι τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ Μαυροβουνίου διότι προσέβαλον αὐτὸ ποτέ! Διατί δὲν ἀπαιτοῦσι διὰ τοῦ αὐτοῦ δικαιώματος τὴν ἐπὶ τῆς Βιέννης κυριαρχίαν; Δις παρ' ὀλίγον ἐκυρίευσεν αὐτήν!

Συστηματικὴ ἀπιστία, ἀγρία μιταλλοδοξία, τρόποι βάρβαροι, τρεβλώσεις βιαιοπραγίαι, ἀγγαρεῖαι, ἐξορίαι, φυλακισμοὶ, δημεύσεις, παράνομοι πολυειδεῖς φορολογίαι, εἴσθε στοιχεῖα δυνατὰ νὰ ἀποτελέσῃτε κοινωνίαν κυβέρνησιν; . . .

Οὐχί, τὸ ἐπαναλαμβάνομεν, πάντα, ὅλως διόλου πάντα, πρέπει νὰ μεταβληθῶσι. Χριστιανοποιήσατε τὴν Ἀνατολήν, πληρεξούσιοι τῆς Εὐρώπης, πρὶν ἢ καταστρέψῃτε τὴν ἀρχήν, πρὶν ἢ στερεύσῃτε τὴν πηγὴν ὅλων τούτων τῶν μαστίγων! . . . ἢ αἱ ὑψηλαὶ ὑμῶν ἀποφάσεις ἔσονται ζωγραφίαι ἐπὶ τοῦ ὕδατος, ἢ πάντες οἱ κά-

τάσκει αὐτοῦ τοῦ τόπου, χριστιανοὶ τε καὶ μωαμεθανοί, πεισθέν-
τες ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐλπίζωσι τοῦ λοιποῦ εἰς ἑμᾶς, θέλουσιν
ἀναγκασθῇ νὰ μὴν ἔχωσι πλεόν παρα μίαν κραυγὴν: 1821! 1821!...

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ.

Ἐθελοκακία.

Ἀπλὸν βλέμμα ἐπὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τοῦ Βυζαν-
τινοῦ κράτους θέλει πείσει καὶ τὸν μέγιστον φιλότουρκον ὅτι οἱ
τοῦ Σουλτάνου Ἱπουργοὶ οὐδὲν ἐποίησαν μέχρι τῆς σήμερον πρὸς
ἐφαρμογὴν τῶν διορισθηθεισῶν μεταρρυθμίσεων, οὐδὲ φαίνονταί
ἔχοντες τὴν ἐλάχιστην θέλησιν ἵνα πραγματοποιήσωσι τὰς τῶν
μεγάλων δυνάμεων ἀποφάσεις καὶ τὴν τοῦ ἰδίου αὐτῶν κυριάρχου
ἐπίστημον ὑποχρέωσιν.

Ἀλλ' ἵνα μὴ προτάπτῃ μερὸς λήψιν εἰς τὰς ἀποδείξεις ἡμῶν,
μεταφέρομεν ἐνταῦθα τὴν ἐπομένην ἐπιστολὴν, γεγραμμένην μὲν
ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1856, δημοσιευ-
θεῖσαν δὲ ὑπὸ πολλῶν ἐφημερίδων. Ἀὕτη συγκεκριμένῃ εὐκρινῶς
τὰ αἰσθημένα τῶν ὑπουργῶν καὶ λοιπῶν ὑπαλλήλων τοῦ δυστυ-
χοῦς αὐτοῦ τόπου.

« Κωνσταντινουπόλις, 15 Σεπτεμβρίου 1856.

« Οἱ πιστεύοντες ὅτι πρώτη φροντίς τῆς Πύλης εἶναι νὰ πραγ-
ματοποιήσῃ τὰς τοῦ χάτι-χουμχίου ὑποσχέσεις νοσῶσι μεγάλην
ἀπλότητα. Αἱ μεταρρυθμίσεις ἃς ἀναμένει ἡ Εὐρώπη εἶναι καὶ
διαμενοῦσιν εἰς κατὰστασιν σχεδίου. Εὐρίσκονται μάλιστα κα-
κιστόφρονες βεβαιούντες, οὐχὶ ἄνευ καλῶν λόγων, ὅτι οὔτε ἡ
παροῦσα γεννεὰ οὔτε ἡ ἐπερχομένη θέλουσιν ἰδεῖ τὴν ἐφαρμογὴν
τῶν ἀρχῶν τῶν διακηρυχθεισῶν τῇ 18 Φεβρουαρίου 1856. Εἰς
τὰς τῶν σημαντικῶν τάξεις βασιλεύει κρυφία τις ἐθελοκακία ἧς
ἄσχετον εἶναι νὰ λάβῃ τις ἰδέαν. Ὅταν ἡ τῶν πραγμάτων ἰσχὺς

ἡ λογικὴ τῶν συμβάντων ἀποσπῶσι παραχώρησιν τινα ἐκ τῶν Τούρκων, ὑπὲρ, δὲν λέγω τῶν χριστιανῶν, ἀλλὰ τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ πρώτη εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς τοὺς διοικοῦντας τὴν χώραν ταύτην ἐπερχομένη ἰδέα, εἶναι νὰ καταβάλλωσιν ἀπάσας αὐτῶν τὰς δυνάμεις ἵνα ματαιώσωσιν αὐτήν. Ἐχομεν δὲ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας καθημερινὰ παραδείγματα τοῦ λεγομένου.

« Οὐδεὶς ἐκ τῶν κυβερνώντων ἐπιθυμεῖ τὰς βελτιώσεις ὧν ἀποτέλεσμα θέλει εἶσθαι ἡ καταστροφή τῶν καταχρήσεων, τῶν ἀνομιῶν, τῶν ἀρπαγῶν καὶ τῆς δωροδοκίας, πληγῶν ἀνιάτων τῆς Τουρκικῆς διοικήσεως. Τί θέλουν γίνεαι οἱ πασάδες μας στερηθέντες τὴν ἰσχὺν ἵνα καπηλεύωνται τὴν δικαιοσύνην, καὶ ἐὰν συνιστᾶτο αὐστηρά τις ἐξέλεγκξις τοῦ τρόπου μεθ' οὗ διεξάγωσι τὰ τοῦ Κράτους πράγματα; Προῦ τὸ μέσον τοῦ πλουτεῖν ταχέως ἐὰν ἔπρεπε νὰ φανῇ τις δίκαιος, εὐθύς καὶ τίμιος; Πῶς ἤθελεν εἶσθαι δυνατόν εἰς ὑπαλλήλους, οὓς εἶδον πιποφόρους (τζιμπουξίδας) καὶ κοπανιστὰς καφεῖ, νὰ ἐπισωρεύωσιν ἑκατομμύρια, νὰ οἰκοδομῶσι παλάτια, ἐὰν περιορίζοντο εἰς τὰ καθήκοντά των;

« Εἰς τὴν δυστυχῇ ταύτην ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, εἴτε ἐν Ἀσίᾳ, εἴτε ἐν Εὐρώπῃ, τὸ πᾶν εἶναι ἀταξία, σύγχυσις, ἀβεβαιότης, εἶναι δὲ ἀμφίβολον ὅτι θέλει δηνηθῇ δύναμις ἀνθρώπινος νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὴν τῶν δεινῶν ὑφ' ὧν κατατρύχεται. Οἱ κυβερνῶντες, ἐξαίρῳ τὸν Σουλτάνον, ὅστις εἶναι βεβαίως ὁ τιμιώτατος ἄνθρωπος τοῦ κράτους αὐτοῦ, οἱ κυβερνῶντες σκέπτονται μᾶλλον περὶ ἑαυτῶν ἢ περὶ τῆς ἑαυτῶν πατρίδος. Νὰ διατηρήσωσι τὴν ἐξουσίαν ὅταν ἔχωσιν αὐτήν· νὰ ἐπιδιώκωσι τὴν ἀπόκτησιν αὐτῆς ὅταν τὴν στερηθῶσι· νὰ πλουτῶσι per fas et nefas· νὰ κυλίωνται εἰς τὰς αἰσχροτάτας ὑλικὰς τρυφάς, ἰδοὺ αἱ φροντίδες ὑφ' ὧν κατέχεται ἡ Τουρκικὴ ἀριστοκρατία. Οἱ δὲ προσδοκῶντες μεταρρύθμισεις σπουδαίας, πραγματικὴν τινα πρόοδον, ἀπατῶνται ἐκτόπως. Τὰ χάτι-σερέφ, τὰ χάτι-χουμαγιούν καὶ τὰ τανζιμάτια λέξεις μόνον εἰσὶ ποιήσασαι τοὺς μὲν φιλοτούρκους τῆς Εὐρώπης νὰ γείνωσιν ἐκτὸς ἑαυτῶν ὑπὸ τῆς χαρᾶς, τοὺς δ' ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν Τουρκίαν σπουδάσαντας νὰ ὑψόνωσι τοὺς ὤμους. Ἐρωτήσατε

τῶς Ἀρμενίους, τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Βουλγάρους τὶ φρονοῦσι περὶ τοῦ χάτι-χουμαγιῦν τῆς 18 Φεβρουαρίου. » (Ἡ ἔνωσις τῆς 25 Σεπτεμβρίου 1856.)

Ἀλλὰ τὶ ἀπαντῶσιν οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Σουλτάνου ὅταν ὀνειδίζῃ τις αὐτοῖς τὴν ἔνοχον αὐτῶν ἀδιαφορίαν διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων, τῶν μόνων δυναμένων νὰ στηρίξωσι τὴν τοῦ κυριάρχου αὐτῶν κυριότητα καὶ ἐξαγάγωσιν ἐκ τοῦ κινδύνου τοῦ ἐπαπειλοῦντος αὐτὴν σήμερον; Ἀπαντῶσιν ἀπλῶς ὅτι πταίουμεν περὶ τούτου οἱ χριστιανοὶ, μὴ θέλοντες νὰ δεχθῶσι τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐν τῷ χάτι-χουμαγιῦν περιεχομένων μεταρρυθμίσεων· ἀποδείξιν δὲ τοῦ λεγομένου παρέχουσιν ὅτι, ἡ μὲν Πύλη ἠρώτησεν αὐτοὺς διὰ τοῦ πατριάρχου τῶν ἐὰν ἐπεθύμουν νὰ χρηργήσωσι τῷ Σουλτάνῳ στρατιώτας, οὗτοι δὲ ἀπεκρίθησαν οὐχὶ προσθέτουσι δὲ ὅτι οἱ μωαμεθανικοὶ λαοὶ εἶναι ἐπίσης ἐναντίοι τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων, ἕνεκα τοῦ φανατισμοῦ τῶν, ὡς ἀποδεικνύουσι τοῦτο αἱ συνωμοσίαι καὶ ἐπαναστάσεις, αἵτινες ἀπὸ μιᾶς τριακονταετηρίδος δὲν ἔπαυσαν ταραττούσαι αὐτοὺς, καὶ αἱ κατὰ τῶν προσώπων καὶ τῶν ιδιοκτησιῶν προσβολαί, ὡς καὶ κατὰ τῶν ἀντικειμένων τῆς λατρείας τῶν χριστιανῶν ἰθαγενῶν ἢ ξένων, τὰς ὁποίας πράττουσι μετὰ πλειότερας μανίας παρά ποτε, ἀφοῦ ἤρχισαν ὁμιλοῦντες αὐτοῖς περὶ μεταρρυθμίσεων. Τέλος, προσθέτουσιν ὅτι αἱ μετὰ τῶν δυτικῶν δυνάμεων συνθῆκαι, αἱ παράδοξοι ἀξιώσεις καὶ αἱ συνεχεῖς ζηλοτυπίαι τῶν χριστιανῶν πρέσβεων ἐμποδίζουσιν ἢ δυσκολεύουσι τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν τῆς Ἱψηλῆς Πύλης πρὸς τὴν κατάλληλον ἐφαρμογὴν τοῦ χάτι-χουμαγιῦν.

Περὶ τὸν ἐστὶ νὰ δοκιμάσωμεν ν' ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ζητοῦντες νὰ πείσωμεν αὐτοὺς δι' ὅ,τι εἶναι τόσον φανερόν ὡς ὁ ἥλιος. Ἄλλως τε γνωρίζομεν ὅτι διὰ τοῦ λόγου δὲν δύναται τις νὰ πείσῃ τοὺς Τούρκους δι' ὅποιονδήποτε πρᾶγμα· ἀλλὰ τὸ καθήκον ἡμῶν ὡς εὐσυνειδήτου συγγραφέως μᾶς ἐπιβάλλει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταδείξωμεν ἐνταῦθα ἕτερον πρόσκομμα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν πάσης ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει μεταρρυθμίσεως.

Ἀπαντες γινώσκουσιν ὅτι ὑπάρχει σήμερον ἐν τῇ Δύσει γενικὴ

εις τάς πρὸς τὴν κερδοσκοπίαν. Πᾶν ὅτι δύναται νὰ προμηθεύτῃ ἀργύριον, ἀδιάφορον εἰς ποίαν τιμὴν, καὶ πρὸς βλάβην πάσης θρησκευτικῆς, ἠθικῆς ἢ πολιτικῆς ἀρχῆς, εἶναι ὑπὸ τὸ κράτος τῆς φρενητικῆς ταύτης παραφορᾶς τῆς ἐποχῆς. Ὁ τῶν βαρβάρων τόπων πολιτισμὸς καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ μὴ ἀνιχνευθέντος πλούτου ὃν ἐγκλείουσιν εἰς τοὺς κόλπους τῶν εἶναι τὸ περιμαχητότατον ἀντικείμενον τὸ ἐπιδιωκόμενον ὑπὸ τῶν σμηνῶν τῶν ὁπαδῶν τῆς νέας ταύτης φιλοσοφίας, ὅπερ δύναται τις νὰ ὀνομάσῃ τὴν ἀγαπητὴν λατρείαν τῶν κερδοσκόπων τῆς Δύσεως. Ὁ κράτος λοιπὸν ὁ τοσοῦτον ἡχόεις τοῦ χάτι-χουμαγιὸν ὑπερηρέθησε τὸ φιλόρπαγον τῶν γενικῶν τούτων ἐκμεταλλευτῶν, προθυμοποιηθέντων μεθ' ἀμίλλης ἵνα προσφέρωσι τὴν ἑαυτῶν βοήθειαν τῷ Σουλτάνῳ καὶ τοῖς ὑπουργοῖς αὐτοῦ, ἵνα ἐκπολιτίσωσι τὴν Ἀνατολίην. Ὅμοιοι μὲ τὰ νέφη τῶν γυπῶν καὶ τῶν χοράκων τῶν ἐπιπιπτόντων ἐπὶ πτώματος κειμένου ἐν τῇ ἐρήμῳ, οἱ νέου εἵδους οὗτοι φιλόανθρωποι, ἐπέπεσαν σωρηδὸν ἐπὶ τοῦ ψυχρόραγουντος σώματος τῆς Τουρκικῆς ἀρχῆς. Συγκρούονται ἐπ' αὐτῷ, συνωθοῦνται, κατασπαράττουσιν αὐτὸ καὶ ἀμφισβητοῦσι διὰ τὰ ἀσπαίροντα σπλάγχνα του, ὀλίγον φροντίζοντες τί θέλει γίνεαι τὸ σκέλεθρον ὅταν καταφάγωσι τὰ τελευταῖα σπαράγματα τῆς σαρκὸς αὐτοῦ.

Αἱ ἐξ ἰδιοτελείας βραδύτητες καὶ αἱ προφάσεις τῶν Τούρκων ὑπουργῶν εἰσι τοσαῦτα στοιχεῖα ἐπιτυχίας δι' αὐτοὺς τοὺς ὑπετιθεμένους μνητὰς τοῦ δυτικῆς πολιτισμοῦ, ὠφελουμένους ἐξ αὐτοῦ ἐπιτηδεύως διὰ νὰ χρηματολογῶσιν. Διατείνονται περιπαθῶς ὅτι ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ἔργον τοῦ καιροῦ· ὅτι ὁ καιρὸς οὗτος δὲν ἔρθασεν εἰσέτι· ὅτι οἱ Ἑῶοι, χριστιανοὶ ἢ μωαμεθανοὶ, δὲν εἶναι εἰσέτι ἐπιδεκτικοὶ τούτου καὶ ὅτι ἵνα προπαρασκευασθῶσι δι' αὐτὸν πρέπει νὰ ἐξοικειωθῶσι μετὰς ἑξῆς καὶ τὰς ἀρεσκείας τῶν ἐξευγενισμένων τόπων· τέλος, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προβῇ τις εἰς τὸν πολιτισμὸν αὐτοῦ τοῦ τόπου, πρὶν ἢ ἐπιρροὴ τῶν ἡθῶν, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας τῆς Δύσεως διαχύσῃ τὰ εὐεργετήματα αὐτῆς ἐπὶ τοῦ βαρβάρου τούτου τόπου!

Οὐδὲ εἰς τοὺς κερδοσκόπους τούτους θέλομεν ἀποπειραθῆ νὰ καλήσωμεν περὶ φιλάνθρωπίας, θρησκείας καὶ ἠθικῆς· γνωρίζομεν καλῶς ὅτι παρ' αὐτοῖς ἅπασαι αὗται αἱ ἀρχαὶ συγκεφαλαιοῦνται εἰς τὴν πλήρη ἐκμετάλλευσιν τοῦ τόπου τὸν ὁποῖον λέγουν ὅτι θέλουσι νὰ ἐκπολιτίσωσι. Ἀλλ' ἀποτεινόμεθα πρὸς τοὺς εὐσυνειδήτους ἄνδρας, οἵτινες, παρασυρόμενοι ὑπὸ τῶν σοφισμάτων τῶν δημίων τούτων, παντὸς πολιτισμοῦ καὶ παντὸς ἀνθρωπίνου αἰσθήματος, δέχονται καλῇ τῇ πίστει, καὶ διαδίδουσι μετὰ πλήρους πεποιθήσεως τὰς ψευδεῖς ταύτας ἀποφάνσεις.

Θέλομεν ἐρωτήσῃ τοὺς ἀνθρώπους τούτους ὧν ἡπάτησαν τὴν πίστιν, ἐὰν, εἰς τοὺς πεπολιτισμένους τόπους, ὅταν ἡ κυβερνήσις ἔχῃ ἀνάγκην στρατικῶν, ἐρωτᾷ τοὺς ἰδίους αὐτῆς ὑπηκόους, διὰ μέσου τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν πνευματικῶν αὐτῶν, ἐὰν ἔχωσιν ἢ μὴ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ στρατολογηθῶσιν, ἢ ἐὰν ἐκ τοῦ ἐναντίου ἢ ὑποχρέωτις αὕτη δὲν λογίζεται εἰς ὅλους τοὺς τόπους ὡς βάρος ἐπίπονον καὶ ἐπαχθές, ἐκ τοῦ ὁποίου προσπαθοῦσι ν' ἀπαλλαχθῶσι διὰ μεταναστεύσεων, δι' ἀκροτηριασμῶν, δι' ἀθηναιῶν προσποιητῶν καὶ διὰ μυρίων ἄλλων μέσων. Αἱ κυβερνήσεις τῆς Δύσεως δὲν εὐρίσκονται συνεχῶς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν ἔνοπλον δύναμιν ὅπως ἀναρχήσωσι τοὺς νεοσυλλέκτους ἵνα ταχθῶσιν ὑπὸ τὰς σημαίας; οἱ πλείστοι τῶν νεοσυλλέκτων οὐς ἀποτελοῦσιν αὐταὶ αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ μεταξὺ τῶν μωαμεθανῶν δὲν ἄγονται ἐκ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς των ἐν τῷ στρατῶνι τοῦ συντάγματός των, ἐξηγκωνισμένοι καὶ φρουρούμενοι ὑπὸ χωροφυλάκων; Τάγμα τουρκικὸν ἐπιφορτισμένον νὰ φέρῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν νεοσυλλέκτους μωαμεθανοὺς, τῷ 1849, δὲν ἠναγκάσθη ἕνεκα τῆς ἀντιστάσεως αὐτῶν νὰ κάμῃ χρῆσιν τῶν ὀπλων του καὶ νὰ τοὺς κατασφάξῃ ὅλους; Διατὶ νὰ ἀπαιτοῦν ὥστε μόνοι οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς πρέπει νὰ λογίζωνται εὐάρεστον καὶ ἐπιφελῇ ὑποχρέωσιν ἣν οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως νομίζουσιν ἐπίπονον καὶ ἐπαχθῆ, καίτοι παρ' αὐτοῖς οἱ ὅροι τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης εἰσι πολὺ ἀνεκτώτεροι ἢ ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν; Διὰ ποῖον λόγον νὰ δεχθῶσιν οἱ χριστιανοὶ ὡς τεκμήριον τῆς ὑπὲρ αὐτῶν κηδεμο-

νίας τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου, ὅτι οἱ λοιποὶ λαοὶ προσπαθοῦσι νὰ ἀποφύγωσι, καὶ τὸ ὅποῖον οἱ κυριάρχαι των δὲν ἀπαιτοῦσι παρ' αὐτῶν, εἰμὴ ὡς συνεισφοράν ὀφειλομένην τῇ κυβερνήσει πρὸς ἀμοιβὴν τῶν δικαιωμάτων καὶ πλεονεκτημάτων ἅτινα παρέχει αὐτοῖς; Τέλος πάντων πρὸς τί οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἐστερημένοι παντὸς δικαιώματος, καὶ ἐν μοίρᾳ ὄντες εὐτελῶν ἀνδραπόδων, νὰ χαίρωσι στρατολογούμενοι καὶ χύνοντες τὸ αἷμά των ἵνα ὑποστηρίξωσι τὴν ὑπαρξίν των καταθλιβόντων αὐτοὺς, ἐνῷ οἱ μωαμεθανοὶ, οἵτινες εἰσιν ἐντοσούτῳ οἱ κρατοῦντες καὶ τοσούτων προνομίων ἀπολαύοντες, ὑπάγουν ὠθούμενοι, ξιφοκοπούμενοι ἢ ραβδοκοπούμενοι, καὶ μὲ τὰς χεῖρας ὀπίσω δεδεμένας;

Θέλουσι μᾶς ἐπιφέρει ἴσως ὡς ἐπιχείρημα ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἀπολαύσαντες διὰ τοῦ χάτι-χουμαγιὺν ὅλα τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου, καὶ δεκτοὶ γενόμενοι ἵνα συμμετέχωσι τῆς κυβερνήσεως τοῦ τόπου, ὀφείλουσιν ἐπίσης νὰ ὑπομένωσι καὶ τὰ βάρη αὐτῆς, καὶ, ὅτι ἐν ἑκ τῶν μᾶλλον ἀξίων λόγου εἶναι τὸ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Ἀλλ' ἐν πρώτοις, ὅταν πρόκειται ν' ἀποδοθῶσι τὰ δικαιώματα αὐτοῦ εἰς λαὸν ὅστις ἀπὸ τέσσαρας αἰῶνας στενάζει ὑπὸ σκληροτάτην δουλείαν, εἶναι δίκαιον νὰ ἐπιβάλλωσιν αὐτῷ τὴν ἐσχάτην κάκωσιν ἣτις τὸν ἔλειπε, πρὶν ἢ δοθῇ αὐτῷ οὐδὲν ἑκ τῶν δικαιωμάτων καὶ πλεονεκτημάτων ἅτινα ὀφείλουσιν αὐτῷ, καὶ πανδήμως τῷ ὑπεσχέθησαν; Διότι ἐλπίζομεν ὅτι οὐδεὶς θέλει τολμήσει νὰ διίσχυρισθῇ ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν συμμετόχους τοὺς χριστιανοὺς τῶν πλεονεκτημάτων ἅτινα ἔμελλον νὰ προέλθωσιν ἐκ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ χάτι-χουμαγιὺν, διότι κατήργησαν τὸ ὄνομα τοῦ χαρατζίου καὶ παρεδέχθησαν εἰς τὸ συμβούλιον τοὺς ΚΚ. Βογορίδην, καὶ Δαδιὰν, ὡς καὶ τοὺς πατριάρχας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων, καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν τὸν ραββῖνον.

Πρὸς τούτοις πρέπει νὰ ἀνάξωμεν εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτῶν ἀξίαν τὰς μηδαμινὰς παραχωρήσεις ἃς προσέφεραν τῇ Εὐρώπῃ, καὶ τὰς ὁποίας οἱ περιπονητικοὶ ὑπερασπισταὶ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως ἐμεγάλυναν, ὡς ἀποδείξεις ἀναντιρρόητους τῆς καλλῆς θελήσεως τῶν ὑπουργῶν τῆς κυβερνήσεως ταύτης.

Ἐν πρώτοις ἅπαντες γνωρίζουσιν ὅτι ὁ κεφαλικὸς φόρος, ὁ καὶ καταργηθεὶς, ὑφίσταται ἀείποτε πραγματικῶς ὑφ' ἕτερον ὄνομα, καὶ ὅτι οὐδεμία ἐλάφρυνσις ἔγεινεν ὡς πρὸς τοῦτο εἰς τὴν θέσιν τῶν χριστιανῶν καὶ ἰσραηλιτῶν, οἵτινες εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι δὲν εἶναι πλέον βαρύνοντες, ὑπὸκεινται ὅμως εἰς κακώτερις τότε σκληρὰς ὡς καὶ πρὶν.

Ἐπειτα ἀναμνηστέον ὅτι οἱ ΚΚ. Βογορίδης καὶ Δαδιὰν ἦσαν μὲν ἀπὸ μίαν τριακονταετηρίδα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Τούρκων, οὐδόλως δ' ὑπολήπτονται αὐτοὺς οἱ ὁμογενεῖς των. Ἐκ τοῦ ἐναντίου μάλιστα θεωροῦνται ὡς λειποτάκται πωλημένοι εἰς τοὺς δυναστας αὐτῶν καὶ μόνον φροντίζοντες νὰ πλουτίσωσι δι' ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων. Εἶναι λοιπὸν πρόδηλον ὅτι αἱ πρὸς τοὺς δύο τούτους ἀνθρώπους καὶ τινας ἄλλους ἀπονεμόμεναι χάριτες οὐδὲν ἀποδεικνύουσι.

Καθ' ὅσον δ' ἀφ' ὧν τοὺς δύο πατριάρχας καὶ τὸν ῥαββῖνον, εἶναι πασίγνωστον ὅτι οὗτοι δὲν παρίστανται εἰς τὸ συμβούλιον εἰμὴ ὡς ἀπλᾶ κωρὰ πρόσωπα τοῦ θεάτρου, μὴ ἔχοντα ἐν αὐτῷ ἄλλα προνόμια παρὰ τὸ τοῦ ἐγκρίναι ἀπάσας τὰς ἀποφάσεις τῶν Τούρκων μὲ βαθὺν τεμενάρ.

Κατὰ τὸ 1856, ὅτε αἱ διατάξεις αἱ ἀφ' ὧν τὸν τρόπον καθ' ὃν οἱ Τούρκοι ὑπουργοὶ ἐννόουν νὰ ἐκτελέσωσι τὰ ἄρθρα τοῦ χάτι-χουμαγιὺν τὰ περὶ τῆς στρατολογίας προεσχεδιάσθησαν μεταξὺ τῶν μωαμεθανικῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου, ὁ πρόεδρος ἐξέθεσεν αὐτάς εἰς τὰ χριστιανικὰ καὶ ἰσραηλιτικὰ μέλη οὕτως: Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη προσδιώρισεν εἰς εἰκοσιπέντε χιλιάδας ἀνδρῶν τὸ ἐπιβάλλον εἰς ὑμᾶς μέρος· ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ ποσοῦ, σὰς γίνεται χάρις ἐννέα χιλιάδες ἀνδρῶν, ἐπειδὴ ἡ γεωσιτὶ ὑπογραφεῖσα εἰρήνην ἐπιτρέπει νὰ ἐλαττωθῇ ὁ στρατὸς τοῦ ἐνδόξου Σουλτάνου. Μένουσι λοιπὸν δέκα ἐξ χιλιάδες ἀνδρῶν, ἐξ ὧν τρεῖς χιλιάδες μόνον θέλουσιν εἶσθαι ἐν ὑπηρεσίᾳ· οἱ δὲ λοιποὶ θέλουσιν ἀναπληρώσει τὴν ἀτομικὴν αὐτῶν ὑπηρεσίαν, διὰ φορολογίας πέντε χιλιάδων γροσίων κατὰ κεφαλὴν.

Κλίνομεν, ἀπεκρίθη ὁ γραικὸς Πατριάρχης, ἐνώπιον τῆς θε-

λήσεως τοῦ δεσπότου καὶ κυρίου μας· ἀλλὰ μοι φαίνεται ὅτι τὸ ζήτημα ἐλήφθη ἐκ τῆς οὐρᾶς ἀντὶ τὰ ληφθῆ ἐκ τῆς κεφαλῆς. Εἰς τὸν στρατὸν τοῦ ἐνθύξου Σουλτάνου, πᾶς μωαμεθανὸς ἔχει ἓνα σκοπὸν ὅστις κινεῖ αὐτὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντός του· δύνανται γὰρ ἀποκτήσῃ βαθμὸν, καὶ πολλοὶ στρατιῶται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἔγθασαν εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα ποδῶν δ' ἔσεται τὸ μέλλον τοῦ χριστιανοῦ στρατιώτου; Τὸ χᾶτι-χουμαγιὺν λέγει μὲν ὅτι καρονισμοὶ θέλουσι προσδιορίσει τὴν τύχην τῶν μωαμεθανῶν· ἔγινε σκέψις γὰρ ὀρισθῶσιν οἱ καρονισμοὶ οὗτοι;

Ὁ Πατριάρχης τῶν Ἀρμενίων ἐπρότεινε καὶ αὐτὸς οἱ ὑπὸ τὴν αὐτοῦ δικαιοδοσίαν χριστιανοὶ ἀντὶ τὰ δίδωσι χρήματα γὰρ γείνωσι δεκτοὶ γὰρ χορηγῶσι στρατιώτας.

Εἰς μὲν τὸν πρῶτον λαλήσαντα οὐδὲν ἀπήντησαν, εἰς δὲ τὸν δεύτερον παρετήρησαν ξηρῶς ὅτι εὐρίσκετο ἐκεῖ διὰ τὰ ἀκούσῃ καὶ μεταβιβάσῃ εἰς τοὺς ἰδικοὺς του τὰς διαταγὰς τῆς Πύλης, οὐχὶ δὲ καὶ γὰρ συζητῇ αὐτάς.

Ἔστι δὲ εἰσέτι παρατήρησις τις ἀπλουστάτη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ παραδόξου τρόπου ὡς πρὸς τὴν στρατολογίαν τῶν χριστιανῶν. Διὰ τί οἱ Τούρκοι, παραδεχθέντες τὸν ὅρον γὰρ συμμορφωθῶσι κατὰ πάντα μὲ τὸ σύστημα τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων, δὲν ἔθεσαν κατὰ τὸ παράδειγμα ἐκείνων γενικὸν τινα νόμον περὶ στρατολογίας, εἰς ὃν ἤθελον ἔχει τότε τὸ δικαίωμα γὰρ ὑποχρεώσωσιν ἅπαντας τοὺς ὑπηκόους τῆς αὐτοκρατορίας, ὡς τοῦτο γίνεται πανταχοῦ; Διὰ τί, ἀντὶ γὰρ προκηρύξωσι τοιοῦτον νόμον, ἐκαινοποίησαν ἀνακτορικὴν διαταγὴν τοῖς πατριάρχαις, τοὺς ὁποίους δὲν ἀπέβλεπε τοῦτο, χωρὶς προηγουμένως γὰρ ἐρωτήσωσι τοὺς ἐνδιαφερομένους καὶ ἐναντίον εἰς τὸ χᾶτι-χουμαγιὺν, ὅπερ ὀριστικῶς κατήρησεν πᾶσαν ἐπέμβασιν τῶν Πατριαρχῶν καὶ ἐπισκόπων εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα τῶν ὁμοεθνικῶν των;

Δὲν εἶναι δυνατόν γὰρ ὑποθέσῃ τις δικαίως, καὶ ἐπὶ τοῦ συνήθους τρόπου τοῦ ἐνεργεῖν τῶν Τούρκων ὑπουργῶν στηριζόμενος, ὅτι ἤθελαν οὕτω πράττοντες γὰρ χάμουν ἵνα ἐννύηται οἱ χριστιανοὶ

ἐκ πρώτης ἀφετηρίας ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκλάβωσιν ὡς ἀληθῆ οὐδεμίαν τῶν προκηρυχθεισῶν μεταρρυθμίσεων;

Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προτείνουν, καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις, ὅτι τὸ τῆς στρατολογίας ζήτημα ἦτο τὸ ζήτημα τῆς στιγμῆς τὸ μᾶλλον κατεπεῖγον, διότι πρὸ ὀλίγου εἶχεν ὑπογραφῇ ἡ εἰρήνη, ἅπειρα δὲ ἄλλα ἀντικείμενα πολὺ μᾶλλον κατεπεῖγοντα καὶ σπουδαιότατα ἀπῆλθον τὴν μέριμναν τῆς ὑποτιθεμένης κυβερνήσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Προῶτον λοιπὸν καθίσταται ὅτι ἐνασχολούμενοι κατὰ πρῶτον περὶ τοῦ ἀντικειμένου τοῦ ἦττον κατεπεῖγοντος, καὶ ἀπορρίπτοντες ἀπολύτως τὸν τρόπον τῆς στρατολογίας τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως, ὅςτις ἦτον ὁ μόνος λογικὸς, οἱ μωαμεθανοὶ ὑπουργοὶ ἠθέλησαν νὰ καταδικάσωσιν ὁλόκληρον τὸ χάτι-χουμαριοῦν κατὰ τοὺς τύπους τοὺς ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ συστήματος παραδεδεγμένους ὡς *ρομίμους*, ταῦτέστι, προκαλοῦντες ἀρνητικὴν τινα ἀπάντησιν ἐκ μέρους τῶν χριστιανῶν, ἵνα ἔχωσι πρόσφασιν νὰ εἴπωσι μετὰ ταῦτα ὅτι οἱ χριστιανοὶ δὲν θέλουσι νὰ παραδεχθῶσι τὰς ἐν αὐτῷ περιεχομένας μεταρρυθμίσεις!...

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

Μωαμεθανικὸς φανατισμός.

Ἐξετάσωμεν ἤδη ἐὰν ὁ φανατισμὸς ἦναι ἡ ἀρχικὴ αἰτία τῆς ἀποστροφῆς ἣν δεικνύουσιν οἱ μωαμεθανικοὶ λαοὶ κατὰ τῶν μεταρρυθμίσεων.

Πάντες γνωρίζουσιν ὅτι οἱ λαοὶ οὗτοι ὑπῆρξαν ἀείποτε φανατικοὶ τε καὶ μισαλλόδοξοι· διότι τὸ παράλογον καὶ θηριῶδες σύστημα ὅπερ ἐχρησίμευσεν αὐτοῖς ὡς κανὼν δὲν ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ἕτερον ἀποτέλεσμα. Ὁ κανὼν οὗτος ἦτο τὸ πᾶν παρὰ τοῖς Τούρκοις, καὶ ἤρκει εἰς τὴν ἀρχὴν νὰ φρομῇ τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν,

Ἡ ἐξουσία εἶχεν ἄμεινόν τι συμφέρον νὰ ἐνισχύῃ, νὰ ἀνυψώσῃ μάλιστα τὸν φανατισμὸν αὐτὸν καὶ τὴν μισαλλοδοξίαν, ὅθεν ἐξηρτῶνται τὸ γοήτευμα καὶ ἡ ὑπαρξίς τῆς τουρκικῆς κυριότητος. Ἀφ' ὅτου ὁμοῦς ἡ ἰσχύς τῶν περιστάσεων ἀνέτρεψε τὸ σύστημα τοῦτο, οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ παρεδέχθησαν κανόνα τινα διαγωγῆς ἀντιθέτου, ὅστις νὰ συμφωνῇ μὲ τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἐφρόντισαν μόνον νὰ ἐπινοήσωσι τὰ μέσα ἵνα διευκολύνωσι μεταβολὴν ἀναπόφευκτον; Ποῖα μέτρα ἔλαβον ὅπως προπαρασκευάσωσι τοὺς μωαμεθανικοὺς λαοὺς εἰς αὐτὸν τὸν νέον κανόνα; Ἐνησχολήθησαν ποτὲ, ἀφοῦ οἱ λαοὶ οὗτοι, ἀπὸ κατακτητοῦ στρατοῦ, ἠναγκάσθησαν νὰ μεταμρφωθῶσιν εἰς μόνιμον κοινωνίαν, νὰ προμηθεύσωσιν αὐτοῖς τὰς πρώτας γνώσεις τοῦ κοινωνικοῦ βίου καὶ νὰ ἐξασφαλίσωσιν αὐτοῖς νέα μέσα ὑπάρξεως, πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἤδη ἀπολεσθέντων; Ἀφοῦ διάφοροι λεγόμεναι δῆθεν Εὐρωπαῖ καὶ μεταρρύθμίσεις εἰσῆχθησαν εἰς τοῦτον τὸν τόπον καὶ ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ βεβαιοῦσιν ὅτι αὐτοὶ ἐπολιτίσθησαν, διότι τρώγουσι χοῖρον, πίνουν οἶνον, φοροῦσιν ἀναξυρίδας κολαρισμένας, φέρουσι σταυροὺς καὶ ἔγρηναν καταφρονηταὶ τῆς θρησκείας τῶν, οἱ ὑπουργοὶ οὗτοι ἔλαβον ἐλαχίστην φροντίδα ἵνα διδάξωσι καὶ φωτίσωσι τοὺς λαοὺς τούτους, ὅπως ἀνακουφίσωσι τὰ δεινὰ τῶν καὶ προετοιμάσωσιν αὐτοὺς κατὰ μικρὸν εἰς ὑπαρξίν σύμφωνον μὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολιτισμοῦ; Οὐδέν! . . . Παντάπασιν οὐδέν! . . . Ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἐνόσω οἱ μωαμεθανικοὶ οὗτοι λαοὶ ἐπολέμουν καὶ ἐπρομήθευον εἰς τοὺς κατέχοντας τὴν ἐξουσίαν τῶν κατακτηθέντων τόπων, λάφυρα, δόξαν καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων σέβας, ἡ Ἱψηλὴ Πύλῃ ἐπεδαφίλειεν αὐτοῖς μερίμνας τε καὶ χάριτας. Ἀλλ' ἀφ' ἧς στιγμῆς ἔπαυσαν νὰ κατακτῶσι καὶ δὲν ἐφάνησαν ἐπὶ τῶν πεδίων τῆς μάχης παρὰ διὰ νὰ ἠττῶνται, ἡ αὐτὴ ἀρχὴ ἥτις ἐθώπευεν αὐτοὺς τὴν προτεραίαν, τοὺς κατεφρόνησε τὴν ἐπιούσαν καὶ κατέστησεν αὐτοὺς κτήνη.

Ἦτον ἀδύνατον λοιπὸν οἱ μωαμεθανικοὶ λαοὶ νὰ γείνωσι διὰ μιᾶς καὶ ἀφ' ἑαυτῶν σήμερον λαοὶ ἐξευγενισμένοι, διὰ μόρου τοῦ ἤχου τῆς δημοσιεύσεως τοῦ χάτι-χουμαγιούν! . . . Ἦτο πολὺ φυσικόν,

ἀπεναντίας, ὄντες ἐγκυαλελειμμένοι εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ τὰς κακίας εἰς αἷς ἐκυλίωντο ἀφοῦ συνεκροτήθησαν, νὰ ἀκολουθοῦν ἵνα μένωσι προσκεκολλημένοι εἰς τὸν ἀρχαῖον φανατισμὸν των, εἰς τὴν συστηματικὴν αὐτῶν μισαλλοδοξίαν, εἰς τὴν αἰωνόβιον ἀποστροφὴν των πρὸς πάντα νεωτερισμὸν, καὶ πρὸ πάντων πρὸς πᾶσαν χριστιανικὴν ἔξιν.

Ἀλλ' ὑποθεσίθω ὅτι ἔχουσι τὴν θαυμασίην δύναμιν τοῦ φέρεσθαι ἀφ' ἐκυτῶν διὰ τινος φυσικοῦ ὀρμευφύτου, πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, δὲν ἔπρεπε νὰ τρομάξωσι καὶ νὰ ὀπίσθωχωρήσωσι βλέποντες τὰ ἐγκλήματα εἰς αἷ κατεκρημνήθησαν ὅσοι ἐκ τῶν ὁμοθρήσκων των λέγουσιν ὅτι ἐνεστερνίσθησαν αὐτὸν τὸν πολιτισμὸν ;

Τῷ ὄντι, τί βλέπουσιν οὗτοι οἱ λαοὶ παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτῶν τοῖς μωαμεθανοῖς, τοῖς λεγομένοις δῆθεν ἐξευγενισμένοις ; "Ὅτι ἐγκατέλιπον τὴν ἰδίαν αὐτῶν θρησκείαν καὶ καταπατοῦσι τὰ ἔθιμα καὶ τὰς παραγγελίας αὐτῆς, χωρὶς νὰ ἀσπασθῶσι τοῦλάχιστον ἄλλην. "Ὅτι δὲν πιστεύουσιν οὐδὲ τὴν ὑπαρξίν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ· ὅτι ἐναθρόνουνται διὰ τὴν χαμερπῆ των κατὰστασιν, καὶ ὅτι ἐπιδεικνύουσι τὴν κυνικὴν αὐτῶν ἀθείαν. Ὁ Τουρκικὸς λαὸς βλέπει καλῶς αὐτοὺς τοὺς λεγομένους δῆθεν μουσουλμάνους, τοὺς μὴ διατηρήσαντας ἐκ τοῦ ἰσλαμισμού εἰμὴ μόνον τὸ ὄνομα, μεταχειριζομένους κατὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὁμοθρήσκων, καὶ διὰ τὸ ἀτομικὸν των συμφέρον, τὸ ψεῦδος, τὴν πανουργίαν, τὴν ἀρπαγὴν, τὴν περιφρόνησιν, καὶ πάσας τὰς λοιπὰς κακίας αἷς ὁ ἰσλαμισμὸς ἐπέτρεψε νὰ μεταχειρίζωνται κατὰ τῶν χριστιανῶν καὶ πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τῆς ὑποστηρίξεως τῆς τῶν μωαμεθανῶν κυριαρχίας. Βλέπει πρὸς τούτοις ὅτι οἱ ἀξιοῦντες ὅτι ἠσπάσθησαν τὰ Εὐρωπαϊκὰ ἤθη προδίδουσιν ἅπαντες τὰ συμφέροντα τοῦ κυριάρχου των, τοῦ τόπου των καὶ τῆς θρησκείας των, ἵνα διατηρήσωσι τὰς θέσεις των ἢ ἀρπάσωσιν αὐτάς· πάλιν ἀφοῦ τὰς ἀπώλεσαν. Βλέπει τέλος ὅτι οἱ πεπολιτισμένοι κυβερνῆταί του, ἵνα ἐπαρκέσωσιν εἰς τὴν ἀχαλίνωτον αὐτῶν πολυτέλειαν καὶ κυλίωνται ἀναιδῶς εἰς τὴν ἀκολασίαν, κατασωτεύουσιν εἰς τοὺς ἀλλοδαποὺς κερδο-

σκήπτου, οἷτινες προσφέρουσιν αὐτοῖς ἰδιαιτέρους ὄρους ἐπωφελεστέρας, τὴν ἐκμετάλλευσιν ἀπάντων τῶν πόρων τοῦ τόπου, γινόμενοι συνεταῖροι τῶν σαρκοφάγων τούτων ὀρνέων, καὶ πτωχύνοντες οὕτω πάντας τοὺς ἰθαγενεῖς λαοὺς, τοὺς τε μωαμεθανοὺς καὶ τοὺς χριστιανοὺς!

Ἀφ' ἐτέρου δὲ εἰς ποίαν κατάστασιν περιῆλθον οἱ λαοὶ οὗτοι ὡς ἐκ τῆς διαφθορᾶς ταύτης τῶν ἐξευγενισμένων ὁμοθησέων των; Εἰς τὴν στέρησιν παντὸς μέσου ὑπάρξεως, εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ μικροῦ των ἐμπορίου, εἰς τὴν ἐκποίησην τῶν εὐτελῶν ἐπιπλῶν των καὶ εἰς τὴν ἀπαλλοτρίωσιν τῶν ἀκινήτων αὐτῶν κτημάτων, ὅπως ἐξοικονομήσωσι τὸν ἐπιούσιον ἄρτον καὶ τινα πενίχρᾳ ἐνδύματα εἰς τὰ πειναλέα καὶ ἡμίγυμνα τέκνα των, ἐπὶ τέλους εἰς τὴν φορικωδεστάτην ἀθλιότητα καὶ εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν.

Ἐν τούτοις οἱ λαοὶ οὗτοι βλέπουσιν ἀνθρώπους οὓς ἐγνώρισαν ὑπηρετάς ἐργαστηρίου, πιποφόρους, ἀνδράποδα ἢ αἰσχρὰ ὄργανα ἡδονῶν ἀθεμίτων, κατέχοντας τὰς ὑψηλοτέρας δημοσίας θέσεις καὶ βρενθυομένους διὰ τὴν ἰδιατροπίαν τῆς τύχης των. Βλέπουσι τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους οἷτινες χθὲς ἀκόμη ἦσαν ἀλύται καὶ ἀνέστητοι, πρυφῶντας σήμερον μὲ ἀναριθμήτους προσόδους, κεκτημένους μέγαλα καὶ πύργους μεγαλοπρεπεῖς, βρίθοντας ἀγαθῶν καὶ κυρίους τῶν ὠραιοτέρων κτημάτων· βλέπουσιν αὐτοὺς βιοῦντας ἐν πάσῃ πολυτελείᾳ, ὡς ἀληθῶς Σαρδανάπαλοι, πρὸς δὲ περιφρονοῦντας καὶ ποιοῦντας ἵνα περιφρονῶνται ὑπὸ τῶν ἀλλοδαπῶν αὐτοὶ οὗτοι οἱ λαοὶ, ὧν ἀπορρόφῳσι τὸν ἰδρώτα καὶ τὸ αἷμα.

Τέλος κάμνομεν παρατήρησιν τινα ὀρθοτάτην, ἥτις δικαιολογεῖ λογικῶς τὴν ἀποστροφὴν καὶ δυσαρέσκειαν ἃς οἱ δυστυχεῖς οὗτοι μωαμεθανικοὶ λαοὶ δεικνύουσι κατὰ τῶν μεταρρύθμισεων, οἷας οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ παριστῶσιν αὐτὰς εἰς αὐτούς. Οἱ νέοι οὗτοι Λυκοῦργοι, ὅπως πτοήσωσι τοὺς μωαμεθανοὺς περὶ τῶν συνεκείων τῶν μεταρρύθμισεων, πράττουσι πρὸς αὐτοὺς ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν, ὅπως καὶ πρὸς τοὺς χριστιανοὺς, ἵνα δυσαρε-

στήσωσιν αὐτοὺς κατ' αὐτῶν. Ὡς ἀπεφάσισαν ν' ἀρχίσωσι τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ χάτι-χουμαρκοῦν ἐπιβάλλοντες εἰς τοὺς χριστιανοὺς τὴν στρατολογίαν, τὴν μόνην ἐπαχθῆ ὑποχρέωσιν, ἥτις ἔλειπεν ἀπὸ τὴν θλαβερὰν αὐτῶν κατάστασιν, ἤρχισαν ἐπίσης νὰ ἐφαρμόζωσι τὰς μεταρρυθμίσεις ταύτας παρὰ τοῖς μωαμεθανοῖς, στεροῦντες αὐτοὺς τῆς ἀτελείας τῶν φόρων, τοῦ μόνου προνομίου ὅπερ ὑπελείπετο αὐτοῖς ἐξ ὅλων τῶν ἀρχαίων αὐτῶν πλεονεκτημάτων. Διότι εἶναι πασίδηλον, ὅτι ἄλλοτε οἱ μωαμεθανοὶ, ὄντες ἅπαντες στρατιῶται, τὸ ἐπάγγελμα, δὲν ἐπλήρωννεν φυσικῶς οὐδὲν εἶδος φόρου εἰς τὸ Κράτος. Ἀπ' ἐναντίας, τὸ Κράτος προσδιώριζεν αὐτοῖς ὡς μέσα ὑπάρξεως τὰ ἐκ τῶν πολέμων λάφυρα καὶ τοὺς κόπους τῶν χριστιανῶν τῶν ζώντων εἰς τὸν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτηθέντα τύπον. Ἡ μὲν παρακμὴ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως ἐστέρησεν αὐτοὺς ἀπὸ ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη τῶν ὠφελειῶν τῶν ἐκ τῶν πολέμων λαφύρων· ἡ δὲ ἐξόντωσις τῶν γιαντζάρων ἀφῆρσεν ἀπὸ αὐτοῦς, πρὸ τριάκοντα περίπου ἐτῶν, τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν χριστιανῶν λάφυρα. Τὸ μόνον πλεονέκτημα ὅπερ ὑπελείπετο αὐτοῖς, ἡ μόνη ἀνακούφισις ἡ βοήθουσα αὐτοὺς ν' ἀποζώσιν ἀθλίως, ἦτο λοιπὸν ἡ ἀπὸ παντὸς φόρου ἐξίμρσις. Διὰ τῆς ἀποτόμου ἀφαιρέσεως τῆς τελευταίας ταύτης παρηγορίας τῶν μωαμεθανῶν οἱ Τούρκοι ὑπουργοὶ ἠθέλησαν νὰ κάμνουν νὰ γενοῦσιν οἱ λαοὶ οὗτοι τὰς τέρψεις τῶν ἐκπολιτιζουσῶν μεταρρυθμίσεων! . . . Τῷ ὄντι, σκεπτόμενός τις σπουδαίως περὶ τῶν λαμπρῶν τούτων καταρθωμάτων καὶ μυρίων ἄλλων ὁμοίων, παρακινεῖται νὰ ὑποθέσῃ ὅτι αἱ μεγάλαι δυνάμεις δὲν ἔκαμιν τοσούτας θυσίας καὶ δὲν εἰσέγαγον τὴν μεταρρύθμισιν εἰς ταύτην τὴν αὐτοκρατορίαν, παρὰ διὰ νὰ ζώσιν ὡς Νέρωνες καὶ ὡς Σαρδανάπαλοι διακόσια ἢ τριακόσια ἄτομα, μὲ ζιμίαν ταλαιπώρου λαοῦ ἐκ τριάκοντα ἑκατομμυρίων κατοίκων! . . .

"Ὡς μᾶς εἴπωσιν οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου τί ἦτολς πρῆξι ὁ ἡπιώτατος καὶ μετριοφρονέστατος λαὸς τῆς ἐξευγενισμένης Εὐρώπης, εἰάν συνέβαινεν αὐτῷ νὰ πάσχη ἐκ μέρους τῶν ὑπαλλή-

λων τῆς κυβερνήσεώς του τὸ ἑκατοστημῶριον ὅλων αὐτῶν τῶν κακοπραγιῶν ; . . .

Ἐκτὸς τούτου μέγα μέρος τῶν χριστιανῶν κατοίκων δύνανται νὰ ὠφεληθῶσιν, ἐνίοτε μάλιστα σημαντικώτατα, ἐκ τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ Εὐρωπαϊκοῦ ἐμπορίου, νὰ ζῶσιν ἐν ἀνέσει καὶ ν' ἀποκτῶσιν ἄπειρα πλούτη, ὡς βλέπει τις τοῦτο εἰς ἀπάσας τὰς μεγάλας πόλεις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους· διότι οἱ ἐντόπιοι χριστιανοί, γνωρίζοντες τὸ ἐμπόριον αὐτὸ καλλήτερον παρὰ τοὺς Δουτικούς, ὑπεξαιροῦσιν οὕτως εἰπεῖν ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ὅλον τὸ κέρδος αὐτοῦ διὰ τῶν πολιτικῶν προστασιῶν τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων ὑπὸ τῶν ὁποίων σκεπάζονται. Ἀλλ' οἱ μωαμεθανοὶ κάτοικοι μὴ ἐνεργοῦντες τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἐμπορίου, μὴδ' ἱκανοὶ ὄντες νὰ τὸ ἐνεργήσωσι, δὲν ἀπολαμβάνουσι μὲν τίποτε ἐκ τούτου, κυλίωνται δὲ εἰς τὴν ἀθλιότητα. Περιελθόντες εἰς τὴν κατάστασιν τχύτην, αἰσθάνονται πᾶσαν τὴν πικρίαν αὐτῆς· ἐλσεινολογοῦνται παρρησίᾳ περὶ τούτου· ἀπαιτοῦσι μεγαλοφῶνως μεταβολὴν τινὰ σίανδ' ἥποτε· συνομνύουσι μάλιστα καὶ ἐπαναστατοῦσι συνεχῶς ἵνα ἀπολαύσωσιν αὐτήν! . . . Διὰ τί λοιπὸν οἱ δυστυχεῖς οὗτοι μωαμεθανικοὶ λαοὶ δὲν θέλουσι δεχθῇ εὐχαρίστως τὰ σωτήρια εὐεργετήματα τοῦ πολιτισμοῦ ἐὰν προσφέροντο πρὸς αὐτοὺς καθ' ὃν τρόπον ἔπραξαν πάντοτε πρὸς τοὺς λοιποὺς βρβάρους λαοὺς, οὓς ἀληθῶς ἠθέλησαν νὰ πολιτίσωσι ;

Οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ καὶ οἱ αὐτῶν συνήγοροι προτείνουσιν ἔτι ὅτι αἱ συνθῆκαι τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων μετὰ τοῦ Σουλτάνου, χορηγοῦσαι εἰς τοὺς ὑπηκόους τῶν δυνάμεων τούτων δικαιώματα καὶ προνόμια ἐξαιρετικὰ, παρεμποδίζουσι τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν, γινόμεναι τοιουτοτρόπως ἐν τῶν πρωτίστων ἐμποδίων τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ χάτι-χουμαγιοῦν. Τέλος προσθέτουσιν ὅτι, αἱ ἀκατάπαυστοι ζηλοτυπίαι τῶν δυνάμεων τούτων καὶ αἱ παράδοξοι ἀξιώσεις τῶν ἀντιπροσώπων των κατέχουσι τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν εἰς δεινὴν τινὰ ἀμηχανίαν καὶ εἰς ἀκατάπαυστον πάλιν, αἵτινες καταναλίσκουσι

πάσας τὰς φροντίδας τῶν Ὑπουργῶν τῆς καὶ παραλύουσιν ἅπαντα τὰ σχέδιά των.

Ἴσως ἤθελαν εἶσθαι ἀληθῆ ταῦτα πάντα! . . . Ἀλλ' αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις δύνανται νὰ συναινέσωσιν εἰς τροποποιήσιν τινα τῶν συνθηκῶν αὐτῶν μετὰ τοῦ Σουλτάνου, νὰ παραιτηθῶσι τῶν ἀρχαίων αὐτῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων τῶν ἀποκτηθέντων διὰ τοσούτων θυσιῶν, καὶ νὰ ἐγκαταλείψωσι τοὺς ἰδίους αὐτῶν ὑπηκόους εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων, ἐν ὅσῳ δὲν πεισθῶσιν ὅτι ἡ φυλὴ αὕτη θέλει καὶ δύναται νὰ ἀναμορφωθῇ καὶ πολιτισθῇ; Δυστυχῶς, ἡ διπλῆ αὕτη πεποιθήσις ἐλλείπει εἰσέτι ἀπὸ τὰς δυνάμεις, μ' ὅλας τὰς προσπάθειάς ἃς κατέβαλλον αὗται ἵνα τὴν ἀποκτήσωσι! . . . Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς συνεχεῖς ζηλοτυπίας τῶν δυνάμεων τούτων καὶ τὰς παραδόξους ἀξιώσεις τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν εὐρίσκομεν πολὺ παραδοξώτερον ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ τολμῶσι νὰ ἐλεεινολογῶνται δι' αὐτά: διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι αὐτοὶ οὗτοι προσκαλοῦσι καὶ ἀνέχονται ἀπάσας τυχὰς τὰς ἀξιώσεις, καὶ ἀπάσας ταύτας τὰς ζηλοτυπίας, καὶ καταβάλλουσιν ἀπάσας αὐτῶν τὰς προσπάθειάς ἵνα διεγείρωσι καὶ διατηρήσωσιν αὐτάς! . . .

Ἐπειτα τί ἔχει νὰ φοβῇται ἡ τοῦ Σουλτάνου ἐξουσία ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν αὐτῶν φοβήτρων, ἐὰν αὕτη μὲν ᾗτο εἰς καλὴν ἁρμονίαν μετὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς λαῶν, οἱ δὲ ὑπουργοὶ αὐτῆς δὲν ᾔσαν ὅποιοι εἶναι; Ἀλλὰ τὸ ἐλεεινότατον τούτου τοῦ μέρους τοῦ ζητήματος, εἶναι ὅτι τὸ ἐπιθάνατον τοῦτο σύστημα ὀφείλει τὴν παράτασιν τῆς ὑπάρξεώς του μόνον εἰς τὰς ζηλοτυπίας αὐτάς καὶ τὰς ἀξιώσεις! . . .

Οὔτε ὁ φανατισμὸς λοιπὸν, οὔτε ἡ ἀποστροφή τῶν μωαμεθανῶν κατὰ παντός εἶδους πολιτισμοῦ, οὔτε ἡ κακὴ πίστις τῶν χριστιανικῶν λαῶν, οὔτε τὰ κωλύματα τῶν ἀρχαίων συνθηκῶν τῶν Σουλτάνων, οὔτε αἱ τῶν χριστιανικῶν δυνάμειν ζηλοτυπίαὶ ἢ αἱ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν ἀξιώσεις, κωλύουσιν ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐν τῷ χρίτι-χουμαγιὸν περιεχομένων μεταρρυθμίσεων· ἀλλὰ μόνον αἱ καταχρήσεις, αἱ κακώσεις, ἡ

διχοτορὰ καὶ οἱ λοιποὶ κακοὶ τρόποι τῶν ὑπαλλήλων ταύτης τῆς προσωποποιημένης ἀταξίας τὴν ὁποίαν εὐχριστοῦνται εἰσέτι νὰ ὀνομάζωσι *κυβέρνησιν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης!* . . .

Ἰδοὺ διατὶ οὐδεμίαν τῶν ἐπιβληθεισῶν τοῖς Τούρκοις μεταρρυθμίσεων, ἢ χορήγηθεισῶν αὐθορμητῶς παρὰ τοῦ Σουλτάνου, ἀλλ' αἰετοτε παρὰδεχθεισῶν καὶ προκηρυχθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνος, οὐδέποτε θέλει δυνηθῇ νὰ πραγματοποιηθῇ, ἐνόσω ἢ ἐφχρμογὴ αὐτῶν θέλει ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διακρίσεως τῶν ἀνθρώπων τῶν ἐκ συστήματος ἐθρῶν παντὸς εἶδους πολιτισμοῦ, πάσης τάξεως, πάσης ἀρχῆς καὶ πάσης κοινωνικῆς βελτιώσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ΄

Ἀδύνατον νὰ μεταρρυθμισθῇ τὸ Τουργικὸν σύστημα.

Ἐκ τῶν προεκτεθέντων ἐν τοῖς προηγουμένοις κεφαλαίοις προκύπτει ἔνστασις τις πολὺ δυσεπίλυτος, δεσπόζουσα ὅλου τοῦ περὶ πολιτισμοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ζητήματος. Ἡ λεγομένη *κυβέρνησις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης* εἶναι ἄραγε ἐπιδεκτικὴ ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῆς φύσεως τῶν ἐν τῷ χάτι-χουμαγιούν περιεχομένων μεταρρυθμίσεων, καὶ ἐὰν εἶχον οἱ ὑπουργοὶ αὐτῆς τὴν καλὴν θέλησιν νὰ ἐνασχοληθῶσι σπουδαίως περὶ τὴν ἐφχρμογὴν αὐτῶν;

Εἶναι ἀναντιρρήτων ὅτι, διὰ τε τῆς συνθήκης τῶν Περσιῶν καὶ τῆς τοῦ χάτι-χουμαγιούν προκηρύξεως, ὁ Σουλτάνος ἐδηλοποίησεν ὅτι συγκατετίθετο νὰ ἀσπασθῇ τὸν νεώτερον πολιτισμὸν καὶ εἰσγάγῃ εἰς τὸ Κράτος αὐτοῦ *κυβέρνησιν βασιζομένην ἐπὶ τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν τύπων τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων*. ἀδιάφορον ἂν ἡ διακήρυξις αὕτη ᾔνοι ἀποτέλεσμα τῆς ἐκουσίου αὐτοῦ θελήσεως ἢ συμβιβασμοῦ τινός, προσωρινῆς τινος προσποιήσεως, ἢ βεβιασμένης ὑποχωρήσεως. Τὸ ἀληθές εἶναι ὅτι ὁ ἡγε-

μὲν οὗτος ὑπεχρώθη ἐπισήμως πρὸς τὰς μεγάλας δυνάμεις, καὶ ὑπ' αὐτὸν τὸν ὅρον παρεδέχθησαν αὐτὸν ὡς ἀπολαμβάνη τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς συμφωνίας, δηλ. ἐπέτρεψαν αὐτῷ ἵνα ὑπάρχη ἐν Εὐρώπῃ καὶ ὑπεσχέθησαν αὐτῷ ἵνα προστατεύωσιν αὐτόν.

Τούτου οὕτως ἔχοντος, ζητητέον πρὸ πάντων ἂν τὸ Τουρκικὸν σύστημα φέρῃ ἐν ἑαυτῷ τὰ ἀναγκαῖα σπέρματα τὰ δυνάμενα νὰ κάμωσιν αὐτὸ νὰ βαδίσῃ πρὸς τὸν νεώτερον πολιτισμὸν καὶ νὰ παραδεχθῇ τὰς ἀρχὰς τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων, ἢ ἂν ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐρείδηται ἐπὶ ἀντιθέτων ἀρχῶν, ἀδιασπάστων ἐκ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, καὶ ἀνεκκριζώτων αἵτινες κωλύουσιν αὐτὸ διὰ παντὸς ἵνα συνθηκολογήσῃ μετὰ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ παραδεχθῇ τὰς ἀρχὰς τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων· ἀκριβέστερον δ' εἰπεῖν, ἐξεταστέον ἂν τὸ Τουρκικὸν σύστημα ᾖναι ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ εὐπολλίτιστον ἢ ἀπολλίτιστον.

Παραδεχόμεθα ἐκ τῶν προτέρων ἅπαντα τὰ ἐπιχειρήματα ἅτινα οἱ φιλότουρκοι κερδοσκοπικῶς προτείνουν περὶ τούτου, παραδεχόμεθα προτέτι ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ εὑρεθῇ τὸ μέσον ἵνα ἀνθρωπίσωσι τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους τῆς Τουρκίας! . . . Ἀλλ' ἐλπίζομεν νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι, πάντα ταῦτα τὰ θαύματα καὶ ἂν ἐκπληρωθῶσιν, ὁ πολιτισμὸς τῆς χώρας ταύτης δὲν θέλει προαχθῇ! . . . Θέλουσιν ὑπάρχει αἰείποτε ἐν τῇ ἰδίᾳ φύσει τοῦ Τουρκικοῦ συστήματος ἄλλα κωλύματα πολὺ ἰσχυρότερα καὶ ἐμπειρότερα ἀφ' ὅ,τι εἶναι παρὰ μὲν τοῖς φιλοτούρκοις ἢ ἔφεις τοῦ νὰ ἐκπολιτίσωσι τὰς βαρβάρους χώρας, παρὰ δὲ τοῖς Τούρκοις ὑπαλλήλοις ἢ ἐπιμονῇ τοῦ κυλίσθαι εἰς τὸν βόρβορον τῶν προσωπικῶν αὐτῶν συμφερόντων.

Τὸ φύσει ἀσυμβίβαστον τὸ ὑφιστάμενον μεταξὺ τοῦ ἰσλαμισμοῦ καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ δὲν ἤθελεν εἶσθαι τὸ μόνον ὑπερβληθησόμενον ἐμπόδιον· διότι, καὶ ἐὰν ἀφεθῇ κατὰ μέρος ἡ θρησκεία καὶ οἱ νόμοι τοῦ ἰσλάμ, ὑπάρχουσιν ἀκόμη πολυάριθμα προσκώμματα, καθαρῶς πολιτικά, τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' ἐπίσης ἀνυπερβλήτα.

Τὰ προσκόμματα ταῦτα συνίστανται παρὰ τοῖς Τούρκοις εἰς τὴν παντέλῃ ἔλλειψιν ἢ τὴν ἀλλοίωσιν τῶν κυριωτέρων ὄρων τῶν συνιστώντων κυβερνήσιν τινὰ πεπολιτισμένην ἢ ἐπίδεκτικὴν πολιτισμοῦ, ταῦτα δὲ εἶναι: 1, ἡ ἀνατροφή τοῦ κυριάρχου, ἡ γνώσις ἣν ἀποκτᾷ περὶ τῆς κυβερνήσεώς του πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως αὐτοῦ· 2, ὁ τρόπος τῆς συγκροτήσεως τῆς ἀριστοκρατίας, ἡ ἐκλογή τῶν ὑπουργῶν καὶ λοιπῶν τῆς κυβερνήσεως ὑπαλλήλων, ἡ ἀνατροφή των, αἱ γνώσεις των καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ πολιτικὴ αὐτῶν διαγωγή· 3, ἡ ἐθνικὴ ἐνότης καὶ ἡ ἀστυκὴ, πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἰσότης ἀπάντων τῶν λαῶν τῶν συγκροτούμενων ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Κράτος· 4, τέλος αἱ διεθνεῖς σχέσεις πάσης κυβερνήσεως μετὰ τῶν ξένων δυνάμεων.

Εἰς ἀπάσας τὰς πεπολιτισμένας κυβερνήσεις ὑπάρχει κυρίαρχός τις ὅστις, ἐκ γενετῆς αὐτοῦ, λαμβάνει λίαν πεφροντισμένην ἀνατροφήν καὶ σπουδαίαν ἀνάπτυξιν παστῶν τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, διδασκόμενος βαθμηδὸν ἅπαντα τὰ καλῆκοντα τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ περιωπῆς. Ὁ ἐπίδοξος οὗτος διάδοχος τοῦ στέμματος, φθάσας εἰς κατάλληλον ἡλικίαν, μαθητὴν τὴν τέχνην τοῦ βασιλεύειν συμμετέχων εἰς τὰ πράγματα τῆς κυβερνήσεως, ζῶντος ἔτι τοῦ κυριάρχου ὃν μέλλει νὰ διαδεχθῇ. Ὅταν προσκληθῇ νὰ βασιλεύσῃ, διατηρεῖ εἰς τὰς θέσεις των τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ προηγουμένου μονάρχου, ἢ ἐκλέγει ἄλλους, οὓς λαμβάνει συνήθως ἐκ τῶν ὑψηλῶν τάξεων τῆς κοινωνίας· ἐνίοτε ἐν τούτοις ἀνυφεῖ εἰς τὰ πρῶτιστα ὑπουργήματα τοῦ Κράτους ἄνδρας ἀνήκοντας εἰς τὰς μεσαίας τάξεις, ἀλλ' ἐπὶ συμφωνίᾳ ὅτι διεκρίθησαν δι' ἀξιολόγων ἐκδουλεύσεων ἢ ὅτι κέκτηνται σπανίαν τινὰ προσωπικὴν ἀξίαν. Οἱ ἀνώτεροι οὗτοι ὑπάλληλοι ἀποτελοῦσιν ἐν ἐκάστη πεπολιτισμένῃ χώρᾳ ὅ,τι δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἡ ἀριστοκρατία τοῦ Κράτους. Ἀνατρέφονται μὲ τὰ αἰσθήματα τῆς θρησκείας, τῆς φιλοπατρίας, τῆς ἠθικῆς, τῆς τιμῆς, τῆς ἐθνικῆς δόξης, καὶ ὅλων τῶν καθηκόντων ἅτινα ἡ θέσις αὐτῶν δύναται νὰ τοῖς ἐπιβάλλῃ.

Ἐν τούτοις οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, καίτοι προσφέροντες ἰσχυράς

ἐγγυήσεις τῆς μελλούσης αὐτῶν διαγωγῆς περὶ τὴν διαχείρησιν τῶν δημοσίων πραγμάτων, δὲν δύνανται προσκληθέντες εἰς αὐτὰ νὰ τὰ διευθύνωσιν αὐθαιρέτως μὴ συμβουλευόμενοι παρὰ τὴν ἰδιοτροπίαν τῶν πάντες οὗτοι οἱ τῆς κυβερνήσεως ὑπάλληλοι, εἶναι ὑπόχρεοι νὰ συμμορφῶνται ἀκριβῶς πρὸς τὸ γράμμα τῶν ἐγγράφων νόμων, τῶν διατῶν διὰ τὴν διαχείρησιν τῶν δημοσίων πραγμάτων ὅσον καὶ διὰ τὴν τῶν συμφερόντων τῶν πολιτῶν. Ὁ μονάρχης κέκτηται πάντα τὰ μέσα τοῦ ἐπαγρυπνεῖν εἰς τὰ καθέκαστα τῆς διαγωγῆς τῶν, καὶ ἐὰν ἀπομακρύνωνται τῶν νόμων, περιπίπτουσιν εἰς τὴν ποινὴν ἣν οὗτοι ὀρίζουσι κατὰ τοῦ ἐγκλήματός τῶν.

Ἔτερος ἀρχικὸς ὅρος πάσης πεπολιτισμένης κυβερνήσεως εἶναι, ὡς εἴπομεν ἤδη, ἡ ἐθνικὴ ἐνότης καὶ ἡ ἀστυκὴ, πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἰσότης ὅλων τῶν κατοίκων τοῦ αὐτοῦ Κράτους. Τῷ ὄντι συμβαίνει πολλάκις οἱ κάτοικοι πεπολιτισμένης κυβερνήσεως νὰ ᾔῃναι διαφορῶν φυλῶν, ἢ νὰ πρεσβεύωσι διαφοροὺς θρησκείας. Ἀλλ' αἱ ἀποχωρήσεις αὗται ἐξαλείφονται ὑπὸ τῆς ἐντελοῦς ἰσότητος πάντων τῶν πολιτῶν ἐνώπιον πάντων τῶν νόμων, ἐνώπιον πασῶν τῶν ὑποχρεώσεων καὶ πάντων τῶν ἀστυκῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Τέλος πάντων εἰς τὰς κυβερνήσεις ταύτας ὑπάρχουν συνθήκαι μετὰ τῶν ξένων δυνάμεων, αἵτινες, ἐγγυώμεναι πάντα τὰ διεθνῆ δικαιώματα τῶν δυνάμεων τούτων καὶ τὰ ἀμοιβαία τῶν ὑπηκόων αὐτῶν συμφέροντα, ἐμποδίζουσι νὰ πέσῃ καμμία ἐκ τῶν κυβερνήσεων τούτων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν λοιπῶν, ἢ νὰ καταστῇ εἰδός τι τιμαρίου ἐναλλάξ κατεχομένου ὑφ' ἐκάστης ἐξ αὐτῶν.

Ἐὰν οἱ ὅροι οὗτοι δὲν εὐρίσκονται συνηνωμένοι εἰς τὰς κυβερνήσεις ἃς θέλει τις νὰ ἐξευγενίσῃ, πρέπει ἀφεύκτως νὰ ὑπάρχωσιν ἐν αὐταῖς τὰ σπέρματα αὐτῶν, ἢ τοῦλάχιστον νὰ μὴ προδιεφθάρησαν γενόμεναι ἤδη ἀπολίτιστοι διὰ κακῶν ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένων ταῖς ἀρχαῖς τῶν ὅρων αὐτῶν καὶ βαθέως ἐρρίζωμένων ἐν τε τοῖς ἀνωτέροις ὑπαλλήλοις, καὶ ἐν τῇ ἀριστοκρατίᾳ τοῦ τόπου.

Ρίψωμεν ἤδη ἐν βλέμμα ἐπὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς λεγομένης Τουρκικῆς κυβερνήσεως, ὅπως κατορθώσωμεν διὰ πραγ-

ματικῶν ἀποδείξεων νὰ ὀρίσωμεν τὴν φύσιν αὐτῆς ὡς πρὸς τοὺς ὅρους τούτους.

Ἀρχομένου τοῦ ἐννάτου αἰῶνος, στίφος βαρβάρων, Τουρκομάνων ἢ Τούρκων καλουμένων, ὑπὸ τοῦ θελγήτρου τῆς λεηλασίας ἐλαυνόμενον, ἐξελθὼν τῶν ὀχθῶν τῆς Κασπίας θαλάσσης ὤρμησε πρὸς τὸ κέντρον τῆς Ἀσίας, ἔνθα ἔζησε πολὺν χρόνον ἐξ ἀρπαγῶν· ἐκεῖθεν κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἐμβαλὼν εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἔγεινε μισθοφόρον τῶν καλιφῶν, πνευματικῶν καὶ κοσμικῶν ἀρχηγῶν τῶν μουσουλμάνων. Περὶ τὴν ἐνδεκάτην ἑκατονταετηρίδα ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων, ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐπιτύχῃ τῆς τιμῆς ἵνα διορισθῇ κοσμικὸς τοποτηρητὴς αὐτῶν τῶν κοσμικῶν καὶ πνευματικῶν διαδόχων τοῦ Μωάμεθ, ἐνηγκαλίσθη καὶ ἔκαμε νὰ ἐναγκαλισθῶσιν ὅλοι οἱ ἰδικοί του τὸν ἰσλαμισμόν· τοῦτο ἦτο τὸ πρῶτον πρὸς τὸν σφετερισμὸν τῆς δυνάμεως αὐτῶν βῆμα. Καὶ δὴ, ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, καίτοι πολιτικῶς καὶ θρησκευτικῶς ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τοὺς καλίφας, οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον ὡς ἄρπαγες τὰς χώρας τοῦ ἁγίου κράτους, ἐκυρίευσαν τὸ Βαγδάτιον, τὴν πρωτεύουσάν τοῦ ἰσλαμισμού, καὶ ἀνέτρεψαν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ τελευταίου καλίφου Μουσταζέμ υἱοῦ τοῦ Ἀρουν-ἁλ-Ρασχίτ, τὴν φυλὴν τῶν μόνων νομίμων ἐπιτρόπων τῶν ἀληθῶς πιστῶν.

Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ παραχωρήσωσι τὰς κατακτήσεις των εἰς ἄλλους ἐκβιαστάς, τοὺς Ταρτάρους τῆς ἄρκτου, ἀναγκάσαντας αὐτοὺς νὰ μεταναστεύσωσι πρὸς τὴν μεσημβρίαν.

Εὐτυχῶς δι' αὐτοὺς, τὸ ἔτος 1235, ὁ Ἐρθογρούλ, εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, βοηθήσας ἐπωφελῶς τὸν Ἀλᾶ-Ἐδδίν, Σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου, κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Μογγόλων, ἀντημερίφθη ὑπ' αὐτοῦ διὰ τινος μικρᾶς χώρας παρὰ τὸ Καρᾶ-Ἰστάρ καὶ τὴν Κιουτάγιαν, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Βαζενῆ, εἰς ἣν ὁ Ἀλᾶ-Ἐδδίν ἔδωκε, πρὸς τιμὴν τοῦ συμμάχου του, τὸ ὄνομα Σουλτάν-Ἐϋνὶ (ὀφθαλμὸς τοῦ Σουλτάνου)· αὕτη ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τῆς δυνάμεως τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας.

Ὀθμάν ἢ Ὄσμάν (α), υἱὸς τοῦ Ἐρθογρούλ, ἦτον ὡς αὐτὸς ἐμὴρ

(α) Οἱ μὲν Ἄραβες προφέρουσιν Ὀθμάν, αἱ δὲ Πέρσαι Ὄσμάν.

ἡ στρατηγὸς τοῦ Ἀλά-Ἐδδίν, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν θάνατον προτε-
κλήθη νὰ μετάσχη τῆς κληρονομίας του· μέρος τι τῆς Καππαδο-
κίας καὶ Βιθυνίας ὅπερ ἔλαχεν εἰς αὐτὸν, κατακτήσεις τινὲς τὰς
ὁποίας ἔκαμε κατὰ τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὸ μέρος τῆς Λυκίας καὶ
Καρίας καὶ τινὰ μικρὰ Κράτη τὰ ὅποια ἀφήρπασεν ἀπὸ μικροῦς
χριστιανοὺς ἡγεμόνας ἀνεξαρτήτους, συμμαχήσαντας κατ' αὐτοῦ,
ἐσχημάτισαν μετ' οὐ πολὺ τὴν τρομερὰν ἐκείνην αὐτοκρατορίαν,
ἥς πρωτεύουσα κατέστη ἡ Προῦσα. Διὸ, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1299 ἢ
1300, ὁ Ὄθμάν ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ πατισάχ (βασιλεὺς), καὶ
δὲν διανοεῖτο πλέον παρὰ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του. Ἀποθανόν-
τος αὐτοῦ, τὸ 1326, τὰ στρατεύματά του ἐκυρίευσαν τὴν Προῦ-
σαν ἐν Βιθυνίᾳ, τὴν ὁποίαν Ὁρχάν, ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ διάδοχος,
ἔκαμε πρωτεύουσάν του, προσεγγίζων τοιοῦτοτρόπως τὴν ἑδραν
αὐτοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ τεί-
νωσιν αἱ προσπάθειαι καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν διαδόχων του.

Ὁ Ὁρχάν μετέβαλε τὸν τοῦ πατισάχ τίτλον, ὃν ἔλαβεν ὁ πα-
τὴρ αὐτοῦ, εἰς τὸν τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐφιλοτιμήθη νὰ φανῇ ἄξιος
διάδοχος τοῦ Ὄσμάνου καὶ διὰ τῶν σκληροτήτων καὶ διὰ τῶν
δορυκτησιῶν του. Ὁ Ὄσμάν, λέγει ἡ ἱστορία, διεπέρασε μὲ βέλους
τὸν θεῖον αὐτοῦ, γέροντα ἐννενηκοντούτην, τολμήσαντα νὰ τὸν
εἶπῃ νὰ μετριάσῃ τὰς δορυκτησίας του (α).

Ἡ φύσις λοιπὸν τῆς τῶν Τούρκων καταγωγῆς τοὺς ἔκαμε νὰ
ιδρύσωσι τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἐπὶ ἀρχῶν πάντῃ διαφόρων πρὸς τὰς
τῶν ἄλλων λαῶν. Ἀλῆται τὸ ἐπάγγελμα, ἐξώρισαν ἐκ τοῦ συστή-
ματος αὐτῶν πᾶσαν ἰδέαν τῆς φυσικῆς ἐκείνης κλίσεως ἣν ἔχουσιν
οἱ λοιποὶ λαοὶ πρὸς τὴν γενεθλίαν αὐτῶν γῆν ἢ τὴν πατρίδα, ὡς
καὶ πάντα οἰκογενειακὸν δεσμόν. Ἀφ' ἑτέρου, ἀσπασθέντες τὸν ἰσλα-
μισμόν μόνον δι' ἰδιοτέλειαν καὶ κοσμικὸν συμφέρον, ἔλαβον καὶ
διετήρησαν ἐκ τῆς θρησκείας ταύτης, τῆς ἄλλως τε πάντῃ στρα-
τιωτικῆς καὶ φιληδόνου, πάσας τὰς ἀρχὰς αἵτινες ἐσύμφερον εἰς

(γ) Σώζεται εἰσέτι μέχρι σήμερον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κιουπρι-Ισάρ ὁ τάφος τοῦ
γέροντος τούτου, πρώτου θύματος τῆς ἀγριότητος τῆς φυλῆς τῶν Ὁθωμαν-
νῶν μοναρχῶν.

αὐτοὺς ἵνα ἀποκατασταθῶσιν, οὐχὶ εἰς ἔθνος, ἀλλ' εἰς στρατὸν μόνιμον. Ἐπομένως ὁ στρατὸς παρίστα παρὰ τοῖς Τούρκοις τὴν πατρίδα, τὸ ἔθνος, τὴν οἰκογένειαν, τὰ καθήκοντα, τὰς ἀρετάς, τοὺς νόμους, τὴν κοσμικὴν καὶ πνευματικὴν διαχείρησιν, ἐν ἐνὶ λόγῳ πᾶν ὅ,τι παριστᾷ παρὰ τοῖς λοιποῖς λαοῖς τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν κυβέρνησιν. Ἡ θρησκεία ἦτον ὁ στρατιωτικὸς κώδικς τοῦ στρατοῦ τούτου· διὸ δὲν ἀπένειμε τὰς ἀνθρωπίνους καὶ θείας ἀμοιβὰς παρὰ εἰς τοὺς καλῶς μαχομένους, καὶ δὲν ἐπέβαλλε τὰς ποινὰς τοῦ κήσμου τούτου καὶ τῆς κολάσεως παρὰ εἰς μόνους τοὺς δειλοὺς. Ἀστυκὸί ἢ διοικητικοὶ νόμοι, οὐδεῖς· πάντα ἐδικαίοντο, ἐκυβερνῶντο, διεχειρίζοντο καὶ ἐκάνονίζοντο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κώδικος καὶ τῆς ἀπολύτου θελήσεως τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ. Πᾶς πολιτισμὸς ἢ ξένη θεσμοθεσία, πᾶσα ἐκπαίδευσις ἐν γένει, καὶ μάλιστα πᾶσα ἕξις μὴ ἀπορρέουσα ἐκ τοῦ Κορανίου ἀπεσκορακίζετο καὶ καταδικάζετο ὡς ἀσεβεστάτη ἱεροσυλία. Δὲν ὑπῆρχεν ἐν γένει οὐδὲν ἐκτὸς τοῦ Κορανίου, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ ἦτον ὁ μόνος αὐτοῦ ἐρμηνευτής.

Συμφώνως μὲ τὰς ἀρχὰς ταύτας, οὔτε αἱ κοινωνικαὶ ἀρεταί, οὔτε αἱ νοητικαὶ ιδιότητες, οὔτε αἱ πολιτικαὶ γνώσεις, οὔτε ἡ παιδεία, συνέτρεχον ἵνα διακρίνηται ὁ μονάρχης τοῦ λαοῦ τούτου, ἢ ὁ Σουλτάνος, ἐκ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ ὑπηκόων. Ὁ μονάρχης οὗτος δὲν ἦτο παρὰ ὁ ἀρχηγὸς στρατοῦ, ἐπομένως αἱ στρατιωτικαὶ αὐτοῦ ἀρεταί, ἡ ἀνδρεία του, ἡ πανουργία του καὶ ἡ θηριωδία του ἠδύναντο μόνοι νὰ δεῖξωσιν αὐτὸν εἰς τὰ ὅμματα τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ ἄξιον τῆς πρώτης θέσεως ἣν κατεῖχε μεταξὺ αὐτῶν. Διὸ ὁ Σουλτάνος δὲν εἶχε χρεῖαν οὐδὲ ἐφρόντιζε σχεδὸν διόλου νὰ σπουδάσῃ τὴν τέχνην τοῦ βασιλεύειν πρὶν ἀναβῇ εἰς τὸν θρόνον ἢ μετὰ· ὁ προορισμὸς του, ἡ μόνη ἀποστολή του ἦτο νὰ συγκροτῇ μάχας καὶ νὰ νικᾷ πάντοτε. Ἦτο περιττὸν ἐπίσης δι' αὐτὸν νὰ μεριμνᾷ διὰ νὰ ἐκλέξῃ τοὺς ὑπουργοὺς αὐτοῦ, ἢ νὰ σκέπτηται περὶ τῶν μέσων τοῦ καταστήσῃ εὐτυχῇ τὸν λαόν του. Οἱ ὑπουργοὶ καὶ οἱ σύμβουλοί του ἦσαν οἱ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἀριστεύοντες, οἵτινες οὐδ' αὐτοὶ εἶχον ἀνάγκην οὐδεμιᾶς ἄλλης ἀξίας οὐδεμιᾶς

ἄλλης γνώσεως. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ τοῦ Σουλτάνου, ἐπεὶ δὴ ὁ λαὸς οὗτος δὲν ἦτον εἰμῆ στρατὸς, αὕτη συνίστατο, ἐξαιρέσει παντὸς ἄλλου πράγματος, εἰς τὸ νικᾶν νίκας, εἰς τὸ συλλέγειν τὰ λάφυρα τοῦ πολέμου καὶ εἰς τὸ ποιεῖν ἵνα ἐργάζωνται ὑπὲρ αὐτοῦ οἱ μὴ βουλόμενοι ἐκ τῶν ἡττηθέντων λαῶν νὰ ἀσπασθῶσι τὸν ἰσλαμισμόν καὶ συσσωματωθῶσιν οὕτως ἐν τῷ στρατεύματι τῶν ἀληθῶν πιστῶν.

Ὁ στρατὸς οὗτος εἰς ὃν ἐδόθη, κατὰ συνεκδοχὴν, τὸ ὄνομα αὐτοκρατορία καὶ κυβέρνησις, κατέστη ἡ τρομερωτέρα δύναμις καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ χριστιανοὶ ἡγεμόνες διηρημένοι, ἀσθενεῖς, πτωχοὶ, ἐκδοτοὶ εἰς τὰς ἡδονάς, ἄνευ στρατιωτικῶν γνώσεων οὔτε εὐφυΐας τοιαύτης, δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀντιτάξωσιν αὐτῷ οὐδεμίαν σπουδαίαν ἀντίστασιν. Διὸ ὁ στρατὸς οὗτος, πολυαριθμώτατος, πάντοτε εἰς ἐκστρατείαν, καλῶς τακτοποιημένος, ἐξημμένος ὑπὸ τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ παραγγελμάτων, ἐλαυνόμενος ὑπὸ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ θηριωδίας, ἐνισχυόμενος ὑπὸ τῶν καθημερινῶν αὐτοῦ ἐπιτυχιῶν καὶ πετῶν ἀπὸ νίκης εἰς νίκην, ὁ στρατὸς οὗτος ἐπεδίωκε τὴν κατάρκτησιν ὅλου τοῦ κόσμου, συντρίβων καὶ ἀνατρέπων πᾶν ὅ,τι ἀπῆντα πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ.

Ἐν ὧν αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ μονίμου τούτου στρατοῦ ἐτηρήθησαν ἀκριβῶς, ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀρχηγῶν, διρρηκτῶν καὶ στρατιωτῶν, λαμπραὶ ἐπιτυχίαι ὑπεστήριξαν τὴν παγκόσμιον ὑπεροχὴν τῶν Τούρκων. Ἡ λεγομένη κυβέρνησις των ἦτο μεγάλη καὶ ἰσχυρά, διότι μέγας καὶ ἰσχυρὸς ἦτο καὶ ὁ στρατὸς, καὶ ἡ κυβέρνησις, ἡ αὐτοκρατορία, τὸ ἔθνος, ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ θρησκεία αὐτοῦ τοῦ εἵδους τῆς στρατιωτικῆς συσσωματώσεως ὑπῆρχον ἐν τῷ στρατῷ.

Οὕτω λοιπὸν τὸ σύστημα τοῦτο τῶν Τούρκων, τὸ ἀποκλειστικῶς στρατιωτικὸν καὶ δορυκρητικὸν ἀπὸ τῆς μορφώσεως αὐτοῦ, ἦνθει καὶ ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ ἐν ὧν ἤθελε διατηρήσει δραστηρίως τὸν ἀρχικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα ὃν οἱ θεμελιωταὶ αὐτοῦ ἐνετύπωσαν αὐτῷ, ἐν ὧν οἱ Τούρκοι ἤθελον βαδίζειν ἀπὸ κατακτίσεως εἰς κατάρκτησιν, ἐν ὧν ἤθελον ζῆ στρατιῶται ἄγριοι καὶ

ἐκτὸς παντὸς πολιτισμοῦ, πάσης ἐκπαιδεύσεως, πάσης κοινωνικῆς ἑξέως καὶ πάσης ξένης συνηθείας.

Ἀλλ' ὅταν οἱ Τούρκοι, κύριοι πολυαρίθμων ἐξευγενισμένων χωρῶν καὶ μεθύσκοντες ἐκ τῶν τρυφῶν ἃς εὑρίσκον παρ' αὐταῖς, ἠθέλησαν ν' ἀποκατασταθῶσιν ἐκεῖ καὶ νὰ συγκροτήσωσι κοινωνίαν, ἔγεινεν ἀνάγκη νὰ παρακμάσῃ. Τὸ σύστημά των, βασιζόμενον ἐξ ἰδιοτελείας ἐπὶ ἀρχῶν ἀντικοινωνικῶν, κατέστησεν αὐτοὺς ἀνικάνους νὰ οἰκονομήσωσιν, ἔτι δὲ καὶ νὰ ὑποφέρωσι τοιαύτην μεταβολήν. Διὸ ἡ ἐξουσία των, παύσασα νὰ ἦνε ὅ,τι ἦτον ἐν τῇ ἀρχῇ, καὶ μὴ δυναμένη νὰ γείνη ὅ,τι ἡ ἰσχὺς τῶν περιστάσεων ἀπήτηι νὰ γείνη, κατέπεσεν ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτῆς βάρος καὶ ἐπὶ τέλους περιτλήθεν εἰς διάλυσιν.

Ἐκ τούτου ἡ πολυτέλεια, ἡ μέθη, ἡ ἀνανδρία, ἡ ὀκνηρία, πᾶσαι αἱ ἡδυπάθειαι καὶ πᾶσαι αἱ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς κακίαι, γεγυμνωμέναι καὶ ἀπὸ τὸ πρόσχημα τῆς εὐσχημοσύνης δι' οὗ ὁ πολιτισμὸς συγκαλύπτει αὐτάς παρὰ τοῖς χριστιανοῖς, διεδέχθησαν παρὰ τοῖς νεωτέροις Τούρκοις τὰς στρατιωτικὰς αὐτῶν ἀρετάς, αἵτινες ἦσαν ἄλλοτε ὁ μόνος κληρὸς τοῦ κατακτητικοῦ τούτου στίφους. Ὡστε δὲν ἔμεινε πλέον εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν, ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς καταστάσεως, εἰμὴ ἡ φυσικὴ θηριωδία τῶν ἀρχαίων αὐτῆς στρατιωτῶν, ἡ μωρὰ ματαιοφροσύνη τῶν ὑπαλλήλων της, μεγάλων τε καὶ μικρῶν, καὶ αἱ μάταιαι καὶ γελοῖαι προλήψεις εἰς ἃς στηρίζεται ἡ ἀμάθεια.

Ἐνόσω λοιπὸν ὁ λαὸς οὗτος δὲν ὑπῆρξε παρὰ εἰς στρατὸς, ὁ προσκαλούμενος νὰ βασιλεύσῃ αὐτοῦ, διὰ νὰ ἦναι καλὸς μονάρχης, εἶχε χρειάν νὰ ἦναι μόνον ἀνδρεῖος ὀπλαρχηγός· ἀφοῦ δὲ ἀπώλεσε τὰ στρατιωτικὰ αὐτοῦ προτερήματα χωρὶς νὰ ἀναπληρῶσθαι ταῦτα δι' οὐδεμιᾶς ἐκ τῶν κοινωνικῶν ἰδιοτήτων, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἄδρανῶν τούτων σωρείων εὐρέθη διὰ τῆς ἰσχύος τῶν πραγμάτων πάντῃ ἀπηλλοτριωμένος καὶ ἐκείνων καὶ τούτων.

Οἱ ἐπίδοξοι διάδοχοι τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἔμειναν καὶ αὐτοὶ ἐστερημένοι πάσης ἀνατροφῆς καὶ πάσης παιδείας ἀναλόγως μετὰ τοὺς διαδόχους τοῦ θρόνου εἰς τοὺς ἄλλους τόπους· ἐπειδὴ δὲ ὁ

βασιλεύων Σουλτάνος φοβεῖται ἀείποτε μὴ δολοφονηθῇ ἢ δηλητηριασθῇ ὑπὸ τινος ἐκ τῶν ἐχόντων τὸ τῆς διαδοχῆς δικαίωμα, κρατεῖ πάντας αὐτοὺς κεκλεισμένους εἰς τὸ *καφάσιον* (α).

Οἱ νεώτεροι Σουλτάνοι δὲν δύνανται λοιπὸν ν' ἀποκτήσωσι τὴν ἐλαχίστην πρακτικὴν γνῶσιν τῆς ἀρχῆς τῶν πρὶν ἢ ἀναβῶσι τὸν θρόνον, ὡς ἐρίγετο κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Οὐδ' ἔχουσιν ἄλλην διασκέδασιν παρ' ὅσας δύνανται νὰ προξενήσωσιν αὐτοῖς παλλακίδες (ὀδαλίσκαι) τινὲς παρήλικες ἢ αἱ νέαι αἰχμάλωτοι τὰς ὁποίας δίδουσιν εἰς αὐτοὺς (β).

Διὸ ἀναβαίνοντες οἱ ἡγεμόνες οὗτοι ἐπὶ τοῦ θρόνου συνεπεῖα φυσικοῦ θανάτου, δολοφονίας ἢ καταβιβασμοῦ ἐκ τοῦ θρόνου, τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν, δὲν εἶναι οὐδόλως ἐπιτήδαιοι νὰ ἐξαπλήσωσι τὰ καθήκοντα ἀρχηγοῦ στρατοῦ ἅτινα ἐξήσχουν ἄλλοτε οἱ προκάτοχοι αὐτῶν· διότι τὰ ἀρχαῖα ταῦτα καθήκοντα τῶν Σουλτάνων ἐμνηδενίσθησαν ὑπὸ τῆς πτώσεως τῆς Τουρκικῆς δυνάμεως. Ἀφ' ἐτέρου δὲ, ὁ ἰσλαμισμὸς ἀπαγορεύει εἰς ἡγεμόνα μωαμεθανικῆς θρησκείας νὰ παραδέχεται τὰς συνηθείας τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων· εἰς τρόπον ὥστε οἱ νεώτεροι Σουλτάνοι, μὴ ὄντες πλέον μωαμεθανοὶ ἡγεμόνες καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ μιμηθῶσι τοὺς χριστιανοὺς βασιλεῖς, δὲν εἶναι κακῇ μοίρᾳ εἰς κατὰστασιν νὰ ἐκπληρώσωσι τὰ εἰς αὐτοὺς ἀνήκοντα χρέη.

Ἡ πτώσις τῆς Τουρκικῆς ἰσχύος ἐπέφερε τὸ αὐτὸ ἄτοπον περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ὑπουργῶν καὶ λοιπῶν ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους. Ἐὰν τοῦλάχιστον ἡ Τουρκικὴ ἀριστοκρατία συνέκειτο ἐκ κληρονομικῆς τινος εὐγενείας, οἱ Σουλτάνοι, μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ ἐκλέγωσι τοὺς ὑπουργοὺς αὐτῶν καὶ λοιποὺς ὑπαλλήλους, ὡς ἄλλοτε, μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν τῶν διαπρεφάντων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης,

(α) Οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουσι *καφάσιον* (ὅπερ κυρίως σημαίνει *κλωβίον*) τὰς φυλακὰς ἐν αἷς μένουσι κεκλεισμένοι πάντες οἱ ἄρρενες συγγενεῖς τοῦ βασιλεύοντος Σουλτάνου.

(β) Ἐν τούτοις τὰ γεννηθέντα τέκνα ἐξ αὐτῶν τῶν γυναικῶν πάντα πνίγονται· ἢ αὐτὴ σκληρότης ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον κατὰ τῶν γεννηθέντων ἀρρένων τέκνων ἐκ τῶν θυγατέρων ἢ ἀδελφῶν τοῦ Σουλτάνου.

ἤθελον λαμβάνει αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόλπου τῆς ἀριστοκρατίας ταύτης· αἱ ἐκλογαὶ αὗται ἤθελον τοῦλάχιστον πίπτει ἐπὶ τῶν ἀπογόνων ἀνδρῶν ὅπως οὖν ἀξίων. Ἀλλὰ παρὰ τοῖς Τούρκοις τῆς εὐγενείας μὴ οὔσης καὶ μὴ δυναμένης νὰ ᾔηνε ἡ ἀτομικῆς, δὲν ὑπάρχει πο-
σοῦς ἀριστοκρατικῆ τάξεως.

Οἱ Σουλτάνοι λοιπὸν ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκλέγωσι τοὺς ὑπουργοὺς αὐτῶν κατὰ τύχην, καὶ ἔσυρον αὐτοὺς ἐκ τοῦ συρφετώδους ὄχλου, τοῦ ἀντικαταστήσαντος τὰς λεγεῶνας ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐξήρχοντο εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους οἱ ὑπουργοὶ οὗτοι καὶ οἱ ὑπάλληλοι. Οἱ ἀτυχεῖς οὗτοι ἡγεμόνες μὴ ἔχοντες οὔτε τὰ μέσα τοῦ διακρίνειν, οὔτε τὴν ἐξὶν τοῦ προτιμᾶν εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν οὐδεμίαν ἀνεγνωρισμένην ἀξίαν, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκλέγωσιν ἄνευ κανόνος καὶ παρεσύρθησαν ἀπὸ τὰς πλέον παιδαριώδεις ἰδιοτροπίας, ἐξ ἰδίας αὐτῶν ἀδυναμίας, ἔτι δὲ πολλάκις ὑπὸ τῶν ἀγενεστερῶν παθῶν καὶ τῶν αἰσχίστων ἀσελγειῶν.

Ἡ ἀλλόκοτος αὕτη κατὰστασις εἰς ἣν περιῆλθεν ὁ Σουλτάνος, ὡς ἐκ τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων, παρουσίασεν εἰς τὰ ὅμματα τοῦ κόσμου, μετὰ τὴν παρακμὴν τῆς Τουρκικῆς δυνάμεως, τὰς παραδοξοτέρας ἀντιθέσεις κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους. Τῶν Σουλτάνων τις διώριζε μέγαν βεζίρην ἀχθοφόρον τινὰ τοῦ ὁποίου οἱ ὑπερμεγέθεις μύστακες εἴλκυζαν τὴν προσοχὴν τῆς Α. Ὑψηλότητος, καὶ ὁ ὁποῖος ἕκτοτε ἐλάμβανεν ὑπερηφάνως τὸν τίτλον τοῦ Μουστάχα! . . . ἑτερός τις ἐξέλεγε δι' ὑπουργὸν σανδαλοποιόν τινὰ διότι εἶχε τὰς ὀφρεῖς πυκνοτάτας, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐσεμνύνετο μὲ τὸν τίτλον τοῦ παπούτζ-πασᾶ (ὁ σανδαλοποιὸς πατᾶς). Ἄλλοι, ἐκ τοῦ ὄχλου, ἀπηλάμβανον τὰ ὑψηλότερα ἀξιώματα, διότι ᾔησαν οἱ εὐνοούμενοι μητρός, ἀδελφῆς ἢ θείας τοῦ Σουλτάνου· ἄλλοι διότι ᾔησαν οἱ εὐνοούμενοι ἀργυρώνητοι μεγάλου τινος ὑποκειμένου τὸ ὁποῖον διεδέχοντο ἀποκλειομένων τῶν ἰδίων αὐτοῦ τέχνων, ἢ διότι ὑπηρέτησαν τὴν οἰνοποσίαν καὶ τὰ κτηνώδη πάθη τῶν κυρίων τῶν.

Ὅτι δὲ ἀποδεικνύει εἰς ποίαν διαφθορὰν δύναται νὰ περιέλθῃ πολιτικόν τι σύστημα θεμελιούμενον ἐπὶ ψευδῶν ἀρχῶν, εἶναι ἡ

συνήθης πηγὴ ὅθεν ἐξῆλθε μέγας ἀριθμὸς ὑπουργῶν καὶ λοιπῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων ταύτης τῆς λεγομένης κυβερνήσεως! . . . Ἡ ἀξιοπρέπεια τῆς ἀνθρωπίνου φύσεως δὲν ἐπιτρέπει νὰ ὀνομάσωμεν τὴν πηγὴν ταύτην! . . . καὶ ἐντοσούτῳ πάντες γινώσκουσιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὅτι οἱ ὑπουργοὶ οὗτοι καὶ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι ἦσαν ὑπηρεταὶ ἐργαστηρίων ἢ πλανητόδιοι τοὺς ὁποίους τὸ φέρον ἔθεσεν εἰς τὸν δρόμον Σουλτάνου τινὸς ἢ Πασᾶ, καὶ οἷτινες ὀφείλουσι τὴν τύχην μόνον εἰς τὸ εὐεὶδὲς αὐτῶν πρόσωπον! . . . Διὰ τινος χειρονομίας τοῦ κυρίου πάραυτα ἀνηπάζοντο καὶ μετεφέροντο εἰς τὸ παλάτιον τοῦ ὑποκειμένου τὸ ὁποῖον τοὺς παρετήρησεν, ἐκεῖ δέ, μετὰ τινων ἐτῶν ὑπηρεσίαν ἀτιμάζουσιν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, προὐβιβάζονται εἰς τὰ μεγαλείτερα ἀξιώματα τῆς Ἰ. Πύλης! . . . Τινὲς ἐξ αὐτῶν μάλιστα ἡξιώθησαν τῆς ἐξόχου τιμῆς νὰ γείνωσιν ὡς ἐκ τούτου γαμβροὶ τοῦ μονάρχου.

Ἡ ὑπαρξίς τοιούτων γεγονότων, τὰ ὁποῖα πάντες γινώσκουσιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, δὲν ἔχει χρειάν ἐτέρων ἀποδείξεων. Ἀλλ' ἐάν τις θέλῃ, ἀρκεῖ νὰ λάβῃ κατὰ τύχην ἕκατὸν ἄτομα ἐκ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων Τούρκων, ἀπὸ τῆς παρακμῆς τῆς δυνάμεως αὐτῶν, καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὴν καταγωγὴν καὶ τὰ μέσα δι' ὧν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι περιῆλθον εἰς τὰ ἀξιώματα ταῦτα! . . . Ἦθελεν ἰδεῖ ὅτι, ὀλίγων ἐξαιρουμένων, ὅλα σχεδὸν τὰ ἄτομα ταῦτα προήχθησαν διὰ τῶν μέσων ἅτινα ὑπεδείξαμεν.

Τὸ ἑπακρον δὲ τῆς δυστυχίας εἶναι, ὅτι οἱ μοχθηροὶ οὗτοι, ἐκτὸς τῆς φυσικῆς θηριωδίας τῆς φυλῆς των καὶ τῶν λοιπῶν κακιῶν αἰτινες πρότινων αἰώνων ἀντεκατέστησαν τὴν στρατιωτικὴν ἀνδρίαν, ἣτις ἦτον ἡ μόνη ἀξία τῶν Τούρκων, οἱ μοχθηροὶ οὗτοι λέγομεν, ἐδανείσθησαν ἔτι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν μας πᾶν ὅ,τι ἀχρεϊέστερον ἔχει ὁ πολιτισμὸς, τὴν οἰνοποσίαν, τὴν πολυτέλειαν, τὴν ἀκολασίαν καὶ τὴν ἀσέβειαν! . . .

Τῶν ὑπουργῶν καὶ λοιπῶν ὑπαλλήλων εἰς τοὺς ὁποίους, κατὰ τὴν φύσιν τοῦ ἀναλλοιώτου συστήματος τῶν Τούρκων, ὁ Σουλτάνος ὑποχρεοῦται νὰ ἐμπιστευῇται τὰς ἡνίας τῆς λεγομένης κυβερνήσεως αὐτοῦ, τοιούτων ὄντων, ἤθελεν εἶσθαι γελοῖον νὰ σκοπῶμεν

νὰ ἐξετάσωμεν ποίαν χρῆσιν ποιῶσι τῆς ἐξουσίας, πῶς διανέμωσι τὴν δικαιοσύνην καὶ διευθύνουσι τὰ λοιπὰ συμφέροντα τῶν κατοίκων τοῦ τόπου τούτου, καὶ πῶς ἀνέκαθεν διεξήγαγον τὰς ὑποθέσεις τῆς κυβερνήσεως ταύτης, ἐὰν ὅμως ᾔηται δυνατόν νὰ δώσῃ τις τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς σύστημά τι ἀταξίας διαωργατισμένης! ... Τέλος, πρέπει νὰ μὴ ἔχῃ τις τὴν ἐλαχίστην ιδέαν τῶν δημοσίων καθ' ἐκάστην ἐν Κωνσταντινουπόλει συμβαινόντων, ὥστε νὰ ἀμφιβάλλῃ πρὸς στιγμὴν περὶ τοῦ ζήλου καὶ τῆς εὐκρινείας μεθ' ὧν τοιοῦτοι ὑπουργοὶ προβαίνουν εἰς ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων, συμφώνως μὲ τὰς λίαν σαφεῖς ἀποφάσεις τῶν μεγάλων δυνάμεων, μὲ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου, καὶ μὲ τὰς ἐπιτακτικὰς ἀπαιτήσεις τῶν περιστάσεων! . . .

Ἐκτὸς τῆς διαφθορᾶς ταύτης καὶ τῆς οὐδαμινότητος τῶν ὑπουργῶν καὶ λοιπῶν ὑπαλλήλων τῆς λεγομένης ταύτης Τουρκικῆς κυβερνήσεως, ὑπάρχει προσέτι ἕτερόν τι πρόσκομμα μέγιστον, ὅπερ θέλει ἐμποδίζει ἀείποτε τὸν τόπον τοῦτον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ· τὸ πρόσκομμα τοῦτο εἶναι, ὡς προεῖπομεν, ἡ ἐλλείψις ἐθνικῆς ἐνότητος, προερχομένης ἐκ τῆς θρησκευτικῆς, ἀστυκῆς καὶ πολιτικῆς ἀνισότητος τῶν διαφορῶν αὐτοῦ λαῶν.

Οἱ Τούρκοι, κύριοι γενόμενοι τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, δὲν ἠδύναντο, ἔνεκα τῶν θεμελιωδῶν καὶ ἀμετατρέπτων ἀρχῶν τοῦ ἰδίου αὐτῶν συστήματος, νὰ συγχωνευθῶσι πολιτικῶς μετὰ τῶν ἐντοπίων πολυαριθμῶν χριστιανῶν, οἵτινες δὲν ἠθέλησαν ν' ἀσπασθῶσι τὸν ἰσλαμισμόν. Ἐπρεπε λοιπὸν ἢ νὰ ἐξολοθρεύσῃς μέχρις ἐσχάτου τοὺς χριστιανοὺς τούτους, ἢ νὰ ἔχῃσιν αὐτοὺς διὰ παντός κεχωρισμένους ἐκ τῶν μωαμεθανῶν, ποιῶντες αὐτοὺς ἀληθεῖς εἰλωτας, καταδεδικασμένους νὰ ἐργάζωνται ἵνα ζῶσιν οἱ κύριοι αὐτῶν. Κατ' ἀρχὰς ἐπροτίμησαν τὸν πρῶτον ἐκ τῶν δύο τούτων τρόπων· ἀλλ' οἱ μωαμεθανοὶ ἀπαντήσαντες κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ ἀπείρους δυσκολίας, ἐγκατέλιπον αὐτὸν (α). Τὸν δεῦτερον,

(α) Ὁ συγγραφεὺς τοῦ παρόντος πονήματος, εὔρεν ἐν τῇ ἐπισήμῃ αὐτοῦ περιηγήσει εἰς Ῥούμελην, ἐπίσημῃ ἔγγραφῃ ἀποδεικνύοντι, ὅτι, κατὰ τὰ

ἐκ τοῦ ἐναντίου, προσφέροντα ὠφελείας ἀξιολόγους εἰς τοὺς Τούρκους, ἠκολούθησαν ἀκριβῶς. Διὸ οἱ χριστιανικοὶ οὗτοι λαοὶ διέμειναν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας κεχωρισμένοι ἐκ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν μωαμεθανῶν, ξένοι ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν πατρίδι, ἔνθα οὐδὲ εἰς ὑπῆκοοι ἀνεγνωρίζοντο, κατὰ τὴν σημασίαν ἣν δίδουσι συνήθως τῇ λέξει ταύτῃ εἰς ὅλας τὰς ἀνθρωπίνους κυβερνήσεις· διότι ὁ Σουλτάνος καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἔμειναν μέχρι τῆς σήμερον ἐστρατοπεδευμένοι ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει, κρατοῦντες ὡς αἰχμαλώτους τῆς κατακτήσεώς των, μόνον διὰ τῆς κτηνώδους βίας, τοὺς κατοίκους τοῦ κράτους τούτου, οἵτινες εἰσὶν ἐπρὸς τοὺς οἱ μόνον νόμιμοι αὐτοῦ πολῖται.

Ἔτερον σπουδαῖον πρόσκομμα εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος πολιτισμὸν ἤθελαν εἶσθαι προσέτι τὰ ἐξαιρετικὰ δικαιώματα καὶ πρόνομια τὰ χρηγιγόμενα τοῖς ξένοις ὑπηκόοις, δυνάμει τῶν ὑφισταμένων συνθηκῶν μετὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν Εὐρωπαίων βασιλέων. Εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις, θαρρύνόμεναι ὑπὸ τῆς αἰείποτε αὐξούσης παρακμῆς τῶν Τούρκων, ἤρξαντο ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος νὰ ἐπιβάλλωσιν αὐτοῖς ὅρους ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένους εἰς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ Τουρκικοῦ συστήματος καὶ εἰς τὴν ὑπαρξίν αὐτὴν τοῦ συστήματος τούτου. Ἐκάστη συνθήκη συνομολογουμένη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου μετὰ μιᾶς ἐξ αὐτῶν τῶν δυνάμεων, μετὰ τὴν ἥτταν καὶ τὸν διασκορπισμὸν τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, ἐπλήγωνε μᾶλλον ἢ ἥττον καιρίως τὰς ἀρχὰς τῆς τοιαύτης στρατιωτικῆς διοικήσεως, παραλύουσα τοὺς μόνους δεσμοὺς τοὺς συνδέοντας αὐτὴν μετὰ τοῦ ἀρχικοῦ αὐτοῦ συστήματος. Οἱ Τούρκοι δὲν ἠπατῶντο περὶ τοῦ καθ' ἑκάστην

πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῶν ἐπικριτῶν τούτων εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ἐν αὐταῖς ἐγκαταστάντες μωαμεθανοὶ παρεπονέοντο συνεχῶς δι' ἀναφορῶν πρὸς τὸν Σουλτάνον ὅτι, ἐξακολουθῶν τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν χριστιανῶν, ἐξέθετε τοὺς μωαμεθανούς· ν' ἀποθνήσκωσι τῆς πείνης! . . . Εἰς τὰ παράπονα ταῦτα ἀπαντᾶται συνεχῶς ἡ λίαν ἀξιοσημεῖωτος αὕτη φράσις: Ἐάν ἐξολοθρεύσῃς πάντας τοὺς ἐν τοπίου τοῦ χριστιανούς, τίς θέλει ἐργασθῇ διὰ νὰ μᾶς θρέψῃ;

πληρυστέρου ὀλέθρου τοῦ ἀρχαίου αὐτῶν συστήματος, καὶ ἐπομένως περὶ τοῦ τέλους τῆς ἐξουσίας αὐτῶν ἐν Εὐρώπῃ, καταστροφῆς, εἰς ἣν ἀδύνατον ἦτο νὰ μὴ λήξωσιν αἱ ὁσημέραι πολυπλασιαζόμεναι περιπλοκαί. Περίφοβοι διὰ τὴν ταχειάν αὐτῶν παρακμῆν, ἀλλ' ἀνίκανοι νὰ τροποποιήσωσι τοὺς ὅρους τῆς ὑπάρξεώς των, ἀφισοῦνται, μὴ ἔχοντες τί κάλλιον νὰ πράξωσιν, εἰς τὴν θρησκευτικὴν αὐτῶν ἔκφρασιν τοῦ Ἀλλάχ-Κερίμ (ὁ Θεὸς οἰκτερῆται). Ὡς τε ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ἡ λεγομένη αὕτη κυβέρνησις περιῆλθεν εἰς τὴν οἰκτρὰν ἀνάγκην τοῦ ἀνέχεσθαι ἐν τοῖς ἰδίοις κόλποις τοσαύτας κυβερνήσεις καὶ νομοθεσίας διαφόρους, ὅσαι χριστιανικαὶ προσδεῖται ὑπάρχουσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει! . . .

Πᾶς εὖ φρονῶν συγκεφαλαιῶν ὅσα ἐξεθέσαμεν ἔντε τῷ παρόντι κεφαλαίῳ καὶ ἐν τοῖς προηγούμενοις, θέλει συμπεράνει μεθ' ἡμῶν ὅτι ἤθελεν εἶσθαι τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατον νὰ ἀναμορφωθῇ τὸ σύστημα τοῦτο καὶ νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐν αὐτῷ ὁ νεώτερος πολιτισμὸς καὶ αἱ ἀρχαὶ τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων, πρὶν ἢ μεταβληθῶσι ῥιζηδὸν αἱ βάσεις ἐφ' ὧν στηρίζονται ἀπὸ ἐξ αἰῶνας αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ, τὰ ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενα εἰς πάντα πολιτισμὸν καὶ εἰς πᾶσαν ἀληθῆ κυβέρνησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ'.

*Ἡ συγχώνευσις καὶ ὁ τρόμος δι' ἐμπνέει αὕτη
εἰς τοὺς ἐν τέλει.*

Πρὸ πολλοῦ ἤδη οἱ ἀνώτεροι Τοῦρκοι ὑπάλληλοι (α) οὐδόλως ἀπατῶνται οὔτε περὶ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ τόπου, οὔτε περὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀμαθείας, οὔτε περὶ τῆς ἀξίας καὶ ἱκανό-

(α) Φρονεῦμεν ὅτι ἐνταῦθα ἀνήκει νὰ προσδιορίσωμεν ὅσον ἔνεστι τὴν ἔννοιαν ἣν πρέπει ν' ἀποδίδῃ τις εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς λέξεις, οἱ ἐν τέλει, ὑποουργοί, σύμβουλοι, ὑπάλληλοι κ.τ.λ. γινομένου λόγου περὶ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἥτις εἶναι ὡσαύτως ἡ ἔννοια καθ' ἣν με-

τητος τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Γινώσκουσι κάλλιστα τὰς εὐτυχεῖς τροπὰς ἃς δύνανται νὰ προσδοκῶσιν οἱ χριστιανοὶ ἐκ παντὸς τυχαίου συμβάντος καὶ παντὸς συνδυασμοῦ, τὸν ὁποῖον ἡ ἰσχὺς τῶν περιστάσεων δύνανται νὰ ὑποχρεώσῃ τὰς μεγάλας δυνάμεις ἵνα παραδεχθῶσι. Γινώσκουσιν ἐπίσης ὅτι οἱ Βυζάντιοι χριστιανοὶ ἔδειξαν ἤδη δι' ἀριδὴλων σημείων, ζωτικότητα ἐπιφοβωτάτην διὰ τὸ μέλλον τοῦ Τουρκικοῦ συστήματος, πολὺ πρὸ τῆς ὑπὸ τῆς Παρισινῆς συνόδου πολιτικῆς αὐτῶν χειραφετήσεως· ὅτι ὁ λαὸς οὗτος οὐδέποτε παρημέλησε τὴν ἀνατροφὴν αὐτοῦ τὴν ἠθικὴν, καὶ ἀποκλειστικῶς ἐθνικὴν, οὐδὲ εἰς τὰς δυσχερεστάτας περιστάσεις, καὶ ὅτι, ἀπὸ μιᾶς πεντηκονταετηρίδος πρὸ πάντων, καλλιεργεῖ τὰς διανοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις αὐξάνων τὰς γνώσεις του καθ' ὅλα τὰ εἶδη, μετὰ θαυμασίας ζέσεως· ὅτι καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν μετεχειρίζοντο εἰσέτι τὸν λαὸν τοῦτον ὡς εὐτελὲς ἀνδράποδον, αὐτὸς ἔλαβεν ἤδη διὰ τῆς ἐμπορίας, διὰ τῆς ἀκαμάτου αὐτοῦ δραστηριότητος καὶ τῆς σπανίας αὐτοῦ νοημοσύνης, ἀνάπτυξιν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν σχεδὸν ἀκαταλόγιστον· ἐπὶ τέλους ὅτι πάντα τὰ ἄτομα τοῦ λαοῦ τούτου ἦσαν καὶ εἶναι εἰσέτι σφιγκτικῶς ἠνωμένα διὰ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, τῶν αὐτῶν τάσεων, τῆς αὐτῆς ἀνα-

τεχειρίσθημεν τὰς λέξεις ταύτας καθ' ὅλην τὴν σειρὰν τοῦ βιβλίου μας.

Πᾶσαι αὗται αἱ λέξεις δὲν ἐμφαίνουσιν ἐν τῇ συστάσει τῇ Τουρκικῇ κυβερνήσεως, ὡς εἶναι καθιερωμένον εἰς τὰ πεπολιτισμένα Κράτη, ὡρισμένως τὰ ὑψηλὰ ὑποκείμενα τὰ περιβεβλημένα ὑπὸ τοῦ κυριάρχου τὸ δεῖνα ἢ δεῖνα δημόσιον ὑπουργεῖον, τοῦ ὁποίου τὰ χρέη εἶναι ἀκριβῆ καὶ προσδιορισμένα, τὰ ὅποια ἐκτελοῦσι συμφώνως μὲ τοὺς γραπτοὺς νόμους, δι' αὐτοῦ εἶναι ὑπεύθυνον, καὶ τὰ ὅποια ὑποκείμενα εἶναι γνωστὰ ἐξ ἐπαγγέλματος εἰς τὸ δημόσιον. Τοιαύτη τις ἀναλογία τῶν λέξεων τούτων δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξῃ μετὰ τοῦ Τουρκικοῦ συστήματος καὶ τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων, ὡς φαίνεται ἀριδὴλως ἐξ ὧν ἀπεδείξαμεν ἐν τῇ προηγουμένῃ κεφαλαίῳ· ἐνίοτε μάλιστα οἱ ὑποκρινόμενοι ἐμμέσως τὰ σπουδαῖα ταῦτα πρόσωπα (roles) εἶναι ἄνθρωποι ἀσήμαντοι, εὐνοῦχοι καὶ δοῦλοι τοῦ παλατίου καὶ τῶν μεγάλων, εὐνοούμενοι μισθωτοὶ καὶ ἄλλα καθάρματα τῇ κοινωνίας. Ἐπὶ ταύτην λοιπὸν τὴν ἀληθεῖ ἔννοιαν μετεχειρίσθημεν καὶ ἡμεῖς τὰς λέξεις ταύτας, ἵνα ἐννοήσωσιν αὐτὰς εὐκολώτερον οἱ ἀναγνώσται ἡμῶν, καὶ πρὸ πάντων οἱ ἐκ τῆς Δύσεως.

τροφῆς, τῶν αὐτῶν πολιτικῶν, θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἰδεῶν, πανταχοῦ καὶ ἐν οἰαδήποτε καταστάσει καὶ ἂν εὐρίσκωνται.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ ἀπειλητικὰ συμπτώματα ἅτινα οἱ ἐν τέλει Τούρκοι τρέμοντες παρετήρουν παρὰ τῆς χριστιανοῖς τῆς Ἀνατολῆς, πολὺ πρὸ τῆς διακηρύξεως τοῦ χάτι-χουμαγιῦν, καὶ τῆς ἐπικυρώσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων.

Ἀλλ' ἀφοῦ αἱ μεγάλαι δυνάμεις ἀπεφάσισαν τὴν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους μεταρρύθμισιν, ἀφοῦ ἡ Παρισινὴ σύνοδος καθιέρωσε τὴν χειραφέτησιν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανῶν, ἀφοῦ τέλος ἡ θέσις τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ καθέξωσιν οἱ χριστιανοὶ τοῦ λοιποῦ ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ κοινωνίᾳ, ὠρίσθη σαφῶς, οἱ φόβοι τῶν ἀνωτέρων Τούρκων ὑπαλλήλων μετεβλήθησαν φυσικῶς τῷ λόγῳ εἰς τρόμον.

Αὗτοὶ οἱ ἄνθρωποι βλέπουν καλῶς ὅτι σήμερον οἱ χριστιανοὶ οὗτοι δὲν εἶναι πλέον ραγιάδες, ἀλλὰ πολῖται, ἐπιστήμως ἀναγνωρισμένοι ὡς τοιοῦτοι ὑπὸ τε τοῦ ἰδίου αὐτῶν μονάρχου ὡς καὶ ὑφ' ὅλων τῶν δυνάμεων, τῶν ὑπογραψασῶν τὴν Παρισινὴν συνθήκην· ὅτι οἱ λαοὶ οὗτοι ἔχουσι τοῦ λοιποῦ τὸ ἀναμφισβήτητον δικαίωμα ν' ἀπαιτῶσι μεγαλοφώνως καὶ δι' ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων, τὰ κεκτημένα αὐτῶν δικαιώματα· ὅτι θέλουσιν ἐνασχολεθῆναι ἴσως κατ' ἀρχὰς νὰ τὰ ἀναλύτῳσι, νὰ τὰ σχολιάσωσι, νὰ ἀποδείξωσι τὴν παρὰ τῶν ὑπουργῶν τοῦ Σουλτάνου παραδίωξιν αὐτῶν καὶ νὰ δώσωσιν οὕτως εἰς τὰ δικαιώματα ταῦτα, τοῦ λοιποῦ ἀπαράγραπτα, ἄπειρον ἠθικὴν στερόδότητα· θέλουσιν ἴσως συνενωθῆ μετὰ ταῦτα ἵνα ὑπερασπίζωσιν αὐτὰ κοινῶς· οἱ ὁμοεθνεῖς αὐτῶν διεσπαρμένοι ἐφ' ἀπάσης τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, θέλουσιν ἐμφυχώσει αὐτοὺς ἀναμφιβόλως καὶ ἐργασθῇ μετ' αὐτῶν τὰ συμφέροντα τῶν ἀνακτοβουλιῶν εἶναι ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος μετ' αὐτῶν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία θέλει χρηργήσῃ αὐτοῖς ἐπίσης, ὡς ἄλλοτε, τὴν ἰσχυρὰν αὐτῆς ὑποστήριξιν· θέλουσιν ἀπευθύνει πιθανῶς συνεχῇ παράπονά εἰς ὅλας τὰς μεγάλας δυνάμεις, περιληπτικῶς ἢ ἰδίως, ἵνα ὑπομνήσωσιν αὐταῖς ὅτι εἰσὶν ἐγγυήτριαι τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν. Οἱ Τούρκοι ὑπουργοὶ γινώσκουσι τέλος ὅτι οἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανοὶ, ἀφοῦ μεταχειρι-

εθῶσι πάντα ταῦτα τὰ μέσα ἵνα χαίρωσι τὰ δικαιώματα αὐτῶν, θέλουσιν ἴσως ἀναγκασθῇ ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ τούτων, νὰ συμβουλευθῶσι μόνον τὴν ἰδίαν ἀνδρίαν καὶ ἀπελπισίαν, καὶ νὰ καταφύγωσιν ἔτι εἰς τὴν δύναμιν, εἰς πρώτην αἰσίαν περίστασιν. Τούτου γενομένου, ἐὰν αἱ μεγάλαι δυνάμεις παρεμβῶσιν ἵνα προλάβωσι ταραχὰς δυναμένας νὰ θέσωσιν εἰς κίνδυνον τὴν ἡσυχίαν τῆς Εὐρώπης, ἢ ὑφ' οἰανδήποτε ἐτέραν πρόφασιν, πιθανῶς δὲν θέλουν εὐχαριστηθῇ πλέον εἰς τὴν δημοσίευσιν τανζιματίου τινός, οὔτε εἰς τὴν διακήρυξιν χάτι-σεριφίου ἢ χάτι-χουμαγιούν, οἰουδήποτε θέλουν ἀποφασίσαι ἵνα ξεμπερδεύσουν τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι φόβος μήπως ἡ δυναστεία τοῦ Σουλτάνου ἐκλείψῃ, εἴτε διὰ τῆς διανομῆς τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, εἴτε διὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως ἐτέρας δυναστείας ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐὰν ἀπ' ἐναντίας αἱ δυνάμεις δὲν κρίνουν ἀρμόδιον νὰ παρεμβῶσιν, ἀλλὰ θεωρήσασαι ὡς καθαρῶς ἐσωτερικὸν τὸ ζήτημα τοῦτο, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δημοσίου Εὐρωπαϊκοῦ δικαίου, τοῦ ἐφαρμοσθέντος ἐσχάτως εἰς τὸν Σουλτάνον, θέλουν ἀφήσει τὰ δύο μέρη νὰ διαλύσῃσι τὴν φιλονεικίαν των· ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει, σκληρὸς ἐμφύλιος πόλεμος, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἔκβασις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ᾔται ἀμφίβολος, θέλει κηρυνίσει διὰ παντὸς τὴν μωαμεθανικὴν δυναστείαν ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου, καὶ πραγματικῶς περαιώσει τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα, ἀπαλλάττων τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην τοῦ μόνου μέρους τῆς γῆς αὐτῆς, ὅπερ εἰσέτι διατελεῖ δοῦλον τοῦ ἰσλαμισμού.

Ἡ φοβερά αὕτη θέσις ἐμπνέει τρόμον, δικαίως, εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ Τουρκικοῦ συστήματος, οὐδέποτε μαθόντας νὰ προσελκύσων εἰς ἑαυτοὺς τὰς συμπαθείας τῶν χριστιανῶν, ἀπολέσαντας δὲ καὶ τὰς τῶν μωαμεθανῶν δικαίως λοιπὸν τρέμουσι περὶ τῶν ὀλεθρίων καὶ ἀναπορεύκτων συνεπειῶν τῆς μονωτέως των. Ἐννοοῦτι καλῶς ὅτι ἀδύνατον ἦθελον εἶσθαι νὰ ὑποστηριχθῇ σήμερον ἡ ἐξουσία αὐτῶν ὑπὸ τῶν μωαμεθανικῶν λαῶν. Ἀναγνωρίζουσιν ἐκ τοῦ ἐναντίου ὅτι τὸ μόνον μέρος τοῦ λαοῦ, τὸ δυνάμενον νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ ὑπερασπισθῇ ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸν θρόνον τοῦ Σουλτάνου, θέλει εἶσθαι τὸ τῶν ἐντοπίων χριστιανῶν. Οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ

γινώσκουσιν ὡσαύτως, καὶ πρὸ πολλοῦ, ὅτι ἐὰν ἐχορήγουν πλήρη ἰσότητα εἰς τοὺς λαοὺς τούτους, ἐὰν ἔκαμνον αὐτοὺς εἰλικρινῶς κοινωνοὺς τῶν πραγμάτων τοῦ Κράτους, ἐὰν ἔκαμνον αὐτοὺς συμμετόχους τῶν πλεονεκτημάτων ἅτινα πᾶς λαὸς εὐρίσκει ἵνα ὑποστηρίξῃ καὶ ὑπερασπίσῃ ἐξουσίαν τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ μέρος συμφυὲς καὶ ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται ἡ ἰδία αὐτοῦ εὐημερία· συνελόντι δ' εἰπεῖν, ἐὰν ἐτελεῖτο μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν καὶ μωαμεθανικῶν λαῶν **ΕΙΛΙΚΡΙΝΗΣ ΣΥΓΧΩΝΕΤΣΙΣ**, ὁ μέγας σκοπὸς τῆς ἀληθοῦς ἀναμορφώσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἤθελεν ἀφεύκτως ἐπιτευχθῆ. Τὸ κράτος τοῦτο ἤθελεν ἀναμορφωθῆ τότε καὶ παγκωθῆ ἀφ' αὐτοῦ, καὶ ἄνευ τῆς ὀλεθρίας ἀναμιζέως τῶν ξένων· ἤθελεν ἀποκτήσῃ κυβέρνησιν· ἤθελε καταστῆ πάλιν διὰ τῶν ἰδίων μέσων, μέγα καὶ ἰσχυρὸν κράτος, πράγματι ἀνεξάρτητον· αἱ μεγάλαι χριστιανικαὶ δυνάμεις ἤθελον ἀνοίξει τότε τὰς ἀγκάλας αὐτῶν καὶ ὑποδεχθῇ αὐτὸ εἰς τοὺς κόλπους των, οὐχὶ ὥς τινα δυστυχῇ ἰκέτην, ἀλλ' ὥς ἴσον· οὐχὶ δι' εὐσπλαγχνίαν, ἀλλὰ μεθ' ὑπολήψεως καὶ ἐξ ἀνάγκης.

Αὗται ὅμως ἀκριβῶς αἱ δύο λέξεις, *εἰλικρινοὺς συγχωρεύσεως*, ὑπῆρξαν ἀείποτε ἡ ἀμνηχανία καὶ περιέπλεξαν ἐν παντὶ καιρῷ ἐπ' ἄπειρον τὸ σοβαρὸν τοῦτο ζήτημα, τὸ ζήτημα τὸ πρῶτιστον, τὸ τοσοῦτον ἀπλοῦν κατὰ τὸ φαινόμενον. Διότι, ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας τῆς πολιτικῆς ταύτης συγχωρεύσεως, *εἰλικρινοὺς* ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἐξαρτωμένης τοῦ λοιποῦ τῆς ὑπάρξεως τῆς δυναστείας τοῦ Σουλτάνου ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου, ἢ τῆς πτώσεως αὐτοῦ, τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι διὰ τὴν Ἰψηλὴν Πύλιν ἀληθὲς αἶνιγμα τῆς Σφιγγός!... Καὶ ὅμως πρέπει ἀφεύκτως νὰ κινήσῃ πάντα λίθον ἵνα λύσῃ τὸ αἶνιγμα τοῦτο!... Διότι, δὲν ὑπάρχει ἑτέρα ὁδὸς ἄγουσα εἰς Θήβας!...

Τοιαύτη συγχώρεσις δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ; Ἰδοὺ ὅλον τὸ ζήτημα!

Οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς δὲν θέλουσι διττάσει οὐδὲ στιγμὴν νὰ ἐκτελέσωσι ταύτην ἐκ μέρους των *εἰλικρινέστατα*· διότι οἱ χριστιανοὶ οὗτοι, συλλογίζονται ὀρθῶς, εἶναι ἐκ φύσεως γενναῖοι καὶ ἱκανοὶ νὰ ἀφήσωσι πᾶσαν μνησικαχίαν, πᾶσαν τοῦ παρελθόντος ἀνάμνησιν καὶ πᾶν προσωπικὸν συμφέρον, διὰ τὸ κοινὸν καλὸν τοῦ

τέπου των· ἡ ὀξύνοια αὐτῶν θέλει κάμει αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς κολακευτικότητας χιμαίρας διὰ σπουδαίαν πραγματικότητα.

Δὲν ὑπάρχει δ' ἀμφιβολία ὅτι ἡ συγχώνευσις αὕτη, καὶ εἰς τὸν Σουλτάνον ἐπίσης εἶναι εὐάρεστος. Ὁ μονάρχης οὗτος, πρέπει νὰ ἀναμνησθῇ ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ Μαχμουτ, ὁ νοσηρονέστατος τῶν νεωτέρων Τούρκων, ἦτο καλῶς πεπεισμένος ὅτι τοιαύτη συγχώνευσις ἡδύνατο μόνη νὰ διατηρήσῃ τὴν δυναστείαν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἀποτελέσει τὴν δόξαν τοῦ κράτους του, καὶ ἀπάντων αὐτοῦ τῶν ὑπηκόων τὴν εὐτυχίαν. Τέλος, ἡ ἐξουθενημένη θέσις τῶν μωαμεθανῶν λαῶν εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἡ συγκατάθεσις αὐτῶν, καίτοι λίαν ἀτήμαντος, δὲν ἤθελεν εἶσθαι δυσκατόρθωτος. Οἱ δυστυχεῖς οὗτοι λαοὶ, θέλουσι δεχθῇ φυτικῶ τῷ λόγῳ σήμερον οἰονδήποτε συνδυασμὸν, διότι ἀποθνήσκουσι τῆς πείνης, εἶναι ῥακένδυτοι, πλήρεις ὀνείδους καὶ περιφρονήσεως, καὶ βλέπουσι προφανῶς ὅτι ἤγγικε τὸ τέλος των!... Ἀλλ' ἡ μεγάλη δυσκολία συνίσταται εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς συγχωνεύσεως ταύτης ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, τῶν ἀπὸ τινος καιροῦ κατεχόντων τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸ κράτος τοῦ Σουλτάνου· διότι τὰ ἄτομα ταῦτα ὡχρῶσιν εἰς μόνον τὸ ὄνομα τῆς μεταξὺ τῶν χριστιανῶν καὶ μωαμεθανῶν πολιτικῆς συγχωνεύσεως. Ἰδοὺ διὰ τί ἀπαριθμοῦσι μέγαν ἀριθμὸν ἀνυπερβλήτων κωλυμάτων καὶ σοβαρῶν ἀτόπων, ἅτινα, κατὰ τὸ λέγειν αὐτῶν, θέλουσι κωλύει τὴν συγχώνευσιν ταύτην, καὶ ἐπιφέρουσι κατὰ τοῦ μέτρου τούτου πλείστας ὅσας προφάσεις, παραλογωτέρας τὴν μίαν ἀπὸ τὴν ἄλλην.

Τὸ μέγα ἐπιχείρημα πρὸ πάντων ὅπερ προτείνουν συνήθως οἱ ὑπουργοὶ καὶ οἱ λοιποὶ Τούρκοι ὑπάλληλοι, ὁ λόγος ἐπὶ τοῦ ὁποίου πλάττονται ὅτι στηρίζουσιν ἰδίως τὴν ἀποστροφὴν αὐτῶν κατὰ τοιαύτης συγχωνεύσεως, εἶναι ὅτι αὕτη ἤθελε κάμει νὰ ἀπορρόγηθῶσιν, ὡς λέγουσιν οὗτοι, οἱ μωαμεθανοὶ ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, τοὔτέστιν ὅτι, ἐπειδὴ ἐν τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ πάντα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα συνίστανται ἐν τῇ μωαμεθανικῇ θρησκείᾳ, πολιτικὴ συγχώνευσις ἀπάντων τῶν λαῶν τῆς χώρας ταύτης, ἀποδίδουσα εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους αὐτῆς τὴν ἰσότητητα τῶν δικαιωμάτων, θέλει ἀφαιρέσει ἀπὸ τὸν ἰσλαμισμόν τὴν ἐξαιρετικὴν

αὐτοῦ ὑπεροχὴν. Ἡ θρησκεία αὕτη τότε, οὕσα ἀσυμβίβαστος μετὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἐνεστώτος πολιτισμοῦ, θέλει διατρέξει τὸν κίνδυνον νὰ ἐγκαταλειφθῇ μετὰ τὸν καιρὸν, ὑπὸ τῶν πρεσβευόντων αὐτὴν σήμερον καὶ νὰ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ· μετὰ ἄλλας λέξεις, οἱ ὑπουργοὶ καὶ λοιποὶ Τούρκοι ὑπάλληλοι φοβοῦνται μὴ ὁ πολιτισμὸς παρασύρῃ τοὺς μωαμεθανοὺς ἵνα γίνωσι χριστιανοί, ὅταν ὁ ἰσλαμισμὸς δὲν θέλει δυνηθῇ πλέον νὰ προμηθεύῃ εἰς αὐτοὺς τὰ ὑλικά πλεονεκτήματα ὧν ἕνεκα ἐγκολπώθησαν αὐτὸν ἄλλοτε, καὶ τὰ ὁποῖα ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰσέτι ἀπολαμβάνουσι.

Δὲν προτιθέμεθα ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ὁ φόβος οὗτος τῶν ὑπουργῶν καὶ λοιπῶν Τούρκων ὑπαλλήλων εἶναι μάταιος καὶ ἀνυπόστατος· ἀπ' ἐναντίας, παραδεχόμεθα πληρέστερα τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν, καὶ θεωροῦμεν αὐτὰς μάλιστα πιθανωτάτας, πολὺ συνεπείς καὶ φυσικωτάτας. Ἐπιμένομεν ἐπιβεβαιοῦντες μόνον ὅτι ἡ ἀπόφανσις αὕτη, εἰς τὸ στόμα τοιούτων ἀνθρώπων, δὲν εἶναι εἰμὴ πρόφασις, καὶ ὅτι οὐχὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, φοβίζουσιν αὐτοὺς ἡ πολιτικὴ συγχώνευσις, ἡ ἰσότης τῶν δικαιωμάτων καὶ ὁ ἀληθοῦς πολιτισμὸς· ὁ τρόμος αὐτῶν προέρχεται ἀπὸ ἄλλην αἰτίαν, ὡς θέλομεν τὸ ἀποδείξει. δηλ.

Κατὰ τοὺς ἐν τῇ ἐξουσίᾳ Τούρκους, ἡ ἀπορρόφησις ἥτις, ἐν περιπτώσει πολιτικῆς συγχωνεύσεως, ἤθελεν ἀπειλήσει τοὺς Τούρκους, θέλει εἶσθαι ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ἰδίας αὐτῶν θρησκείας καὶ ἡ προσέλευσις αὐτῶν εἰς τὸν χριστιανισμόν· ἐπομένως, ὅλοι οἱ φόβοι αὐτῶν στηρίζονται ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ὅτι μίαν ἡμέραν οἱ ἀπόγονοί των ἔσονται χριστιανοί καὶ οὐχὶ μωαμεθανοί· διότι, δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι φοβοῦνται μὴ ἡ ἐθνικότης ἢ ἡ πατρις τῶν Τούρκων διακινδυνεύσῃ ἐκ τούτου, διὰ τὸν ἀπλοῦν λόγον ὅτι τὸ σύστημά των, ὡς γνωρίζουσιν αὐτὸ κάλλιστα, οὐδέποτε ἐφρόντισε περὶ τῆς καταγωγῆς ἢ τοῦ τόπου τοῦ μωαμεθανοῦ, καὶ ὅτι ἐπομένως, οἱ Τούρκοι οὐδέποτε ἔσχον οὔτε ἐθνικότητα, οὔτε πατρίδα. Αἱ θεσμοθεσίαι τοῦ Κορανίου καὶ τὸ σύστημα ὅπερ ἀκολουθοῦσιν ἔτι καὶ σήμερον, δὲν κάμουςι τὴν ἐλαχίστην διάκρισιν μετὰ τοῦ μωαμεθανοῦ οὕτινος ἢ οἰογένειαν εἶναι ἀποκαταστημένη πρὸ πέντε αἰώνων, εἰς τινὰ τρόπον ἐξουσιαζόμενον ὑπ' αὐτῶν,

καὶ ἐνὸς νεοφύτου, Ἀμερικανοῦ ἢ Κινέζου, ἀσπασθέντος χθές τὸν ἰσλαμισμόν. Ὡστε, ἡ προσέλευσις τῶν Τούρκων εἰς τὸν χριστιανισμόν, ἀντὶ νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν ἐθνικότητα αὐτῶν, ἢ τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος των, θέλει προμηθεύσῃ αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἐναντίου τὰ δύο ταῦτα προσόντα τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου.

Ἀλλὰ, θέλουσι μᾶς εἶπει, δὲν ἤθελεν εἶσθαι διὰ τὸν πατέρα μεγίστης ἀνησυχίας ἀφορμὴ, τὸ νὰ σκέπτηται ὅτι τὰ ἴδια αὐτοῦ τέκνα θέλουσιν ἐγκαταλείψει ἡμέραν τινὰ τὴν θρησκείαν ἣν αὐτὸς πρεσβεύει; Βεβαίως ναί, τοῦτο εἶναι σπουδαιότατον διὰ τοὺς ἔχοντας ἀληθῶς τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ θρησκεία αὐτῶν εἶναι καλὴ· ἀλλ' οἱ ὑπουργοὶ καὶ οἱ πλείστοι τῶν λοιπῶν Τούρκων ὑπαλλήλων ὅχι μόνον δὲν πιστεύουσιν εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἰσλαμισμού, ἀλλ' ἐγκαυχῶνται μάλιστα ὅτι περιφρονοῦν δημοσίᾳ τὰς τελετὰς αὐτῆς, καὶ ὅτι ἐμπαιζοῦν τὰ παραγγέλματά της. Ἀδιάφορον λοιπὸν δι' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἀναφανδὸν ἀθρήσκους, ἐὰν μετὰ δύο ἢ τρεῖς γενεὰς οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν ἐγκαταλείψωσι τὸν ἰσλαμισμόν καὶ ἀσπασθῶσιν ἐτέραν θρησκείαν, εἴτε κατὰ πεποίθησιν, εἴτε διὰ συμφέρον.

Οἱ πρόγονοί των, ἄλλως τε, δὲν ἐγκατέλιπον καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα τὴν εἰδωλολατρείαν ἣν ἐπρέσβευον ὅτε παρήτησαν τῆς Κασπίας θαλάσσης τὰς ὄχθας, ἵνα πλησιάσωσι τοὺς καλίφας τοῦ Βαγδατίου διὰ τῆς εἰς τὸν ἰσλαμισμόν πολιτικῆς αὐτῶν προσελεύσεως;

Ἀλλὰ, τὸ ἀληθὲς αἷτιον τοῦ τρόμου ὃν ἐμπνέει τοῖς ἀνθρώποις αὐτοῖς, καὶ μόνῃ ἢ προσδοκίᾳ πολιτικῆς συγχωνεύσεως μεταξὺ τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν μωαμεθανῶν· ἡ μόνῃ αἰτία τῆς ἀποστροφῆς αὐτῶν κατὰ τοσοῦτον σωτηρίου μέτρου, εἶναι ἡ βεβαιότης ἣν ἔχουσιν ὅτι θέλουσι διακινδυνεύσει μεγάλως τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα· γινώσκουσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν μηδαμινότητα καὶ τὴν ἰκανότητα τῶν χριστιανῶν· ἠξεύρουσιν ὅτι ἐξίσου ἀποστρέφονται καὶ περιφρονοῦσιν αὐτοὺς Χριστιανοί τε καὶ Τούρκοι, ἐννοοῦντες καλῶς ὅτι, τούτου πραγματοποιουμένου, δὲν θέλουσι κατέχει δημοσίας θέσεις, χωρὶς νὰ ἐκπληρῶσιν αὐτάς. Τοῦτο εἶναι τὸ μυστήριον τοῦ τρόμου καὶ τῆς ἀποστροφῆς αὐτῶν κατὰ τοῦ

μόνου μέτρου ὅπερ δύναται νὰ σώσῃ τὴν δυναστείαν τοῦ κυριάρχου των.

Ἀφ' ὅτου λοιπὸν αἱ ἀδυσώπητοι περιστάσεις τοῦ Ἀνατολικοῦ πολέμου, ἔκαμον νὰ ἐννοήσῃ ὁ Σουλτάνος ὅτι δὲν ὑπάρχει δι' αὐτὸν ἄλλο μέσον ἵνα διατηρήσῃ τὴν δυναστείαν του, ἐκτὸς τοῦ νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ Κράτος αὐτοῦ θεσμοθεσίας στηριζομένας ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων καὶ εὐσυμβιβάστους μετὰ τοῦ πνεύματος τοῦ αἰῶνος, ὁ δὲ κυριάρχης οὗτος ὑπεσχέθη νὰ συμμορφωθῇ μετὰ τὰς σοφὰς συμβουλὰς τῶν ἐνδόξων συμμάχων του, οἱ μωαμεθανοὶ ὑπουργοὶ, ἀντὶ νὰ ὠθήσωσι τὴν λεγομένην αὐτῶν κυβερνήσιν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ὁδὸν διαχαραχθεῖσαν αὐτοῖς ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ χάτι-χουμαγιούν, ἐξακολουθοῦσι περιστρέφοντες αὐτὰ περὶ ἑαυτὸ, καὶ ταλαντεύονται ἐκ διαλειμάτων, μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου συστήματος ὅπερ ποθοῦσι, καὶ τῶν ξένων μεταρρυθμίσεων ἃς ἀπεχθάνονται. Οὗτος εἶναι προσέτι ὁ λόγος δι' ὃν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐπιστηρίζονται ἀείποτε, μὲ ὅλας τὰς αἰτχυροργίας αὐτῶν, εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, καὶ τρέμουσι συγχρόνως διὰ τὰς συνεπείας τοῦ διπλοῦ αὐτῶν παιγνιδίου. Ἐκ τούτου, ἡ παροιμιώδης ἀμφιρρέπεια τοῦ Τουρκικοῦ συστήματος, κατέστη ὁ μοναδικὸς κανὼν τῆς πολιτικῆς τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ζαλισμένων ὑπὸ τῶν συμβεβηκότων τῆς ἐποχῆς, ταραττομένων ἀπὸ τὴν προσδοκίαν τῆς τιμωρίας τὴν ὁποίαν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν δύναται νὰ ἐπισύρῃ κατ' αὐτῶν ἡ διπροσωπία των, καὶ ἀνικάνων ἵνα λάβωσιν οἰανδήποτε ἀπόφασιν. Διὰ τοῦτο ἐναγκαλίζονται ἀπάσας τὰς σκιάς, βόσκονται μὲ ὅλας τὰς χιμαῖρας, ἐνασχολούμενοι μόνον εἰς λήρους, περιβεβλημένους ἐξωτερικὰ τινα φαινόμενα. Μόνον σκοπὸν ἔχοντες νὰ χρονοτριβῶσι, μεταχειρίζονται μυρία ὅσα μέσα ἵνα υποβάλλωσι τὰς ζηλοτυπίας τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, καὶ νὰ διεγείρωσι μετὰ αὐτῶν συμφέροντα ἀντίθετα. Πεπωρωμένοι ὑπὸ φαινομενώδους οἰήσεως, ἥτις εἶναι ἡ συνέπεια τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀμαθείας, φαντάζονται ὅτι κρύπτουσιν ἀφ' ὅλων τῶν ἀνθρώπων τοὺς φόβους τοὺς πολιορκούντας αὐτοὺς, καὶ καταλήγουσιν ἐνίοτε νὰ ἀπατῶσιν ἑαυτοὺς, ὡς πρὸς τὴν δυστυχῇ αὐτῶν θέσιν. Παναγκασμένοι νὰ κύπτω-

σιν εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις, νὰ κολακεύωσιν ὅλα τὰ πάθη, νὰ ὑπείκωσιν εἰς ὅλας τὰς ἐπιρροάς, σαλεύουσιν ἀνωφελῶς ἐν τῷ κενῷ, πᾶν ἄλλο πράττοντες ἢ ὅ,τι ὤφειλον νὰ πράξωσι.

Οὕτως οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ, κατεχόμενοι ὑπὸ τοῦ τρόμου ὃν ἐμπνέει αὐτοῖς ἡ μόνη ἰδέα τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὴν μοναδικὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, ἥτις ἔμεινεν ἡνεωγμένη εἰς αὐτοὺς, ἀπεφάσισαν μετὰ καρτερίας νὰ ὑποστῶσι τὰ πάντα μᾶλλον ἢ ν' ἀκολουθήσωσι τὴν ὁδὸν ταύτην. Ὑπομένουσι λοιπὸν μὲ τὴν ἀπάθειαν τῆς ἀθυμίας, ὅλας τὰς ἐξουθενώσεις, ὅλας τὰς περιφρονήσεις καὶ ὅλας τὰς συλήσεις τῶν ξένων συνηγόρων, τῶν ἀξιούντων νὰ πολιτίσωσι καὶ ἀναμρφώσωσιν αὐτοὺς, κατὰ τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα. Κατασωτεύουσι τὰ δημόσια χρήματα, ἀφανίζοντες ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πάντας τοὺς ἰθαγενεῖς, ἵνα ἀρέσκωσιν εἰς τοὺς Ἐφιάλτας, (cauchemars) οἵτινες ἐμποδίζουσιν αὐτοὺς ν' ἀναπνεύσωσι, καὶ ἵνα εὐχαριστήσωσι τοὺς ἀπορρόφῶντας τὸ αἷμα τὸ τόπου βρυκόλακας. (vampires). Καταστρέφουσιν ἰδίαις χερσὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς πολιτικῆς των ὑπάρξεως, παραδεχόμενοι πᾶν τὸ ὑπὸ τῶν ξένων ἐπιβαλλόμενον αὐτοῖς, μὴ ἀσχολούμενοι νὰ συναρμολογήσωσιν οὐδὲν, ἀποκρούοντες δὲ συστηματικῶς πάντα τὰ μέσα, πάσας τὰς συνηθείας, καὶ πάντα τὰ ἰθαγενῆ στοιχεῖα· διότι μόνον ἐπὶ τῶν συμβουλῶν καὶ τῆς βοήθειας τῶν ξένων θεμελιουσιν ἀπάσας τοῦ μέλλοντος αὐτῶν τὰς ἐλπίδας! Ἀλλ' ὅμως, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ φρενητισμοῦ των, ἀναφαίνονται ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ἀμυδρά τινα φῶτα εὐθυφροσύνης, ἅτινα δεικνύουσιν αὐτοῖς τὴν χαίνουσαν ὁπὴν τοῦ βαράθρου πρὸς τὸ ὁποῖον κυλινδοῦνται κοιμώμενοι! . . . ἀνατινάσσονται τότε ἐκ τοῦ ὕπνου, γνωρίζουσι μετὰ φρίκης τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον τὸν ἀπειλοῦντα αὐτοὺς, καὶ θλίβονται ὅτι εἰσῆλθον εἰς ὁδὸν ἥτις σύρει αὐτοὺς ἀναποδράστως εἰς τὸν ὀλεθρὸν των! . . . Νομίζουσιν ὅτι ἔχουν τὴν γενναιότητα νὰ πράξωσιν τι ἵνα ἐξέλθωσιν ἀπ' αὐτὴν· ἀλλ' εὐθὺς κυριευόμενοι πάλιν ὑπὸ τῆς φυσικῆς αὐτῶν ἀπαθείας, ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς μεγάλης αὐτῶν ἀνικανότητος, ὑπὸ τῆς ὀλεθρίας αὐτῶν δυσπιστίας πρὸς πᾶν στοιχεῖον ἰθαγενὲς, καὶ ἐκπεπληγμένοι πρὸ πάντων ὑπὸ τοῦ καταδιώκοντος αὐτοὺς φαντάσματος, δὲν δοκιμάζωσι καὶ νὰ

ζητήσωσιν επιπόλαιον τινὰ θεραπείαν, ἀλλὰ σπεύδουσι νὰ κλείσωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἵνα μὴ βλέπωσι τὸν ἐπαπειλοῦντα αὐτοὺς κίνδυνον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Ὁ ἰσλαμισμὸς δύναιται γὰρ κατακτήσῃ ἀ.λ.λ' οὐχὶ καὶ γὰρ κυβερνήσῃ.

Πασίδηλον μὲν εἶναι ὅτι οἱ Τούρκοι εἶχον ἄλλοτε στρατὸν ἰσχυρὸν, τακτικόν, κατακτητικόν, καὶ διοικούμενον ὑπὸ ἀνδρείων στρατηγῶν, δὲν ὑπῆρξεν ὁμῶς ποτὲ εἰς αὐτοὺς κυβέρνησις, κατὰ τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς λέξεως· θέλουσι δέστερεῖσθαι τοιαύτης, ἐν ὅτῳ ἡ πολιτικὴ, τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου, ἡ νομοθεσία καὶ ἅπαντες οἱ κανόνες τῆς διοικήσεως τοῦ τόπου ὃν κατέχουσι, θέλουν ἐξαρθῆσαι ἐκ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας. Διότι ὁ Μωάμεθ, συνιστῶν τὸν ἰσλαμισμόν, προὔτιθετο οὐχὶ τὴν σύστασιν, ὡς ἅπαντες οἱ λοιποὶ νομοθέται, κοινωνίας μονίμου, δυναμένης νὰ αὐξήσῃ καὶ νὰ εὐδαιμονήσῃ ὑπὸ καλῶς ὀργανισμένην διοίκησιν καὶ νόμους πολιτίζοντας, ἀλλὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἤδη ὑπαρχουσῶν, καὶ τὸν ἐπὶ τῶν ἑρείπιων αὐτῶν σχηματισμὸν στρατοῦ ἰσχυροῦ καὶ καλῶς τακτοποιημένου, ἵνα τρέχῃ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου.

Τοιοῦτοτρόπως, τὸ σύστημα τοῦτο κατορθώθη ὑπὸ τε τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἐν ὅτῳ ἐτηρήθη ἀκριβῶς. Τὰ Τουρκικὰ στίφη ἀσπασθέντα ἔπειτα τὸν ἰσλαμισμόν, κατιώρθωσαν ἐπίσης δι' αὐτοῦ τοῦτου τοῦ συστήματος, νὰ συγκροτήσωσι στρατοὺς, νὰ ὑποδουλώσωσιν ἔθνη, νὰ ἀνατρέψωσι κοινωνίας, οὐδέποτε ὁμῶς νὰ καθιδρύσωσι, νὰ ἐκπολιτίσωσι καὶ κυβερνήσωσι λαοὺς. Ἡ ἱκανότης αὕτη, (ἅλα ἀπρὸδεικνύουσι τοῦτο,) εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν φύσιν αὐτὴν τοῦ ἰσλαμισμού, ἐναντία εἰς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν του. Εἶναι λοιπὸν ἀναντίρρητον ὅτι τὸ Κοράνιον δύναται μὲν νὰ ἄρχῃ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ κυβερνᾷ. Ἡ τελευταία αὕτη ἐπιτηδειότης δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ εἰς τὰς ἐνεστῶ-

σας κοινωνίας ἐκτὸς τοῦ χριστιανισμοῦ, διότι ἡ ἐλευθερία, ἡ ἀνεξίθρησκέα καὶ ὁ πολιτισμὸς, εἶναι αἱ θεμελιώδεις βάσεις τοῦ συστήματός του· ἐνῷ αἱ τοῦ ἰσλαμισμού, εἰσὶν ὁ δεσποτισμὸς, ἡ μισαλλοδοξία καὶ ἡ ἡλιθιότης.

Ἰδοὺ διατὶ ὅ,τι ἤθελεν εἶσθαι ὀλεθρία κακία εἰς ἓν τῶν δύο τούτων συστημάτων καὶ ἤθελεν ἐπιφέρει ἀναποφεύκτως τὴν καταστροφὴν του, εἶναι εἰς τὸ ἕτερον συντηρητικὴ τις ἀνάγκη καὶ ἀποτελεῖ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ. Ὁ ἰσλαμισμὸς ἤθελε καταστραφῇ ὑπὸ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἀνεξίθρησκέαν καὶ τὸν πολιτισμὸν, ἀπαρallάκτως ὡς ἤθελε πάθει τοῦτο ὁ χριστιανισμὸς, ὑπὸ τὸν δεσποτισμὸν, τὴν μισαλλοδοξίαν καὶ τὴν ἡλιθιότητα.

Τοῦ παρελθόντος μεγαλείου καὶ τῆς ἐνεστώσης τῶν Τούρκων πτώσεως, μαρτυρουμένων ὑπὸ σειρᾶς παραδειγμάτων δέκα αἰώνων, δὲν εἶναι ἄλλη ἡ αἰτία, χιλιάδες δὲ γεγονότων καθ' ἐκάστην ἐπιβεβαιουῦσι τοῦτο. Πολυάριθμα παραδείγματα ἀποδεικνύουσιν ὡσαύτως, ὅτι οἱ μωαμεθανοὶ δύνανται νὰ ζήσωσιν εὐτυχεῖς καὶ ἐλεύθεροι, ὑπὸ κυβέρνησιν χριστιανικὴν, ἐνῷ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῶν δεσποζομένους τύπους, οἱ χριστιανοὶ δὲν δύνανται παρὰ νὰ ζῶσι βίον ταλαίπωρον. Διότι τὸ μισαλλόδοξον σύστημα, δὲν δύναται νὰ θεωρῇ τοὺς μὴ θέλοντας νὰ ἀσπασθῶσιν αὐτὸ, παρὰ ὡς ὄντα ἀποκεκλεισμένα τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν, καὶ ἀνάξια πάσης προστασίας, πάσης συμπαθείας, παντὸς ἐλέου. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας αὐτῶν, οἱ μωαμεθανοὶ τῆς Ἀλγερίας, τῆς Κριμαίας, τῆς Γεωργίας, τῶν Ἰνδιῶν καὶ τοσούτων ἄλλων χωρῶν, ζῶσιν εὐτυχέστατοι ὑπὸ τὰς χριστιανικὰς κυβερνήσεις τῆς Γαλλίας, Ῥωσίας καὶ Ἀγγλίας. Ἀλλὰ, τίς εἶναι ὁ χριστιανικὸς ἐκεῖνος λαὸς ὅστις ἐδυνήθη ποτὲ νὰ ζήσῃ ἄλλως, παρὰ ὡς εὐτελὲς ἀνδράποδον, ὑπὸ τὴν μωαμεθανικὴν κυριότητα;...

Αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις, πεισθεῖσαι τέλος πάντων πρὸς τὴν ἀληθείαν ταύτην, ἀπεφάσισαν ὅτι, ἐπειδὴ οἱ λαοὶ δὲν δύνανται νὰ κυβερνῶνται ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κορανίου, πρέπει νὰ κυβερνῶνται ὑπὸ τῶν τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἰδοὺ διατὶ αὐταὶ ἠγωνίσθησαν ἐσχάτως νὰ πείσωσι τὸν Σουλτάνον ὅτι, διὰ γὰρ διατηρήσῃ τοῦ λοιποῦ τὴν δυναστείαν αὐτοῦ ἐκ

τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου, ἔπρεπεν ἐξ ἅπαντος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ σύστημα τοῦ Κορανίου, καὶ νὰ ἀναδιοργανίσῃ τὸ κράτος αὐτοῦ. διὰ τῆς εἰσαγωγῆς μεταρρυθμίσεων βασιζομένων ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων. Ἀπέδειξαν αὐτῷ προσέτι, ὅτι ἡ ἰσότης πασῶν τῶν λατρειῶν τῶν πρεσβευομένων ὑπὸ τῶν διαφόρων λαῶν του, καὶ ἡ πάντων τῶν ἀστυκῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων, ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς θέμεθλον εἰς τὰς νέας ταύτας μεταρρυθμίσεις. Τὸ λογικὸν συμπέρασμα τῶν συμβουλῶν ἃς ἔδωκαν τῷ Σουλτάνῳ καὶ τὸ τῶν μεταρρυθμίσεων τὰς ὁποίας οὗτος ἐθέσπισεν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν περιστάσεων, εἶναι ὅτι οὗτος, δύναται μὲν νὰ διατηρήσῃ τὸν ἰσλαμισμόν δι' ἑαυτὸν, ἀλλ' ὡς θρησκευμα προσωπικόν, καὶ χωρὶς ποτὲ τὰ ἴδια αὐτοῦ θρησκευτικὰ φρονήματα νὰ δύνανται νὰ εὐρεθῶσιν ἔχοντα σχέσιν μετὰ τῆς ιδιότητος αὐτοῦ ὡς μονάρχου, μηδὲ νὰ ἔχωσιν οὐδεμίαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ, ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους.

Τὸ σύστημα τοῦτο ἤθελεν ἐπιτύχει ἀναμφιβόλως τὸν προτιθέμενον σκοπὸν, ἐὰν ἡ τοῦ Σουλτάνου κυβέρνησις ἦτο συνταγματικὴ, ἢ ἐὰν ἡ προσωπικὴ θρησκεία αὐτοῦ τοῦ μονάρχου δὲν ἦτον ὁ ἰσλαμισμός. Ἀλλὰ τὸ Βυζαντινὸν κράτος, καὶ ἂν μετεμόρφωνον αὐτὸ εἰς κυβέρνησιν, καὶ τὴν κυβέρνησιν ταύτην ἐστήριζον ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ χριστιανισμοῦ, συμφώνως μὲ τὰς ἀποφάσεις τῶν δυνάμεων τὰς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου παραδεχθείσας, οὐχ ἦττον θέλει εἶσθαι ἐπὶ πολὺ εἰσέτι μοναρχία ἀπόλυτος, ἔνθα ὁ μονάρχης θέλει βασιλεύει καὶ κυβερνᾷ.

Ἀφ' ἐτέρου δὲ, γνωρίζομεν ὅτι ὁ ἰσλαμισμός, πανταχοῦ ἔνθα δεσπόζει, δὲν παραχωρεῖ τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου, παρὰ εἰς τοὺς πρεσβεύοντας αὐτὸν, διὰ τὸν μόνον λόγον, ὅτι εἶναι ὁμόθησκοι τοῦ κυριάρχου· ἀποκλείει δὲ αὐτῶν πάντας τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ, τοὺς πρεσβεύοντας ἐτέραν τινὰ θρησκείαν. Τούτου ἕνεκα, οἱ μωαμεθανοὶ ἐξηκολούθησαν, καὶ μετὰ τὸ χάτι-χουμαγιῦν, ν' ἀπολαμβάνωσι τὰ ἀποκλειστικὰ προνόμια ἅτινα ἐκέκτηντο πρότερον καὶ τὰ ὁποῖα θέλουσιν ἐξακολουθεῖ ἀπολαμβάνοντες πρὸς βλάβην πάντων τῶν λοιπῶν ἐντοπίων λαῶν, ἀλλ' ἑτεροθρήσκων, ἐν ὧσιν θρησκεία τοῦ Σουλτάνου εἶναι ὁ ἰσλαμισμός. Ἐπομένως, ἀφ' ἧς

στιγμῆς αἱ μεγάλαι δυνάμεις ἀπεφάσισαν ὅτι ὁ ἰσλαμισμὸς δὲν ἔπρεπε πλέον νὰ κυβερνᾷ τὸ Βυζαντινὸν κράτος, αὗται οὐδὲ ἠδύναντο πλέον ν' ἀφήσωσιν αὐτὸν νὰ ὑπάρχῃ ὡς θρησκεία τοῦ μονάρχου αὐτοῦ τοῦ τόπου.

Τούτου οὕτως ἔχοντος, θέλει εἶσθαι ἀναγκαῖον, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ χάτι-χουμαγιούν, νὰ προστεθῇ ἐν αὐτῷ ἔτι εἰς ὅρος, ἄνευ τοῦ ὁποίου πᾶν ὅτι ἐγένετο εἰς οὐδὲν ἀποθίσεται. Ὁ ἀπαραίτητος οὗτος ὅρος, εἶναι ἡ ἐγκαθίδρυσις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἐπὶ θρόνου τὸν ὁποῖον ὁ ἰσλαμισμὸς δὲν δύναται νὰ καθέξῃ, διότι δὲν ἔχει τὴν τοῦ κυβερνᾶν ἱκανότητα.

Αὕτη ἡ ἔλλειψις συνετῶν διατάξεων τῶν μεγάλων δυνάμεων, ὑπῆρξεν ὁ σκόπελος ὅπου κακῇ μοίρᾳ ἐναυάγησαν, καὶ θέλουσι ναυαγεῖ πάντοτε, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν, ὅλα τὰ χάτι-χουμαγιούν τοῦ Σουλτάνου, ὅλοι οἱ συνδυασμοὶ καὶ κανονισμοὶ τῶν ἀνακτοβουλίων.

Ἡ πρωτίστη αἰτία τῆς λυπηρᾶς ταύτης ἀποτυχίας, ὑπῆρξεν ὁ λίαν ἱπποτικὸς χαρακτὴρ τῶν μεγάλων δυνάμεων, εἰς περίστασιν καθ' ἣν τὸ θετικὸν ἔπρεπε νὰ ἐπικρατῇ. Αὗται τῷ ὄντι ἐνόησαν καλῶς ὅτι, ἵνα ἐκτελέσωσιν εἰς περιστάσεις τόσον σοβαρὰς, τὸ δυσχερὲς ἔργον τῆς ἀναδιοργανίσεως Κράτους ἐν πλήρει διαλύσει, ἦτον ἀπολύτως ἀναγκαῖον νὰ παραδεχθῶσι, πρὸ παντὸς ἄλλου, μεγάλην τινὰ ἀρχήν, ἥτις νὰ χρησιμεύῃ ὡς θεμελιώδης βάσις εἰς ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα. Ἐξελέξαντο ἐπομένως ὡς ἀρχὴν τὴν χριστιανοποίησιν οὕτως εἰπεῖν τῆς κυβερνήσεως τοῦ Σουλτάνου, ἡ δὲ χριστιανοποίησις αὕτη πραγματικῶς ἐγένετο δεκτὴ καὶ προεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Ἀπτούλ-Μετζίτ, διὰ τῶν ἐν τῷ χάτι-χουμαγιούν περιχομένων μεταρρυθμίσεων.

Ἀλλ' αἱ δυνάμεις, ἵνα οἰκονομήσωσι πάντας τοὺς εὐερεθίστους, παρυσύρθησαν ἀπὸ τὴν ἄκραν αὐτὴν εὐαρέσκειαν, ὥστε ἐλησμόνησαν ὅτι ἵνα δυνηθῇ νὰ συμπεριλάβῃ ἡ μεγάλη αὕτη ἀρχὴ τὰ ἄλλα παρεπόμενα τοῦ νέου συστήματος, ἔπρεπε νὰ τεθῇ τόσον στερεῶς, ὅσον ἀπῆτει τοῦτο ὁ σκοπὸς δι' ὃν αὗται τὴν προώρισαν.

ἵνα δυνηθῶσιν ἤδη νὰ ἀποκαταστήσωσι στερεῶς τὴν μεγάλην ταύτην ἀρχήν, αἱ μεγάλαι δυνάμεις, δὲν δύνανται παρὰ νὰ βαδί-

σωσι διὰ τῆς μόνης εὐδιαβάτου ὁδοῦ, συνάμα δὲ τῆς μόνης ἐπω-
φελους εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἥτις εἶναι ἐκείνη ἣν ἐν τῷ ἐπο-
μένῳ κεφαλαίῳ προτείνομεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ΄.

Ἀνάγκη διὰ τὸν Σουλτάνον ἵνα κηρυχθῇ χριστιανός.

Ἀποδειχθείσης ἀδυνατοῦ τῆς ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει ἐφαρμογῆς,
καὶ μιᾶς μόνης ἐκ τῶν ἀρχῶν τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων, ἐν
ὧσφ ἡ προσωπικὴ θρησκεία τοῦ μονάρχου τῆς χώρας ταύτης εἶναι
ὁ ἰσλαμισμὸς, κατανοεῖ τις πόσον εἶναι παιδαριῶδες τὸ σκέπτε-
σθαι περὶ τῆς ἐφαρμογῆς ταύτης, ἐν ὧσφ οὗτος δὲν κηρυχθῇ χρι-
στιανός.

Τὴν πολιτικὴν ταύτην μεταθρήσκευσιν, (conversion) τοσοῦτον
ἐπιτακτικῶς ἀπαιτοῦσιν αἱ περιστάσεις, ὅσον εἶναι δικαία, συνεπὴς
καὶ εὐκατόρθωτος. Οὐδεμίαν ἄλλην σπουδαίαν δυσχέρειαν βλέπο-
μεν πρὸς πραγματοποιήσιν αὐτῆς, παρὰ τὴν μὴ αἰτιολογημένην
δυσπιστίαν τῆς νῦν διπλωματείας, εἰς τὴν δραστηκότητα τῶν μέσων
εἰς τὰ ὅποια τοσοῦτον καλῶς ἐπετύγγανεν ἄλλοτε, ὅταν ἐτόλμα
νὰ ἐνεργήσῃ.

Διὰ τί αἱ μεγάλαι δυνάμεις, αἱ γνωρίσασαί τὴν κατεπείγουσαν
ἀνάγκην διὰ τὸν Σουλτάνον νὰ χριστιανοποιήσῃ πρῶτον τὰς ἀρχάς
τῆς κυβερνήσεώς του, ἐὰν θέλῃ νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πο-
λιτισμὸν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν του, φοβοῦνται νὰ καταδείξωσιν
αὐτῷ ὅτι ἐν τῇ παρούτῃ καταστάσει τῶν πραγμάτων καθίσταται
ἀναγκαιότατον δι' αὐτόν, νὰ κηρυχθῇ χριστιανός αὐτός;

Ποία σπουδαία δυσκολία ἤθελε δυνηθῇ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν Α. Μ.
τὸν Ἀπτοῦλ-Μετζίτ νὰ διακηρύξῃ ὅτι παραδέχεται τὸν ἐξωτερικὸν
τύπον μεταβολῆς, ἥς τὴν οὐσίαν παρεδέχθη ἤδη πληρέστατα διὰ
τοῦ ἐπισημοτέρου τρόπου καὶ διὰ πράξεων ἀναμφιβόλων;

Πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ἔργου, ἀπαιτεῖται ἄρά γε
ἀπὸ μέρους τοῦ Σουλτάνου ὑπερμεγέθους θυσία, παρὰ τὴν ἀσήμαν-
τον μεταβολὴν τοῦ ὀνόματός του Ἀπτοῦλ-Μετζίτ μὲ τὸ τοῦ Κων-
σταντίνου ἢ ὅτιδῆποτε ἄλλο χριστιανικὸν ὄνομα;

Οἱ σοβαροὶ λόγοι οἱ ἐπιβάλλοντες τῷ Σουλτάνῳ τὴν μεταβολὴν ταύτην, μὴ εἶναι ἥττον ἰσχυροὶ ἢ τὰ αἷτια, τὰ ἄλλως λίαν σπουδαῖα, τὰ πείσαντα τὸν μονάρχην τοῦτον νὰ μεταβάλῃ τὸν μωαμεθανικὸν αὐτοῦ τίτλον *Καταφύγιον τοῦ κόσμου* μὲ τὸν χριστιανικὸν τίτλον *Αὐτοκρατορικὴ Μεγαλειότης*, τὰ τοῦ Ὁσμανλὴ ἐνδύματά του μὲ τὰ ἱμάτια τῶν γκλαούριδων, καὶ τὰς ἵππουρίδας αὐτοῦ μὲ σταυρούς;

Οἱ πρόγονοι αὐτοῦ, οἱ θεμελιωταὶ τῆς δυναστείας του, κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα δὲν ἠσπάσθησαν καὶ ἔκαμαν νὰ ἀσπασθῶσι τὸν ἰσλαμισμόν τὰ ὑπ' αὐτῶν ὀδηγούμενα στίφη, ὅπως ἐφέλκωσιν εἰς ἑαυτοὺς τὰς χάριτας τῶν καλιφῶν καὶ λάβωσι παρ' αὐτῶν τὸν τίτλον τοῦ κοσμικοῦ τοποτηρητοῦ, ἱππότου τῶν ἀληθῶς πιστῶν;

Διὰ τί ὁ νῦν Σουλτάνος νὰ μὴ μιμηθῇ τὸ παράδειγμα τοῦτο τῶν ἀρχηγῶν τῇ δυναστείας αὐτοῦ, ἀνακηρυττόμενος χριστιανός; Ἡ φιλοδοξία ἄρα τοῦ καθιδρῦσαι κράτος μὴ εἶναι ἰσχυρώτερον ἐλατήριο, ἢ ἡ ἀνάγκη τῆς προφυλάξεως ἀπὸ ἐπικείμενον κίνδυνον τοῦ ἀπωλέσαι ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον ἤδη ἔχει;

Ἦτο εὐκολώτερον εἰς τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον, τὸν ἐνδοξόν θεμελιωτὴν αὐτῆς τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὸν εὐκλεέστατον πάντων τῶν προκατόχων τοῦ Ἀπτοῦλ-Μετζίτ, νὰ κηρυχθῇ χριστιανός;

Ὁ μέγας οὗτος αὐτοκράτωρ, εἶχεν ἰσχυρώτερα αἷτια ἢ ὁ νῦν Σουλτάνος, ἵνα ἐγκολπωθῇ τὸν χριστιανισμόν;

Ἦτο εὐκολώτερον εἰς αὐτὸν νὰ κηρυχθῇ πολέμιος, καὶ διὰ μιᾶς, τῆς ὑψηλῆς ἀριστοκρατίας καὶ παντὸς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ, τῶν ἰσχυρῶς προσκεκολλημένων τῇ εἰδωλολατρείᾳ, καὶ ἐθνικῶν διὰ πολιτικὰς ἀρχάς, ἀφ' ὧν εἶναι εἰς τὸν Ἀπτοῦλ-Μετζίτ νὰ κηρύξῃ εἰς μίαν φοῦκταν ἀνθρώπων ἀπεκτηνωμένων, ἄνευ θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, ὡς καὶ ἄνευ πολιτικῶν ἀρχῶν, καὶ εἰς ὄχλον ἀμνηχανοῦντα καὶ ἀνίσχυρον, ὅτι, τὸ φυσικὸν τέρμα πάντων τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἤδη πρὸς τὸν χριστιανισμόν γενομένων βημάτων, πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον μάλιστα, ἐπειδὴ εἶναι ἡ ἰδία αὐτῶν χριστιανοποίησις, γίνεται χριστιανός;

Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ὁ πατὴρ, ἦτο ὡς ὁ τοῦ νῦν Σουλ-

τάνου, ἀναμόρφωτής. Ἐλαβεν ἐκεῖνος τὸ ἠθικὸν ὑποστήριγμα Ἀνατολικοῦ πολέμου καὶ τὰ φῶτα τοῦ αἰῶνος, τὰ προπαρασκευάσοντα αὐτῷ τὴν μεταβολὴν ταύτην, καὶ μέλλοντα νὰ τῷ ἐξομαλύνωσι πάσας τὰς δυσχερείας;

Εἶχεν ἐκεῖνος, ὡς ὁ Ἀπτοῦλ-Μετζίτ, τὰ τρία τέταρτα τῶν αὐτοῦ ὑπηκόων, δεκαοκτὼ ἑκατομμύρια χριστιανῶν, ἐτοίμων ἵνα γένωσιν αὐτῷ ὑποστήριγμα καὶ ἄσπῖς κατὰ παντὸς συμβεβηκότες;

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος περιεστοιχίζετο, ὡς ὁ Ἀπτοῦλ-Μετζίτ, ἀπὸ ἰσχυροῦς μονάρχας ἐνδιαφερομένους εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος τῆς Εὐρώπης, διὰ τῆς εἰς τὸν χριστιανισμὸν προστελεύσεως τοῦ μόνου μὴ χριστιανοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς;

Κλόβις, ὁ ἰδρυτὴς τῆς Γαλλικῆς μοναρχίας, δὲν ἐξέτεινε καὶ ἐπαγίωσε τὴν ἐξουσίαν του ἐγκολπωθεὶς κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα τὸν χριστιανισμόν;

Ὅλοι οἱ βασιλεῖς τῆς Δύσεως δὲν ἐκραταιώθησαν διὰ τῶν αὐτῶν μέσων;

Βλαδίμηρος ὁ Μέγας δὲν κατέβαλε τὰς βάσεις τῆς ἀπείρου Ῥωσικῆς αὐτοκρατορίας ἀσπασθεὶς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν προτροπῇ δ' αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ ὑπήκοοί του;

Ἡ πολιτικὴ κοινωνία εἶναι στενωῶς συνηνωμένη μετὰ τῆς θρησκευτικῆς· ὁ λαὸς ὁ μεταβάλλων τὴν πίστιν αὐτοῦ, βαδίζει εἰς διάλυσιν ἢ εἰς ἀναγέννησιν, πίπτει ἢ ἀνεγείρεται ὑπὲρ ποτε ἰσχυρώτερος, καθ' ὅσον ἡ νέα πίστις εἶναι μᾶλλον ἢ ἥττον εἰς ἀρμονίαν μὲ τὰς ἀνάγκας κοινῆς τινος ζωῆς. Τίς δύναται λοιπὸν νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ χριστιανισμὸς δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἡ θρησκεία ἡ μᾶλλον ἐν ἀρμονίᾳ μὲ τὰς ἀνάγκας τῶν λαῶν, τὸ ἀρμυδιώτερον στοιχεῖον πρὸς θεμελίωσιν διαρκoῦς κοινωνίας; Πᾶσαι αἱ νεώτεραι νομοθεσίαι εἰσὶ θυγατέρες τῶν ἀρχῶν αὐτῆς· πᾶς πεπολιτισμένος λαὸς χρονολογεῖται τοιοῦτος ἀφ' ἧς ἡμέρας οἱ ἀρχηγοὶ αὐτοῦ ἐγένοντο χριστιανοί!

Ἀφ' ἐτέρου δὲ, ὁ πολιτικὸς βίος τῶν λαῶν εἶναι τοσοῦτον ἀδιὰλύτως ἠνωμένος μὲ τὸν θρησκευτικόν, ὥστε ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, οἱ μᾶλλον ἀδιάφοροι ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ, κατέδειξαν αἰέποτε ὡς ἀπαραίτητον τὸ ὁμόθησκον τοῦ μονάρχου μετὰ τῶν λαῶν οὗς μέλλει νὰ κυβερνήτῃ· οὕτως ἐπὶ τῶν ἡμε-

ρῶν μας, ὁ βασιλεὺς Ὄθων, καθολικὸς Δυτικὸς, δὲν ἀνέβη τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος, εἰμὴ ἐπὶ τῷ ῥητῷ ὄρω, ἵνα τὰ τέχνα αὐτοῦ βαπτισθῶσι καὶ ἀνατραφῶσιν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ καθολικῇ θρησκείᾳ;

Ὁ βασιλεὺς Λεοπόλδος, γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς ἐν τῇ θρησκείᾳ τῶν διαμαρτυρομένων, ἦν πρεσβεύει εἰσέτι μέχρι σήμερον, δὲν συνήνεσεν ἀναβαίνων ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βελγίου, νὰ ἀνατραφῶσι τὰ τέχνα του ἐν τῇ καθολικῇ Δυτικῇ θρησκείᾳ;

Ἡ μεγάλη Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, τῆς ὁποίας ὑπὲρ τὰ τρία τέταρτα τῶν κατοίκων εἰσὶ χριστιανοὶ, δὲν εἶναι ἀξία ἐκ μέρους τοῦ μονάρχου αὐτῆς τοσούτων θυσιῶν ὡς τὰ μικρὰ Βασίλεια τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Βελγίου;

Διὸ, θέλομεν εἰπεῖ τῷ νῦν Σουλτάνῳ: ἡ διατήρησις τοῦ νόμου τῶν πατέρων σου, τὴν διοίκησίν των, τὸν ὀργανισμόν των καὶ περιφρόνησον τὴν χριστιανωσύνην· ἢ, ἐὰν νομίζῃς ὅτι πρέπει ν' ἀκολουθήσῃς τὸν ὀργανισμόν, τὴν διοίκησιν, τοὺς νόμους τοὺς ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ γεννηθέντας, τότε γίνου Χριστιανὸς, στηρίχθητι ἐπὶ τοῦ δραστηρίου καὶ ζωσίου μέρους τοῦ λαοῦ σου! . . . Ἦδη μάλιστα ἀκούονται φωναὶ βοᾶσαι: Δὲν ἔφθασεν ἀκόμη ὁ χρόνος καθ' ὃν ἡ διακοπεῖσα λειτουργία τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Σοφίας θέλει περαιωθῇ; . . . Λοιπὸν, δὲν εἶναι προτιμώτερον ἵνα αὕτη περαιωθῇ μᾶλλον διὰ τῆς προσελεύσεως τοῦ Σουλτάνου εἰς τὸν χριστιανισμόν παρὰ διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν αἰμοσταγῶν σκηνῶν αἰτινες διέκοψαν αὐτήν;

Τέλος, τὸ μέγα Βιβλίον τῶν θαυμάτων, τῶν προρρήσεων καὶ τῶν ὀπτασιῶν, ὡς καὶ τὸ τῶν πολιτικῶν συμβάσεων, πρέπει διὰ παντὸς νὰ μένῃ κεκλεισμένον διὰ μόνον τὸν Ἀπτοῦλ-Μετζίτ; . . .

Τ Ε Λ Ο Σ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Ἐν σελίδι 13. ἀντὶ, τοῦ μέτρου, τούτου· γράφε τοῦ μέτρου τούτου.

— 21. ἀντὶ, ἰα βάσεις· γράφε αἱ βάσεις. — 22. ἀντὶ, ἐπικυρώσει· γράφε ἐπικυρώση. — 31. ἀντὶ, Ἐνόσφ· γράφε Ἐνόσφ. — 34. ἀντὶ, καὶ διαδήλωσις· γράφε καὶ διαδήλωσις. — 56. ἀντὶ, εὐρωπαϊκῶν· γράφε Εὐρωπαϊκῶν. — 64. ἀντὶ, θέλουνσιν· γράφε θέλουσιν. — 65. ἀντὶ, δὲν παύουσιν· γράφε δὲν παύουσιν. — 70. ἀντὶ, συλλογισμῶν· γράφε συλλογισμῶν. — 73. ἀντὶ, φρικωδιστάτας· γράφε φρικωδεστάτας. — αὐτόθι· ἀντὶ, ἀνασχωλοπιζουσιν· γράφε ἀνασχωλοπιζουσιν. — 75. ἀντὶ, ὅτι ὁ λόρδος· γράφε ὅτι ὁ λόρδος. — 94. ἀντὶ, τῆς σάλπιγγος τῆς ἐλευθερίας· γράφε τῆς σάλπιγγος τῆς ἐλευθερίας. — 99. ἀντὶ, thekel γράφε thekel. — 101. ἀντὶ, ὑπεκκλέψει γράφε ὑπεκκλέπει. — 112. ἀντὶ, στρεβλώσεις γράφε στρεβλώσεις. — 124. ἀντὶ, ἀλλῶται γράφε ἀλλῆται.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

	ἀ.	σελ.
ΚΕΦ. Α'. Ἀνατολικὸν ζήτημα.	1	
» Β'. Ἡ Δύσις καὶ ἡ Ῥωσία.	7	
» Γ'. Οἱ Λατῖνοι ἱεραπός. καὶ οἱ πολιτ. πράκτ. τῆς Δύσεως.	11	
» Δ'. Ὁ Ἀνατολικὸς πόλεμος.	15	
» Ε'. Συνελεύσεις καὶ συνδυασμοὶ πολιτικοί.	20	
» Ϛ'. Τὸ χάτι-χουμαγιούν.	24	
» Ζ'. Παρατηρήσ. ἐπὶ τῶν διαφορῶν ἄρθρ. τῆς πράξ. ταύτης.	33	
» Η'. Ἰπάρχει σήμερον ἐν Κωνσταντινουπόλει κυβέρνησις;	41	
» Θ'. Ἐφαρμογὴ τοῦ χάτι-χουμαγιούν κατὰ τὸ σύστημα τῶν Τούρκων ὑπουργῶν.	53	
» Ι'. Ἰποτιθεμένη βελτίωσις τῆς τύχης τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς.	67	
» ΙΑ'. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς εἰσὶ δεκτοὶ εἰς τὰς δημοσίους λειτουργίας μετὰ τὰς ὑποτιθεμένας μεταρρύθμισεις τοῦ 1839 καὶ μετὰ τὸ χάτι- χουμαγιούν τοῦ 1856, ἢ ἀποκλείονται ἀπὸ αὐτάς;	77	
» ΙΒ'. Κυριώτερα κωλύματα πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν ψηφι- σθεῖσων μεταρρύθμίσεων.	85	
» ΙΓ'. Ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων καὶ αἱ ἀναγκαστικαὶ αὐτῆς συνέπειαι.	88	
» ΙΔ'. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ φυσικοῦ δικαίου, τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς συμφωνίας παραβαλλόμεναι μὲ τὰς τοῦ ἰσλαμισμοῦ.	100	
» ΙΕ'. Ἐθελοκαχία.	113	
» ΙϚ'. Μωαμεθανικὸς φανατισμός.	121	
» ΙΖ'. Ἀδύνατον νὰ μεταρρυθμισθῇ τὸ Τουρκ. σύστημα.	128	
» ΙΗ'. Ἡ συγχώνευσις καὶ ὁ τρόμος ὃν ἐμπνέει αὕτη εἰς τοὺς ἐν τέλει.	142	
» ΙΘ'. Ὁ ἰσλαμισμὸς δύναται νὰ κατακτήσῃ ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ κυβερνήσῃ.	152	
» Κ'. Ἀνάγκη διὰ τὸν Σουλτάνον ἵνα κηρυχθῇ Χριστιανός.	156	